MINNEN

UR

SVERIGES NYARE HISTORIA

SAMLADE AF

B. VON SCHINKEL
f. d. Öfverste, f. d. Adjutant hos Konung CARL XIV JOHAN

TOLFTE DELEN

CARL JOHAN OCH HANS TID
(1828—1844)

FÖRFATTAD

AF

OSCAR ALIN
Skytteansk Professor vid Upsala Universitet

SENARE AFDELNINGEN
(1835—1844)

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris 5 kr. 50 öre.

MINNEN
UR
SVERIGES NYARE HISTORIA

SAMLADE AF

B. VON SCHINKEL
f. d. Öfverste, f. d. Adjutant hos Konung CARL XIV JOHAN

TOLFTE DELEN

CARL JOHAN OCH HANS TID
(1828—1844)

FÖRFATTAD

AF

OSCAR ALIN
Skytteansk Professor vid Upsala Universitet

SENARE AFDELNINGEN
(1835—1844)

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM 1893
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Förord.

Efter ett af olika omständigheter förorsakadt längre dröjsmål utgifves härmed den senare afdelningen af sista delen af det verk, som 1852 började utgifvas under titel *Minnen ur Sveriges nyare historia samlade af* B. VON SCHINKEL. För att undvika ytterligare uppskof med verkets afslutande har jag inskränkt mig till att i detta band behandla de vigtigaste af de politiska tilldragelserna under konung CARL JOHANS sista tid.

Af de tryckta källorna hafva naturligtvis de utgifna riksdagshandlingarna varit den förnämsta. Bland de otryckta må jemte samlingar i K. Riksarkivet, K. Utrikesdepartementets arkiv och H. M. Konungens enskilda arkiv här nämnas dels en af f. d. auditören C. W. LILLIECRONA under loppet af 1840—41 års riksdag författad dagbok, som förvaras i Upsala Universitets bibliotek, dels biografiska anteckningar af framlidne presidenten G. ULFSPARRE, hvilka äro öfverlemnade till det med Skytteanska institutionen vid Upsala Universitet förenade Gyllenhjelmska biblioteket. De från J. G. RICHERTS efterlemnade papper hemtade bref, som finnas meddelade bland bilagorna, hafva välvilligt stälts till mitt förfogande af hans efterlefvande.

Upsala den 2 januari 1893.

Oscar Alin.

INNEHÅLL.

Carl Johan och hans tid.

(1835—44.)

Riksdagen 1840—41.

Sid.

Riksrätten.

Carl Johans slut.

Bilagor.

Riksdagen 1840—41.

Hufvudorsaken till det missnöje med regeringen, som vid 1834—5 års riksdag hade framträdt med en förut okänd styrka, har vid ett tillfälle af vår störste häfdatecknare angifvits med följande ord: »Man tyckte sig finna, att den ansvarighet, regeringsformen tydligen för konungens rådgifvare åsyftat, gjordes illusorisk genom blotta användandet af reservationsrätten såsom värn mot alla anmärkningar. Man tyckte sig finna sådant förkunnadt såsom ett slags halfofficiel doktrin. Man tyckte sig finna grundsatsen af allena-regerandet allt för vida utsträckt, hvilket äfven i mindre vigtiga angelägenheter gaf förhållandet till representationen ett slags udd af personlighet, som lemnade sår. Man tyckte sig finna ett allt för mäktigt sidoinflytande, som allt mer förringade konseljens eget, och man ogillade, att den utan synbara tecken till oro underkastade sig detsamma.»[1]

Är detta yttrande sant — och svårt torde vara att påstå motsatsen —, så är det visserligen ej egnadt att väcka förvåning, att det möte mellan konungen och representationen, som inträffade 1840, ej blef annorlunda, än man kunnat vänta af det sätt, hvarpå de 1835 hade åtskilts. Samma förhållande mellan konungen och hans rådgifvare, hvaröfver man under den föregående tiden klagat, hade fortfarande gjort sig gällande. Hänsyn till de önskningar, som af riksdagen blifvit framstälda, hade

[1] Preteståndets prot. 1840—41, V, s. 133 f.

icke af regeringen i högre grad än förut ådagalagts. Någon ändring i den reserverade hållning gent emot reformkraf, som städse varit utmärkande för CARL JOHANS regering, hade icke låtit sig förmärkas. Och de åtgärder, som från regeringens sida under en del af år 1838 vidtagits mot den härd för missnöjets utbredning, som utgjordes af den oppositionela pressen, hade snarare bidragit till missnöjets utbredning och stegring än till det ändamål, som med dem åsyftats, — vare sig nu detta berodde på dessa åtgärders egen natur eller därpå, att de, en gång vidtagna, icke med kraft och konseqvens blifvit fullföljda. Att detta missnöje ej skulle stanna vid dem, som skulle vara konungens rådgifvare, men antingen helt och hållet voro hans »jaherrar»,[1] eller, om

[1] I framlidne presidenten G. ULFSPARRES anteckningar från den tid, då han under CARL JOHANS regering förvaltade statssekreterareembetet för kammarärenden, förekomma följande uppgifter: »Ehuru konungen, enligt grundlagen, var allena styrande och statsrådet blott egde gifva råd, samt konungen således kunde fatta beslut, stridande mot hela statsrådets tillstyrkande, var det, så vidt jag vet, icke exempel på att CARL JOHAN begagnade sig af denna rättighet, utan var statsrådet enhälligt mot något beslut, som han ville fatta, så uppsköt han afgörandet af saken; men fick han någon, om det äfven endast var en enda af statsrådets ledamöter, med sig, så fattade han sitt beslut oaktadt alla de öfriges afstyrkande, så framt saken var af den beskaffenhet, att han ansåg sig icke kunna uppskjuta beslutets fattande, hvilket han vid sådant förhållande eljest helst gjorde. För att emellertid så litet som möjligt utsätta sig för en sådan händelse, att nämligen hela statsrådet skulle enhälligt yttra en motsatt tanke mot den han hade uti någon fråga, stälde han så till vid utnämnandet af statsråd, att han alltid hade en, som han kunde påräkna skulle förena sig med honom. Sålunda var grefve GUSTAF LAGERBIELKE, så länge han lefde, en som aldrig vågade hysa någon tanke olik konungens. När konungen utnämnde grefve HÅRD till statsråd, troddes allmänt, att meningen var att på samma sätt uti honom hafva en jaherre; men om så var, så misstog sig CARL JOHAN deruti fullkomligt; ty någon mera sjelfständig statsrådsledamot fans icke den tiden. — — — Bättre lyckades CARL JOHAN med

de ej det voro, allt för mycket visade sig oförmögna att, då deras åsigter skilde sig från monarkens, göra dem gällande, — det är en så naturlig sak, att det skulle hafva varit mer än förvånande, om motsatsen hade inträffat.

Det öfverklagade »systemets» bärare ansågs vara konungen sjelf. Det blef då ej svårt att mot honom vända missnöjet öfver det, som af styrelsen gjordes eller underläts — så mycket mindre, om man lyckades försvaga eller aflägsna den beundran och vördnad, som allmänheten af gammalt var van att egna konungens person. Och i det fallet försummade sig den liberala pressens män visserligen icke. Under ledning af triumviratet L. J. Hierta, Crusenstolpe och Lindeberg upptogs hvad under Carl Johans ledning hade skett i Sveriges politik till en granskning, som gick ut på att beröfva konungen hans personliga prestige genom att framställa just dem af hans handlingar, som förut utgjort föremål för nationens beundran och stolthet, såsom ett spel med Sveriges intressen, hvari det personliga och dynastiska intressets främjande egentligen utgjort så väl driffjäder som resultat. För mottagandet af den uppfattning, som uttalades i dylika läror, var stämningen, i synnerhet efter 1838 års

hänseende till ofvannämnda afsigt att få en jaherre i konseljen, då han utnämnde landshöfdingen i Skaraborgs län Carl Gyllenhaal till statsråd. — — — Genast vid första uppträdandet uti statsrådsberedningen fann Gyllenhaal sjelf, huru underlägsen han var alla de andra uti kännedom om författningar och allmänna ärendens förvaltning, och han tog derföre sitt parti att tiga och icke yttra sig, så vida det icke var nödvändigt, men i stället skötte han sin korrespondens under föredragningarna derstädes. Äfven uti konseljen yttrade han sig icke, utom vid de tillfällen, då konungen frågade honom om hans tanke, och då var den alltid öfverensstämmande med den åsigt, han förut visste att konungen hade i den sak, hvarom fråga var.» — Att exempel ej saknas derpå, att Carl Johan fattat beslut mot statsrådets *enhälliga* afstyrkande, synes af Bil. B n:r 3, äfvensom af konstitutionsutskottets vid 1840—41 års riksdag afgifna mem. n:r 13, s. 59 f.

händelser, väl beredd. Å andra sidan är det klart, att i samma mån en dylik uppfattning gjorde sig gällande, klandret mot regeringens hållning skulle finna en allt mera tacksam jordmån och att åsigterna om nödvändigheten af regeringssystemets förändring, om den ock måste genomföras genom åtgärder, som mer eller mindre direkt vände sin spets mot konungen sjelf, skulle vinna terräng. Det uppstod till och med en plan att vid den kommande riksdagen söka så leda sakerna, att konungen skulle finna sig nödsakad att afsäga sig tronen eller styrelsen till förmån för kronprinsen, med hvilkens tillträde till regeringen man hoppades på begynnelsen af ett nytt system. Denna plan skall hafva tagit gestalt under sammankomster, som vintern 1838—39 höllos i Stockholm mellan en del partigängare af olika fraktioner inom adeln, bland hvilka de förnämste skola hafva varit f. d. statsrådet friherre C. J. af Nordin, som nu ansågs åtnjuta stort förtroende hos kronprinsen och betraktades såsom upphofsman till hela denna s. k. »*koalition*»; hans förre bittre motståndare, den bekante oppositionsledaren grefve Carl Henrik Anckarsvärd; och hans efterträdare på öfverståthållareplatsen i Stockholm friherre J. W. Sprengtporten, hvilken med anledning af konungens missnöje med hans sätt att uppträda under 1838 års händelser hade blifvit afskedad från denna plats. Bland dem, som för öfrigt deltogo i dessa sammankomster, nämnas grefve Anckarsvärds broder, öfverste August Anckarsvärd, friherre Hugo Hamilton, grefvarne Jacob Hamilton och David Frölich, friherre W. F. Tersmeden samt literatörerna Lars Hierta, Gustaf Hierta och A. Lindeberg. Planen skulle naturligtvis hållas hemlig, men »koalitionens» tillvaro afslöjades i tidningen *Freja* för den 14 maj 1839 af den bekante literatören Johan Johansson, och dess sammansättning och syften blefvo under den närmast följande tiden ett outtömligt ämne för tidningspolemiken. Det torde väl vara ovisst, om mängden af dem, som sedan fylkade sig under koalitionens banér, voro medvetna om hvad som verkligen var dennas innersta syfte.

Men däremot torde de väl alla hafva varit ense om, att den plan, som vid riksdagen borde följas, skulle bestå deri, att udden af hvad som gjordes företrädesvis vändes mot konungen sjelf och att man således särskildt i frågor, som lågo honom om hjertat, skulle lägga an på att »så mycket klandra, motsäga och förarga och att för öfrigt genom riksdagsbeslut så binda händerna på regeringen i alla frågor om anslag och deras användande», att konungen, uttröttad och utledsen vid alla obehag och förödmjukelser, slutligen skulle finna sig nödsakad att uppgifva sitt motstånd mot ropen på regeringssystemets förändring; — och *häri* kunde utan tvifvel »koalitionens» män räkna på bistånd af den vanliga oppositionens.[1]

Ett förhållande, som var synnerligen väl egnadt att tjena som medel för denna taktik, var hvad under loppet af år 1839 yppades rörande **kabinettskassans** ställning.

Den kassa, som vid denna tid vanligen benämndes kabinettskassan, utgjordes under den första tiden efter 1809 egentligen af tvenne kassor: den ena var *ministerkassan*, af hvilken de ordinarie utgifterna för ministerstaten skulle besörjas och hvars anslag vid 1809—10 års riksdag blifvit bestämdt till 90,000 rdr. hamb. bko; den andra var den egentligen så kallade *kabinettskassan*, som,

---

[1] Jfr angående »koalitionen» Reuterdahls minnesteckning öfver C. I. Heurlin (Lefnadsteckningar öfver Vetenskapsakad. ledamöter, I, 218) och C. F. Palmstierna, Berättelser ur Carl Otto Palmstiernas lefnad, s. 75 f. Efter meddelandet af namnen på dem, som ansågos vara koalitionens medlemmar, tillägger Palmstierna: »Vid deras sammankomster lärer äfven understundom f. d. statsrådet Poppius varit närvarande; och dåvarande kronprinsen hölls underrättad om dem.» Se ock Heurlins bref till biskop Kullberg af 8 sept. 1840 och 22 febr. 1841 (bil. E). — Hvad man ansåg sig veta om koalitionens sammansättning och syften, då dess förehafvanden först blottades, synes af artiklar i tidningen *Freja* för den 7, 14, 21 och 28 juni 1839. I numret för sistnämnda dag förekom först det bekanta epigrammet:

»Med koalition,
Hvad är intention?
Svar: *abdikation.*»

afsedd för kabinettets extraordinarie och hemliga utgifter och med redovisning endast inför konungen sjelf, för fyllande af sina behof egentligen synes hafva varit hänvisad till det under riksstatens 8:de hufvudtitel upptagna anslaget till extra utgifter, hvaraf under tiden före 1823 ett belopp af 40,000 till 60,000 rdr hamb. bko årligen brukade komma kabinettskassan till del. Till detta belopp lades efter föreningen med Norge en del af detta rikes anslag till utrikes ärendenas förvaltning, till en början utgörande 25,000 rdr specie årligen. Dessa kabinettskassans tillgångar voro emellertid icke tillräckliga för hennes behof.

Den ställning, Sverige intog till främmande makter under åren 1811—14; de planer på återvinnande af Sveriges tron, som under restaurationen af fördrifna fursteätter efter Napoleons fall lätt nog kunde förmodas uppstå hos den afsatta konungafamiljen, och de ömtåliga förhållanden till stormakterna, som åren 1818 och 1819 framkallades af frågan om sättet, huru Kielfredens bestämmelse om betalandet af Norges andel i danska statsskulden rätteligen skulle tolkas, föranledde särskildt utgifter för den hemliga diplomatiska agenturen, som vida öfverstego kassans vanliga tillgångar. Och då anslaget till ministerstaten visade sig otillräckligt, måste kabinettskassan anlitas äfven för de behof, som man afsett att fylla med detta anslag.[1] De tillgångar, med hvilka dessa utomordentliga utgifter blefvo betäckta, utgjordes hufvudsakligen af de inkomster, som inflöto från ön S:t Barthelemy och som i följd af ständernas år 1812 fattade beslut, att denna ö skulle vara skild från Sveriges statsförfattning, administration och drätsel, ansågos kunna fritt disponeras. I följd af förändrade konjunkturer började emellertid år 1823 dessa inkomster att upphöra: medan de under tiden 1812—1823 hade utgjort tillsammans 476,841 rdr specie, lemnade kolonien de tre närmast följande åren intet bi-

[1] År 1818 och de närmast följande åren anvisades från kabinettskassan årligen 20,000 rdr hamb. bko till ministerkassans behof.

drag, och med den summa, som under åren 1827—30 erhölls och som uppgick till 76,243 rdr specie, var det för framtiden slut med alla tillgångar derifrån. Samtidigt med att inkomsterna från S:t Barthelemy började upphöra att flöda, skedde en minskning i de ordinarie tillgångar, som regeringen för diplomatiska utgifter haft att anlita. På samma gång ständerna vid 1823 års riksdag höjde anslaget till ministerstaten till 100,000 rdr hamb. bko, bestämde de nämligen, att det bidrag till extraordinarie och hemliga diplomatiska utgifter, som kunde behöfva utgå från 8:de hufvudtitelns extra utgiftsmedel, hädanefter skulle beräknas, icke såsom dittills i hamb. bko, utan i svenskt banko, ett beslut, som i verkligheten medförde en årlig minskning i tillgångarna till diplomatiska utgifter af ungefär 28,000 rdr hamb. bko eller vid pass 75,000 rdr sv. bko.

Under sådana förhållanden synes en fullständig förändring i den omfattning, som de diplomatiska kassornas utgifter erhållit, hafva varit alldeles nödvändig, för att ekonomiska svårigheter skulle kunnat undvikas. En dylik förändring skedde dock icke, utan fortgingo utgifterna från kabinettskassan — detta synes från denna tid vanligen hafva varit den gemensamma benämningen på båda de ofvannämnda diplomatiska kassorna — i ungefär samma skala som förut. Till största delen voro de fortfarande föranledda af politiska förhållanden, som påkallade eller ansågos påkalla särskild vaksamhet från svenska kabinettets sida. Dit hörde den spänning, som med anledning af Rysslands ingripande i skeppshandelsaffären 1825 inträdde mellan svenska och ryska hofven; Gustaf iv Adolfs son prins Gustafs försök (1828) att genom giftermål med prinsessan af Nederländerna vinna en ställning i Europa och att i sammanhang dermed blifva af de europeiska makterna erkänd såsom »prins af Sverige»; den franska revolutionen af 1830 och det sätt, hvarpå dess verkningar läto känna sig i Europa, särskildt genom resningen i Polen, äfvensom den fara för fredsbrott mellan Ryssland och England, som 1833—34

förorsakades af orientaliska frågan.[1] Förutom de betydliga utgifter för den hemliga diplomatiska agenturen, som nu berörda förhållanden ansågos göra nödvändiga, utgjordes anledningarna till kabinettskassans extra utgifter hufvudsakligen dels af ambassader, af hvilka den dyrbaraste, den till kejsar NICOLAUS' kröning, torde hafva blifvit anordnad i särskildt syfte att med Rysslands nye herskare inleda en förbindelse af samma intima karakter som den, hvilken så länge hade bestått mellan svenska hofvet och hans företrädare, dels af bibehållandet af den gamla seden att vid traktaters afslutande förära mer eller mindre dyrbara presenter åt vederbörande främmande makts underhandlare — en sed, som Sverige först 1835 upphörde att iakttaga. Kassans stat betungades äfven af löneförhöjningar, som under de närmaste åren efter 1824 från henne utgingo ej blott till utrikes statsministern och hofkanslern utan äfven till statsrådets öfriga ledamöter.[2]

Till dessa utgifter kommo nu de, hvilka orsakades af det sätt, som användes för att bereda kassan de rörelsemedel, hvartill de ordinarie inkomsterna ej lemnade tillgång. Med det att inkomsterna från S:t Barthelemy började utsina, upphörde nog ej förhoppningarna om att

---

[1] Se WETTERSTEDTS promemoria rörande anledningarna till uppkomsten af kabinettskassans skuld af den 10 juni 1836 (bil. D n:r 1, *b*).

[2] Den 1 febr. 1825 beviljades af kabinettskassans medel en årlig löneförhöjning af 12,000 rdr bko åt utrikes statsministern och af 3,000 åt hofkanslern; den förra summan nedsattes 1831 till 10,000 och 1833 till 8,000 rdr bko; den senare nedsattes 1833 till 2,000 rdr bko och upphörde 1838. — Nyssnämnda dag, den 1 febr. 1825, anvisades en årlig lönetillökning af 2,000 rdr bko åt justitiestatsministern, af 1,500 rdr bko åt hvart och ett af de 6 statsråden, af 1,000 rdr bko åt hvar och en af de 4 statssekreterarne, samt åt justitiekanslern och general-adjutanten för armén. Dessa löneförhöjningar skulle utgå af kabinettskassan, till dess ständerna för ändamålet beviljat medel, hvarom proposition vid nästa riksdag skulle aflåtas. (Ang. de vid 1828—30 års riksdag beviljade löneförhöjningarna åt statsrådets ledamöter, se riks. st. skrifv. n:r 292 och 284).

de åter skulle komma att flöda i rikligt mått; och i afvaktan härpå ansåg man sig kunna anlita lånevägen för att undanrödja ögonblickets förlägenheter.

Till en början sökte man hjelpa sig dels genom fördröjd utbetalning af de löner, som det ålåg kabinettskassan att bestrida, dels genom mindre lån, som upptogos direkt för kabinettskassan.[1] Då behofvet af försträckningar ökades, anlitades Barthelemy-kassan såsom mellanhand. Så beslöt konungen den 26 juli 1826 på framställning af statssekreteraren SKOGMAN och i närvaro af utrikesstatsministern samt statsråden grefve ROSENBLAD och grefve WIRSÉN att i sistnämnda kassas namn upptaga ett lån å 50,000 rdr hamb. bko, för hvilket kabinettskassan skulle iklädas borgen, hvarjemte konungen förband sig att, för den händelse ingen af nämnda kassor skulle befinnas vederhäftig, låta lånet betalas af civillistan, hvars gäldenärer för sådan händelse de båda kassorna, i nu nämnd ordning, skulle blifva. Konungens bemyndigande för grefve WIRSÉN att upptaga detta lån utfärdades den 7 november 1826 med kontrasignation af statssekreteraren SKOGMAN och expeditionssekreteraren i kolonialdepartementet O. E. BERGIUS. Skuld- och borgensförbindelserna, som daterades den 31 december 1826, undertecknades å båda kassornas vägnar af utrikesstatsministern, chefen för kolonialdepartementet, grefve WETTERSTEDT, med kontrasignation för Barthelemy-kassan af expeditionssekreteraren BERGIUS och för kabinettskassan af kabinettssekreteraren friherre LAGERHEIM.

Beslutet om detta lån, som upptogs hos kommerserådet P. E. FILÉEN, fattades visserligen för att betäcka

---

[1] »Till en förekommande hemlig utgift för statens räkning, till hvars bestridande kabinettskassans medel, med de af riksens ständer för diplomatiska utgifter gjorda inskränkta anslag, ej lemnade någon tillgång» anbefalde Kongl. Maj:t den 15 mars 1824 kabinettssekreteraren att för kabinettskassans räkning upptaga ett lån å 10,000 rdr bko, att med 2,000 rdr årligen återbetalas inom 5 års förlopp. — Den 13 maj s. å. vidtogs liknande åtgärd (minister. prot. i utr. dep.).

de förluster, som uppkommit genom operationer för vexelkursens styrande, men med konungens tillstånd blef lånet i sin helhet användt för kabinettskassans behof. Då emellertid Barthelemy-kassan, som fått lemna medel till de nämnda operationernas bekostande, befann sig i svårt betryck, beslöt konungen på utrikesstatsministerns framställning den 2 maj och 23 juni 1827 att för nämnda kassas räkning och i hennes namn upptaga ännu ett lån å 50,000 rdr hamb. bko, äfven detta mot borgen af kabinettskassan, men med ytterligare säkerhet af civillistans tillgångar endast för lånets halfva belopp. Enligt bestämmelserna i protokollet af den 23 juni skulle konungens bemyndigande att upptaga lånet kontrasigneras af herrar SKOGMAN och BERGIUS, medan skuld- och borgensförbindelserna skulle, likasom motsvarande handlingar från den förra låneoperationen, å båda kassornas vägnar undertecknas af grefve WETTERSTEDT med kontrasignation för Barthelemy-kassan af BERGIUS och för kabinettskassan af friherre LAGERHEIM. Äfven detta lån erhölls hos kommerserådet FILÉEN.[1]

Emellertid fortfor kabinettskassans betryck. I juli 1828 nödgades utrikesstatsministern för konungen anmäla, att »i anseende till de af kabinettskassan under de senare trenne åren bestridda högst betydliga utgifter, hvartill de ordinarie och af Kongl. Maj:t vid flere tillfällen anslagna extra ordinarie inkomster ej varit tillräckliga, en ansenlig skuld blifvit åsamkad, som, då den till stor del bestode i arrièrade löner och traktamenten samt till betalning förfallna och godkända räkningar, vore af en högst menlig beskaffenhet och jemväl lade hinder i vägen för ett ordentligt uppgörande, vid slutet af hvarje år, af kabinettskassans räkenskaper och för den granskning desamma borde underkastas». Den åtgärd, som nu vidtogs, bestod deri, att »Kongl. Maj:t täcktes i nåder auktorisera kabinettssekreteraren att mot de mest billiga vilkor,

[1] Ofvan meddelade uppgifter äro hemtade ur de officiela handlingarna.

som kunde erhållas, utställa betalningsbevis till de fordringsegare, som sådant önskade, till betryggande af deras fordringar, kommande dessa betalningsbevis att till deras förfallotider beräknas efter de tillgångar, som i en framtid kunde för kabinettskassans räkning blifva anslagna».

Att man, då ställningen var sådan, ej vid den följande riksdagen sökte få kabinettskassans anslag förhöjda, är så mycket mera förvånande, som just under detta år kassans extra utgifter voro särskildt betungande med anledning af de åtgärder, som prins Gustafs uppträdande i Nederländerna ansågos påkalla. Uraktlåtenheten kan ej förklaras på annat sätt, än att man räknade på nödens afhjelpande genom de tillgångar från S:t Barthelemy, hvarpå man vid denna tid åter ansåg sig ega grundad förhoppning. Då denna förhoppning sveks, medan de politiska förhållandena 1830 och de följande åren påkallade ökade utgifter, blef lånevägen fortfarande anlitad med det resultat, att ställningen ytterligare i hög grad försämrades.[1] De vexeltransaktioner med utländska bankirer, hvarmed man sökte hjelpa sig, blefvo nämligen högst dyrbara: omkostnaderna derför uppgingo slutligen, »i följd af sex omsättningar om året och dubbla kommissionsarfvoden, kursförändringar, brefporto, courtage och provision», ända till 10 procent årligen.[2] Nödvändigheten af andra utvägar för ställningens upprätthållande måste under sådana förhållanden blifva uppenbar, och grefve Wetterstedt, genom hvilken nu nämnda operationer sköttes, var vid slutet af 1833 allvarligt betänkt på att an-

---

[1] Det förefaller något öfverraskande, att under sådana förhållanden statssekreteraren Skogman den 1 sept. 1831 lät gifva sig ett lån ur Barthelemy-kassan på ej mindre än 16,000 rdr hamb. bko. Vid uppgörelsen 1836 beräknades hvad som då återstod af detta lån — 15,333 rdr 16 sk. hamb. bko — såsom tillgång för afbetalning af den skuld å 60,000 rdr hamb. bko, hvari Barthelemy-kassan då häftade till kommerserådet Filéens sterbhus.

[2] Wetterstedts förut cit. P. M. till prot. af den 10 juni 1836.

lita nästkommande riksdags medverkan för att få en reglering till stånd.[1] Förmodligen fann man emellertid förhållandena vid 1834—35 års riksdag ej gynsamma för en framställning i detta syfte, och man hjelpte sig ännu någon tid fram på hittills vanligt sätt, till dess det kort efter riksdagens slut visade sig omöjligt att längre så fortgå. Det gälde nu att söka få den sväfvande skulden omsatt i ett lån, som upptogs mot konungens garanti, då man ej vågat begära ständernas. Underhandlingar om ett dylikt lån öppnades sommaren 1835 med ett engelskt bankirhus, men ledde ej till något resultat, innan WETTERSTEDT i december s. å. nödgades anmäla för konungen, att alla de hus, med hvilka finansoperationer drifvits för kolonial- och utrikesdepartementens räkning, bestämdt nekade att fortsätta dessa transaktioner längre än till årets slut och fordrade en definitiv uppgörelse, samt att ett af de mera betydande bland dem — BAUR i Altona — till och med redan hade protesterat hans vexlar. Konungen, som ej hållits au niveau med affärernas utveckling, mottog med öfverraskning och harm underrättelsen om deras förtviflade skick och förklarade bestämdt, att någon garanti för ett lån icke af honom komme att lämnas förr, än han erhållit fullständig redovisning för kabinettskassans förvaltning under den tid, den varit åt grefve WETTERSTEDT anförtrodd. Han förmåddes emellertid att vid början af år 1836 af egna medel lemna ett lån å 100,000 rdr hamb. bko, hvarmed de mest trängande behofven blefvo fylda, och sedan han mottagit en tillfredsställande redogörelse för anledningarna till bristens uppkomst, för beloppet af den skuld, det gälde att betäcka, och för den plan, enligt hvilken man, utan men för ärendenas skötsel, skulle af kabinettskassans ordinarie anslag erhålla medel till skuldens gäldande, lemnade han i juni 1836 sitt bemyndigande till lånets upptagande samt sin garanti för dess betalning. Då han emellertid »med hänsyn till de konstitutionela formerna hvarken

[1] FORSSELLS minnesteckning öfver WETTERSTEDT, s. 427 f.

kunde eller ville belasta något statsdepartement med en skuld, som i sådant fall skulle vara att betrakta som statsskuld», och då, enligt hvad han förut hade bestämt, en stor del af de utgifter, som förorsakat den uppkomna bristen, skulle hafva bestridts af Barthelemykassan, så vida dennas inkomster därtill hade lemnat tillgång, så skulle lånet upptagas i denna kassas namn; men som en betydlig del deraf skulle användas till betalning af kabinettets sväfvande skuld, hvilken blifvit gjord för statens behof, så skulle af anslagen till utrikesdepartementet en summa af 27,000 rdr hamb. bko årligen lemnas till Barthelemykassan för att användas till lånets räntor och amortering.

Storleken af det ifrågavarande lånet, som mot 5 % årlig ränta erhölls hos hrr SMITH, PAYNE & SMITHS i London, utgjorde 50,000 L꙳ sterling med 5 % kapitalrabatt, och lånets effektiva belopp utgjorde således 47,500 L꙳ sterling eller 213,750 rdr hamb. bko. Deraf användes 190,000 rdr hamb. bko till betalning af de skulder, hvari kabinettskassan häftade till bankirhus i Hamburg, Altona och London;[1] med återstoden afbetalades 23,750 rdr hamb. bko å det lån, som konungen vid årets början af egna medel hade lemnat, medan resten deraf — 76,250 rdr hamb. bko — skulle betalas först sedan det engelska lånet var gäldadt. Detta åter skulle med en tiondedel årligen betalas under de närmast följande 10 åren. Den summa af 27,000 rdr hamb. bko, som var afsedd för dess gäldande, skulle erhållas genom fastställandet och vidmakthållandet af en stat för kabinettskassan, enligt hvilken de utgifter, som skulle bestridas med hennes ordinarie anslag, 132,000 rdr hamb. bko,[2]

---

[1] Dessa skulder utgjorde: 92,000 rdr hamb. bko till hrr WESTPHALEN & RIST i Hamburg, 30,000 till hr JENCQUEL i Hamburg, ungefär 18,000 till hrr BARING BROTHERS i London, 30,000 till hrr J. H. & G. F. BAUR i Altona och 20,000 till hr KÆMMERER i Hamburg.

[2] Denna summa utgjordes af de 100,000 rdr hamb. bko, som ständerna 1823 anslagit till ministerstaten, och 32,000

voro reducerade till 105,000 rdr hamb. bko. För den händelse, att hennes anslag i framtiden skulle komma att nedsättas, tänkte man sig tvenne utvägar: antingen den att ytterligare minska utgifterna, i samma mån anslagen nedsattes, eller den att för ständerna uppgifva skuldernas belopp och anmoda dem att för dem ansvara genom att till deras liqviderande anvisa det belopp, som afdroges å anslagen.

Ingen af dessa möjligheter kunde emellertid synas långifvaren utgöra tillräcklig trygghet mot förlust. Af honom kräfdes bestämdare garantier, och de lemnades dermed, att *konungen och kronprinsen personligen* förbundo sig att med de medel (200,000 rdr bko), som enligt ständernas vid 1815 års riksdag fattade beslut årligen skola genom riksgäldskontoret utbetalas till konungen, ansvara för lånets gäldande.

De summor, hvilka konungen sålunda antingen genom direkt lån eller genom borgensförbindelse anskaffat för kabinettskassans behof, betecknade emellertid icke hela beloppet af den skuld, hvari kassan häftade. Af de lån, som mot kassans borgen 1826 och 1827 upptagits hos kommerserådet Filéen, återstodo ännu oinlösta obligationer till ett belopp af 60,000 rdr hamb. bko. De förnyades dels den 12 juli 1836 genom påskrift af grefve Wetterstedt, dels, i kraft af ett den 17 mars 1839 gifvet kungligt bemyndigande, den 10 april sistnämnda år af utrikesstatsministern friherre Stierneld och t. f. hofkanslern, kabinettssekreteraren A. Ihre.

Denna sistnämnda förnyelse skedde i följd af framställning från de publika verk och kassor, som med anledning af Filéens testamente innehade obligationerna. Bland dessa verk var statskontoret, der i anseende till yppad tvist om arfvet efter Filéen några af dessa obligationer blifvit på Kongl. Maj:ts befallning deponerade. Deras tillvaro upptäcktes af 1839 års statsrevisorer och omnämndes i deras berättelse med anmärkning, att det

---

rdr hamb. bko af Norges bidrag till utrikes ärendenas förvaltning.

hade »synts revisorerna, som kabinettskassans föremål vore att bestrida kostnaden för ministerstatens aflöning och öfriga i och för Sveriges diplomatiska förhållanden förefallande utgifter, men icke att ingå i borgensförbindelser eller betalningsskyldighet för skulder, vidlådande andra fonder, som för densamma vore helt och hållet främmande».[1]

Då 1840 års riksdag började, var det således officielt kändt, att kabinettskassan sedan flere år tillbaka laborerade med brist eller skuld. De upplysningar, som ytterligare behöfdes för att rätt begagna detta förhållande, kunde till ej ringa del lemnas af »koalitionens» egentlige upphofsman, friherre Nordin, hvars ställning till regeringen och intima förbindelser med grefve Wirsén vid den tid, då Filéen'ska lånet upptogs, hade invigt honom i de förhållanden, som föranledt dess upptagande.[2] Och att dessa upplysningar skulle begagnas med vederbörligt eftertryck, därför borgade den sammansättning, riksdagen erhållit.

* * *

Under inflytelse af en skarp agitation från det liberala partiets sida utföllo riksdagsmannavalen 1839 till större delen i oppositionel riktning, och för att försäkra de valde mot inverkan af de lockelsemedel från regeringens sida, för hvilka de efter ankomsten till riksdagen kunde utsättas, lät man dem på vissa håll förbinda sig att följa instruktioner, hvilka ålade dem att »understödja dem, som hos konungen begärde statsrådens och statssekreterarnes aflägsnande från sina embeten och dessas återbesättande med liberala och kraftfulla

---

[1] Revisionsberättelsen för 1839, sid. 25 f., 29 f. De verk och kassor, som innehade obligationerna, voro: civilstatens pensionskassa (9), statskontoret (7), konungens hospital (4), serafimerlasarettet (2), Upsala universitet (1) och Danvikens hospital (1).

[2] Jfr Heurlins bref till Kullberg den 22 febr. 1841 (bil. E n:r 2).

män», att verka för ståndsrepresentationens upphäfvande och införande af ett nytt representationssätt »till beskaffenhet liknande Norges»; för indragningsmaktens upphörande; för »betydliga besparingar» på anslagen till krigsväsendet och till diplomatien, och mot nya anslag, utom dem, som kunde begäras till folkbildning, »d. v. s. folkskolor i första rummet, och detta endast under vilkor, att dessas öfverstyrelse skulle bestå af sanna fosterlandsvänner, som af representanterna utvaldes»; o. s. v.[1]

Å regeringens sida lär deremot föga eller intet hafva blifvit gjordt för att besvärja den hotande stormen. Af statsrådets ledamöter hade sedan sista riksdagen tre bland de mest ansedde skördats af döden: grefvarne Wetterstedt och Gustaf Lagerbielke 1837, grefve A. G. Mörner 1838. Poppius hade redan 1836 dragit sig tillbaka, och grefve Carl Löwenhielm hade för ålder och sjuklighet begärt och erhållit afsked 1839. Bland de män, som intagit deras platser, justitierådet grefve C. G. Hård, landshöfdingen C. H. Gyllenhaal, f. d. envoyén vid storbritanniska hofvet friherre A. Stierneld, åt hvilken utrikesminister-portföljen blifvit öfverlemnad, friherre D. von Schulzenheim, som efter grefve Mörners död utbytt hofkanslersbefattningen mot statsrådsplatsen, samt vice-amiralen friherre Johan Lagerbielke,[2] fans

---

[1] Se Svenska Minerva för den 10 dec. 1839. — En annan, hufvudsakligen liknande, instruktion finnes återgifven i Bondeståndets prot. VIII, s. 364 f.

[2] Statsrådet Poppius hade på begäran erhållit afsked den 6 juli 1836. Hans afskedsansökan hade motiverats med »aftagande krafter och arbetsförmåga», men egentliga orsaken skall (enligt Ulfsparres uppgift) hafva varit, att han, delvis i följd af sin starka finska brytning, »hade mycket svårt att tala franska så, att Carl Johan kunde förstå honom». Till hans efterträdare hade justitierådet grefve Hård blifvit utnämnd den 18 nov. s. å. — Grefve Wetterstedt hade aflidit den 15 maj 1837, hvarpå statsrådet grefve A. G. Mörner den 18 maj s. å. förordnats att tills vidare förvalta statsministerembetet för utrikes ärendena. — Efter statsrådet grefve Gustaf Lagerbielkes död den 24 maj

näppeligen någon, som var en framstående statsman. Af de fyra statssekreterarebefattningarna saknade två ordinarie innehafvare sedan hösten 1838, då statssekreteraren C. D. SKOGMAN slutligen lemnat föredragningen af handels- och finansärenden för att definitivt öfvertaga det presidentsembete i kommersekollegium, som han redan i fem års tid på förordnande hade beklädt, och statssekreteraren för kammarärendena M. G. DANCKWARDT dels för sjuklighet, dels af politiska skäl [1] på begäran erhållit afsked. Den förres plats sköttes tills vidare af förste expeditions-sekreteraren A. MUNTHE, den senares af kansliradet G. ULFSPARRE. Äfven statssekreterareembetet för ecklesiastik-ärenden förvaltades på förordnande. Medan dess ordinarie innehafvare A. VON HARTMANSDORFF efter friherre SCHULZENHEIMS utnämning till statsråd fungerade som hofkansler, hade nämligen den nyutnämnde biskopen i Visby, d:r C. I. HEURLIN, i september 1838 blifvit förordnad att föredraga ecklesiastikärendena, och detta förordnande fortfor äfven sedan uppdraget att förvalta hofkanslersembetet i november s. å. blifvit öfverlemnadt till kabinettssekreteraren A. IHRE, i det HARTMANSDORFF då förordnats till vikarierande lands-

1837 hade till statsråd utnämnts landshöfdingen öfver Skaraborgs län C. H. GYLLENHAAL (9 juni 1837). — Sedan statsrådet grefve A. G. MÖRNER den 30 jan. 1838 aflidit, hade den 9 mars s. å. friherre A. STIERNELD utnämnts till utrikes-statsminister och hofkanslern friherre D. VON SCHULZENHEIM till statsråd, hvarjemte statssekreteraren för ecklesiastik-ärendena A. VON HARTMANSDORFF förordnats att tills vidare förvalta hofkanslersembetet, ett uppdrag, som den 2 nov. s. å. blifvit öfverflyttadt till kabinettssekreteraren A. IHRE. — Sedan statsrådet grefve C. A. LÖWENHIELM erhållit afsked (den 21 juni 1839), hade till hans efterträdare (s. d.) blifvit utnämnd vice-amiralen friherre J. LAGERBIELKE.

[1] Se hans anförande till R. o. Ad. prot. den 1 juli 1840, hvari han synes antyda, att konungens beslut af den 21 april 1837 att, mot hela statsrådets afstyrkande, förordna polismästaren NERMAN att förvalta justitiekanslersembetet, varit en orsak till hans afgång (prot. IX, 19).

höfding i Kalmar.[1] HEURLIN var en energisk och skarpsynt statsman, men endast provisoriskt inkommen i regeringen, och utan understöd kunde han i politiskt afseende intet uträtta. Redan långt före riksdagen skall han enligt egen utsago hafva anat de vådor, som hotade, och ofta hafva höjt en varnande röst, uppmanande till enighet, beslutsamhet och kraft, — men utan resultat.[2] »Man tyckes ej tänka på riksdagen», skref han till en vän i början af 1839. »Jag har deröfver yttrat mina bekymmer både för prinsen och STIERNELD. De dela dem, men kunna ej hjelpa oefterrättligheten. Jag bäfvar vid tanken, huru det skall gå, utan beredelse, utan plan och slutligen med förhastade, obetänksamma, illa utarbetade förslag.»[3] Att han ej var den ende, som med oro förutsåg följderna af regeringens overksamhet och sökte väcka henne ur dvalan, är visst,[4] — men varningarna förklingade fruktlöst.

Då riksdagen i januari 1840 sammanträdde, visade det sig, att det oppositionella partiet var inom bonde- och borgareständen starkare representeradt än någonsin förut: af det förras ledamöter räknade det åtminstone två tredjedelar, af det senares ungefär tre fjerdedelar.

Den man, som under de närmast föregående riksdagarna varit oppositionens sjelfskrifne ledare inom bondeståndet, ANDERS DANIELSSON, hade 1839 skördats af döden, och likaså (1837) hans medbroder NILS MÅNSSON. Partiet styrdes nu med hårda tyglar af HANS JANSSON (Elfsborgs län), närmast understödd af norrländingen J. J. RUTBERG, smäländingen SVEN HEURLIN, halländingen

---

1 HEURLINS förordnande gafs den 14 sept. 1838, MUNTHES den 21 sept., samma dag som SKOGMAN utnämndes till president, och ULFSPARRES den 10 oktober, då DANCKWARDT erhöll sitt afsked.

2 Se hans förut citerade bref till biskop KULLBERG den 22 febr. 1841.

3 Till TEGNÉR i början af 1839 (TEGNÉRS Efterlemnade skrifter, ny samling, II, s. 330). Jfr TEGNÉRS bref till HEURLIN af den 5 febr. 1839, till AGARDH den 2 nov. 1839 och till BESKOW den 24 nov. 1839 (anf. st. s. 318, 291, 164).

4 Se PALMSTIERNA, anf. arb., s. 70—74.

Bengt Gudmundsson, södermanländingen Nils Persson och vestgöten Fr. von Zweigbergk, hvilka alla, likasom Hans Jansson sjelf, i vigtigare frågor hemtade sina inspirationer från en del literatörer, såsom L. J. Hierta, A. Lindeberg, J. P. Theorell, Th. Sandström, W. F. Dalman och kanske förnämligast från f. d. öfverstelöjtnanten Gustaf Hierta.[1] För att neutralisera Hans Janssons inflytande var det regeringens afsigt att utse honom till talman. Underhandlingarna härom lära emellertid ej hafva blifvit ledda med erforderlig skicklighet, oppositionens tidningar, som lyckades få kännedom om planen, uppträdde med häftighet deremot, och Hans Jansson, som, om han fått råda sig sjelf, troligen hade emottagit regeringens anbud, förmåddes äfven genom ifriga enskilda bearbetningar från det oppositionela hållet att svara nej.[2] En del af ståndets ledamöter blefvo nu tillsporda om hvilken de ansågo vara rätte mannen att intaga platsen, och i enlighet med deras åsigter öfverlemnades klubban åt bergsmannen Anders Eriksson från Karlskoga, hvilken af en bland denna riksdags ledande män betecknas såsom »en rättfram bonde, med hederliga tänkesätt, godt förstånd, saknande partisinne och tillhörande hvarken den ena

---

[1] I sin dagbok för den 22 oktober 1840 yttrar Lilliecrona: »Gustaf Hierta, han är böndernas 'tankställare' på stat. Detta stånd har till honom ganska stora förbindelser, ty han har bistått dem med råd och dåd, troligen mer än någon nu lefvande person i Sverige.»

[2] Jfr Palmstjerna, anf. arb., s. 77. — Lilliecrona skildrar i sin dagbok för den 15 jan. den bestörtning, som grep herrarne på Aftonbladsbyrån vid den »förfärliga nyheten» om regeringens anbud till Hans Jansson, och meddelar, att L. J. Hierta förestält honom, »att han gjorde illa både mot det allmänna och sig sjelf, om han mottoge tillbudet», samt hänvisat honom till rådplägning med Petré och Wærn. Ett par timmar efter samtalet med Hierta återkom Hans Jansson, åtföljd af Bengt Gudmundsson, och meddelade, att han afslagit tillbudet, — en underrättelse, som af Aftonbladschefen mottogs med glädjetårar! —

eller den andra sidan».[1] Det sistnämnda var deremot ej förhållandet med vice talmannen Per Ericsson (från Vermland), som i likhet med ståndets flertal slöt sig till den afgjorda oppositionen. Valet af den vigtiga sekreterare-platsens innehafvare var ej heller lyckligt, i det att den man, som dertill utsågs, advokatfiskalen i riksbanken N. A. Heurlin, i allt för hög grad saknade den takt och försigtighet, som nu mer än någonsin hade varit behöfliga. Från början illa tåld af oppositionspartiet, lemnade han i juli med anledning af häftiga och för honom personligen förolämpande uppträden inom ståndet sin plats, som då intogs af den allmänt aktade lagman C. G. Cassel.[2]

Borgareståndet styrdes under förra delen af detta riksmöte nästan enväldigt af bruksegaren Thore Petré, hvilken med anledning deraf kunde af en motståndare betecknas såsom »den mest betydande af alla, som deltogo i riksdagen».[3] Hans öfvermod och hänsynslöshet synas också nu icke hafva känt några gränser, och det sätt, hvarpå han tidt och ofta förbröt sig mot lagarne för det skickliga och passande, var sådant, att det stundom väckte bekymmer till och med hos en och annan af hans ifrigaste partivänner. Hans vapenbroder vid förra riksdagen, Jonas Wærn, deltog lika litet som hans gamle antagonist, B. H. Santesson, i denna riksdags förhandlingar; men i stället hade han i representanten för Göteborg, grosshandlaren C. F. Wærn, representanten för Stockholm, grosshandlaren Fr. Schartau, m. fl., nitiska bundsförvandter, samt i borgmästaren i Norrköping P. J. Lagergren en lika kraftig som skicklig motståndare. Den sistnämnde var, ehuru han nu bevistade sin första riksdag, ifrågasatt till talmansplaten, men

---

1 Palmstierna, s. 78.

2 Se Palmstierna, s. 77 och 98 f. Cassels sjelfbiografi i Biogr. Lex. N. F. III, 73. Jfr Bondeståndets prot. för den 20 juni, 1, 8, 11, 15, 18 och 22 juli 1840 (V, 752—4; VI, 3—10, 155 f., 157, 168—188, 199—200, 213—230, 258—266, 355, 364—66).

3 Palmstierna, s. 87.

undanbad sig förtroendet, emedan han ansåg sig kunna gagna mera genom deltagande i diskussionerna. I stället utnämndes borgmästaren i Stockholm G. HOLM, hvilken af en samtida beskrifves såsom »en vältänkande man, med endast medelmåttig juridisk bildning och derföre svigtande genom bristande insigter, då den goda viljan ej var tillfyllestgörande».[1] Vice talman blef Malmös representant, landssekreteraren C. C. HALLING, en af ståndets i fråga om begåfning och kunskaper mera framstående ledamöter och tillhörande den moderata delen af oppositionspartiet.

Huru mägtigt missnöjet med regeringen var inom landet, visade sig ej blott af den styrka, hvarmed dess motståndare uppträdde inom de nu nämnda stånden. Då riksdagen började, var ställningen inom sjelfva presteståndet sådan, att oppositionen kunde hysa förhoppning om att der utgöra majoritet, och i alla händelser var regeringspartiet då ej starkare, än att det berodde på en eller annan röst, huruvida det skulle ega öfvervigt eller ej.[2] Oppositionens verksammaste medlem inom detta stånd var prosten E. S. ÖDMANN i Vendel. Till

[1] PALMSTIERNA, s. 77. — Den förre talmannen, lagman ULLBERG, hade blifvit enhälligt vald till ombud för Stockholm, men, åberopande sina 72 år, afsagt sig uppdraget och kunde således ej nu komma i fråga till talmansbefattningen. Han fick under riksdagens lopp ett vedermäle af huru minnesgoda hans motståndare sedan förra riksmötet voro, då han icke återvaldes till fullmäktig i riksgäldskontoret: han erhöll 21 röster, medan medtäflaren, kryddkramhandlaren BRINCK, fick 22. Biogr. Lex. XIX, 76 f. Borgarest. prot. III, 19.

[2] I LILLIECRONAS dagbok för den 16 jan. läses: »LINDEBERG sade mig, att ÖDMANN beräknat de båda partiernas ställning i preståndet vara sådan, att af de 58 ledamöter det består af» (hela antalet var 60, men 2 hade ännu ej anländt till riksdagen) »30 skulle vara liberala, således en öfvervigt af 2 röster. Man får väl se, om detta verifierar sig; snarare att önska än att hoppas»; — under den 26 jan. läses om samma sak: »På aftonen gjorde jag en visit hos THOMANDER — — —; han yttrade, att han ansåg pluraliteten i preståndet komma att hänga på ett par röster»; — och den 1 mars: »Gick på aftonen till THOMANDER — —; GEIJER

samma parti hörde professor J. H. THOMANDER och prosten C. E. HALLSTRÖM i Ed och till dess sjelfständiga bundsförvandter professor ERIK GUSTAF GEIJER. Den motsatta sidans förkämpar voro biskop HEURLIN, som jemte talmannen, erkebiskop WINGÅRD, var regeringspartiets egentlige ledare, biskop HOLMSTRÖM och vice talmannen, biskop HEDRÉN,[1] och till samma sida slöto sig under riksdagens lopp afgjordt de utmärkta representanterna prosten CHRISTIAN STENHAMMAR i Häradshammar och prosten NILS ÅSTRAND i Edsberg.

Var partiställningen inom preståndet vid riksdagens början vacklande, så tycktes den ej heller på riddarhuset vara säker: regeringspartiets öfvervigt syntes åtminstone icke vara afgjord.

Till landtmarskalk hade konungen utnämnt landshöfdingen öfver Linköpings län, friherre C. O. PALMSTIERNA. Han hade vid föregående riksmöte innehaft den vigtiga ordförandeplatsen i statsutskottet, var en kunnig och kraftig man och synnerligen lämplig för det uppdrag, han nu af regeringen erhållit. Oppositionen var han emellertid en nagel i ögat, särskildt med anledning af det bestämda sätt, hvarpå han vid ett tillfälle uppträdt mot tidningarnas opassande angrepp mot konungen, och den var också besluten att låta honom känna sin ovilja. Redan i första plenum, den 20 januari, då fråga blef om utseende af ledamöter i talmanskonferensen, hvilket förut städse skett genom landtmarskalken, yrkade grefve C. H. ANCKARSVÄRD, som nu åter intagit sin plats på riddarhuset och der betraktades såsom oppositionens chef, att dessa funktionärer skulle väljas omedelbart af ståndet. Denna framställning, som af adeln bifölls, behöfde dock ej vara riktad särskildt

---

och BEXELL lära utgöra det flytande elementet i preståndet, som bestämmer majoriteten på ena eller andra sidan, alltsom det faller sig.»

[1] TEGNÉR hade varit ifrågasatt till vice talman, men afböjt förslaget derom. (Se TEGNÉRS Efterlemnade skrifter, ny samling, II, 320, 330.)

emot landtmarskalken, ty samma yrkande gjordes äfven inom de andra stånden och ledde bland borgarne och bönderna till samma resultat som på riddarhuset.[1] Mera personlig anstrykning fick det beslut, som adeln samma dag fattade i frågan om bänkmansvalet.

Under åberopande af § 41 RO., som stadgade, att statsrådets och högsta domstolens ledamöter icke finge deltaga i val af utskottsledamöter, upptog grefve ANCKARSVÄRD en fråga, som redan 1823 och 1828 varit föremål för tvist, i det han yrkade, att nämnda embetsmän ej heller skulle ega att deltaga i bänkmansvalen, alldenstund den utgång dessa erhöllo vore af betydelse för utskottsvalen. I denna åsigt instämde ej blott alla oppositionens främsta talare, grefve C. F. HORN, major E. VON TROIL, professor P. G. CEDERSCHIÖLD, friherrarne SPRENGTPORTEN och W. F. TERSMEDEN, m. fl., utan ock assessor LAGERHIELM och frih. LUDVIG BOIJE. Å andra sidan åberopade friherre JACOB CEDERSTRÖM och general LEFRÉN innehållet af § 18 RHO., i enlighet hvarmed adelns *hela* närvarande antal skulle fördelas i särskilda afdelningar, inom hvilka *hvar och en* skulle vid bänkmansvalet afgifva sin röst; man kunde enligt deras mening ej utan att bryta mot detta stadgande, likasom emot hittills gällande praxis,[2] följa den åsigt

[1] Af adeln utsågos den 21 jan. exc. grefve C. DE GEER och assessor P. LAGERHIELM, den förre med 148, den senare med 114 röster. Oppositionens kandidater voro f. d. öfverståthållaren, friherre J. W. SPRENGTPORTEN, som erhöll 96, och friherre W. F. TERSMEDEN, som fick 88 röster. — Af borgarståndet valdes hrr PETRÉ och HELSINGIUS, af bönderna HANS JANSSON och J. J. RUTBERG. I presteståndet föreslogos af talmannen biskop HOLMSTRÖM och prosten HALLSTRÖM, och förslaget blef af ståndet godkändt. R. o. Ad. prot. I, 12 f.; Borgarest. prot. I, 31—35; Bondest. prot. I, 26—28.; Prestest. prot. II, 19—21, 25.

[2] Vid de fyra första riksdagarne efter 1809—10 års riksmöte hade ledamöter af statsrådet eller högsta domstolen utan invändning blifvit valda till bänkmän. Vid 1823 års riksdag yrkades, att ingen af de i § 41 RO. uppräknade personer skulle ega att deltaga i bänkmansvalet eller kunna utses till bänkmän, men adeln beslöt, att valet skulle på

grefve ANCKARSVÄRD framstält. Samma mening uttalades af landtmarskalken, och då proposition yrkades på »att de i § 41 RO. omnämnda personer ej måtte i bänkmansvalet deltaga», nekade han att framställa den. Nu begärde herr DALMAN och grefve ANCKARSVÄRD framställning, huruvida adeln yrkade den vägrade propositionen. Förgäfves framhöllo flere — äfven bland deras partivänner — orimligheten häraf, då den myndighet, som skulle slita tvisten, i händelse ståndet uttalade en mening motsatt landtmarskalkens, var konstitutionsutskottet, men något dylikt utskott icke ännu fanns och icke kunde bildas, innan den förevarande frågan blifvit afgjord; förgäfves anmärkte landtmarskalken, att adeln genom att yrka den vägrade propositionen skulle ställa sig utom den i grundlagen och RHO. förutsedda gång af ärendena. »Jag skulle», tillade han, »genom det sätt, hvarpå jag ledt öfverläggningen, i högsta måtto dertill hafva bidragit. Jag skulle ej kunna annat än i denna utgång finna en tydligt uttryckt mening af R. o. A., att ståndet ej för mig hyser det förtroende, som är det enda för mig nog tillräckliga stöd, jag kan påräkna vid utöfningen af denna befattning, för att med hopp om någon framgång kunna densamma bestrida, och utan hvilket, på sätt jag vid början af detta sammanträde yttrade, det ärofulla uppdrag, jag af konungen erhållit, skulle för mig blifva långt tyngre, än jag förmår att bära, och min inskränkta förmåga snart skulle blifva otillräcklig att leda de vigtiga öfverläggningar, som på

vanligt sätt förrättas. Då samma yrkande framstäldes 1828, förklarade utrikesstatsministern grefve WETTERSTEDT, att han och de med honom i nu ifrågavarande afseende likstälda embetsmän icke kunde sjelfmant skilja sig från en rättighet, hvaremot de hoppades och förmodade, att ingen skulle välja på dem, hvarpå ståndet beslöt, att valet skulle på vanligt sätt företagas. Vid 1834 års riksdag bragtes saken ej å bane, men lika litet då som 1823 och 1828 valdes någon af de ifrågavarande embetsmännen till bänkman. Se HARTMANSDORFFS anförande på riddarhuset d. 21 jan. 1840 (R. o. Ad. prot. I, 48 f.).

detta rum förestå. Detta mitt yttrande skulle då snart besannas, och jag har då ej något val öfrigt mera än att för denna riksdag frånträda den plats, jag genom konungens förtroende i dag intagit.» De nämnda herrarne vidhöllo detta oaktadt sitt yrkande, och vid anstäld votering uttalade adeln med 95 röster mot 94 den åsigten, att den ifrågavarande propositionen skulle framställas, hvarpå öfverläggningen förklarades hvilande.[1] Friherre PALMSTIERNA var nu, såsom han sjelf meddelat,[2] »nära att afsäga sig landtmarskalksbefattningen», men förmåddes att stanna qvar på sin plats, då tvisten löstes på det sättet, att i plenum den 23 januari statsrådet frih. SCHULZENHEIM å samtliga i § 41 RO. uppräknade embetsmäns vägnar förklarade, att deras på förhand fattade afsigt varit och fortfarande vore att icke under detta riksmöte deltaga i några bänkmansval, hvarefter grefve ANCKARSVÄRD, som i denna fråga haft enskilda öfverläggningar med grefve BRAHE, förklarade sig anse »all svårighet för det förestående bänkmansvalet grundlagsenligt förfallen». Häri förenade sig flere talare, men hrr STUART och DALMAN opponerade sig emot, att saken i sin helhet skulle anses förfallen, och yrkade, att frågan om rättmätigheten af landtmarskalkens propositionsvägran skulle hänskjutas till det blifvande konstitutionsutskottet. Denna åsigt godkändes af, bland andra, äfven grefve BRAHE och hr VON HARTMANSDORFF, och slutet blef, att landtmarskalken förklarade »att, såvida R. o. A. icke ansåge det, som i förevarande fråga dittills egt rum, utgöra något hinder för bänkmansvalets företagande i vanlig ordning, han icke för sin del funne något hinder dervid möta; kommande frågan om den vägrade propositionen i alla händelser att enligt § 55 RO. behandlas».[3]

---

[1] R. o. A. prot. I, 13—47.

[2] PALMSTIERNA, anf. arb. s. 79.

[3] R. o. Ad. prot. I, 51—66. — Konstitutionsutskottets åsigt i frågan uttalades sedan i memorial af den 11 februari. Det yttrade deri, att, som § 55 RO. uttryckligen stadgade, att landtmarskalk eller talman ej egde vägra proposition

Sådan var ställningen, då riksdagen högtidligen öppnades den 25 januari. Det var ej underligt, om konungen, retlig och otålig, och statsrådet, som nästan helt och hållet saknade mera framstående förmågor och ej heller inom sig egde någon sammanhållande kraft, med oro motsågo hvad som komma skulle. Trontalet, som upplästes af kronprinsen, vittnade också om, att man ansåg nödigt att möta tadlet och missnöjet genom att framhålla hvad som till landets förkofran uträttats under de 30 år, som förflutit, sedan Carl Johan tog Sveriges angelägenheter om hand. Efter att hafva anmärkt, att alla statsutgifter kunde bestridas utan tillökning i bevillningen och att en nedsättning i de skatter, som tryckte jordbruket, vore möjlig, meddelade konungen, att han ämnade förelägga ständerna förslag rörande folkskoleväsendets ordnande, till åtgärder för behöfvandes undsättning under missväxtår och till polis- och skyddsförfattningar mot pauperismen och lösdrifveriet, äfvensom att han ämnade förnya sin vid 1823 års riksdag aflåtna proposition om upphäfvande af konungens rätt att deltaga i högsta domstolens öfverläggningar och beslut. Därpå fortsatte han: »Innan jag nedstiger i den grift, dit sex och sjuttio år,

---

utom i det fall, att han funne en väckt fråga bokstafligen strida mot grundlagarnes lydelse, men RHO. icke vore grundlag, så ansåge utskottet landtmarskalken icke hafva bort på grund af § 18 RHO. vägra den af Ridd. och Adeln begärda propositionen. Men då § 41 RO. stadgade, att de der uppräknade embetsmän ej må i val till utskottsledamöter deltaga, hvilket obestridligen måste så förstås, att detta deltagande ej kunde hvarken medelbart eller omedelbart ega rum, hvadan bänkmansvalen måste vara underkastade samma vilkor som elektorsvalen, så funne utskottet, »enär den af R. o. A. yrkade proposition sålunda afsåge beslut, huruvida ett grundlagsstadgande skulle efterlefvas eller icke, och, med nej besvarad, skulle medföra ett mot grundlagarne stridande beslut, stöd i grundlagarne förefinnas för en vägran att berörda proposition framställa». — Mot detta utlåtande reserverade sig bland andra Geijer, Holmström och Nibelius, hvilka ansågo landtmarskalken hafva rätteligen förfarit. (K. U. Mem. n:r 3).

tillbragta på denna jord, föra mig, efter att hafva öfvervunnit så många svårigheter och besegrat så många hinder, bör jag säga eder ännu en gång: 'Förstån eder regering!' och för eder upprepa hvad jag yttrade den 5 november 1810, vid besvärjandet af de mig förelagda grundlagar och innan jag ännu emottagit riksståndens eder: 'Freden är det enda ärorika mål för en vis och upplyst regering. Det är icke en stats vidd, som utgör dess styrka och dess självständighet; det är dess lagar, dess handel, dess arbetsflit och framför allt dess nationalanda.' Dessa ord, jag erinrar mig det, blefvo med allmänt bifall upptagna. Tidens då ryktbare man lät Sverige erfara hela tyngden af sin storhet, sin makt. Ett fredsombud sökte befästa hans inflytelse, smickrande de ene, hotande de andre. Han fordrade af oss en krigsförklaring emot Stora Britannien. Sveriges ställning väckte hos mig bekymmer, aldrig fruktan. Min själ lyfte sig till jemnhöjd med de faror, eder omgåfvo. Åsidosättande min böjelse för lugnet i det ögonblick, då folkets röst kallade mig, ingick jag förbindelsen att rycka eder undan den vådliga belägenhet, i hvilken I eder befunnen, och denna förbindelse beseglades i min föreställning af en inre röst, som syntes mig en ingifvelse från himmelen. Jag har lyckats tjena eder utan att tillegna mig edert språk. Mensklighetens, hvilket manar äfven den enskilde att gagna sin like, föreskref lagen af mina nya pligter. Den är i hela mitt väsen tecknad med eldsdrag. Min kännedom af edra seder, edra nationaldygder, edra behof, edra förirringar är hemtad från edra häfder. Den lefver i de vunna framgångar och i de minnen, jag lemnar vid min bortgång. Se der min högsta ära. Dessa minnen utgöras af eder bibehållna frihet, den jag ber Gud åt eder fortfarande bevara; af den förkofran, jag vid min hitkomst icke fann; af öppnade kanaler, af floders och strömmars ökade farbarhet; af nya väganläggningar och hamnbyggnader; af fästen, som höja sig; af edra vapenförråd och arsenaler; en krigshär af mer än hundra tusen man, som utgöres ej af föråldrade män och barn, men af

veteraner och ynglingar; ett kustförsvar af nära 250 kanonslupar och jollar, samt stora flottans tillökning genom nybyggda linieskepp och fregatter; ett åkerbruk, som årligen förbättras, en industri, som lemnar mer än fördubblad tillverkning i flere vigtiga manufakturgrenar; af utplånandet utaf eder hela utländska skuld och största delen af den inhemska; en årlig ränteinkomst för banken förökad från 248,000 rdr till omkring 700,000 rdr bkomynt, grundad på säkra fordringar; tullinkomsterna inemot tredubblade, under det införsels- och utförsels-afgifterna varit nedsatta; en folkmängd, närmande sig Sveriges och Finlands sammanräknade, innan sistnämnda land blef från Sverige afsöndradt, det vill säga, mer än en fjerdedels högre befolkning, än jag fann vid min ankomst. Jag nämner ej hvad, som bör synas ännu mer förvånande: föreningen med ett folk, som sedan de äldsta tider af eder historia varit nästan oafbrutet i ett med eder stridigt förhållande.

Gud, som hör mig! Gud, som jag anropar för eder fortfarande lycka, känner den brinnande önskan jag närer att bereda eder sällhet. Om jag deruti ej kunnat fullkomligen lyckas, underkastad mensklighetens vanskliga lott, har det dock, genom Försynens gudomliga skydd, varit mig beskärdt att undandraga eder fordom öfverhängande olyckor, att mildra lidandet och behofven. Den allsmäktige tillät, att mängden af de krigare, som följde mig öfver hafvet för att möta utmanande anfall, återvände till hem och anförvandter efter att hafva medverkat till Tysklands befrielse och fosterlandets sjelfständighet. Denna sjelfständighet, gode herrar och svenske män, skall förblifva orubblig, ty I skolen vilja det med eder konung! Öfverskriden aldrig de gränser, som af naturen och dess lagar blifvit eder föreskrifna; och om I ären tvungna att öfverträda edra landamären, återvänden inom dem, sedan I på edra angripare hämnats hvarje oförrätt.

Öbor på nio tiondedelar utaf de båda rikenas omkrets, tillhöra vi Europas fasta land endast genom nära ofrukt-

bara trakter. Vårt läge bestämmer vår politik. Att önska verldens lugn och befara alla haf med våra kölar, — se der vår kallelse.

Alla främmande makter fortfara att lemna oss bevis af deras förtroende och vänskapliga förhållanden. Bevaren dessa förmåner, som eder regering åt brödrarikena förvärfvat. Inre förkofran och yttre sjelfständighet kunna ej befästas utan kärleken til endrägt, rättvisa och laglydnad. Jag anropar Försynen att hos eder ständigt vidmakthålla dessa tänkesätt.

Enligt naturens ordning snart kallad att öfvergå till ett bättre lif, skall jag äfven der nedkalla Skaparens välsignelse öfver tvenne folk, hvilka, öfverlemnade endast åt sin egen känsla, utmärkas af så många dygder, och hvilka egnat mig så rörande vedermälen af deras tillgifvenhet och tacksamhet.»

Äfven om i detta gripande tal utlofvats framställningar i de flesta eller alla af de ämnen, som jemte folkskolefrågan lågo oppositionen särskildt om hjertat — indragningsmaktens afskaffande, representationsfrågan, fattigvårdsfrågan, näringsfriheten, lagverket o. s. v. —, så hade det varit fåfängt att vänta, att en stämning, under flere år rotad och flitigt underhållen, skulle i ett ögonblick kunnat undergå någon väsentlig förändring, och lika litet som regeringen hade insett nödvändigheten att möta de väntade anspråken, egde hon förmåga och drift att sköta riksdagstaktiken så, att hon vann hvad ännu varit möjligt att vinna.

Följderna häraf uppenbarade sig på det mest påtagliga sätt vid de under de närmast följande dagarne förrättade **utskottsvalen**. Att dessa inom bonde- och borgareständen afgjordt beherskades af oppositionen, var nu ej annat, än hvad man på förhand kunnat vänta sig. Men till allmän öfverraskning bestämdes de äfven på riddarhuset af samma parti, — ett förhållande, som visserligen i väsentlig mån var att tillskrifva den vakenhet och påpasslighet, som oppositionen vid bänkmans- och elektorsvalen ådagalade, men lika mycket, om ej mera, berodde

på försumlighet eller nonchalance å regeringens sida.[1] Då nu äfven inom presteståndet den oppositionella utskottslistan — med en rösts öfvervigt — utgick med seger

[1] I LILLIECRONAS dagbok för den 3 febr. 1840 berättas: »Om bänkmansvalen på riddarhuset sade MEINANDER» (expeditionssekreterare i krigsexpeditionen), »att vederbörande skylla på SCHULZENHEIM, att de utföllo så illa. Han hade nämligen skickat omkring till regeringens karlar, eller dem, som han ansåg så, tvenne namn på personer å hvarje bänk, i akt och mening, att de skulle gifva dem sina röster. För öfrigt hade han ej talat vid någon af dessa herrar. Många af dessa togo ganska illa detta kavaljera sätt att diktera deras val blott genom kringskickning af lappar; de hade begagnat lapparne till helt annat och i förargelsen voterat på helt andra personer än dem, statsrådet utpekat. Detta hade flere riddarhusledamöter berättat MEINANDER.» — ULFSPARRE berättar i sina »Anteckningar» om samma sak: »Statsrådet frih. v. SCHULZENHEIM, som förut varit hofkansler och i sådan egenskap haft beröring med riksdagsmaskineriet, fick sig uppdraget att verka på bänkmansvalet, så att regeringen der kunde påräkna pluralitet. Detta val försiggick, och frih. v. SCHULZENHEIM kom mycket förnöjd upp i statsrådsberedningen och berättade, att af de 50 bänkmän, som det ålåg ridderskapet och adeln att välja, voro 27 för regeringen och endast 23 för oppositionen; i detsamma var det gifvet, att pluraliteten af elektorerna skulle komma att utgöras af regeringens parti, äfvensom att uti utskotten skulle endast detta partiet tillgifne inom adeln inväljas. Men hvad hände? Bänkmännen sammanträdde till elektorsvalet. Samma dag var det konselj på aftonen, och under det den var tillsammans, kom rapport, att oppositionens listor segrat och att elektorerna således blifvit valda ur detta partiets leder. Det var för statsrådet en likaså oväntad som nedslående underrättelse, och frih. v. SCHULZENHEIM fick afhöra mycken smälek öfver att hafva låtit narra sig så uppenbart. Förhållandet var, att tre af de 27, som SCHULZENHEIM hade beräknat såsom tillhörande regeringens parti, voro bekanta med honom, sedan de gemensamt bevistade Upsala akademi, och voro nu embets- eller tjenstemän; och friherre SCHULZENHEIM, utan att känna deras politiska åsigter, tog för gifvet, att de icke kunde annat än vara regeringen tillgifna likasom han sjelf, hvilket de likväl icke voro. Dessa tre voterade med oppositionen, som derigenom fick pluraliteten vid så väl elektors- som utskottsvalen.» — Jfr PALMSTIERNA, s. 79.

ur valurnan,[1] så var oppositionens herravälde inom utskotten alldeles afgjordt. De herrar, som för tio år sedan så fruktlöst kämpat emot regeringen, blefvo nu ordförande i de förnämsta utskotten: grefve ANCKARSVÄRD i konstitutionsutskottet, grefve HORN i statsutskottet och friherre NORDIN, som då varit deras fiende, men nu blifvit deras bundsförvandt, intog nu samma plats i bankoutskottet. Ordförande i bevillningsutskottet blef grefve JACOB HAMILTON.[2] Den vigtiga sekreterareplatsen i konstitutions-

---

[1] Rörande utskottsvalen i presteståndet berättar LILLIECRONA — hvars sagesman i detta såsom i många andra fall var THOMANDER — i sin dagbok för den 29 januari 1840: »Då fråga var på klubben om utskottstillsättningen, sedan elektorerna voro valda, hade AGARDH för Guds och Kristi skull bedt, att han måtte slippa komma i konstitutionsutskottet. Han hade riktigt varit ängslig. Någon hade föreslagit att sätta 6 af biskoparne i konstitutionsutskottet för att, såsom orden föllo, riktigt hänga dem i rök. GEIJER hade på sin elektorslista tecknat THOMANDER för konstitutionsutskottet, men då han såg, huru elektorsvalen slagit ut hos adeln, hade han låtit öfvertala sig att stryka ut THOMANDERS namn, hvilket han sjelf sade TH., och visade honom det utstrukna namnet på listan.» — I samme mans dagbok för den 31 jan. 1841 läses: »Om BEXELL sade THOMANDER, att hans politiska vänner i presteståndet höllo honom vid godt lynne genom den försäkran, att det var han, som gifvit riksdagen 1840 dess politiska färg. På visst sätt ligger någon sanning deri. Hade ej BEXELL blifvit elektor och gifvit sin röst åt oppositionens kandidater vid utskottstillsättningen, så hade denna utfallit helt annorlunda och riksdagen således äfven. Med denna ära får BEXELL trösta sig öfver förlusten af Nordstjernan. Hade WINGÅRD skaffat honom den, så hade han tillhört regeringen. I stället motarbetade denne öfversteprest hans val till elektor; BEXELL kom in bland dessa det oaktadt och beslöt nu att betala WINGÅRD i ett mynt, som han förstod hvad det gälde.»

[2] Ledamöter af konstitutionsutskottet blefvo: grefve C. H. ANCKARSVÄRD, friherrarne W. F. TERSMEDEN, J. A. KANTZOW och A. S. HERMELIN, grefve C. G. SPENS, professor P. G. CEDERSCHIÖLD; — biskoparne HOLMSTRÖM och NIBELIUS, prostarne ÖDMANN och HALLSTRÖM, professorerna GEIJER och MORÉN; — grosshandlarne MORSING (Stockholm), WÆRN (Göteborg) och ELFBRINK (Gefle), kryddkramhandlaren BRINCK

utskottet, som först blef erbjuden åt expeditionssekreteraren J. G. Richert, intogs, då denne nekade att emottaga den,[1] i början af mars af professor P. E. Bergfalk. Motsvarande befattning inom statsutskottet lemnades åt sekreteraren i statskontoret A. V. Kock, hvilken emellertid redan före midten af mars månad fann sig föranlåten att afsäga sig befattningen,[2] till hvars innehafvare då utsågs kammarrättsrådet A. P. Sandström[3].

Ytterligare betecknande för ställningen var det **förslag till svarsadress** med anledning af trontalet, som, framgånget ur öfverläggningar mellan framstående opposi-

---

(Stockholm), bruksegarne Petré och de Maré; — hemmansegarne Hans Jansson (Dalsland), Nils Persson och Jacob Kihlblom (Södermanland), J. J. Rutberg (Norrbotten), Erik Norberg (Vesterås län) och Jan Erik Jansson (Vermland). — Ledamöter af statsutskottet blefvo: grefvarne C. F. Horn och B. von Platen, friherre J. W. Sprengtporten, hrr C. R. Tersmeden, A. Anckarsvärd, E. von Troil, C. af Geijerstam, C. J. Hallenborg och H. O. af Harmens; — biskop Hedrén, prostarne Björkman, Agrell, Stenhammar, Östberg, Afzelius, Åstrand, Ahlqvist och professor Thomander; — grosshandlarne Schartau (Stockholm) och Kjellberg (Göteborg), bryggaren Helsingius och hofarkitekten Carlberg (Stockholm), rådmannen Valley (Gefle), handlandena Moberg (Vestervik), Foenander (Karlshamn) och Nordvall (Linköping) samt bruksegaren Wedberg (Nora); — hemmansegarne Johan Andersson (Upsala län), Anders Andersson i Valla (Skaraborgs län), Sven Heurlin (Kronobergs län), Peter Persson i Ådelfors (Jönköpings län), Anders Nilsson (Östergötland), Gustaf Appelqvist (Blekinge), Bengt Gudmundsson (Halland), Nils Persson (Örebro län) och Nils Strindlund (Vesternorrlands län). — R. o. Ad. prot. I. 81; Prestest. prot. II. 32; Borgarest. prot. I. 63 f; Bondest. prot. I. 52.

[1] I ett bref till L. J. Hierta af den 8 febr. 1840 redogjorde Richert för anledningarna till, att han ej mottog anbudet: se bil. F n:r 1.

[2] Svenska Minerva för 1840 n:r 33. Jfr Palmstierna, s. 99.

[3] Att innehafvare af så pass maktpåliggande ordinarie befattningar som de, hvilka Bergfalk och Sandström innehade, mottogo anställning inom utskottens kanslier, var föremål för ganska beska anmärkningar från den konservativa sidan. Se Svenska Minerva för den 21 mars.

tionsmän inom de olika stånden, den 1 februari, strax efter utskottsvalen, framställdes i bondeståndet af HANS JANSSON.[1] Ehuru affattadt i ordalag, som, i synnerhet med hänsyn till den vid denna riksdag inom bondeståndet rådande tonen, kunna betraktas såsom moderata, innehöll detta förslag en närgången kritik af trontalet och var särskildt afsedt att utgöra en opinionsyttring mot det sätt, hvarpå regeringen sedan sista riksdagen blifvit förd. »Vid sistförflutna riksmöte», hette det deri bland annat, »nödgades rikets ständer afslå eller inskränka flere af de anslag K. M:ts regering äskade för statsverkets behof, emedan de skattdragande icke egde förmåga att utan obestånd bära de dertill erforderliga utgifter. Att detta förhållande ännu fortfar, vitsordas af kända omständigheter och af ett växande antal fattige i många orter af riket, med få och enskilda undantag. Nödvändigheten kräfver alltså en snar lindring i den jordbrukande allmogens skattebördor, och det är därföre med glädje och tacksamhet vi af K. M:ts tal finna, att det är K. M:ts

[1] Om tillkomsten af detta förslag skrifver LILLIECRONA i sin dagbok för den 27 januari: »I går hade en del af konklaven varit samlad hos NORBERG. Der voro blott värden, baron TERSMEDEN, ÖDMANN, HANS JANSSON, KIHLBLOM, HIERTA och DALMAN. Tvenne förslag till adresser i anledning af trontalet hade der blifvit framlagda, författade af LINDEBERG och THEORELL. Begge har jag läst, och de syntes mig båda allt för massiva, LINDEBERGS för öfrigt bra skrifven; men en dylik adress vore föga bättre än en krigsförklaring. — — Det hela var nästan en genomförd ironi. THEORELLS ännu värre; såsom en »derber Keil» i hans vanliga manér: att slå till med skaftet. Beslutet hade blifvit, att HIERTA skulle utarbeta ett annat förslag, hvilket HANS JANSSON också i dag fått, och hvaraf han lärer göra någon omarbetning och föreslå bondeståndet att adoptera såsom uttryck af dess opinion. De andra stånden skulle sedermera inbjudas att dermed förena sig. TERSMEDEN hade äfven haft sitt projekt.» — Den 1 febr. skrifver samme man: »HANS JANSSON var på förmiddagen, innan böndernas plenum började, uppe hos HIERTA och visade sitt projekt till svar på trontalet. — HIERTA sade mig sedan, att det var nästan oförändradt det projekt, han skrifvit åt HANS JANSSON.»

nådiga afsigt att i detta hänseende gå folkets önskningar till mötes. Att utskylderna kunna till högt belopp indrifvas, är en oriktig måttstock på allmänt välstånd och lycka, ty ofta utgår härtill hos mängden dess yttersta skärf; och de öfverskott, som tillflyta statskassan utöfver behofven för de i riksstaten faststälda anslag, utgöra därföre en besparing, som naturligen bör återbäras till de skattdragande. Rikets ständer böra alltså söka så ordna statsinkomsterna, att ett dylikt missförhållande, till men för den enskilde, ej vidare må uppstå. I sammanhang härmed torde böra nämnas, att redan vid sista riksdag ett annat väsentligt beslut, till mildring af det tryckande i sättet för utskyldernas erläggande, fattades på grunder, om hvilka konung och ständer voro ense, nämligen att de vid förvandling till penningar skulle utgöras efter medeltalet för tio års markegång, äfvensom en förenkling i beskattningen genom persedelräntornas förvandling. Detta har likväl sedermera icke blifvit verkställdt, oaktadt förändringen var utsatt att taga sin början från och med året 1837. Det är med bekymmer vi finna, att ett så vigtigt beslut, vidtaget efter öfverenskommelse emellan båda statsmakterna,[1] sedermera blifvit lemnadt utan afseende. Vi äro förvissade, att K. M:t skall i frambärandet af dessa bekymmer finna ett bevis af rikets ständers uppriktiga önskan att upplysa i sådana fall, der K. M:ts omsorg för undersåtars lycka till äfventyrs icke motsvarats af K. M:ts ansvariga rådgifvares eller ämbetsmäns nit, skicklighet och drift, äfven i ämnen, som på det närmaste äro förknippade med den stora mängdens utkomst och bergning. — — — — —

»Med förklarande af vår underdåniga erkänsla för de omsorger, K. M:t haft till lindrande af nöden i vissa provinser under missväxtår, finna vi äfven med tillfredsställelse, att de medel, som af föregående rikets ständer

---

[1] Man behöfver endast genomläsa ständernas skrifvelse i ämnet för att finna, att deras beslut icke med något skäl kunde betecknas såsom en »öfverenskommelse emellan båda statsmakterna» (se Riks. St. skrifv. 1834—35, n:r 344).

dertill anslogos, verksamt bidragit till det åsyftade ändamålet. Vi våga dock härmed förena uttrycket af den tanken, att anledningen till undsättningar ifrån statens sida måhända skulle återkomma i mindre förfärande skepnad och antalet af lösdrifvare och fattige, äfvensom af brottmål vid rikets domstolar, icke i så bekymrande mån tillväxa, om lagstiftningen för den allmänna hushållningen, näringarna och handeln i enlighet med de underdåniga önskningar, som ständerna vid flere föregående riksdagar yttrat, hade hunnit ordnas efter mera bestämda och bestående grundsatser, så att ett större utrymme kunnat gifvas åt arbetsfliten och mera säkerhet vinnas för beräkningar af enskilda företag. Det är icke utan oro nationen varit vittne till de obehag mellan medborgare, som härflutit af den ännu fortfarande ovissheten i ett så vigtigt ämne för samhällsmakternas omtanke; och då denna lagstiftning enligt grundlagen tillhör K. M:ts regering, utan någon beslutanderätt å ständernas sida, bör det vara en bland rikets ständers första pligter emot det allmänna att framföra den önskan och förhoppning, att K. M:t måtte finna och utse upplysta och om det allmänna och de arbetande klassernas behof i detta hänseende väl underrättade män till biträde, att bringa dessa alltsedan det nuvarande statsskickets början till större delen oafgjorda angelägenheter till en lycklig utgång. — — — — — —.

»Vi våga äfven yttra det hopp att af K. M:ts regering vid denna riksdag få emottaga proposition till de förbättringar så väl i rikets allmänna lagverk som kyrkolagen, hvilkas nödvändighet redan kort efter det nuvarande statsskickets början insågs, och för hvilkas tillvägabringande komitéer sedan varit nedsatta och utarbetat förslag, hvilka genom trycket blifvit spridda och kommit till allmänhetens kännedom. Det är genom ändamålsenliga och rättvisa lagar, genom deras oveldiga skipande, genom vissheten att förtjenst, kunskaper och duglighet bana den säkraste vägen till statens embeten och áreställen, genom yttranderättens oberoende af alla

i förväg lagda hinder och genom ett ändamålsenligt användande af och en noggrann hushållning med statens tillgångar, som det helas väl främjas och folkets förtroende till dess regering skall bibehållas och befästas.

»K. M:ts uppmaning 'att rätt förstå sin regering' torde lättast fattas och följas, då man erinrar sig, att regeringsformen endast i konungens person ser ett föremål för allas vördnad och tillgifvenhet och har stält den utom allt klander för hvad i rikets styrelse kan vara underlåtet. Det är för att göra detta förenligt med ett lagbundet regeringssätt, som grundlagens föreskrifter lagt ansvaret ensamt på konungens rådgifvare samt högtidligen förpligtat dem att i allt iakttaga rikets sannskyldiga nytta. Det tillhör icke oss att vid detta tillfälle våga ett omdöme, i hvad mån den allmänna meningen i detta hänseende misstagit sig eller icke; men grundlagen ålägger i detta fall vårt konstitutionsutskott en lika oeftergiflig som maktpåliggande pligt att undersöka och bedöma förhållandet. — — —»

Det var ej nog med att Sven Heurlin m. fl. med »hjertlig tacksamhet», med »innerlig glädje» o. s. v. mottogo detta förslag, utan »ståndet hördes i allmänhet instämma med Hans Jansson», och i följande plenum, den 5 febr., yrkade det med 72 röster mot 34 omedelbar proposition på bifall dertill. En dylik proposition vägrade emellertid talmannen att framställa, alldenstund förslaget först borde handläggas af ett utskott, och denna tvistefråga blef nu hänvisad till konstitutionsutskottets afgörande.[1] Att talmannens mening der skulle blifva den underlägsna, var med den sammansättning, konstitutionsutskottet erhållit, tydligt, och få voro väl de, som ännu förestälde sig, att ej förslaget äfven bland borgarne och adeln skulle röna framgång.

Samtidigt härmed måttades äfven ett annat direkt slag emot regeringen, i det brukspatron Petré i talmanskonferensen den 4 febr. föreslog, att opinionsnämnden

---

[1] Bondest. prot. I, 61—71, 110—128.

skulle oberoende deraf, att justitieombudsmannens berättelse ännu ej till ständerna inkommit, redan följande dag väljas och sammanträda. Förslaget var närmast riktadt mot justitiestatsministern grefve Rosenblad: man hade nämligen sport, att denne, jemte åtskilliga andra af konungens rådgifvare, umgicks med planer att afgå, och meningen var tydligen att begagna den nu rådande stämningen för att, innan afskedet hunnit beviljas, tillfoga regeringen den skymfen, att hennes främste man i följd af nämndens votering måste afsättas från sitt embete.[1] Förslaget afvisades visserligen, men utan frukt blef det dock icke: det framkallade utbrottet af den **ministerkris**, som genom utgången af utskottsvalen redan var beredd.

Dessa val syntes statsrådets ledamöter ådagalägga, att den opposition mot regeringen, som förut haft sin hufvudsakliga styrka i pressen, nu beherskade äfven rikets ständers majoritet. Och i alla händelser omöjliggjorde de hvarje tanke på att regeringen i sin dåvarande sammansättning skulle kunna leda riksdagsärendena ens till ett något så när gynsamt slut. För att aflägsna det hinder för samarbete mellan regeringen och representationen, som deras personer kunde utgöra,[2] förenade sig derföre statsministrarne och statsråden omedelbart efter utskottsvalen om att hos konungen begära sitt afsked. Deras anhållan, som anmäldes af friherre Stierneld, blef emellertid särdeles onådigt upptagen af konungen, som med mycken häftighet lär hafva förklarat, att han alldeles icke tålde några »sammansättningar»: om hvar och

---

[1] Att så var förhållandet, framlyser temligen klart af Petrés anförande i borgareståndet den 12 febr. (prot. 1, s. 139 f.). Hans och hans vänners förargelse öfver att deras afsigter korsades genom att Rosenblad erhöll afsked, innan opinionsnämnden blifvit i tillfälle att förrätta sitt värf, visade sig bland annat deruti, att de förklarade, att grefven »eluderat § 103 RF.» — genom att ej stanna qvar, till dess han blifvit utvoterad! —

[2] Se friherre Åkerhielms anförande till statsrådsprotokollet den 16 maj 1840 (bil. B n:r 13).

en statsrådsledamot särskildt för sig begärde sitt afsked, kunde han ej neka det, men en kollektiv afskedsansökning komme han aldrig att bifalla.[1] Då nu statsrådets ledamöter hvar för sig framförde sin anhållan om afsked, svarade konungen, att han ej nu vore beredd att utse deras efterträdare och att det för öfrigt vore önskligt, att de stannade på sina platser, till dess det förslag till ny organisation af statsrådet, som sedan förra riksdagen hvilade på ständernas bord, hade blifvit pröfvadt och afgjordt, hvadan konungen anmodade dem att till dess detta skett fortfara med förvaltningen af sina embeten. Härvid hade det förmodligen fått förblifva, såvida ej PETRÉS nyssnämnda förslag hade sett dagen. Nu framkallade det en ändring i ställningen.

Hade grefve ROSENBLAD sjelf fått råda, så torde han visserligen icke af en sådan anledning som denna hafva lemnat sin plats: trots vänners och slägtingars föreställningar skall han hafva varit besluten att stå qvar och trotsa stormen. Men då konungen sjelf, som fruktade den skandal, en utvotering skulle innebära, förenade sig med hans vänner och bad honom taga afsked, så förklarade ROSENBLAD, att han, som alltid ansett som sin pligt att göra hvad konungen önskade, äfven nu skulle gå hans önskningar till mötes. Han ingaf således den 5 februari sin afskedsansökan, och denna blef följande dag beviljad under de mest smickrande uttryck af konungens erkänsla för den gamles mångåriga tjenster mot honom och fäderneslandet.[2] På samma gång utnämndes f. d. justitiekanslern grefve H. G. TROLLE-WACHTMEISTER till innehafvare af det genom grefve ROSENBLADS afgång lediga justitiestatsminister-embetet, — en utnämning, som man med kännedom om grefve WACHTMEISTERS politiska åsigter måste betrakta som ett uttryck af tillmötesgående mot det »liberala» partiet. Mot vanligheten skedde utnämningen utan föregående enskild förfrågan,

---

[1] Detta enligt uppgift i ULFSPARRES anteckningar, der händelsen emellertid förlägges till slutet af 1839.

[2] Se bil. B n:r 6.

huruvida vederbörande vore villig att mottaga den, ett förhållande, som till en del torde finna sin förklaring deri, att man hoppades, att grefve WACHTMEISTER, om också ovillig att mottaga embetet, dock af grannlagenhetsskäl skulle hindras att undandraga sig det, sedan han en gång blifvit formligen utnämnd. Delvis torde dock förhållandet äfven kunna förklaras deraf, att man, för att så vidt möjligt öfverskyla den verkliga orsaken till grefve ROSENBLADS plötsliga afgång, ville omedelbart gifva honom en efterträdare, hvilket åter ej skulle kunnat ske, om förberedande underhandlingar hade öppnats.

Samtidigt med grefve ROSENBLAD begärde och erhöll äfven justitierådet J. C. VON LINDECREUTZ afsked från sin plats i högsta domstolen, — såsom det uppgifves, af fruktan för den blifvande omröstningen i opinionsnämnden. [1] Deremot åtföljdes den gamle justitiestatsministern vid sin afgång icke af någon bland sina embetsbröder inom statsrådet. Då friherrarne STIERNELDS, ÅKERHIELMS och SCHULZENHEIMS afskedsansökningar den 8 febr. föredrogos i statsrådet, förklarade konungen, att statens intresse och värdighet fordrade, att han till dem likasom till deras kamrater, friherre LAGERBIELKE, grefve HÅRD och friherre GYLLENHAAL, förnyade sin uppmaning, att de skulle fortfara med förvaltningen af sina embeten, till dess frågan om statsrådets omorganisation blifvit afgjord. Denna uppmaning förklarade de sig alla villiga att efterkomma, grefve HÅRD med det tillägg, att han så mycket hellre gjorde det, som afsigten med hans afskedsansökan varit att till konungens pröfning öfverlemna, huruvida förhållandena kräfde hans afgång. [2] I sjelfva verket lär den förändring i ställningen, som ansågs hafva inträdt med den för oppositionen synnerligen förhatlige justitiestatsministerns afgång, hafva gjort, att en och annan af statsrådets ledamöter fann sig kunna qvarstanna för att ingå äfven i den nya konseljen. [3] Detta var förhållandet med

[1] PALMSTIERNA, s. 80.
[2] Se bil. B n:r 7.
[3] PALMSTIERNA, s. 80, 81.

friherre STIERNELD. Efter grefve ROSENBLADS afgång statsrådets främste ledamot och tillika stående i vissa förbindelser med koalitionens ledande män,[1] kunde han synas särskildt lämpad att tjena som mellanhand vid underhandlingarna om statsrådets rekonstruktion. Hans biträde togs också i anspråk, närmast för att erhålla efterträdare till grefve ROSENBLAD. Man hade nämligen fått bevittna, att den nyutnämnde justitiestatsministern, grefve TROLLE-WACHTMEISTER, nekat att emottaga det höga embete, till hvars innehafvare konungen, i förtroende till hans lojalitet och fosterlandskänsla, hade utnämnt honom.[2]

* * *

Den förskräckelse för oppositionens öfvermakt, som föranledde statsrådens afskedsansökningar, var hufvudsakligen framkallad af resultatet af utskottsvalen på riddarhuset. Detta resultat synes dock, såsom ofvan är påpekadt, mera hafva varit en följd af brist på sammanhållning hos regeringens anhängare, än af det oppositionela partiets verkliga styrka. Visserligen hade oppositionen äfven före dessa val, den 20 januari, vunnit en votering, men segern vans endast med den knappa majoriteten af 95 röster mot 94 och berodde sannolikt derpå, att af adelns »antecknade och äfven närvarande ledamöter 230 icke voterade»,[3] ett antagande, som synes bestyrkas deraf, att vid en votering följande dag, som oppositionen förlorade, den högsta minoritetssiffran var 96 och den lägsta majoritetssiffran 114. Det var derföre att förutse, att

[1] Se HEURLINS bref till KULLBERG den 22 febr. 1841 (bil. E n:r 2). Jfr dermed Aftonbladets artikel »Några ord om en ny regering» den 21 febr., hvari friherre STIERNELD, jemte RICHERT och W. F. TERSMEDEN, angifves såsom en man, »åt hvilken nationen med nöje skulle finna» att konungen uppdroge bildandet af en ny konselj.

[2] Se härom TEGNÉR, Anteckningar och minnen af H. G. TROLLE-WACHTMEISTER, s. 211—15.

[3] Frih. L. BOIJES yttrande den 23 jan. R. o. Ad. prot. I, 53.

den styrka, som oppositionspartiet hade utvecklat vid bänkmansvalen, skulle brytas, så snart någon uppstod, som egde förmåga och kraft att organisera och leda regeringens vänner och dem, som, utan att vilja följa henne i allt, dock insågo nödvändigheten att genom ett enigt och fast uppträdande sätta en gräns för oppositionens planer. Den man, som under regeringens handfallenhet åtog sig detta värf, var August von Hartmansdorff. Sedan sin hofkanslerstid afskydd af oppositionen och äfven inom regeringskretsar sedd med sneda blickar, emedan han genom sina kraftåtgärder 1838 ansågs hafva försämrat ställningen, hade han från Kalmar, der han efter sitt aflägsnande från hofkanslersbefattningen fungerade som t. f. landshöfding, infunnit sig vid riksdagen för att från sin plats på riddarhuset upptaga den strid, som han ej såsom ledamot af regeringen fått kämpa till slut. Med den outtröttliga kraft och den oförfärade beslutsamhet, som voro för honom utmärkande, grep han verket an, och det dröjde ej länge, innan frukten af hans ansträngningar trädde i dagen.

I riddarhusets plenum den 1 febr. hade friherre Nordin väckt en motion, hvari yrkades, att hela mantalsräntan, eller åtminstone så stor del deraf, som icke genom ett formligt riksens ständers beslut hade förklarats skola i all framtid af jorden utgöras, måtte med år 1841 upphöra att debiteras och uppbäras.[1] Omedelbart derpå hade grefve Anckarsvärd framträdt med en följd af uppseendeväckande motioner. Den första bland dem innehöll ett förslag till statsreglering, märkligt ej mindre derföre att det framställdes, innan Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof hade blifvit ständerna meddelad, än derigenom, att det nedsatte statsutgifterna med ungefär 1,150,000 rdr bko, d. v. s. med mer än en åttondedel. Bland de poster, på hvilka afprutning skulle ske, var anslaget till konungens hofhållning, hvilket skulle minskas med en summa motsvarande den, hvarmed

[1] R. o. Ad. prot. I, 173—8.

detta anslag 1823 hade blifvit höjdt, eller 100,000 rdr b:ko. Såsom skäl till denna minskning anfördes, att då ständerna beviljade tillökningen, hade de gjort det under hopp om bättre tider: de hade samtidigt yrkat en bättre hushållning med de allmänna medlen, ändamålsenligare organisationer af styrelseverken, närings- och handelsfrihet, skatteväsendets förenklande m. m., hvilket allt skulle hafva rikligen ersatt nationen den ifrågavarande uppoffringen åt konungen; men sedan den tiden hade ingenting af allt detta blifvit till nationens tillfredsställelse utfördt: välmågan hade aftagit, och inga allvarliga åtgärder lofvade nationen någon snar förändring i dess betryckta ekonomiska ställning; det minsta, nationen syntes kunna på goda skäl begära, vore, att åtminstone den 1823 gifna tillökningen i nu ifrågavarande anslag upphörde.[1] En annan post, hvarå minskning yrkades, var

---

[1] Om detta förslag har ANCKARSVÄRD sjelf förklarat, att det framställdes »helt och hållet mot hans politiska vänners afstyrkande» (se ströskriften »Några ord om en och annan dagens fråga» af C. H. ANCKARSVÄRD, s. 32). Denna uppgift bestyrkes af LILLIECRONAS berättelse i hans dagbok för den 3 febr. 1840, att friherre NORDIN under ett samtal med L. J. HIERTA dagen förut hade yttrat, att han »afrådt ANCKARSVÄRD att i sin motion om statsregleringen yrka på indragning å civillistan, såsom i sakernas närvarande ställning opolitiskt. Det hade varit ett förslag att framställa, då man befann sig i minoriteten, ej nu, då förhållandet vore tvärt om. Men ANCKARSVÄRD hade ej velat låta säga sig.» — Om motiven till sitt ifrågavarande handlingssätt har ANCKARSVÄRD sjelf meddelat följande, som bättre än något karakteriserar honom såsom statsman: »Jag hade allt ifrån 1829 års riksdag, och jag misstager mig icke från hvilket håll, blifvit öfverhopad med beskyllningar att hafva varit en falsk oppositionsman, en förklädd aristokrat, som spelade under ett täcke med den styrelse, jag klandrat, en den glupskaste sväljare af nådens krok, som erfor ett oemotståndligt behag af ambraluktens inandning inom förste grefvens salar m. m. d. — Jag kände ett oemotståndligt behof att inför mina landsmän en gång för alla frigöra mig från denna skugga af politisk dubbelhet, hvarmed man så omsorgsfullt sökt svärta mitt medborgerliga rykte; och jag kunde icke utfinna någon rakare väg att af-

anslaget till ministerstaten, som motionären ville nedsätta från 266,666 $^{2}/_{3}$ till 133,330 rdr bko, bland annat på den grund att »det förljödes, att ministerkassan häftade för en betydlig utländsk skuld, utan någon riksens ständers medverkan, och till hvilkens amortissement statsanslaget utan deras hörande begagnades». I sammanhang härmed stod yrkandet på nedsättning af anslaget till extra utgifter från 100,000 till 36,000 rdr bko, ett yrkande, som motiverades dermed, att »hälften af detta anslag blifvit använd för ministerstaten, oaktadt statsregleringen redan för densamma upptoge det anslag, riksens ständer för sådant ändamål beviljat».

På detta grefvens förslag till statsreglering följde 5 med hvarandra sammanhängande motioner, som inleddes med ett anförande, hvari motionären under skarpa utfall mot regeringen förklarade, att hans handlingssätt vid denna riksdag »helt och hållet komme att grunda sig på den öfvertygelsen, att striden emellan regeringsmakten och nationalrepresentationen angående beskattningsmaktens utöfning en gång för alla måste afgöras». Utgående från denna åsigt hade han framstält sitt förslag till statsreglering. I sammanhang dermed ville han nu framställa förslag, som afsåge att med »all den kraft, grundlagarne lagt i nationalrepresentationens händer, befordra den länge önskade och nödvändiga nedsättningen i grundskatterna och på samma gång bereda möjligheten af en motsvarande lindring för de industriidkande och arbetande klasserna i städerna på ett sådant sätt, att, om regeringsmakten — »som endast syntes intagen af egoistisk känsla för sina egna inbillade rättigheter, och som icke under 30 år visat sig respektera nationens önskningar eller behof», — möjligen skulle våga »grundlagsvidriga steg» för att hindra de ifrågavarande åtgärderna, deraf hvarken skulle kunna

slöja förtalet och att ställa min räkning klar med hofvet, än att framlägga en motion, som visade, det jag i fråga om den kostsamma hofhållningen tänkte alldeles detsamma 1840 som 1823» (då han motsatt sig det nu ifrågavarande anslagets förhöjning). Se den anförda skriften, s. 32 f.

följa »splittrade intressen för de olika folkklasserna», eller »det nedtryckande resultatet, att nuvarande stora bevillningsanslag, jemte den fortfarande grundskatten, af regeringens embetsmän skulle kunna folket affordras». I detta syfte föreslog nu motionären följande:

1:o att ständerna måtte besluta mantalsräntans upphäfvande från och med 1841 års början;

2:o att ständerna måtte besluta nedsättning i allmänna bevillningen efter art. II §§ 9, 12 och 13 till hälften, för handlande, fabrikanter, manufakturister, handtverkare och samtliga borgare i städerna, samt för deras betjening och arbetare;

3:o att dessa beslut måtte ställas i sådant sammanhang, att derest, genom konungens vägran, mantalsräntans upphäfvande icke af vederbörande verkställdes, beslutet angående bevillningens nedsättning för städernas borgerskap skulle inställas;

4:o att i »riksens ständers bevillningsförordning» måtte intagas det förordnande, att, i fall konungen skulle vägra verkställighet åt ständernas beslut angående upphäfvande af mantalsräntan, all uppbörd af allmänna bevillningen efter art. I samt efter art. II §§ 21, 22, 23, 28, 29, 33 och 35, för hemman och lägenheter, verk och inrättningar m. m. under egande rätt, och § 18, för fastigheter i städerna, genast skulle inställas, så att den bevillning, ständerna till bestämdt belopp sig intill nästa riksdag åtoge, endast komme att utgöras efter de återstående grunderna för bevillningens utgörande;

5:o att i reglementet för riksgäldskontorets styrelse och förvaltning måtte intagas den föreskrift, att för det fall, att konungen skulle vägra verkställighet åt ständernas beslut att upphäfva mantalsräntan, riksgäldskontoret skulle vara pligtigt att vägra all utbetalning till statsverket af den del utaf allmänna bevillningen, som sålunda ansåges motsvara, hvad mantalsräntan kunnat utgöra.[1]

---

[1] R. o. Ad. prot. I, 177—216.

Då dessa motioner i förmiddagsplenum den 5 februari föredrogos till remiss, uppstodo lifliga debatter. Diskussionen rörde till en början frih. NORDINS förslag och grefve ANCKARSVÄRDS 5 senare motioner gemensamt. Med tvenne undantag yttrade sig alla uppträdande talare emot deras syftning, utförligast och grundligast HARTMANSDORFF. Denne framhöll med skärpa och kraft det *obefogade* i påståendet om mantalsräntans olaglighet; det *onödiga* i skattelindring för en klass, som årligen genom köp betydligt ökade sin jordegendom; det *onyttiga* i en eftergift, som beröfvade kronan hennes säkraste inkomst och icke gagnade någon annan än hemmanens dåvarande innehafvare och deras arfvingar; det *orättvisa* i en åtgärd, som åt hemmansegare i vissa landskap beredde betydlig skattenedsättning, åt hemmansegare i andra ringa, medan den måste förorsaka en stor förökning i alla andra skattdragandes utskylder, så vida ej fäderneslandets behof skulle bli tillbakasatta; och slutligen det *olagliga* i att, såsom den ene af motionärerna föreslagit, söka beröfva konungen en honom af grundlag och häfd tillerkänd makt, eller åtminstone tvinga honom att afstå från dess utöfning. Sistnämnda omständighet förmådde talaren att yrka, att ridderskapet och adeln ej måtte bevilja remiss af grefve ANCKARSVÄRDS motioner n:r 3, 4 och 5, förrän motionären derifrån borttagit hvad som åsyftade att tvinga konungen till att, mot sin vilja, bifalla mantalsräntans upphäfvande. Härom uppstod, sedan friherre NORDINS motion jemte de tvenne första ANCKARSVÄRD'ska motionerna blifvit remitterade, en ny, mycket envis debatt, som hufvudsakligen rörde den frågan, huruvida remiss grundlagsenligt kunde vägras, och hvars resultat trots landtmarskalkens förklaring, att han »ansåge det vara ovanligt, om ridderskapet och adeln förvägrade remiss», blef det, att med 200 röster mot 164 remiss af motionen n:r 3 *nekades;* och sedan grefve ANCKARSVÄRD i följd häraf förklarat sig icke yrka votering rörande motionen n:r 4, blef äfven remissen af denna vägrad. Emot dessa beslut, som bland oppositionen framkallade ytterlig förbittring,

anmäldes reservationer af en mängd ledamöter, och då landtmarskalken nu framstälde voteringsproposition rörande remissen af motionen n:r 5, anmälde ett ännu större antal sin protest mot den blifvande voteringen, hvars resultat blef, att äfven denna motion, med 155 röster mot 134, nekades remiss. Sammanträdet slutade kl $^3/_4$11 på aftonen, efter att utan afbrott hafva varat hela dagen.

Följande dag, då grefve ANCKARSVÄRDS motion rörande statsregleringen föredrogs, uppläste motionären ett anförande, som började med följande ord: »Med anledning af gårdagens voteringsresultat och sedan det lyckats statssekreteraren för ecklesiastikärenden och f. d. tillförordnade hofkansleren herr VON HARTMANSDORFF att i afseende å ridderskapet och adelns motionsrätt införa den indragningsmakt och den censur, hvilken han, måhända till icke större båtnad eller framtida gagn, såsom en medlem af verkställande makten, utöfvat, så anser jag det icke mera vara mödan värdt att besvära R. o. Ad. med några öfverläggningar, som alltid äfventyra att blifva blottstälda för hr statssekreteraren VON HARTMANSDORFFS anmaningar att vägra remisser och för besluten ifrån den majoritet, hvilken inom detta rum synes hafva slutit sig till hr VON HARTMANSDORFF medelst hyllningen af dess grundsatser i afseende å de lagliga rättigheterna för representantkallets utöfning inom detta rum.» — — — »Min på bordet hvilande motion om statsreglering», fortfor han, »egde ett högre politiskt syfte och afgafs i ändamål att verka å denna riksdags gång till ett kraftigare resultat, än vanligtvis hitintills varit fallet; men då mina åsigter icke blifvit uppfattade, eller, måhända rättare sagdt, då de af R. o. Ad:s förhandenvarande majoritet blifvit ogillade, förkastade och undertryckta, så skulle det för mycket strida emot mitt sinnelag och emot vanligheten af mitt handlingssätt, om jag genom ett halsstarrigt yrkande på föredragning utaf min motion skulle återföra R. o. Ad. till fortsättning af gårdagens förfarande; och är det derföre jag vördsamligen anhåller

att få *återtaga* de delar af min motion, hvilka ännu icke undergått någon handläggning, och hvilkas öde sålunda ännu af majoriteten icke är uttaladt.» Han försäkrade dock på samma gång, att, »så länge flere än två medlemmar af konungens konselj ännu befunnes på sina platser, och intilldess han erfarit något sken af garanti för ett förändradt system, skulle hans röst icke komma att tillstyrka bifall till något under den förvaltande omtanken beroende anslag». [1]

Då hr von Hartmansdorff hade uttryckligen förklarat, att han icke hade något att invända emot remissen af den motion, som sålunda återtogs, kan man med afseende på detta grefve Anckarsvärds förfarande svårligen säga mindre, än att det var lika förhastadt, som hans tilltag att, utan att först förvissa sig om åtminstone sitt partis understöd, väcka sådana förslag, som de ifrågavarande. Hans nu tecknade sätt att gå till väga lär också hafva så nedsatt hans anseende bland hans egna meningsfränder, att, ehuru han fortfarande betraktades såsom en af oppositionens främsta män, hans rol som partiets ledare vid denna riksdag »redan kunde anses utspelad». [2] Hvad åter angår den andre af »koalitionens hufvudmän», friherre Nordin, så gick han i följd af händelserna den 5 februari miste om allt politiskt inflytande. Oppositionens oförmodade nederlag lärer hafva förmått honom att, utan att bryta med dennas män, söka åter inleda förbindelser med den motsatta sidan, ett handlingssätt, som naturligtvis beröfvade honom förtroende på båda hållen. I förhandlingarna på riddarhuset upphörde han redan i februari att öppet deltaga, den 20 mars afgick han ur bankoutskottet, och i slutet af maj lemnade han riksdagen. [3]

Såsom opinionsyttring var det beslut, adeln fattat angående de Anckarsvärd'ska motionerna, af den största

---

[1] R. o. Ad. prot. I, 288—90.

[2] Se Dalman, anf. arb. III, 25.

[3] Palmstierna, anf arb. s. 89. R. o. Ad. prot. IV, 437 f. Tidn. Dagligt Allehanda för den 25 maj.

betydelse: det ådagalade, att oppositionen kunde vänta ett fast och bestämdt motstånd af riddarhuset, och då det ej heller dröjde länge innan det visade sig, att farhågorna för en allt för stark strömning åt venster beredde regeringen en deciderad majoritet äfven inom preste ståndet, så var ställningen emellan de olika stånden alldeles densamma som vid föregående riksdag. Men i det fallet var situationen en annan, att oppositionen nu beherskade utskotten, och af denna väsentliga fördel försummade den visserligen icke att begagna sig.

Hvad särskildt angår de ifrågavarande motionernas öde, så lades intet hinder för deras meddelande åt de öfriga stånden, och de blefvo, såsom var att vänta, remitterade till vederbörande utskott af så väl borgaresom bondeståndet, af det förstnämnda dock först sedan en ledamot, hr FOENANDER, upptagit dem som sina egna.[1] I sammanhang med denna remiss framstälde F. VON ZWEIGBERGK, »under uppgift att han redan vid sistlidna riksdag varit dermed färdig», ett förslag till ny statsreglering, hvars ingress var nästan ordagrant lika med inledningen till det af grefve ANCKARSVÄRD återtagna förslaget i samma ämne och hvars innehåll synes hafva varit ord för ord öfverensstämmande med nämnda förslag.[2]

För öfrigt väcktes ända till 1500 à 1600 särskilda **motioner** i alla möjliga ämnen. Särskildt flödade motionerna ymnigt inom bondeståndet, hvars nit för »reformer» framför allt riktade sig mot beskattningsväsendet och egentligen tycktes åsyfta att begagna tillfället att få bort så mycket som möjligt af de bördor, hvaröfver man med rätt eller orätt beklagade sig. Medan en af dess ledamöter (MÅNS MÅNSSON), ej nöjd med de motioner, som friherre NORDIN och grefve ANCKARSVÄRD i samma syfte

---

[1] Bondest. prot. I, 405 f., 410—13, 462; Borgarest. prot. I, 196—201, 240—2.

[2] Bondest. prot. I, 406—410. Jfr de utdrag derur, som förekomma i bondeståndets protokoll V, s. 33 f., 39 f., 180 f. o. a. med motsvarande ställen i ANCKARSVÄRD'ska förslaget.

hade väckt, föreslog mantalsräntans borttagande, väckte en annan (Erik Norberg) ett förslag, som afsåg samtliga grundskatternas afskrifning under en tid af 50 år. En (Johan Ericsson) ville borttaga skjutsfärdspenningarne, en annan (Nils Persson) mantalspenningarne samt lagmans- och häradshöfdingeräntan. Ej nöjd härmed ville sistnämnde man äfven afskaffa den personliga skyddsafgiften, ett förslag, hvari större delen af ståndet instämde och som för säkerhets skull i särskilda motioner framstäldes äfven af flere andra ledamöter. Ännu varmare visade sig dock ifvern för lättnad i de besvär, som indelningsverket förorsakade: för att ej tala om de olika förslagen om lindring i roteringen eller rusthållet inom särskilda landsorter, inskränka vi oss till att nämna, att en motion (af Nils Jeppsson) väcktes om halfva indelta kavalleriets, en (af Erik Persson) om halfva båtsmanshållets, och två eller tre (af Johannes Andersson, Anders Larsson och Lars Bengtsson) om halfva indelta arméns indragning. Ännu längre gick F. von Zweigbergk, som på grund deraf att knektekontrakten skulle blifvit vid olika tillfällen brutna — bland annat genom beväringsskyldighetens stadgande 1812 — yrkade upphörandet af *all* roteringsskyldighet, ett förslag, hvari en mängd af ståndets ledamöter förklarade sig instämma. Att under sådana förhållanden den förhatliga mötespassevolansen ej skulle lemnas i fred, var naturligt, och det väcktes också tvenne motioner (af Johan Olsson och Jan Olsson) om denna afgifts fullständiga afskaffande. Till och med beväringens anspråkslösa öfningstid ansågs allt för mycket tynga det dignande jordbruket, hvarföre vermländingen Per Hansson och Jonas Andersson (Stockholms län) föreslogo öfningarnas fullständiga borttagande under fredstid! Äfven till den värfvade delen af armén sträckte bönderna sin omsorg, i det t. ex. en (Per Mårtensson) föreslog, att gardesregementena och kronprinsens husarregemente skulle indragas, ett förslag som inom borgareståndet fick sin motsvarighet i bokbindaren Winges motion om indragning af ett eller tvenne af gardesregementena och

på riddarhuset i kapten Rosenqvists motion om de båda fotgardesregementenas sammanslående under ett gemensamt chefskap. Hvad åter angår böndernas rop mot indelningsverkets tryckande bördor, så finner man inom de andra stånden återljud deraf t. ex. i grefve Anckarsvärds förslag om »knektekontraktens återförande till iakttagelserna i deras ursprungliga innehåll», och i borgmästare Hallströms om ett anslag af 750,000 rdr bko till roteringsbördans lättande. — Bland de förnämsta föremålen för böndernas indragnings- och besparingsnit var äfven presterskapet: så föreslog t. ex. Nils Magnusson (likasom på riddarhuset hrr Rosenqvist och Munck af Rosenschiöld), understödd af flere bland ståndets celebriteter, biskopsembetenas afskaffande. Vestgöten Lars Larsson nöjde sig visserligen med att föreslå domprostbefattningarnas upphäfvande, men så mycket radikalare var deremot småländingen Johannes Andersson, som yrkade, att hela presterskapet i riket och samtliga dess löneinkomster måtte inskränkas till hälften! Med större utsigt till framgång väcktes inom olika stånd fråga om sådana inrättningars upphäfvande som borgrätterna, kämners- och lagmansrätterna, bergstingsrätterna, landsfiskalsembetena o. s. v.

Af mera direkt politisk syftning voro sådana motioner som frih. Kantzows om alla bevillningars, grefve Anckarsvärds, kryddkramhandlaren Brincks och Nils Perssons om alla skattemedels aflemnande till riksgäldskontoret, bruksegaren Wedbergs om alla under de administrativa verkens förvaltning stälda kassors aflemnande till nämnda kontor, grefve Anckarsvärds förslag till ny instruktion för statsrevisorerna, hr v. Maltzers om räntekammarens inventering, hr Wærnstedts om minskning i anslaget till hofstallet, hr W. F. Dalmans om upphäfvande af de kungliga personernas rätt att tullfritt införa utländska varor, prosten Lindmarks om revision af förvaltningen af anslaget till ministerstaten, bokbindaren Winges om minskning i detta anslag, grosshandlaren Wærns om dess nedsättning med en fjerdedel af dess

dittillsvarande belopp, brukspatron Wedbergs om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att kabinettskassans utgifter måtte regleras på sådant sätt, »att de med dess egna tillgångar kunde bestridas», samt om sådan nedsättning i anslaget till extra utgifter under 8:de hufvudtiteln, »att det icke längre måtte kunna betraktas såsom en hjelpfond för kabinettskassan och lemna tillgång till godtyckliga och obehöriga dispositioner»; hr Dalmans om sistnämnda anslags nedsättning till hälften, Anders Larssons om indragning af hela detta anslag; o. s. v.

Att den Crusenstolpe'ska affären af 1838 skulle föranleda åtskilliga motioner från den radikala sidan, var att vänta, och de uteblefvo icke heller: hr L. J. Hierta yrkade borttagande af förbudet mot tryckta skrifters försäljning på Stockholms gator; grefve Anckarsvärd föreslog en redaktion af § 1 kap. 5 missgerningsbalken, som uppgafs åsyfta förtydligande af bestämmelserna om straff för lasteligt tal emot konungen och som för öfrigt innebar väsentlig mildring af dessa bestämmelser; hrr Rosenqvist, Munck af Rosenschiöld och Sven Heurlin, den sistnämnde understödd af Hans Jansson, Rutberg m. fl., yrkade upphäfvande af den ändring i nyssnämnda lagrum, som vid sista riksdagen beslutits,[1] och hr Munck af Rosenschiöld föreslog till och med, att ständerna »ville ingå till Kongl. Maj:t med den underdåniga önskan, det Kongl. Maj:t täcktes i nåder upphäfva den i tryckfrihetsmålet öfver hr assessor Crusenstolpe fälda och i hvarje svensks ögon förhatliga dom». Då emellertid motionen i denna form allt för uppenbart stred emot § 90 RF. för att kunna erhålla remiss, förenade sig den ifrågavarande förslagsställaren med hr Rosenqvist den 20 mars (två veckor efter motionstidens utgång) om det förslaget, att ständerna måtte »hos Kongl. Maj:t framställa underdånig önskan, det Kongl. Maj:t af gunst och nåd ville gifva den fångne hr assessor Crusenstolpe sin frihet». Landtmarskalken förklarade emellertid detta

[1] Se v. Schinkel, Minnen ur Sveriges nyare historia XII, 1, s. 219 f.

förslag ej vara af beskaffenhet att kunna efter motionstidens slut till behandling upptagas, en åsigt som med 123 röster mot 63 gillades af adeln, och hr ROSENSCHIÖLDS begäran att få sin motion kommunicerad med de öfriga stånden blef äfven, med 102 röster mot 30, afslagen. Under förhandlingarna härom var hr ROSENQVIST nog oblyg att väcka motion om en pension af 2,000 rdr bko åt hr CRUSENSTOLPE »såsom en tacksamhetsgärd för de historiska upplysningar, som han lemnat svenska nationen»; äfven härå nekades remiss, nu med 189 röster mot 18, men de båda värda motionärerna afskräcktes ej häraf från att ytterligare besvära adeln med anföranden och yrkanden i samma ämne.[1]

Till tendensen föga skiljaktig från dessa motioner var den, som af grefve ANCKARSVÄRD väcktes om upphäfvande af 1812 års förordning rörande förbud mot umgänge med den 1809 afsatta konungafamiljen.[2] Anförande, att denna förordning icke tillkommit i enlighet med de vanliga formerna för lags stiftande, utan utfärdats af regeringen på grund af ett af 1810 års ständer gifvet allmänt bemyndigande,[3] tillade motionären med sin vanliga öfverdrift: »Hvad hafva väl riksens ständers justitieombudsmän under tiden gjort, då de icke en gång fästat uppmärksamheten vid en sådan i ögonen

[1] R. o. Ad. prot. III, 284 f.; IV, 3—4, 402—4, 548—565, 585 f.; V, 18—21, 23—28, 53, 179—184, 196; VI, 227—9; VII, 37 f. — Om en annan opinionsyttring för CRUSENSTOLPE, se bil. B n:r 10 och 11.

[2] Enligt en uppgift af L. J. HIERTA skall äfven denna motion hafva blifvit af ANCKARSVÄRD väckt mot hans politiska meningsfränders råd (LILLIECRONAS dagbok för den 4 mars).

[3] Förordningen hade blifvit af Kongl. Maj:t utfärdad med åberopande af § 12 i riksdagsbeslutet af den 12 nov. 1810, der ständerna yttrade, att, som »hvarken f. d. konung GUSTAF ADOLF eller någon af dess familj må beträda Sveriges gränser», »hafva vi enhälligt åt H. M. konungen uppdragit att, till detta besluts vidmakthållande och till vinnande af det dermed åsyftade lugn och säkerhet, Kongl. Maj:t, utan hinder af något annat afseende, alla till ändamålet nödiga mått och steg måtte vidtaga».

fallande oformlighet, som att en kriminallag af den svåra beskaffenheten som påbudet af d. 10 dec. 1812 uti all sin stränghet blifvit tillämpad, utan att denna lag undergått den behandling, hvarförutan den, emot grundlagens klara föreskrift, icke kan tillerkännas någon laglig kraft? Hvilken tanke skulle väl hos svenska medborgare uppstå rörande de högsta domaremakterna inom vårt land, då dessa visat sig utan alla betänkligheter fråndöma medborgare lifvet och döma dem uti landsflykt under åberopande af en lag, som icke kan vara lagligt gällande, enär den icke blifvit stiftad på det sätt och efter de föreskrifter, som grundlagarne stadga för stiftandet af nya civila, kriminela eller kyrko-lagar? Hvartill båtar domaremaktens lagstadgade oberoende utaf verkställande makten, då dess villighet att tillhandagå denna visar sig så stor, att den icke rubbas eller ens besväras af någon den minsta tvekan vid tillämpning af en öfver höfvan sträng och otillbörlig lag, hvars upphof, natur och egenskap minst för de lagkloke bort vara någon hemlighet? — Inom ett lagbundet samhälle är för den medborgerliga uppmärksamheten ingenting angelägnare att tillse än det sätt, hvarå de allmänna angelägenheterna af lagstiftningen behandlas; och ehuru ett ganska stort antal bland svenska folket icke kan hugna sig med föreställningen att finna sig af riksens ständer representeradt, och oaktadt mängden af svenska allmänheten vid riksens ständers närvarande sammansättning icke torde anse sig representerad till någon önskvärd belåtenhet, så är likväl det allmännas förväntan, att riksens ständer icke till den grad kunna förbise sina åligganden, att de efter antydan af den oformlighet, att svenska medborgare kunna dömas förlustiga lif, ära och gods eller till ständig landsflykt, under åberopande af en lag, som i saknad af riksens ständers i grundlagen föreskrifna medverkan eller sanktion aldrig bort kunna vinna någon tillämpning, icke skulle begagna sin delaktighet i lagstiftningen för att genom den olagliga författningens upphäfvande åtminstone söka godtgöra före-

gående ständers försummelse i denna del. — Det är med anledning af det här antydda förhållande jag tager mig friheten begära rikets ständers medverkan till upphäfvande af det K. påbudet af den 10 dec. 1812 emot gemenskap med f. d. K. familjen, på grund af det åberopade påbudets tillkomst genom annan väg och utan de föregångna iakttagelser, hvilka ovilkorligen erfordras för att, på sätt grundlagen föreskrifver, kunna vinna egenskap af en till efterföljd bindande kriminallag. De blodsdomar, hvilka till följd af en blott K. författning under en tid af förflutna 28 år fläckat den svenska domaremakten, tala tillräckligt för vigten och nödvändigheten af denna min framställning.»[1]

Denna motion föranledde vid remissen den 18 mars en skarp diskussion, som öppnades af Anckarsvärds ständigt slagfärdige motståndare Hartmansdorff. Efter att hafva påpekat, att det ständernas beslut, hvarigenom de uppdrogo åt regeringen att »utan hinder af något annat afseende vidtaga alla nödiga mått och steg» för vidmakthållande af beslutet om Gustaf Adolfs och hans familjs uteslutande från Sveriges gränser och »för vinnande af det med detta beslut åsyftade allmänna lugn och säkerhet», hade blifvit fattadt *före* den nuvarande konungens ankomst till Sverige, öfvergick han till orsaken, hvarföre denna fråga ej blifvit behandlad enligt formerna för stiftande af allmän lag, och fann denna deruti, att den rörde en *särskild* lag för ett *tillfälligt* politiskt förhållande rörande *namngifna* personer. Han fäste vidare uppmärksamheten derpå, att hvarken konstitutionsutskottet eller ständerna under de följande 28 åren gjort någon anmärkning vid formen för författningens tillkomst, och hvad anginge sättet för hennes tillämpning, som motionären utmålat med så förfärliga färger, yttrade han: »Mig veterligen har författningen blifvit af åklagare och domare åberopad endast i tvenne mål under 28 års tid, nämligen en gång på Gotland

[1] R. o. Ad. prot. III, 176—181.

och en annan i hufvudstaden. Bland de 4 personer, som dervid blifvit sakfälda, har jag känt 3. Af dem sitta 2:ne» (friherrarne DÜBEN och VEGESACK) »midt ibland eder, M. H., lika helbregda och fria i utöfningen af lagstiftarens kall som någon annan. Den 3:dje» (doktor BERGELIN) »är för några år sedan sotdöd i Vermland efter att hafva i många föregående år skött sitt läkareyrke, likasom före sitt sakfällande. Den 4:de» (magister IHRE) »befordrades efter hand till rector scholæ och kyrkoherde på Gotland, der han sotdog som prost. Dessa äro offren för 1812 års författning; [1] dessa de 'blodsdomar', som hr grefven förmäler, 'hafva fläckat den svenska domaremakten', dessa 'de tilldragelser, vid hvilka hans sunda förnuft häpnar'. Andre torde häpna endast vid svulsten af hans ord.» Under sådana förhållanden kunde man med skäl fråga, hvad orsaken vore till motionens framställande. Hade den framkommit under andra omständigheter eller från en annan hand, eller hade den blott åsyftat förändring och ej fullkomligt upphäfvande af 1812 års förbud, så skulle talaren dervid fästat mindre afseende. »Men nu måste det», yttrade han, »väcka uppmärksamhet, att motionären är samme riksdagsman, hvilken uttryckligen förklarat sig ej skola bevilja något anslag, med mindre konungens samtliga rådgifvare, så när som på tvenne, först blifvit entledigade; hvilken ingifvit ett sedermera återtaget förslag att förminska konungens underhållssumma, och hvilken nu, sedan ansvaret på dem, som lasteligen tala om majestätet, redan blifvit förmildradt och konungen icke begärt vidare rättelse, likväl yrkar att ytterligare förringa det.» — — — Härtill komme, att just nu åt-

[1] Under diskussionen upplyste hr DALMAN, att ytterligare en person blifvit dömd för brott mot 1812 års författning, en skolmästare, som i rusigt tillstånd yttrat till några bönder, »att han skulle blifva en kaxe, om f. d. konungen eller hans son, som vore rätter tronarfvinge, komme på tronen»; han blef för detta yttrande dömd från ära och lif, men benådades med lifstids-arbete på Marstrand, derifrån han efter 8 års förlopp utsläpptes. R. o. Ad. prot. IV, 291 f.

skilliga andra motioner blifvit väckta i uppenbart syfte att undergräfva konungens anseende och förminska den vördnad, man vore honom skyldig. »Att under sådana förhållanden föreslå upphäfvandet af allt straff på dem, som inlåta sig i gemenskap med den utländske tronpretendenten eller hans slägt, samt att derjemte ohemult klandra Sveriges lagstiftande, åklagande, dömande och verkställande makter för det att de understått sig, emot hr grefvens mening, stifta, åberopa, tillämpa och handhafva en af vederbörligt konstitutionsutskott opåtald lemnad författning; det synes åtminstone vara ett försök att fresta, huru mycket samhällsbanden tåla. Och hvem är den, som frestar? Just den, som våra elektorer satt främst ibland samhällsbandens vårdare under innevarande riksdag; den, som icke desto mindre förer det bittraste språket mot styrelsen; den, som är de missnöjdes synlige anförare och hufvudman.» Talaren hade i början ämnat yrka vägran af remiss å motionen, men hade afstått derifrån, »icke af tvekan om rättvisan att så göra eller om framgången deraf», utan derföre, att om man nu efter motionstidens slut vägrade remiss, så skulle det se ut, som om man ej vågade låta motionen komma till lagutskottet och derigenom till de öfriga stånden, emedan man misströstade om deras beslut, hvilket, hvad talaren anginge, icke vore förhållandet.

På detta tal, som mottogs med blandade bravorop och hyssjningar, svarade grefve Anckarsvärd med ett anförande, hvars karakter kan bedömas af följande ord, hvarmed det inleddes: »Jag får uppriktigt bekänna, M. H., att jag aldrig i hela den konstitutionela verlden erfarit, att någon ännu i tjenst varande minister funnits, som vågat ådagalägga sådana tänkesätt och vara en sådan enväldighetens, godtyckets och laglöshetens apostel, som f. d. tillförordnade hofkansleren, statssekreteraren von Hartmansdorff.» »Talaren afbröts här af ganska starkt buller och stampningar i salen», heter det i protokollet, men han fick ersättning genom sina anhängares bifallsyttringar efter följande tirad: »Jag får med den rättighet,

grundlagen lemnar mig att obehindradt yttra mig öfver hvad i ståndet sig tilldrager, tillkännagifva, att jag i synnerhet från den högra sidan hört ett ogillande af den starka natur, att detsamma, sammanstäldt med de applaudissementer, som då hr von Hartmansdorff yttrade, att jag vore de missnöjdes chef och anförare, läto höra sig, måhända från desamma, som sedermera med klackarne yttrat sin opinion, synes utvisa, att personer finnas, som vilja tillvita mig att vara en chef för de missnöjde. Jag ber herrarne fästa någon uppmärksamhet på hvad en sådan anklagelse betyder. Finnes det några missnöjde, och är jag deras chef, träde då anklagaren fram, och mäktar han ej bevisa sådant, är det fruktansvärdt. Nu är det aktningen för ridderskapet och adeln och känslan för min egen värdighet, som förbjuder mig att svara hr von Hartmansdorff på det sätt, ett så beskaffadt uttryck af honom hade förtjenat, och jag endast beklagar, att det kunnat fällas på ett svenskt riddarhus.»

Sedan derpå olika målsmän för de motsatta åsigterna yttrat sig, bl. a. Sveriges sändebud i Paris, grefve Gustaf Löwenhielm, som fäste uppmärksamheten på det uppseende, ett bifall till förslaget skulle väcka vid de främmande hofven, remitterades motionen till lagutskottet.[1]

En annan af de mera anmärkningsvärda debatterna under riksdagens första veckor var den, som föranleddes af Hans Janssons ofvannämnda förslag till adress med anledning af konungens trontal. Såsom var att vänta, förklarade konstitutionsutskottet, att bondeståndets talman icke varit berättigad att neka proposition på frågans

---

[1] R. o. Ad. prot. IV, 260—304. Motionens öde blef sedan att af utskottet afstyrkas och att af alla stånden förkastas. Lagutsk. utl. n:r 124. R. o. Ad. prot. XIV, 432—452; Prestest. prot. VIII, 476 f.; Borgarest. prot. V, 33 f.; Bondest. prot. VIII, 61. Med anledning af denna utgång väckte hr R. Th. Cederschiöld motion om att ständerna skulle förklara 1812 års författning vara gällande lag, men remiss häraf vägrades af adeln med 21 röster mot 18. R. o. Ad. prot. XVII, 45—52.

omedelbara afgörande.[1] Detta utskottets memorial upplästes den 15 febr. på aftonen i bondeståndet, der adressförslaget på förmiddagen hade blifvit ytterligare illustreradt genom ett anförande af motionären, hvartill han tog sig anledning af statsverkspropositionen och hvari bland annat yttrades följande: »Med den känsla, som en gäckad förhoppning ingifver, har jag genomläst den kongl. propositionen om statsverkets tillstånd och behof, emedan jag genom densamma blifvit upplyst om det nog förlåtliga misstag, som jag begick, då jag satte tro till det nådiga löftet, hvarmed riksens ständer hugnades i trontalet, nämligen skattenedsättningen. Ibland den enfaldiga allmogen har man hittills icke trott sig ega någon högtidligare försäkran om tillförlitligheten af gifna löften, än då man bedyrat: '*Det är så säkert, som det vore kungsord*'. Denna fromma tro sättes nu på ett hårdt prof vid jemförelsen mellan högstberörda nådiga trontal och nådiga proposition. Åtminstone har så varit fallet med mig, och jag kan icke undgå att bekänna, att jag härvid ihågkommit bibelns ord: '*Förliten eder icke uppå förstar!*' — — — För att i förevarande fall *förstå sin regering* behöfs det sannerligen '*att taga sitt förnuft till fånga*'; ty med ett fritt bruk deraf synes det, åtminstone för mig, omöjligt.»[2] I detta anförande »hördes en stor del af ståndet instämma», och då propositionen på adressförslaget framstäldes, besvarades den med »allmänt ja», hvarjemte ståndet beslöt att genom en deputation inbjuda de öfriga stånden att förena sig om den sålunda beslutna skrifvelsen.[3] Inbjudningen blef emel-

[1] K.-U:s mem. n:r 2. Emot utskottets åsigt reserverade sig grefve SPENS, professorerna CEDERSCHIÖLD, MORÉN och GEIJER, biskoparne NIBELIUS och HOLMSTRÖM, prosten HALLSTRÖM och brukspatron DE MARÉ. I bondeståndet förklarade SVEN HEURLIN, att han funne reservationerna »både löjliga och beklagliga: löjliga för det lycksökeri, de förrådde, och beklagliga för den advokatyr, som derpå blifvit använd».

[2] Bondest. prot. I, 462 f.

[3] Bondest. prot. I, 487 f. Stark ovilja uttalades inom ståndet i följd af den återvändande deputationens berättelse, att i

lertid af intet stånd antagen, ej ens af borgareståndet, der en del af den vanliga majoriteten stötte sig på de åsigter om en friare näringslagstiftning, som i förslaget funnos uttalade. Meningarna voro dock så delade, att den förseglade sedeln måste fälla utslaget.[1] Bland presterna räknade minoriteten 20 röster mot 34. Inom båda dessa stånd rörde diskussionen hufvudsakligen frågan om grundlagsenligheten af dylika adresser och af det sätt, hvarpå det nu ifrågavarande förslaget blifvit behandladt. Detta var äfven till stor del förhållandet på riddarhuset, men på samma gång nyttjade grefve Anckarsvärd tillfället att på ett retfullt sätt kritisera trontalet, medan kammarjunkaren L. F. Rääf med skärpa bemötte adressförslagets innehåll. Äfven bland oppositionens talare ansågo de fleste förslaget i dess nuvarande form oantagligt,[2] och sedan frih. Sprengtporten föreslagit,

---

presteståndet erkebiskopen skulle med anledning af inbjudningen hafva »uppmanat bondeståndet att genom användande af betänksamhet och måtta i sina förhandlingar söka bibehålla sin gamla ära». Några yrkade, att presteståndet skulle anmodas att förklara, huruvida det för sin del gillade erkebiskopens uttalande, men ståndet beslöt, att annan åtgärd icke skulle vidtagas, än att det som i anledning af det ifrågavarande yttrandet blifvit af ståndets särskilda ledamöter anfördt, skulle uti protokollet qvarstå såsom en å deras sida framstäld opinionsyttring. Bondest. prot. I, 556, II, 3—13.

[1] Möjligen hade utgången blifvit en annan, om ej »Petré eller Wærn vid omröstningen sagt, att nu komme det att visa sig, hvilken som vore ärlig karl eller skurk. Detta hade förargat många, så att de röstat mot förslaget, hvilket de ej annars ämnat göra» (Lilliecronas dagbok för den 1 mars).

[2] I Lilliecronas dagbok för den 25 febr. läses: »I går afton höllo oppositionskarlarne från riddarhuset, 15 à 16 st., en konferens hos grefve Anckarsvärd för att öfverenskomma om sättet att gå till väga i det ståndet med Hans Janssons adressförslag. Der hade varit båda Anckarsvärdarne, Sprengtporten, Klingspor, bröderna Ribbing, Jules Schwerin, Dalman, Hierta, Hallenborg, Tersmeden. Af dessa hade Schwerin yrkat, att man borde mildra en del af uttrycken, emedan han fruktade, att de annars ej ginge i dem

att expeditionsutskottet skulle erhålla uppdrag att uppsätta ett förslag till svar å trontalet, blef bondeståndets inbjudning utan votering afslagen (26 febr.). Underrättelsen om den utgång, frågan erhållit inom de öfriga stånden, förmådde sedan frih. SPRENGTPORTEN att i följande plenum återtaga sitt förslag, och bondeståndet stod sålunda ensamt.[1] Det lät sig dock icke afskräcka, utan beslöt att i sitt eget namn öfverlemna adressen; och då det på sin anhållan om audiens för deputationen erhöll till svar, att K. M:t »icke i grundlagarnes föreskrift funnit någon bestämd anledning till afgifvande af dylika adresser» och icke heller ansåge dem behöfliga »till stöd för K. M:ts redan dessutom stadgade öfvertygelse om det hedervärda bondeståndets trohet och tillgifvenhet för K. M:ts person», hvadan K. M:t icke kunde villfara ståndets begäran i nu förevarande fall, så fattades den 14 mars beslut om adressens inlemnande till kammarexpeditionen, för att genom dennas försorg föredragas för K. M:t.[2] Så skedde, och skrifvelsen blef den 17 mars föredragen i statsrådet. Dettas ledamöter förklarade enstämmigt, att, då anledning till dylika skrifvelsers aflåtande saknades i riksdagsordningen och då denna skrifvelse i ingen händelse blifvit behandlad på sätt § 60 af nämnda grundlag föreskrefve, så kunde skriften icke föranleda någon Kongl. Maj:ts pröfning eller beslut, utan vore endast af egenskap att läggas till handlingarna. I enlighet härmed utföll ock konungens beslut.[3]

---

på riddarhuset och kunde spränga oppositionen, innan ännu de stora frågorna förekommit. HIERTA hade härtill svarat, att en opposition, som sprängdes på så moderat framstälda satser, ej vore värd att hålla tillhopa. Resultatet blef, att man skulle föreslå en omarbetning. HIERTA kallade konferensen »ömklig».

[1] Borgarest. prot. I, 297—311; Prestest. prot. II, 143—185; R. o. Ad. prot. II, 355—421, 462—475.

[2] Bondest. prot. II, 355—63, 421—4; III, 377, 592—96; IV, 33.

[3] Statsrådsprot. i kammarärenden den 17 mars 1840; bil. B n:r 8.

Samma dag bondeståndets adressförslag var föremål för debatt inom de öfriga stånden (26 febr.) väcktes af Hans Jansson en annan märklig motion. I afsigt att tvinga regeringen att med eller mot sin vilja bifalla den »grund till en ny statsbyggnad», som vid denna riksdag skulle läggas, och för att tillika bereda möjligheten af det »nya statsskickets» införande inom årets lopp, föreslog han, att ständerna endast skulle sysselsätta sig med de konstitutionela frågorna och efter deras afgörande åtskiljas, sedan de genom att, utan pröfning af statsbehofven, nedsätta bevillningen till hälften, stält regeringen inför nödvändigheten att före årets slut åter sammankalla ständerna, som då skulle definitivt antaga det »nya statsskicket» och låta beviljandet af tillräckliga anslag blifva beroende af regeringens bifall till detsamma.[1] Väl blef denna motion en vecka senare något ändrad i formelt afseende, men hufvudinnehållet stod qvar, och då Peter Petersson i Slätthult vågade på ganska förnuftiga skäl hofsamt opponera sig mot ett dylikt sätt att gå till väga, blef han af en mängd af ståndets ledamöter — bland dem vice talmannen — öfverhöljd med de skarpaste förebråelser för sitt »obetänksamma och förvillande» yttrande, för sin »förmätenhet» att klandra ett så fosterländskt förslag och att framkomma med ett så »abderitiskt» anförande o. s. v.[2] Det var, som om majo-

---

[1] Detta förslag var, såsom man kan förstå, icke Hans Janssons eget påfund. Det hade vid riksdagens början blifvit framstäldt och motiveradt i en af kapten Lindeberg författad skrift med titel: »Hvad väntar svenska folket af riksdagen?» — På Aftonblads-byrån betraktades motionens väckande såsom opolitiskt, och Hierta lär ha gjort hvad han kunnat för att försvaga intrycket deraf. Se Lilliecronas dagbok för den 28 febr. och 3 mars.

[2] Enligt en uppgift i Lilliecronas dagbok för den 12 mars skulle det anförande, som Peter Petersson uppläste, blifvit honom stucket i handen af Petter Jönsson i Träslända, hvilken åter skulle hafva fått det af Nerman.

riteten velat helt och hållet undertrycka motsidans yttranderätt.[1]

* *
*

Såsom en inledning till »det nya statsskicket» betraktades från oppositionens sida det från föregående riksdagen hvilande **förslaget till statsrådets omorganisation.** Ifvern för dess genomdrifvande var så stor, att på riddarhuset frih. HUGO HAMILTON den 8 februari framstälde det yrkandet, att riksdagens yttrande om statsverkspropositionen skulle afgifvas först sedan nämnda förslag blifvit af ständerna antaget och af K. M:t sanktioneradt och sedan »i enlighet dermed (!) de olika statsdepartementen blifvit af konungen öfverlemnade åt män, åtnjutande nationens odelade förtroende».[2] Farhågan för att frågan ej skulle från ständernas sida behandlas med tillbörlig skyndsamhet undanröjdes emellertid derigenom,

---

[1] Bondest. prot. II, 193—7, 414—21; III, 69—72, 606—24. — Såsom ett annat prof på det sätt, hvarpå medlemmar af det »liberala» partiet inom bondeståndet behandlade sina motståndare, må anföras följande utdrag ur skåningen MÅNS JÖSSASONS anförande i representationsfrågan den 28 oktober: »Då jag funnit, icke allenast i går och i dag, utan ofta tillförene, att då en bonde, som icke är och icke vill vara annat än en bonde, här vill yttra sig, man har icke allenast i beredskap sarkasmer och uttryck, hvilka icke skulle gå an att nyttja annorstädes än i amerikanska kongresser eller i 1840 års bondestånds plena, för att qväsa honom, utan ock hostningar, buller och spefulla rop: 'högre!' 'fortsätt!' m. m. för att om möjligt förvilla honom och betaga hans ord deras kraft; så har jag en gång för alla ansett för min pligt både att förvara min reservation till protokollet mot detta oskick, äfvensom att låta det komma till våra kommittenters kunskap, huru här tillgår bland dem, som, med liberala fraser på tungan ända till äckel, tyckas vilja förbehålla all yttranderätt åt sig sjelfva.» (Prot. VIII, 378.) Härpå svarade SVEN HEURLIN: »Jag begär, att MÅNS JÖSSASONS anförande måtte genast till protokollet aflemnas. — Här kommer en dag efter denna!» (s. 386).

[2] R. o. Ad. prot. I, 304 f.

att konstitutionsutskottet redan två dagar senare inkom med sitt första memorial under denna riksdag, innehållande det ifrågavarande förslaget. Det företogs i alla stånd utom borgareståndet till afgörande den 22 februari. Af diskussionerna var den i bondeståndet knappt nämnvärd. På riddarhuset rörde den hufvudsakligen formen för frågans afgörande; från debatten om sjelfva saken må här endast antecknas, att af konungens rådgifvare frihh. Stierneld, Åkerhielm och Schulzenheim samt grefve Brahe förordade förslaget, medan grefve C. G. Spens och kammarjunkaren L. F. Rääf deremot anmärkte, att det i vår statsförfattning införde ett oligarkiskt element, som enligt den förres mening skulle komma att hindra nödiga reformer, särskildt af representationssättet, riksrätten och ansvarighetslagen, enligt den senares åter inkräkta konungamakten. Bland detaljanmärkningar, som af dessa båda herrar framstäldes, låg största vigten i den som gjordes af grefve Spens och rörde borttagandet af allmänna ärendenas beredning, utan att med detsamma besvärsmålen skildes från statsrådets befattning. I presteståndet rörde diskussionen uteslutande sjelfva saken, och var så upplysande den kunde vara, då blott en enda mening uttalades; af särskildt intresse var den kritik af den gamla ordningen, som lemnades af biskop Heurlin.[1] Här likasom i bondeståndet antogs förslaget enhälligt, och i det närmaste äfven af adeln, der omröstningen utföll med 413 *ja* mot 19 *nej* — ett resultat, som i väsentlig mån lär hafva berott derpå, att regeringspartiet ville genom tillmötesgående i denna fråga tysta oppositionens klagomål öfver styrelsens oöfvervinneliga obenägenhet för reformer, af hvad slag de vara måtte. I borgareståndet, der frågan förekom först den 26 febr., begagnade hr Petré tillfället att på sitt vanliga hänsynslösa sätt anfalla regeringen, mot hvars åtgärder efter 1834 han framkastade 20 särskilda anklagelser,

---

[1] Om Heurlins personliga ställning till frågan, se Reuterdahl, anf. arb. s. 221.

alla inledda med orden »Man vet». Med beskyllningarnas värde må vara huru som helst: säkert är, att de lika litet bevisade den gamla *organisationens* oduglighet, som formen för deras framställande öfverensstämde med § 90 RF. I ingen händelse behöfde det förevarande förslaget ett dylikt understöd: dess framgång var ifrån början här lika afgjord som inom de öfriga stånden, och propositionen om dess antagande besvarades med enhälligt *ja*.[1]

Ständernas anmälan af det fattade beslutet, daterad den 4 mars, föredrogs i statsrådet den 13. Konungen var ej synnerligen benägen för den föreslagna förändringen, men ville dock ej neka sin sanktion. Han ansåg emellertid, att denna ej borde gifvas, innan ständerna beslutit om pension åt de statsråd, som i sammanhang med förändringens genomförande skulle lemna rikets tjenst, äfvensom om de afgående statssekreterarnes uppförande på indragningsstat med åtnjutande af lönen såsom pension m. m. Hans rådgifvare, som voro angelägna om, att frågan snart afgjordes, lära emellertid hafva försäkrat honom, att om han skyndade med sanktionen, skulle ständerna sedan af tacksamhet bevilja allt hvad konungen ansåge nödigt för de nya grundlagsstadgandenas tillämpning,[2] och konungen inskränkte sig slutligen till att genom en skrifvelse af den 17 mars meddela ständerna, att Kongl. Maj:t i likhet med dem ansåge den nya organisationen böra leda till en enklare, skyndsammare och ändamålsenligare behandling af de allmänna ärendena och derföre ämnade åt den föreslagna grundlagsförändringen gifva sitt samtycke; men då denna förändring erfordrade åtskilliga samtidiga regleringar i afseende på löneanslagen så väl för statsrådet som för en ledamot i högsta domstolen och för de blifvande expeditionscheferna, så ville K. M:t på denna angelägenhet fästa ständernas uppmärksamhet, förvissad som han vore,

---

[1] K.-U:s mem. n:r 1 och 4; Bondest. prot. II, 13—18; R. o. Ad. prot. II, 268—316; Prestest. prot. II, 104—131; Borgarest. prot. I, 270—296.

[2] Denna uppgift är hemtad ur Ulfsparres anteckningar.

att de skulle inse vigten af de bevekelsegrunder, som dertill föranledt honom.[1]

Samma dag denna skrifvelse meddelades ständerna (d. 18 mars) hade det lyckats PETRÉS ifriga ansträngningar för ett skyndsamt **val af opinionsnämnd** att bringa det derhän, att borgareståndet beslöt att inbjuda de öfriga stånden att utsätta valet till den 21 mars. Valets utgång motsågs med spändt intresse, ty oppositionen beräknade, att det skulle medföra utvotering af åtminstone 2, möjligen 3, bland högsta domstolens ledamöter. Men förhoppningarna slogo fel. Visserligen utföllo inom stånden valen af ledamöter i nämnden[2] så, att denna med 32 röster mot 15 beslöt den ovanliga åtgärden att anställa omröstning till uteslutning af någon bland domstolens ledamöter; och vid denna omröstning inträffade hvad hvarken förr eller senare inträffat, att mer än hälften af nämndens ledamöter röstade för uteslutning: mot grefve SNOILSKY afgåfvos nämligen vid den preliminära omröstningen 30 röster och vid den definitiva 27, mot herr NYBLÆUS vid båda omröstningarna 25 röster; men då en pluralitet af $^2/_3$ fordras för att ett justitieråd skall kunna på grund af opinionsnämndens votering från embetet skiljas, så var utvoteringsförsöket, om också med knapp nöd, omintetgjordt.[3] Utgången väckte bland oppositionspartiets män djup misstämning. De hade hoppats att vid detta tillfälle kunna gifva konungen ett bevis på partiets makt och dermed förmå honom till önskade eftergifter. Nu började de frukta, att partiet vid denna riksdag ej skulle kunna uträtta mera för »systemets» ändring än vid den närmast föregående.

---

[1] R. St:s skrifvelse n:r 1. K. M:ts skrifvelse n:r 34.

[2] Jfr rörande utgången af dessa val PETRÉS anförande i borgareståndet den 26 mars (prot. I, s. 699 f) och artiklar i Svenska Minerva för den 24 och 26 mars 1840.

[3] Utom vid denna riksdag har efter 1809 endast en gång — 1823 — frågan, huruvida omröstning skall anställas, besvarats jakande. Då nåddes ingen af de till utvotering föreslagne af halfva antalet fällande röster. Jfr FÅHRÆUS, anf. arb. 118 f.

Emellertid ådagalade inom kort vissa **förändringar inom statsrådets personal,** att de märkliga händelserna vid riksdagens början i ifrågavarande afseende ännu ej förlorat hela sin betydelse. På samma gång grefve ROSENBLAD i en extra konselj den 28 mars slutligen erhöll en efterträdare i generaltulldirektören grefve ARVID POSSE, känd som anhängare af de liberala åsigterna i fråga om handels- och näringslagstiftningen, aflägsnades nämligen ur kretsen af konungens rådgifvare de två mest impopuläre af den gamle justitiestatsministerns embetsbröder, justitiekanslern C. U. NERMAN och statsrådet frih. C. H. GYLLENHAAL. Den förre, hvars skiljande från justitiekanslersembetet grefve POSSE ansågs hafva gjort till vilkor för sitt inträde i konseljen, utnämndes till landshöfding i Kalmar och den senare till grefve POSSES efterträdare såsom generaltulldirektör. Till NERMANS efterträdare förordnades tillsvidare revisionssekreteraren A. FAXE, medan frih. GYLLENHAALS och den vid årets början aflidne grefve ADELSVÄRDS platser inom statsrådet fyldes med tulldistriktschefen i Göteborg O. I. FÅHRÆUS, en af de förnämsta målsmännen för det liberala statsekonomiska systemet, och generallöjtnanten frih. G. B. CEDERSTRÖM.[1]

Utan tvifvel betecknade dessa utnämningar en början de brytning i det gamla systemet,[2] men förändringen var alltför litet genomgripande för att kunna tillfredsställa oppositionens anspråk. På riddarhuset förklarade grefve ANCKARSVÄRD den 8 april under debatten om statsutskottets förslag till lönereglering för statsrådet, att han »hade önskat se en ministèruppsättning, som lämnat anledning att förmoda inträdande af ett nytt system, men att han ännu icke erfarit någon tillstymmelse till grundad

[1] Se bil. B n:r 9. Jfr FÅHRÆUS, anf. arb. s. 32 f. och PALMSTIERNA, s. 81. — Enligt ULFSPARRES uppgift skall grefve HÅRD, som före sitt inträde i statsrådet varit ledamot af högsta domstolen, hafva väntat att blifva erbjuden justitiestatsministerplatsen. Förtörnad öfver att detta ej skedde, aflemnade han, samma dag grefve POSSE utnämndes, sin afskedsansökning och infann sig ej vidare i statsrådet.

[2] Jfr FÅHRÆUS, anf. arb. sid. 39 not. 1.

tillfredsställelse i denna del»;[1] i borgareståndet yttrade hr PETRÉ samma dag, att den förändring i regeringspersonalen, som nu förbereddes, »syftade mera på upprätthållande af det favoritsystem, som redan i så många år, till olycka för vårt land, haft sin mer eller mindre synliga andel i regeringen, än på bildande af en ädel, kraftfull, insigtsrik och storsinnad styrelse;[2] och i bondeståndet ingingo flere talare i en nästan till smädelse gränsande kritik af de nya rådgifvarnes personer, särskildt grefve POSSES, och ville i deras beskaffenhet finna ett skäl att afslå eller nedpruta de ifrågasatta nya lönebeloppen.[3] Med förtrytelsen öfver, att ingen utsigt öppnade sig till statsrådets rekrytering ur de rena oppositionsmännens led, blandade sig harmen öfver konungens fordran, att lönuregleringen för det nya statsrådet skulle uppgöras, innan sanktion åt grundlagsförändringen meddelades. Meningen hade nämligen varit att låta lönernas storlek bero på de nya statsrådens politiska färg,[4] och man begagnade nu tillfället att klaga öfver det misstroende, regeringen visade representationen, då hon »ansåge sig på förhand och nästan såsom ett vilkor för sanktionen böra äska en penningreglering».[5] Oppositionens förtrytelse öfver dröjsmålet med statsrådspersonalens fullständiga förändring och med organisationsfrågans afgörande, gaf sig äfven på olika sätt luft under de debatter rörande **statsregleringen**, som upptogo förra hälften af maj månad.

Kongl. Maj:ts proposition rörande statsverkets tillstånd och behof, daterad den 27 jan. och öfverlemnad direkt till statsutskottet den 6 febr. — således mer än tre veckor efter ständernas sammanträdande och nära två veckor

[1] R. o. Ad. prot. V, 165 f.
[2] Borgarest. prot. II, 85.
[3] Bondest. prot. IV, 252—281.
[4] Denna tanke erhöll i bondeståndet genom SVEN HEURLIN följande näpna uttryck: »Jag hade trott, att man i denna fråga bort iakttaga samma försigtighet som då en husbonde städjer ett tjenstehjon, nämligen att man först tagit kännedom om personen, innan lönen bestämdes.» Bondest. prot. V, 163.
[5] Se t. ex. R. o. Ad. prot. VI, 231.

efter riksdagens öppnande — beräknade statsverkets årliga inkomster (med undantag af allmänna bevillningen) till 8,553,000 rdr bko, en summa som med 476,850 rdr öfversteg den i 1835 års statsreglering beräknade. Med ungefär samma belopp (476,360 rdr) öfversköt summan af de föreslagna utgifterna — 10,174,550 — den, som vid sista riksdagen blifvit faststäld. Tillökningen var fördelad på alla hufvudtitlarne utom den första, men något mer än hälften deraf kom uteslutande på 2:dra och 3:dje (civil- och landtstaterna samt landtförsvaret). Bland annat ingingo deri de summor, som kräfdes för den nya löneregleringen inom en del verk och kårer och hvilkas uppförande på stat vid föregående riksdagar fåfängt äskats, hvadan Kongl. Maj:t nödgats att i strid med ständernas beslut af den 6 okt. 1834[1] för deras erhållande fortfarande anlita hufvudtitlarnes besparingar. Detta förfaringssätt hade åter på 2:dra hufvudtiteln medfört en brist, som redan vid 1837 års slut uppgick till mer än 130,000 rdr bko, och Kongl. Maj:t hemstälde nu till ständerna om åtgärder för denna brists täckande.[2]

---

[1] Enligt detta beslut skulle besparingarna visserligen få användas till tillfälliga arfvoden, men ej till ordinarie löner, hvarjemte bestämdes, att de af ständerna ogillade löneregleringarna endast skulle få tillämpas för tjensternas *dåvarande* innehafvare. (Jfr v. Schinkel, minnen XII, 1, s. 253—5.) I följd häraf sökte Kongl. Maj:t vid de ifrågavarande löneregleringarnas tillämpning gifva de belopp, hvarmed de nya lönerna öfverstego de gamla, en sorts tillfällig karakter genom att åt den, som utnämndes eller förordnades, anvisa det ifrågavarande beloppet såsom »arfvode», »lönefyllnad» el. d. Hvad angick gardesregementenas nya aflöningsstater, så ansågs deras benämning af »interimsstater» tillräckligt angifva lönetillökningarnas provisoriska natur. — Se bil. B n:r 2. Jfr friherre Åkerhielms anförande till statsrådsprotokollet öfver handels- och finansärenden den 11 jan. 1840, och statssekreteraren Grips anförande till statsrådsprotokollet öfver krigsärenden den 13 jan. 1840 (bland bilagorna till K. M:ts prop. ang. statsv. tillstånd och behof).

[2] Se Kongl. Maj:ts proposition ang. statsverkets tillstånd och behof, s. 35 f.

Likasom vid de båda sista riksmötena, så ingick äfven vid detta i den kongl. propositionen ett förslag till extra statsreglering, nu slutande med en siffra af 4,010,400 rdr bko, deraf för försvarsverket till lands (till beklädnad och utredning för beväringen, för gevärsfabrikation, befästningsarbeten, arméns vapenöfningar m. m.) 2,359,000, för försvarsverket till sjös (ångfartyg, bombkanoner, dockbyggnaden i Karlskrona m. m.) 731,400, till länsfängelsernas ombyggnad 270,000, till kommunikationsarbeten 500,000 o. s. v. För erhållande af härför erforderliga medel föreslogs ej denna gång lån, utan ansåg K. M:t, att tillgång till de e. o. behofven borde sökas i den, förnämligast ifrån öfverskott å statsverkets inkomster härrörande behållning, som i riksgäldskontoret funnes att disponera, och hvilken kunde beräknas till omkring 4,400,000 rdr bko.

Mot vanan behandlade statsutskottet denna gång frågorna rörande statsregleringen i den ordningen, att utgiftsbetänkandena afgåfvos före inkomstbetänkandet, ett förfaringssätt, som ansågs härleda sig derifrån, att det ville förebygga, att tillgångarnes storlek anfördes som skäl till förhöjda anslag.[1] Troligen bidrog dertill äfven farhågan för att regeringen skulle begagna sin rätt att redan i början af juni åtskilja riksdagen,[2] och säkert medverkade denna farhåga till att utgiftsstaten behandlades med en sådan skyndsamhet, att betänkandena om hufvudtitlarne voro afgifna redan vid midten af april.[3] Märkligast af dessa utlåtanden voro de, som rörde 2:dra och 3:dje hufvudtitlarne. I ingressen till det förstnämnda, afgifvet den 3 april, meddelade utskottet, att sedan det »till den åtgärd, som vederborde, anmält, att K. M:t ej lemnat nådigt afseende på rikets ständers vid sista riksdag framburna önskan, att några aflöningsstater, fordrande högre anslag än de redan befintliga, icke måtte definitivt fastställas förr, än rikets ständer kommit i tillfälle att

[1] Jfr R. o. Ad. prot. VI, 19.

[2] Att en sådan plan skulle vara å bane, omtalades såsom säkert af Dagligt Allehanda redan d. 2 mars.

[3] Se Schartaus yttrande i Borgarest. prot. II, 272.

af förslagen taga kännedom och yttra sig om anvisande af erforderliga medel,[1] så hade betänklighet uppstått hos utskottet att för sådana i annan ordning tillkomna löningsstater tillstyrka ökade anslag, emedan detta skulle i sjelfva verket innefatta frånträdandet af en utaf rikets ständer förr antagen och, enligt erfarenheten, till bibehållande vigtig grundsats, samt möjligen kunde hafva till följd, att definitiva regleringar än vidare företoges, som satte kommande ständer i nödvändighet att, utan deras deltagande i pröfningen af regleringarnas ändamålsenlighet, bevilja ytterligare medel». Och då man för öfrigt i följd af beslutet om ny organisation af statsrådet kunde »förvänta sådana förbättrade regleringar af domstolarne och styrelseverken, som ej allenast ledde till förenkling så väl i lagskipningen, som de administrativa ärendenas behandling, utan äfven gjorde de redan befintliga anslagen mera tillräckliga, så att, om ökade behof på ett eller annat ställe uppkomme, tillgångar dertill måtte kunna beredas genom minskning i utgifter i andra grenar af förvaltningen, så hade utskottet trott tidpunkten nu ej vara inne att för sådana embetsverk, hvilkas förändrade reglering af förenämnda orsaker kunde förutses, tillstyrka ökade anslag, om än medgifvas skulle, att i embetsverkens nuvarande skick anledning kunnat finnas till begäran af någon förhöjning i deras stater». I enlighet med dessa åsigter afstyrkte utskottet de förhöjda anslag K. M:t begärt för justitierevisionen, hofrätterna, kongl. kansliet, kammarkollegium, statskontoret, kammarrätten, o. s. v.; deremot tillstyrktes den föreslagna löneförhöjningen för general-landtmäterikontoret på den grund, att »K. M:t i afseende å regleringen af detta verk gått rikets ständers önskningar till mötes medelst förslagets öfverlemnande till deras pröfning». — Detta utskottets tilltag att söka framtvinga önskade förändringar i administrationssystemet genom att neka anslag, som utskottet sjelft erkände vara nödvändiga för ärendenas till-

[1] Jfr sid. 68 not 1 härofvan.

börliga skötsel, hade framkallat reservationer nästan endast från medlemmar af preseståndet; och af dessa åter var det blott tre — biskop HEDRÉN samt prostarne STENHAMMAR och ÅSTRAND — som funnit sig böra inlägga en gensaga mot utskottets förslag att nedsätta det hittills varande anslaget för ministerstaten från 266,666 rdr 32 sk. bko till 200,000 rdr bko.

Såsom förut är nämndt, hade inom borgareståndet grosshandlaren WÆRN väckt motion om anslagets nedsättning till sistnämnda belopp, och utskottet förklarade sig finna ett särskildt skäl till åtgärden i den omständigheten, att enligt 1837 års räkenskaper öfver 150,000 rdr hade af de medel, som kabinettskassan egt att disponera (390,518 rdr), »varit tillgängliga för ouppgifna, inför K. M:t enskildt redovisade utgifter». I syfte att få kännedom om dessa utgifters beskaffenhet hade det den 18 februari af t. f. hofkansleren begärt uplysningar om kabinettskassans ställning, — såsom det hette, »för att komma i erfarenhet deraf, i hvad mån för kassans utgifter beviljandet af något anslag borde i sammanhang med extra statsregleringen tagas i betraktande». Med anledning häraf öfverlämnades till utskottet den 7 mars i afskrift en af utrikesstatsministern till K. M:t ställd skrifvelse af innehåll, att de 15 år, som närmast föregått nuvarande utrikesstatsministerns inträdande i embetet, efterlemnat en ganska betydlig brist, som uppkommit dels af flere af behofvet oundgängligen påkallade utgifter, hvaröfver handlingarna likväl vore af natur att endast kunna föreläggas ett hemligt utskott, dels af åtskilliga högst kostsamma utomordentliga ambassader, dem rikets värdighet icke tillåtit att åsidosätta, dels äfven af de många under samma tidrymd med främmande makter afslutade handelstraktater och konventioner; samt att för afhjelpande af detta missförhållande emellan inkomster och utgifter flere åtgärder blifvit vidtagna, hvarigenom det varit möjligt att från och med år 1837 tillvägabringa en årlig minskning i den balanserade bristen, så att denna inom 5 à 6 år torde vara fullkomligt betäckt, under förutsättning likväl, att

någon nedsättning i de anslag, som ministerkassan hittills haft att disponera, icke komme att ega rum. Om deremot någon nedsättning af berörda anslag skulle ifrågakomma, ansåg statsministern för nära ofelbart, att kabinettskassan skulle återförsättas i sin förra brydsamma belägenhet, lika äfventyrlig för utrikes ärendenas ändamålsenliga ledning, som omöjlig att återupphjelpa för de embetsmän, hvilka nu sökt att i förvaltningen vidmakthålla ordning och sparsamhet.[1] — Långt ifrån att medföra åsyftad verkan torde meddelandet af denna handling snarare hafva styrkt utskottets majoritet i dess föresats att begagna den lämpliga anfallspunkt, som här erbjöd sig. Med afseende på innehållet i utrikesministerns nämnda skrifvelse endast meddelande, att utskottet »inhemtat, att kabinettskassan hade flere extra utgifter, såsom till utomordentliga ambassader, presenter, sorgpenningar m. m., men icke blifvit i tillfälle att erfara beloppet af dessa kostnader», och tilläggande, att »något hinder ej mötte att, der så nödigt pröfvades, vid en blifvande extra statsreglering taga i betraktande frågan om anvisandet af ett sådant anslag för kabinettskassan», tillstyrkte utskottet den nämnda nedsättningen. Flere af utskottets ledamöter, bland dem hr Schartau, yrkade, att nedsättningen borde ökas med ännu 50,000 kronor, medan de tre ofvannämnda ledamöterna af prestståndet reserverade sig mot den föreslagna nedsättningen såsom »hvarken nödig, nyttig eller välbetänkt».[2]

Med afseende på 3:dje hufvudtiteln hade utskottet gått ännu mera radikalt till väga: det hade ej blott afstyrkt uppförandet å stat af de af K. M:t ånyo äskade anslagen till krigskollegium, gardesregementena och kronprinsens husarregemente, utan äfven *alla* öfriga begärda tillökningar, och hade dessutom föreslagit nedsättning af några anslag under det belopp, hvartill de i 1835 års

[1] Denna handling finnes tryckt i R. o. Ad. prot. XI, 219 f.
[2] Statsutsk. utl. n:r 40; jfr (B. von Beskow) Om den behandling, som frågan om kabinettskassans skuld röut vid riksdagen. Sthlm 1841.

statsreglering varit upptagna. Såsom skäl härtill anfördes, att »rikets försvarsverk, för att motsvara sin bestämmelse, påkallade flere betydliga förändringar och att dessa icke befordrades genom städse beviljade nya anslag, för att användas i en riktning, om hvars ändamålsenlighet rikets ständer icke varit i tillfälle att förvissa sig, då de på det hela saknat den vägledning, som en omfattande plan för försvarsverkets organisation hade kunnat lemna». Grunddragen till en dylik plan (hufvudsakligen härledande sig från frih. Sprengtporten)[1] framstäldes nu af utskottet: det godkände i princip K. M:ts förslag om bevärings-öfningarnas utsträckning till 21 dygn, så vida nämligen detta ändamål kunde vinnas utan tillökade anslag; detta ansåg det åter kunna ske dels genom de nedsättningar i hittills beviljade anslag, hvarom utskottet hemstält, dels genom indragningar i stående armén, hvilken skulle reduceras till 27,000 man (infanteriet 20,000, kavalleriet 4000, artilleriet 3000). Dessa indragningar skulle enligt utskottets förslag drabba Vermlands fältjägareregemente, lifbeväringsregementets och Hallands beväringsbataljons befäl, vidare lifgardet till häst, som skulle minskas med en sqvadron, lifgardesregementena till fots, som skulle sammanslås till ett regemente på tre bataljoner, lifregementets husar- och dragonkårer, som skulle förenas till ett regemente, Smålands husarregemente, som skulle förvandlas till infanteri och förenas med Smålands infanteribataljon o. s. v. Utskottets betänkande slutade med en tillstyrkan, att ständerna skulle hos Kongl. Maj:t anhålla, att vid nästkommande riksdag måtte framläggas »en omfattande plan till försvarsverkets organisation i dess helhet, på det rikets ständer måtte blifva i tillfälle att, i ett sammanhang, besluta öfver de åtgärder, som erfordrades för att, i förening med en afsedd lindring i de rustandes och roteringsskyldiges besvär, befordra den utsträckning af beväringsmanskapets öfning, som tillika borde ega rum».

---

[1] Se Borgarest. prot. II, 593.

I spetsen för reservanterna mot detta betänkande gick en militär, grefve BALTZAR VON PLATEN, som sarkastiskt förklarade, att han, »inseende sin oförmåga att bedöma de detaljfrågor, i hvilka utskottet ingått, och oberedd att åtaga sig skyldigheter, hvilka allvarsamt betraktade icke torde kunna åläggas hvarje ledamot af Svea rikes ständers statsutskott, men deremot tillhörde och med fullt anspråk kunde fordras af en krigsminister», reserverade sig mot hela utlåtandet. Hans exempel följdes af biskop HEDRÉN, prosten STENHAMMAR och doktor BJÖRKMAN, som särskildt framhöllo, att utskottet öfverskridit gränserna för sin i § 30 RO utstakade befogenhet, då det företagit sig att föreslå en hel militärisk organisationsplan, grundande sig på besparingar, som först i en framtid förmentes blifva möjliga.[1] — I särskildt betänkande föreslog utskottet, att mötespassevolansafgiften, som 1829 blifvit bestämd att utgå till och med år 1844, skulle med 1840 års utgång upphöra.[2]

Äfven i sitt utlåtande om 4:de hufvudtiteln hade utskottet funnit sig befogadt att, i hufvudsak anslutande sig till de åsigter, som brukspatron PETRÉ i en motion utvecklat, framlägga grunddragen till en ny organisationsplan, uppgjord hufvudsakligen af öfverste J. O. HAGELSTAM.[3] Enligt denna skulle sjöförsvaret hädanefter hufvudsakligen grundas på skärgårdsflottan, och utskottet tillstyrkte ständerna att, »med framställning af utskottets åsigter i ämnet», hos Kongl. Maj:t anhålla, att vid nästkommande riksdag måtte framläggas »en fullständig plan för sjöförsvarets ordnande, i öfverensstämmelse med hvad Sveriges läge påkallade och efter beräkning af den samverkan med konungariket Norges flotta, som, då behofvet det fordrade, kunde förväntas, samt med iakttagande af all den hushållning, hvilken, vid betraktande af landets icke öfverflödiga tillgångar, vore af nöden». Då antagandet af det system, utskottet sålunda föreslagit, förmenades

[1] Statsutsk. utl. n:r 44.
[2] Statsutsk. utl. n:r 52.
[3] Borgarest. prot. II, 593.

medföra betydliga besparingar genom att utgifterna för linieskeppen skulle komma att upphöra, och då det icke vore lämpligt att, innan en fullständig plan för sjöförsvarets ordnande blifvit uppgjord, bevilja ökade anslag för flottans behof, afstyrkte utskottet den tillökning af 45,000 rdr bko i anslaget för flottans exercis, som Kongl. Maj:t hade äskat. Någon nedsättning i förutvarande anslag till flottans behof föreslog utskottet icke, men för att så mycket säkrare bereda framgång åt sina organisationsplaner, hemstälde det, att af anslagen till flottans nybyggnad och underhåll och till dess exercis vissa bestämda summor genast skulle anvisas för skärgårdsflottan.[1]

Med utlåtandena om dessa trenne hufvudtitlar täflade det, som rörde 8:de hufvudtiteln, i intresse. Af statsräkenskaperna hade utskottet funnit, att af anslaget till extra utgifter hade sedan sista riksdagen i medeltal 41,000 rdr bko årligen utbetalts till kabinettskassan, äfvensom att af samma anslag hade till Svenska akademien, såsom ersättning för hennes rättighet att utgifva Post- och Inrikes-tidningar, och till Kongl. teatern skett årliga utbetalningar af tillsammans ungefär 10,000 rdr. Dessa sistnämnda utgifter fann utskottet hafva varit alldeles främmande för det ändamål, hvarför nu ifrågavarande anslag vore afsedt; hvad åter anginge utbetalningarna till kabinettskassan, så medgaf utskottet visserligen, att 1809 års ständer, då de faststälde anslaget, hade afsett en del deraf för ministeriela utgifter, men »under nu förändrade politiska omständigheter» och med afseende å det årliga bidrag af 40,000 rdr sp., som numera från konungariket Norge komme ministerkassan till godo, ansåg utskottet dessa dispositioner »icke vidare vara af nöden», och det föreslog derföre, att, i enlighet med herr Dalmans motion, anslaget skulle nedsättas med 50,000 rdr bko, d. v. s. med hälften af sitt belopp. — Endast trenne af utskottets ledamöter — herrar Hedrén, Stenhammar och Åstrand — reserverade sig mot denna åtgärd, som af den

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 53.

förstnämnde stämplades såsom så mycket mer otillbörlig, som den förut föreslagna nedsättningen å anslaget till ministerstaten gjorde bibehållandet af detta anslag ännu mer nödvändigt än förut, — »så vida icke meningen vore att göra förvaltningen af utrikesdepartementet omöjlig».[1] På detta sätt hade utskottet lyckats åvägabringa en utgiftsstat, som i verkligheten understeg den af Kongl. Maj:t föreslagna med mer än 380,000 rdr bko. Till utseendet uppgick den emellertid till högre belopp, hvilket dels berodde på en förhöjd beräkning af de under hufvudtitlarne upptagna indelta räntor och spanmål, dels på förslaget om mötespassevolansens afskaffande, i följd hvaraf motsvarande anslag till möteskostnaderna måste uppföras i riksstaten, m. m. Sålunda steg den af utskottet föreslagna utgiftssumman till 10,443,848 rdr bko.[2]

Utskottets beräkning af de statsverkets inkomster, som ej härledde sig från allmänna bevillningen, slutade äfven i följd af de grunder, det följt vid uppskattningen af indelta räntor och spanmål, med en högre siffra än Kongl. Maj:ts: 9,464,000 mot 9,029,850 rdr bko. I verkligheten innebar dess förslag ett lägre inkomstbelopp än den kongl. propositionens, i det att det bl. a. hemstälde om lagmans- och häradshöfdingeräntans borttagande och om mantalspenningarnes utgörande först vid 17 års ålder.[3] Deremot afstyrkte det enhälligt grefve Anckarsvärds och friherre Nordins motioner om mantalsräntans afskaffande. Påståendet, att i hennes tillvaro skulle ligga något rättsstridigt, afvisade utskottet med synnerlig styrka, och om också den oprivilegierade jorden vore i behof af lindring i sina bördor, så borde dock enligt utskottets mening denna lindring sökas på andra vägar: en så betydlig nedsättning af statens ordinarie inkomster, som genom borttagandet af denna inkomsttitel, skulle uppstå — 1,300,000 rdr bko —, ansåg utskottet näppeligen vara verkställbar

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 59.
[2] Se Statsutsk. mem. n:r 65.
[3] Statsutsk. utl. n:r 64 (afgifvet den 23 april).

och ej heller, om den vore möjlig, skäligen kunna till förmån för en samhällsklass tillvägabringas.[1]

Att statsutskottets majoritet med sitt statsregleringsförslag hufvudsakligen åsyftade en demonstration mot det dittills rådande regeringssystemet, låg i öppen dag och framgick äfven af de i betänkandena här och hvar inströdda hänsyftningarna på ett kommande förslag till extra statsreglering, deri utskottet skulle ega tillfälle att, så vida omständigheterna dertill föranledde, ersätta hvad i de nu afgifna utlåtandena kunde brista. Redan i det s. k. »principbetänkande» rörande statsregleringen, som afgafs den 30 april, hade emellertid utskottet funnit sig föranlåtet att anvisa utväg till betäckande af den brist, som afstyrkandet af anslag för de nya löneregleringarna var egnadt att föranleda. Det sätt, hvarpå regeringen sedan sista riksdagen för dessas verkställande anlitat hufvudtitlarnes besparingar, hade å dessa tillgångar medfört en brist, som, enligt hvad förut är nämndt, vid 1837 års bokslut å 2:dra hufvudtiteln uppgick till mer än 130,000 rdr. Utskottet föreslog nu, att denna brist, hvars belopp för hela statsregleringsperioden ännu ej var kändt, skulle »godtgöras af under händer hafvande medel eller statsverkets reservfond samt i räkenskaperna särskildt balanseras intill nästa riksdag». Hvad åter anginge frågan om den framtida dispositionen af besparingarna, ansåg utskottet i likhet med rikets senast församlade ständer, att K. M:t borde ega rätt att disponera de besparingar, som å en hufvudtitel uppkomme till de med samma titels anslag åsyftade ändamål, särdeles för bestridande af oförutsedda utgifter, så vidt de voro tillfälliga och icke af permanent egenskap. Då emellertid, i följd af hvad nu inträffat, åtgärder måste vidtagas för att anvisningarna ej måtte öfverstiga besparingarnas verkliga belopp, men detta svårligen kunde förebyggas, så länge besparingarna icke, innan de anlitades, vore till sitt belopp fullt kända, så föreslog utskottet, att för

[1] Statsutsk. utl. n:r 64, *Litt. A.*

hvartdera af åren 1841 och 1842 en summa af 162,000 rdr skulle af under händer hafvande medel eller af statsverkets s. k. reservfond få af Kongl. Maj:t disponeras till dessa års utgifter å besparingarna, hvarefter Kongl. Maj:t skulle ega att under år 1843 disponera besparingarna för år 1841, då de till följd af afslutade räkenskaper vore till sitt belopp kända, och så vidare allt framgent, så att hvarje års besparingar blefve disponibla det andra året efter det, under hvilket de uppkommit. I sammanhang härmed hemstälde utskottet, att ständerna, i likhet med hvad vid sista riksdagen beslutits, måtte i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t ej hädanefter måtte definitivt fastställa löneregleringar för kårer och embetsverk, innan rikets ständer blifvit i tillfälle att deröfver, i sammanhang med lönebeloppens bestämmande, sig yttra.[1]

Att utskottet med detta betänkande likasom ville »godtgöra hvad som brustit i dess anslag för embetsverken i sjelfva statsregleringen», påpekades af mer än en talare under de vidlyftiga debatter rörande utgiftsbetänkandena, som togo sin början den 2 maj.[2] Med oväntad öppenhjertighet framstäldes nämnda dag på riddarhuset den verkliga afsigten med de olika utlåtandena af utskottets ordförande, grefve Horn. Med anledning af en anmärkning af Hartmansdorff, att utskottets mening måtte vara den att genom brist på anslag framtvinga

[1] Statsutsk. utl. n:r 92. Talrika reservationer åtföljde dessa förslag. Emot det sistnämnda hade alla bondeståndets ledamöter i utskottet, med undantag af Appelqvist och Strindlund, reserverat sig på den grund, att de ansågo det böra lyda så, att ständerna skulle hos K. M:t begära, »att alla de embetsverk, som sedan sista riksdag fått arfvoden på besparingarna, skulle gå i mistning deraf». R. o. Ad. prot. VII, 95.

[2] Se Thomanders, Heurlins, Stenhammars och Hedréns anföranden i preståndet den 5 maj. Prot. III, 135—7, 139—143, 145 f., 148—51. Jfr ock diskussionen om detta betänkande på riddarhuset den 20 maj (prot. VII, 80 f.), i preståndet den 22 maj (prot. IV, 4 f.), i borgareståndet s. d. (prot. II, 886 f.).

en ny riksdag med det snaraste, men att så väl medlet som ändamålet vore af natur att ej mindre hos allmänheten än hos styrelsens organer framkalla stort missnöje, yttrade han: »Jag kan icke känna alla de individers afsigter, som utgöra majoriteten inom statsutskottet; men jag tror mig kunna bestämdt förklara, att majoritetens afsigt varit att göra det omöjligt att bibehålla det gamla statsskicket. Denna afsigt ligger icke undangömd. Det kan af hvar och en inses, att statsutskottet icke dolt för sig, huru *nödvändigt* det var att reglera staten efter ett annat förhållande, *i fall* sådana garantier skulle lemnas nationen, som ständernas majoritet bestämdt fordrar. Detta synes deraf, att statsutskottet antydt nödvändigheten att hjelpa förhållandet genom extra statsreglering. Åtskilliga ledamöter hafva väl ansett detta vara olämpligt; men tidsomständigheterna hafva framkallat denna åtgärd af utskottet. Jag önskar ej, och jag tror, att få af statsutskottets ledamöter skola önska, att 2:dra hufvudtiteln blefve antagen sådan den är framstäld till ståndens pröfning; men blir den i detta skick definitivt antagen, så har det sina goda skäl och orsaker, och måhända blir det då hos dem, som framkallat sådana förhållanden, som nationen med mera skäl skall finna orsaken till det missnöje, talaren omnämnt.» Uppkallad att närmare förklara sina ord, sade han sig med uttrycket »det gamla statsskicket» hafva menat »formen för administrationen»[1] och meddelade tillika rörande afsigten med det sista utlåtandet (»principbetänkandet»), att utskottet, som »trott, att under en annan styrelseform behofven kunde minskas», hade velat »på förhand försäkra den nya styrelsen om medel att fylla de redan uppkomna behof, som med den närvarande regimen sammanhängde»; derföre hade det ifrågavarande utlåtandet blifvit, »kanske nog tidigt», framlagdt »och icke i fullkomligen konseqvent öfverensstämmelse med den princip, som antyddes» i betänkandet om andra hufvudtiteln.

---

[1] Jfr samme talares yttrande under diskussionen på riddarhuset den 12 september. R. o. Ad. prot. XIII, 336.

Ej mindre oförtäckt yttrade sig andre af oppositionens medlemmar rörande orsakerna till utskottets statsregleringsförslag. Så anmärkte grefve Frölich, att, »i den mån man finner, att regeringen icke fäster afseende på, hvad ständerna vid föregående och sistförflutna riksdag yttrat, så nödgas man förknappa statsanslagen», och att, »då ständerna till konungen öfverlemnat förslag angående omorganisation af statsrådet och skäligen kunnat förvänta att längesedan hafva fått nådigt svar i denna fråga, men sådant likväl icke skett på ett bestämdt sätt, så vore det måhända förhastadt af ständerna, ja det vore att icke konsiderera politiska skäl, om ständerna i allo eller till det mesta bifölle de statsbidrag, som under gamla systemet blifvit äskade». Samma åsigt, att statsregleringen borde behandlas hufvudsakligen ur politisk synpunkt, framhölls äfven af t. ex. hr E. von Troil, som påpekade, att ständerna vid riksdagens början skyndat att söka undanrödja den rådande »obelåtenheten emellan statsmakterna» genom beslutet om den nya statsrådsorganisationen, »hvars bringande till verkställighet kunnat vara det lämpligaste slutstrecket i den gamla räkningen och begynnelsen till novo conto». »Jag beklagar högligen», fortfor han, »att den andra statsmakten ännu icke beslutit sig för denna verkställighet, och önskar, att sådant med snaraste måtte ske, på det att, innan statsregleringen andra gången förekommer, tronen måtte vara omgifven af en nationelt bildad ministèr, i hvilket fall resultatet af statsregleringens slutliga uppgörande torde blifva helt annat än eljest.»

Å andra sidan framhölls utskottets grundlagsenliga pligt att framlägga sitt förslag till statsreglering utan att taga hänsyn till annat än »statsverkets behof»; det med Sveriges statsskick oförenliga i försöket att genom vägran af nödiga anslag tvinga konungen att foga sig efter riksdagens vilja; att utskottet öfverskridit sin befogenhet, då det inlåtit sig på organisationsplaner; att det bort inrätta sitt statsregleringsförslag efter för handen varande förhållanden och icke med hänsyn till sådana,

som i en framtid möjligen kunde inträda o. s. v. — Bland talare på denna sida bör särskildt nämnas den nye justitiestatsministern grefve Posse, som väl förklarade sig lika lifligt som utskottets ledamöter önska, att statsregleringen måtte uppgöras med den möjligen största besparing, men på samma gång betonade, att denna önskan ej kunde förleda honom att åsidosätta sin pligt att »såsom medlem af detta hus och af konungens rådkammare söka med sin röst bidraga dertill, att till konungens disposition måtte ställas de medel, som fordrades för statsverkets jemna och oafbrutna gång». »Det kan», yttrade han, »ej leda till svenska folkets fördel, att styrelsen saknar erforderliga tillgångar, befinner sig i förlägenhet och nödgas antingen låta vissa delar af statsmaskinen stanna eller ock fylla bristerna genom åtgärders vidtagande, som icke äro i allo och bokstafligen öfverensstämmande med gifna föreskrifter.»

Den allmänt politiska karakter, som diskussionen — särskildt under debatten om 2:dra hufvudtiteln — erhöll på riddarhuset, framträdde mindre under öfverläggningarna inom de öfriga stånden. Detta hindrade dock ej, att diskussionen i preseståndet var af stort intresse, och utskottets förslag, hvilkas förnämste försvarare var prosten Ödmann, angrepos med skärpa och kraft af hrr Stenhammar, Hedrén, Holmström, Heurlin m. fl. I borgareståndet voro de förnämsta kämparne som vanligt hrr Petré och Lagergren, medan i bondeståndet diskussionen helt och hållet bestämdes af ett anförande, som Hans Jansson uppläst redan den 29 april, och hvari han framhållit nödvändigheten af att ständerna med yttersta noggrannhet begagnade sin rätt att bestämma skatternas användning: de borde i detta afseende betrakta sig såsom en »husfader», hvilken läte måttet af sin frikostighet bestämmas af det sätt, hvarpå han »funne sina bemödanden af familjens öfriga medlemmar mötta af fliten, sparsamheten, erkänslan, aktningen för dess vilja och den egna ansträngningen för gemensam förkofran». Påminnelsen åtföljdes af en i de mörkaste färger hållen målning af regeringens brist

på nit, drift och tillmötesgående mot ständernas, särskildt bondeståndets, önskningar, och afslöts med en patetisk uppmaning att besinna kommittenternas berättigade fordringar och lyssna till samvetets varnande röst.[1] De voro också bland bönderna lätt räknade, hvilka vågade höja sin röst till annat klander mot utskottet, än att det visat allt för stor frikostighet! Särskildt anmärkte nästan alla uppträdande talare såsom obefogadt utskottets beslut att afstyrka F. von Zweigbergks motion[2] om afdrag af 100,000 rdr på konungens hofhållningssumma. Denna punkt, mot hvilken anmärkningar framstäldes äfven i borgare- och presteståndet — i det förra af hrr Morsing och Wærn, i det senare af prosten Ödmann m. fl. —, blef också af bondeståndet enhälligt återremitterad. Så skedde ock, under åberopande af hr Schartaus reservation, med förslaget till nedsättning i anslaget för ministerstaten,[3] medan i borgareståndet reservanten sjelf yrkade bifall till utskottets förslag, sedan äfven anslaget till extra utgifter blifvit föreslaget till nedsättning. Likasom de flesta andra blef också denna punkt af borgareståndet bifallen,[4] hvaremot bönderna under yrkande på större nedsättningar — anslaget till extra utgifter ville de t. ex.

---

[1] Bondest. prot. IV, 448—57.

[2] Utskottets uppgift, att samma motion blifvit väckt äfven i borgareståndet af hr Foenander, berodde på ett misstag. Se Borgarest. prot. II, 282.

[3] Som prof på den kunskap rörande för handen varande frågor, som utmärkte böndernas ledande män, må anföras följande yttrande af Sven Heurlin: »Att kabinettskassan har skuld i *Hamburger bank* är kändt, men ej beloppet. Har nu denna uppgift sin fullkomliga riktighet, så och enär denna skuldsättning tillkommit utan ständernas vetskap, må *Hamburgerbanken* söka sitt åter bäst den gitter.» (!!) Bondest. prot. V, 180.

[4] Såsom orsak till denna ovanliga skyndsamhet antyddes eller åberopades vid mer än ett tillfälle möjligheten af riksdagens snara afslutning. Se prot. II, 270 f., 535 f., 594. Rörande diskussionen i detta stånd hänvisas för öfrigt till prot. II, 264—92, 293—338, 370—453, 474—560, 589—635, 636—68, 671—731, 733—62.

helt och hållet indraga! — beslöto återremiss af så väl denna som en mängd af de öfriga punkterna.[1] Af adeln och presteståndet återremitterades de flesta af utskottets utlåtanden i sin helhet.[2]

I sammanhang med föredragningen af statsutskottets utlåtanden om hufvudtitlarne afgjordes i hufvudsak frågan om aflöningsstat för statsrådet. Statsutskottets förslag härom[3] blef i allt väsentligt bifallet af stånden,[4] och derpå gafs den 16 maj på rikssalen konungens sanktion åt den af ständerna beslutna **grundlagsändringen rörande statsrådets omorganisation.** I meddelandet deraf förekommo bland annat följande ord: »Genom dessa grundlagsändringar blifva departementscheferna, då de tala i konungens namn, likasom konungen talar i nationens, ansvariga för verkställandet af de påbud och förordningar, hvilka af dem kontrasigneras. En sålunda förbättrad ordning skall medföra ökad verksamhet vid målens behandling och i förening dermed en oafbruten vaksamhet öfver deras jemna gång. Regeringens egen, ofta hämmad af statsmaskinens invecklade sammansättning, skall blifva mera fri, och regenten skall ega den tillfredsställelse han

---

[1] Bondest. prot. V, 14—77, 79—124, 176—226, 240—257.

[2] För kännedomen om de upplysande och sakrika diskussionerna i dessa stånd hänvisas till R. o. Ad. prot. VI, 6—131, 134—226, 295—399, 401—505, 534—6, 538—641, 646—734; Prestest. prot. III, 90—215, 216—281, 284—380, 383—413, 417—509, 511—657.

[3] Statsutsk. utl. n:r 32 (27 mars) och 79 (28 april).

[4] Preståndets bifall var gifvet redan den 8 april (prot. II, 543—585, jfr III, 281—284; adelns och borgareståndets beslut fattades den 5 maj (prot. VI, 230 f. och II, 339—370) och bondeståndets den 7 maj (prot. V, 162—176). Som borgare- och bondestånden afslogo utskottets förslag om hyresersättning för de departementschefer, som icke innehade boställe, måste härom anställas votering i förstärkt statsutskott. Denna egde rum först den 23 juli, och ständernas skrifvelse rörande lönereglerinen afgick den 5 augusti. (Statsutsk. mem. n:r 134 och 242; exped. utsk. förslag till skrifvelse n:r 55). Uppgiften hos FÅHRÆUS, anf. arb. s. 36, att svaret afgafs först den 25 augusti, beror förmodligen på tryckfel.

*

har rätt att förvänta af lagarnes och de deraf härflytande författningars skyndsammare verkställighet.»[1] Dagen förut hade stadga rörande ärendenas fördelning emellan de olika departementen blifvit af konungen besluten.[2] Omedelbart efter grundlagsändringens sanktionerande höll konungen konselj för att besluta om **det nya statsrådets sammansättning.** Meningen hade varit att jemte frih. STIERNELD (utrikesstatsminister), grefve POSSE (justitiestatsminister), frih. B. CEDERSTRÖM (chef för landtförsvars-

---

[1] Kongl. Maj:ts Nådiga Svar å Rikssalen, n:r 1.

[2] Se bil. B, n:r 12. Angående tillkomsten af denna stadga meddelas i »Berättelser ur C. O. PALMSTIERNAS lefnad» s. 84: »Under afvaktan på den Kongl. sanktionen af grundlagsändringarna hade PALMSTIERNA kallat till sig AUG. VON HARTMANSDORFF och J. P. LEFRÉN för att såsom insigtsfulla, fosterlandsälskande och pålitliga män samfäldt med honom uppgöra förslag till regeringsärendenas fördelning emellan de olika statsdepartementen samt till embetsverkens förläggande under dessa. Inseende den stora vigten af, att dessa frågor afgjordes samtidigt med K. M:ts sanktion af departementsstyrelsen, kände de, att ingen af vederbörande dermed sysselsatte sig, och ansågo ej heller någon af de styrande ega nog kraft att uppgöra och genomdrifva ett dylikt förslag eller nog förtroende hos konungen för att framkalla ett bifall dertill. Dessa tre, med något biträde af kanslirådet ULFSPARRE, uppgjorde då sig emellan ett sådant förslag, som derpå af PALMSTIERNA öfverlemnades till konungen sjelf och äfven, med en enda, af personliga anledningar förorsakad, ändring, blef K. M:ts allt framgent gällande beslut.» — Deremot meddelar FÅHRÆUS (anf. arb. s. 37), att sedan han i egenskap af designerad chef för det blifvande civildepartementet »den 27 april tagit inträde i statsrådet, blef hans första åliggande att bereda förslaget till stadga om regeringsärendenas fördelning emellan departementen, vid hvilket arbetes handläggning han biträddes af den utsedde expeditionschefen WALLENSTEEN. För öfverläggningar i ämnet höllos hos justitiestatsministern grefve POSSE flere sammanträden, hvaruti de designerade finans- och ecklesiastikdepartementscheferna, frih. PALMSTIERNA och biskop HEURLIN, jemväl togo del.» — Möjligen kunna de motsatta uppgifterna så förenas, att stadgan till innehållet egentligen var PALMSTIERNAS och hans vänners, till formen åter hufvudsakligen FÅHRÆI och WALLENSTEENS verk.

departementet), herr O. I. FÅHRÆUS (chef för civildepartementet) samt förutvarande statsrådet frih. JOH. LAGERBIELKE (chef för sjöförsvarsdepartementet) och t. f. hofkansleren A. IHRE (konsultativt statsråd) äfven t. f. statssekreteraren för ecklesiastikärendena biskop C. I. HEURLIN och landtmarskalken frih. C. O. PALMSTIERNA skulle ingå i den nya konseljen, den förre såsom chef för ecklesiastikdepartementet, den senare i egenskap af chef för finansdepartementet. Genom intagandet af dessa båda herrar, hvilka kunde betraktas såsom målsmän för den konservativa majoriteten inom presteståndet och adeln, räknade man på att kunna afväpna det motstånd, som ifrån detta håll var för den nya konseljen att befara, och då på samma gång landtmarskalksstafven skulle öfverlemnas åt grefve CARL DE GEER, hoppades man, att regeringen i dennes inflytande på oppositionsmännen skulle erhålla ett väl behöfligt stöd. Denna kombination blef likväl omintetgjord. Det ultrakonservativa partiet vid riksdagen, med erkebiskop WINGÅRD i spetsen, använde sitt inflytande hos konungen till att motarbeta den —, såsom man kan förmoda, dels af fruktan för att regeringens förbindelse med DE GEER skulle medföra allt för stora eftergifter åt oppositionen, dels emedan man ville undvika de konservativa krafternas splittring. Ännu den 14 maj stodo emellertid sakerna så, att konungen då erbjöd grefve DE GEER landtmarskalksstafven, men då denne som vilkor för dess emottagande fordrade konungens löfte, att riksdagen ej skulle upplösas, innan dess arbeten voro afslutade, förklarade konungen uppbrusande, att han ej ville låta binda sig af något dylikt vilkor, och härpå strandade underhandlingarna om denna sak.[1] Sent på aftonen följande dag meddelade biskop HEURLIN »till allas förvåning» sina tillämnade kamrater i konseljen, att han ej der kunde inträda,[2] och den 16 maj, efter plenum

[1] PALMSTIERNA, anf. arb. s. 85.

[2] FÅHRÆUS, anf. arb. s. 38. Om anledningen till HEURLINS tillbakaträdande uppgifver PALMSTIERNA, att »grefve POSSE ville ingalunda se HEURLIN i statsrådet samt gjorde många

plenorum, då vederbörande redan voro samlade till den konselj, der det nya statsrådet skulle bildas, öfverraskade konungen de närvarande[1] med den underrättelsen, att underhandlingen med grefve DE GEER strandat, att frih. PALMSTIERNA i följd deraf ej kunde inträda i statsrådet, och att konungen vore sinnad att till chef för finansdepartementet tills vidare förordna landshöfdingen i Vermland, J. D. AF WINGÅRD, erkebiskopens broder, hvilken såsom designerad till konsultativt statsråd redan befann sig på slottet. Såsom man väl kan tänka sig, mottogs denna underrättelse med »blandade känslor», och det hade varit föga underligt, om hela den uppgjorda ministerkombinationen i följd deraf gått öfver ända. Ledda af en patriotism, som är värd allt erkännande, beqvämade sig dock de öfriga designerade departementscheferna att emottaga de platser, som enligt den öfverenskomna planen voro dem ämnade. Den portfölj, som skulle blifvit HEURLINS, öfvertogs af statsrådet IHRE, och som statsrådet WINGÅRD sjelf ansåg sig alldeles oduglig att sköta det departements ärenden, som tillsvidare anförtroddes åt honom, så aftalades, att f. d. tillförordnade statssekreteraren MUNTHE skulle, utnämnd till expeditionschef, biträda honom vid föredragningen.[2] Till en af de

invändningar deremot; och då saken snart blef kunnig och tidningarna förklarade det vara grundlagsvidrigt, att en prestman innehade ett statsrådsembete, så blefvo några af de öfriga sjelfskrifna statsrådsledamöterna tvehågsna och HEURLIN sjelf slutligen så misslynt, att han nekade att inträda». Anf. arb. s. 83. Jfr FÅHRÆUS, anf. arb. s. 38 och 105 f.; och REUTERDAHL, anf. arb. 221 f. REUTERDAHLS uppgifter stödja sig på, bland annat, autobiografiska anteckningar af HEURLIN.

[1] Äfven PALMSTIERNA fick först efter ständernas sammanträde på rikssalen kännedom om hvad den 14 maj hade passerat emellan konungen och DE GEER! — PALMSTIERNA, anf. arb. s. 86.

[2] Statsrådsprotokollet för den 16 maj finnes meddeladt såsom bil. B n:r 13. Från sammanträdet har en af de närvarande meddelat följande episod: »Ändteligen började då konseljen kl. 6 på aftonen. Dervid inträffade den kuriösa saken, att, sedan vi alla intagit våra platser, uppsteg statsrådet friherre v. SCHULZENHEIM och yttrade: »A présent, Sire! Votre Majesté

lediga konsultativa statsrådsplatserna utnämndes en månad senare (20 juni) f. d. justitieombudsmannen häradshöfdingen C. P. TÖRNEBLADH, oaktadt han redan inträdt i pensionsåldern.[1]

Af de män, som vid riksdagens början suttit i statsrådet, ingingo således frih. STIERNELD, frih. LAGERBIELKE och hr IHRE i den nya konseljen. Af de öfrige utnämndes frih. SCHULZENHEIM till president i bergskollegium; hvad angår frih. ÅHERHIELM och grefve HÅRD, så förklarade sig K. M:t vilja besluta om proposition till rikets ständer rörande deras pensionerande, — en fråga, till hvilken vi här nedan återkomma, likasom till den om motsvarande förmån för statssekreterarne GRIP och HARTMANSDORFF, hvilka äfven nu erhöllo afsked. I följd af den nya styrelseorganisationen afgingo äfven generaladjutanterna grefve BRAHE och AF KLINT, hvarjemte de tillförordnade statssekreterarne ULFSPARRES, MUNTHES och HEURLINS förordnanden upphörde.

Den förändring i statsrådets personal, hvilken sålunda egt rum, var den första efter 1809, som kan sägas hafva blifvit i främsta rummet framkallad deraf, att de politiska åsigter, som statsrådets medlemmar representerade, stodo i strid med dem, som hyllades af ett mer eller mindre mäktigt riksdagsparti. Visserligen var den nya konseljen långt ifrån att vara ett uttryck för de opinioner, som voro de bestämmande inom detta parti, men deraf kunde dock oppositionens män berömma sig, att de ändtligen lyckats ur statsrådet förjaga dem af konungens rådgifvare, hvilka egentligen voro dem förhatliga. Det heter ock i en samtida anteckning från den oppositionela sidan: »Vi

daignera peut-être premièrement nommer le ministre de l'intérieur pour qu'il pourra contresigner les autres nominations.» Konungen vände sig genast till SCHULZENHEIM och, med mycken skärpa i rösten och blicken blixtrande af ovilja, svarade: »Monsieur, il n'y a pas de ministre, vous aurez dû le savoir, vous, qui avez été si longtemps chancelier de la cour et puis conseiller d'État.» (ULFSPARRES efterlemnade anteckningar).

[1] Se om alla dessa förhandlingar FÅHRÆUS, anf. arb. s. 37—45.

hafva nu sedan den 6 februari blifvit af med följande 'systemets' drabanter och upprätthållare: ROSENBLAD, BRAHE, NERMAN, GYLLENHAAL, SCHULZENHEIM, ÅKERHIELM, HÅRD, HARTMANSDORFF, GRIP och HEURLIN. Det är en liten nätt undanstökning! Af det gamla rådet sitta blott de trenne qvar, som pressen ansett hederliga och rättskaffens: STIERNELD, LAGERBIELKE och IHRE. Sjelfva faktum af denna hvälfning på taburetterna är en stor seger för oppositionen.»[1]

Det dröjde emellertid ej länge, innan det på flere sätt otvetydigt visade sig, att åtminstone inom den radikala oppositionen belåtenheten var föga större med den nya statsrådsuppsättningen än med den gamla. Under riddarhusets öfverläggning om statsutskottets s. k. principbetänkande rörande statsregleringen den 20 maj ansåg sig herr HIERTA böra varna för att genom bifall dertill ådagalägga ett förtroende för den »nya ministèren», som denna ännu ej visat sig förtjena;[2] och redan den 29 maj fann hr. PETRÉ skäligt att i borgareståndet anmäla en anmärkningsanledning, hemtad från det utdrag af statsrådsprotokollet för den 19 maj, som medföljde K. M:ts *första* meddelande till ständerna efter statsrådets ombildning, och rörande den brist på konsultativa ledamöter i konseljen, som nämnda protokollsutdrag uppenbarade.[3] Några dagar derefter (3 juni), då riddarhuset behandlade frågan om utsättande af dag för val af ledamöter i för-

---

[1] LILLIECRONAS dagbok för den 18 maj 1840.

[2] R. o. Ad. prot. VII, s. 83. — I motsatt riktning yttrade sig grefve HORN och hr E. VON TROIL (s. 91 och 98).

[3] Borgarest. prot. II, 1060. — Denna anmärkningsanledning blef af konstitutionsutskottet underkänd: då det ifrågavarande protokollsutdraget utvisade, att statsrådets ledamöter varit tillstädes till det antal, som jemlikt § 8 RF. vore erforderligt, fann utskottet sig så mycket mindre kunna på grund af den remitterade anmärkningsanledningen vidtaga någon åtgärd, som det möjligen mött svårigheter att redan till den 19 maj, eller endast få dagar efter det statsrådet erhöll sin förändrade organisation, bringa detsamma till fulltalighet. Mem. n:r 22. — Detta memorial blef af alla stånden i stillhet lagdt till handlingarna.

stärkta statsutskottet, genomdref oppositionen ett beslut, som direkt stred emot den åsigt, grefve POSSE uttalat.[1] Ändamålet med beslutet uppnåddes väl icke, ty så väl här som i preseståndet låg oppositionen under vid det ifrågavarande valet,[2] men i bondeståndet[3] segrade, likasom förut hos borgarne,[4] »den skarpaste oppositionslistan», och den omständigheten, att regeringen på riddarhuset vågat verka för den »HARTMANSDORFF'ska» listan, eller att hon ens låtit henne gå igenom, blef en anledning till de häftigaste utfall från de oppositionella tidningarnas sida.[5] Att ställningen bland borgarne och bönderna ej undergått någon förändring, hade för öfrigt visat sig af de beslut, som under senare delen af maj fattats rörande regeringens propositioner om extra anslag till vattenkommunikationer och gevärsfabrikation under år 1840,[6] och särskildt inom

---

[1] R. o. Ad. prot. VIII, 7—32. — Regeringspartiet yrkade valets uppskjutande till måndagen efter pingst (15 juni), men oppositionen, som ansåg sig hafva större förhoppningar att kunna bestämma valets utgång, om det skedde före den decimering inom landtadeln, som hemresorna under pingsthelgen förorsakade, genomdref, att det utsattes till den 5 juni. Under diskussionen härom fälde grefve ANCKARSVÄRD följande yttrande: »Man har beklagat sig öfver, att de, som yrka valets s. k. brådstörtande, icke handla försonligt. För mig är det ofattligt, hvad man dermed egentligen kan mena. Skulle detta yttrande afse någon försiggående brytning i statsstyrelsen, så vill jag ingalunda bestrida, att en sådan brytning existerat och ännu existerar, och att i afseende på sinnesstämningen och meningarna om ställningar och förhållanden brytningen kan vara ganska stor; men någon anledning till den framkastade frågan om försonlighet, som skulle visa sig uti frångående af åsigten, att valet borde ske inom den för riksens ständers sammanvaro i grundlagen bestämda tid, har ännu icke för mitt öga blifvit synlig eller af mitt öra hörd.» R. o. Ad. prot. VIII, 16.

[2] R. o. Ad. prot. VIII, 149 f.; Prestest. prot. IV, 403.

[3] Bondest. prot. V, 589 f. — [4] Borg. prot. (13 maj) II, 588.

[5] Se Aftonbladet och Dagligt Allehanda för den 6 juni.

[6] I afseende på det förra (50,000 rdr bko) hade de vidhållit sina i slutet af februari fattade beslut om rent afslag; hvad angår det senare, så hade borgarne beviljat 36,000, bönderna

bondeståndet synes man hafva rent af fruktat att försumma något tillfälle att låta sin missbelåtenhet med, eller rättare sagdt hätskhet emot, konungens nya rådgifvare träda i dagen. Såsom en särdeles kärkommen anledning dertill betraktades utan tvifvel K. M:ts proposition om pension åt f. d. statsråden frih. ÅKERHIELM och grefve HÅRD, likasom den Kongl. skrifvelsen om uppförande på indragningsstat af f. d. statssekreterarne GRIPS och VON HARTMANSDORFFS löner, — båda handlingarna daterade den 19 maj och utgörande de första framställningar från regeringen, som ständerna efter statsrådets ombildning fått emottaga.[1] »Den ifrågavarande Kongl. propositionen», yttrade HANS JANSSON under remissdebatten den 13 juni, »är det första egentliga profvet på det nya regeringssystem, som inträdt tillika med den nya statsrådsorganisationen. Man ser deraf tydligen, att densamma ej ärnar vika ur sina företrädares fotspår, och på det att dessa måtte bibehållas fullkomligt friska och i orubbad helgd, har man börjat att af ständerna begära en *nationalbelöning* åt dem, som senast haft besväret med att upptrampa dessa spår!» Anmärkande, att det föreföllе föga lämpligt att af ständerna begära en dylik »belöning» åt män, som af ständernas ombud (konstitutionsutskottet) stälts under tilltal för lagstridiga handlingar, öfverlemnade han åt den »allmänna meningens omdöme att

intet. Se Statsutsk. utl. n:r 5 och 104; Borg. prot. för den 29 febr. och 29 maj (I, 357—367; II, 997); Bondest. prot. för den 26 febr. och 22 maj (II, 186—8, V, 470). Statsutsk. utl. n:r 11 och 105; Borgarest. prot. för den 18 mars och 29 maj (I, 633—648; II, 997—1002). — Adeln hade för vattenkommunikationer beviljat hvad som behöfdes för att till 50,000 rdr bko fylla ett sedan föregående år reserveradt belopp af 23,245 rdr till samma ändamål, och presteståndet hade i hufvudsak fattat samma beslut. Till gevärsfabrikationen hade båda stånden beviljat 60,000 rdr bko. Se R. o. Ad. prot. för den 29 febr. och 30 maj (II, 475—483, VII, 483 f.) och Prestest. prot. för den 11 mars och 5 juni (II, 257—271; IV, 437).

[1] K. M:ts skrifvelser n:r 64 och 65.

uppskatta halten af den insigt eller den aktning för representationens värdighet», som kunde framkomma med ett dylikt förslag. Häri förenade sig större delen af ståndets ledamöter, och alla öfriga talare yttrade sig i samma anda och delvis i ännu skarpare ordalag.[1]

Under sådana förhållanden var det naturligt, att det tillfälle till anfall mot en del af det nya statsrådets ledamöter, som dechargefrågan erbjöd, skulle med begärlighet begagnas.

* * *

Konstitutionsutskottets »**Memorial angående anmärkningar gjorda under granskningen af statsrådets protokoll**» afgafs den 2 juni. Det inleddes med ett meddelande,

---

[1] Bondest. prot. V, 640—680. Bland öfriga yttranden må anföras följande ord af den, som inledde diskussionen, Ephraim Larsson från Elfsborgs län: »Vi höra dagligen, att vi haft en ministèrförändring och att vi hafva en ny ministèr; men det är svårt att begripa, hvari det nya skall bestå *utom i personerna*. Ingen har *gått ut* för tänkesätt, och ingen har *gått in* för tänkesätt. Af allt hvad vi hittills sett tyckes visa sig, att om de nya ministrarne en dag behöfde permission, skulle de gamle gerna kunna vikariera för dem, utan att någon märkte ombytet. En *partiförändring* har alldeles icke egt rum, ehuru vissa kannstöpare gerna skulle vilja hafva det så framstäldt. Om man ville begagna en af de gamla benämningar, så skulle man kunna säga, att mössorna, som i trettio år suttit på, sitta qvar, ehuru kanske några nya hufvuden krupit i dem, men att ingen »karl för sin *hatt*» ännu afhörts. Intet afsked för *ändrad politik* har inträffat, hvilket bör bevisas af den rol de gamle spela under de nyes fanor, eller kanske rättare tvärt om.» (Bondest. prot. V, 641 f.) — I samma riktning gick också denna dags diskussion om K. M:ts proposition rörande fortfarandet tills vidare af anslaget för rikets allmänna ärendens beredning, då följande mustiga yttrande fäldes af Bengt Gudmundsson: »Regeringen tyckes sannerligen ej behandla rikets ständer på ett värdigt sätt. De tyckas vara lekbollar för en ränkfull liga, som ej har annan plan än att åtkomma deras penningar.» (Prot. V, 638).

att utskottet ansett sig böra under åtal inför riksrätt ställa dem ibland konungens rådgifvare, som i vissa angifna mål dels »tillstyrkt öfverträdelser af rikets grundlagar och andra gällande lagar, dels underlåtit att göra föreställningar, eller genom vägrande af kontrasignation lägga hinder emot sådana öfverträdelser». Anklagelsepunkterna voro till antalet 31 och rörde rådslag beträffande

dels beslut, som ansågos hafva medfört ingrepp i ständernas lagstiftningsmakt (§ 87 RF.), såsom beslutet af den 9 maj 1835 angående stadgans för utrikes vexlar behandling såsom ekonomisk lag;[1] beslutet af den 4 november 1835, att Kongl. Maj:t ville i hvarje särskild fråga om stiftande af enskilda bankassociationer eller om stadfästelse af reglementen för sådana inrättningar tillse, i hvad mån de af riksens ständer i skrifvelse af den 19 maj 1835 för dylika anstalter föreslagna grunder skulle kunna tillämpas;[2] beslutet om utfärdande af Kongl. förordningen af den 30 juni 1838 angående mosaiska trosbekännares rättigheter och skyldigheter och af den d. 13 augusti s. å. utfärdade särskilda ordning rörande hvad nämnda trosbekännare hade att iakttaga i afseende på utöfningen af sin religion m. m.;

dels beslutet af den 25 maj 1835 om den riksens ständer meddelade förklaring, att Kongl. Maj:t ansåge upptagande af utrikes kreditiv för riksens ständers bank icke lagligen kunna tillvägabringas utan begge statsmakternas samverkan (jfr § 72 RF.);[3]

dels beslutet af den 16 december 1836 om afslag å en ansökning om tillstånd att i hufvudstaden upprätta en enskild teater, — ett beslut, som ansågs strida mot det i § 60 RF. intagna förbudet mot fastställande af monopol till vinning för konungen eller kronan;

dels åtgärder, som ansågos innefatta ingrepp i den ständerna genom §§ 57, 60, 61 och 73 RF. förbehållna

[1] Se v. Schinkel, Minnen XII, 1, sid. 277 f.
[2] Se v. Schinkel, Minnen XII, 1, sid. 275 f.
[3] Se v. Schinkel, Minnen XII, 1, sid. 283.

beskattningsrätt, såsom beslutet af den 12 mars 1836 om tillåtelse för Norrköpings stad att mot gällande tulltaxa uppbära tolag af ull; beslutet af den 16 febr. 1838 om afgift å vissa varor, som sjöledes ankommo till Stockholm; beslutet af den 1 febr. 1839 angående bolaget för hvalfiskfångst beviljad tullfrihet för vissa artiklar;

dels beslut, som rörde dispositioner af statsmedel och ansågos innebära öfverträdelser af §§ 62, 64 och 65 RF., såsom besluten att med anlitande af hufvudtitlarnes besparingar bestrida löner eller arfvoden, hvartill ständerna nekat att bevilja medel;[1] om användning af en del af anslaget för gevärstillverkning till byggnader vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori; om anvisning af medel från anslaget för publika byggnader i Stockholm till reparation af lifgardets till häst kasern, till anläggning af en ridbana vid samma regemente och till förändrad inredning af Kongl. teaterns salong; m. fl.;

dels beslut, som ansågos hafva, i strid med § 76 RF., ledt till rikets belastande med skuld, nämligen de, som rörde accepters meddelande å nya Trollhätte-kanalbolags anvisningar på handels- och sjöfartsfonden; beslutet af den 28 september 1839 om bemyndigande för Kongl. teaterdirektionen att för teaterns räkning upptaga lån och om dessas betalande genom anvisning å extra utgiftsmedlen; samt 1826 års åtgärder i fråga om kabinettskassans borgensförbindelse för ett Barthelemyfondens lån och dennas förnyelse 1839; och

dels beslutet af den 1 febr. 1840 rörande utbyte af ett majorsboställe emot en annan egendom, en åtgärd, som ansågs vara i strid med förbudet i § 77 RF. mot afhändande af kronans egendom utan riksens ständers samtycke.[2]

Den pligt åter, som enligt regeringsformens § 107 ålåg utskottet — att för riksens ständer tillkännagifva,

---

[1] Se ofvan sid. 68, not. 1.

[2] Se konst. utsk. mem. n:r 13, sid. 1—3, jemförda med justitieombudsmannens inlagor till riksrätten, i 1840 års riksrättshandlingar, s. II—XV, 1—72.

om det anmärkt, att statsrådets ledamöter uti sina rådslag om allmänna mått och steg icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon statssekreterare icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeembete utöfvat, — uppfyllde det genom att under 72 särskilda punkter göra tillkännagifvanden om dylika anmärkningar. Vi meddela deraf en del, ordnade efter den plan, som utskottet sjelft uppgifvit sig hafva följt.[1]

Några angingo rådslag rörande allmän »lagstiftning och de båda lagstiftande myndigheternas inbördes förhållande». Till dessa rådslag hörde afstyrkandet af bifall till senast församlade ständers anhållan, att vid den af dem begärda framställningen af den plan och de allmänna grundsatser, som blifvit följda i lagkomiténs förslag till civil- och kriminallag,[2] sådana i 1734 års lag befintliga föreskrifter, som komitén ansett vara af ekonomisk natur och derföre ur sitt förslag uteslutit, måtte tydligt utmärkas, och att derjemte förslag till motsvarande stadganden måtte uppgöras för att, om så pröfvades nödigt, införas i komiténs förslag, — åtgärder, som enligt utskottets mening voro nödvändiga för att sätta ständerna i tillfälle att vid pröfningen af förslaget till civillag bedöma den deri antagna begränsningen af rikets ständers lagstiftande makt;[3] — afstyrkandet af bifall till rikets ständers vid förra riksdagen fattade beslut om sådan ändring i § 11 RO., att ständerna berättigades att utsätta tiden för riksdagsmannavalens början och slut, — ett beslut, som »var föreskrifvet af behofvet för de valde att kunna bättre bereda sig till sitt ansvarsfulla kall»;[4] — tillstyrkandet af väsentliga förändringar i förordningen om mosaiska trosbekännares rättigheter af den 30 juni 1838 inom mindre än tre månader sedan denna vigtiga förordning blifvit på statsrådets tillstyrkan utfärdad;[5] — tillstyrkandet, att frågan om en af rikets ständer den 22

---

[1] Se K. U:s mem. n:r 31, s. 16.

[2] Se v. SCHINKEL, Minnen, XII, 1, s. 215.

[3] Jfr Prestest. prot. V, 174 f.

[4] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 67. — [5] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 29 f.

december 1834 begärd lagförklaring skulle tills vidare förfalla, emedan de derföre nödiga upplysningar icke inkommit förr än efter riksdagens slut;[1] — tillstyrkandet att till rikets nu församlade ständer genom en Kongl. Maj:ts nådiga *skrifvelse* (af den 1 febr. 1840), och ej i form af kongl. proposition, öfverlemna ett af särskilda komiterade afgifvet betänkande och förslag rörande fattigvården i riket, »en oformlighet, hvartill ingen anledning gåfves af grundlagarne, och som vid den högst vigtiga frågans behandling hos rikets ständer kunnat föranleda nya oformligheter».[2] Till denna afdelning synes utskottet äfven hafva hänfört anmärkningen mot tvenne rådgifvares (justitiestatsministern grefve Rosenblad och förste expeditionssekreteraren Riben) tillstyrkande, att en skrifvelse, hvari bondeståndet vid sista riksdagen (9 mars 1835) anhållit om utarbetande af en tablå öfver de anslag, som alltsedan 1814 blifvit använda för beväringsmanskapets beklädnad och utredning, skulle, såsom till ingen åtgärd föranledande, läggas till handlingarna, d. v. s. lemnas utan svar, — ett handlingssätt, som utskottet betecknade såsom ett »förbiseende af det förhållande, som af ålder egt rum mellan svenska folket och dess konung».[3]

Derpå följde anmärkningar rörande »styrelsens förhållande till förvaltningens lägre organer», såsom att rådgifvarne, »oaktadt redan 1823 års konstitu-

---

[1] Enligt den dåvarande lydelsen af § 87 RF. var ett ständernas beslut i en lagstiftnings- eller lagförklaringsfråga förfallet, så vida konungen ej före riksdagens slut gifvit sitt bifall dertill. Vid sådant förhållande skulle man hafva svårt att förstå, hvad anmärkningen egentligen gälde, så vida ej under diskussionen i presteståndet den 20 juni blifvit af prosten Ödmann upplyst, att utskottet hyste den egendomliga uppfattningen af statssekreterarens ställning och befogenhet, att det ansåg honom hafva bort främja frågans afgörande genom att hos högsta domstolen begära den lagförklaring, hvarom ständerna anhållit. (Prestest. prot. V, 166 och 216).

[2] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 77. Prestest. prot. V, 168—173.

[3] Jfr statsrådsprot. öfver krigsärenden den 4 april 1835. Bil. B n:r 1.

tionsutskott såsom betänkligt anmärkt det förhållande, att åtskilliga högre beställningar längre tid varit innehafda af endast tillförordnade embetsmän, stillatigande eller tillstyrkande låtit detta system af de högre civila embetenas förvaltande genom tillförordnade embetsmän, mer än en gång från helt andra verk, fortfara och utbilda sig», ett handlingssätt, som vittnade om »förbiseende af den förderfliga inflytelse, som den sålunda åstadkomna minskning både i säkerhet och i juridisk, kanske ock i moralisk, ansvarighet måste utöfva på embetsmannen vid hans embetsförvaltning, och den icke mindre vådliga, som den större lättheten af ombyte kunde vid tjensternas tillsättande ega på styrelsen»;[1] — att de afstyrkt bifall till ständernas den 24 april 1834 för andra gången framstälda begäran om de

[1] Såsom exempel på det anmärkta förhållandet anfördes förordnanden för:

en högsta domstolens ledamot (grefve C. Sparre) att under viss tid (fyra månader) förvalta presidentsembetet i kammarrätten (9 juni 1837);

ett statsråd (grefve A. G. Mörner) att förvalta utrikesstatsministersembetet (18 maj 1837);

en häradshöfding (C. P. Törnebladh) att förvalta justitiekanslersembetet (4 jan. 1836);

en annan häradshöfding (C. U. Nerman) att förvalta samma embete (21 april 1837);

en biskop (C. I. Heurlin) att förvalta statssekreterareembete (14 sept. 1838);

en expeditionssekreterare (Munthe) att förvalta statssekreterareembete (21 sept. 1838);

en expeditionssekreterare (Ulfsparre) att förvalta statssekreterareembete (10 oktober 1838);

en statssekreterare (Hartmansdorff) att förvalta hofkanslersembetet (9 mars 1838);

en kabinettssekreterare (Ihre) att förvalta hofkanslersembetet (2 nov. 1838);

en statssekreterare (Hartmansdorff) att förvalta ett landshöfdingeembete (2 nov. 1838).

Dessutom meddelades, att en statssekreterare (Skogman), som den 28 sept. 1833 blifvit förordnad att förestå ett presidentsembete (i kammarkollegium) flere år (till 21 sept. 1838) fortfarit att på samma gång bibehålla statssekreterareembetet. — Jfr R. o. Ad. prot. IX, 77 f., 155 f.

»såsom ändamålsvidriga ansedda» landsfiskaltjensternas indragning;[1] — att de »stillatigande åsett», huruledes, i strid med riksens ständers uttalade önskan och Kongl. Maj:ts förut fattade beslut, öfverinseendet öfver mynt- och kontrollverken blifvit helt plötsligt och utan de i frågan intresserade kollegiernas hörande flyttadt från bergskollegium till statskontoret;[2] — att en föredragande (Grip) tillstyrkt bifall till att en person skulle, i strid med Kongl. brefvet af den 2 nov. 1824, få förena flere tjenster, och såsom skäl dertill bland annat uppgifvit, att en sådan förening i *andra* verk blifvit vilkorligen tillåten och *troligen* skulle komma att tillåtas äfven i det verk, som den sökande tillhörde; o. s. v.

Rörande »tryckfrihetens behandling» anmärktes den »sällsamma stränghet, med hvilken konungens rådgifvare, i stället för att upplysa K. M:t om det ringa deltagande, som den periodiska pressens afsteg från det sanna, rätta och passande funnit hos nationen, till och med senare delen af år 1838 funnit den 1812 medgifna indragningsmakten böra utöfvas; såsom exempel hvarå utskottet kunde nämna, att på en enda dag (3 aug.) under år 1838 t. f. hofkansleren (Hartmansdorff) föreslagit förbud mot fortsatt utgifning af icke mindre än sex tidningar, utan att t. f. hofkansleren ens väckte fråga om laga rättegång emot de tryckfrihetens missbruk, hvilka dock enligt hans egen framställning synts just påkalla åtgärder, som på en gång eftertryckligen och mera öfvertygande än indragningsmakten kunnat bidraga att återföra den sans och måtta, man trodde sig sakna.»[3]

Med afseende på »konungens rådgifvares förhållande i vissa H. M. konungen enskildt rörande frågor» ansåg utskottet »särdeles anmärkningsvärdt», att de vid öfversteboställets Beckaskogs arrendering af konungen (14 aug. 1834) och vid behandlingen (10 nov. 1837) af frågan

---

[1] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 15—17.
[2] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 53 f., 179 f.
[3] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 25 f., 33 f. Prest. prot. V, 181 f.

om ett lån å 50,000 rdr ur handels- och sjöfartsfonden för kolonien S:t Barthelemy under ansvarighet af H. M:ts handkassa underlåtit att »lemna alla de upplysningar, hvilkas meddelande grannlagenheten här framför allt syntes fordra, utan afseende derpå, att det allmänna icke i sådana förhållanden kunde anses något äfventyra».[1]

Angående rådslagen i frågor rörande krigsmakten anmärktes bland annat, att konungens rådgifvare, »åberopande brist på medel, ehuru sådana funnits för andra behof, hvilkas företräde framför det ifrågavarande åtminstone vore tvetydigt», hade afstyrkt bifall till ständernas begäran (24 juli 1834) om ändring i grunderna för »den särdeles ojemnt tryckande tungan att med proviant och fourage förse tågande trupp, ehuru de sjelfva, likasom vederbörande kollegier, erkänt rättvisan af denna begäran»;[2] — att de afstyrkt bifall till ständernas anhållan (19 nov. 1834), att skånska dragonregementet måtte få remonteras med hästar af hvilken färg som helst, ett »förslag, som för rusthållarnes ekonomiska bestånd och truppens tjenstbarhet syntes lika fördelaktigt»; — att de, »utan att deremot göra någon föreställning, uttryckt den förmodan», att Kongl. Maj:t »för ett landskap, som, med hårdt luftstreck, men med en jordmån, som till en del ersätter det ofördelaktiga läget, under den korta sommaren har mer än vanligt behof, men ock kan draga mer än vanlig nytta af armar» (Jemtland), skulle afslå den af riksens ständer yrkade och af landshöfdingen understödda grundsatsen, att dess rotering borde nedsättas till jemlikhet med det öfriga rikets; o. s. v.

Beträffande rådslagen i frågor, som rörde näringsväsendet, anmärktes föredragandens (Skogman) »försummelse» att tillstyrka konungen att begagna ett sig erbjudande tillfälle att före afslutandet af 1834 års handelskonvention med Ryssland inhemta ständernas tanke i ämnet, äfvensom rådgifvarnes tillstyrkande af den nya

---

[1] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 7, 55, 155 f.

[2] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 79.

handelstraktat, som 1838 afslöts för en tid af ej mindre än 10 år, och hvilken hvilade på grunder, som »betydligt skilde sig från dem, hvilka ständerna 1834 föreslagit»;[1] — att konungens rådgifvare i afseende på handel och näringar »befordrat ett system af särskilda undantag från gällande författningar»;[2] — att de utan anmärkning låtit den af rikets ständer redan den 12 dec. 1823 framstälda, genom en af sista riksdagen (23 mars 1835) aflåten skrifvelse å nyo i minnet återkallade frågan om näringsfriheten alltsedan medlet af 1836 sakna ytterligare handläggning;[3] — att »systemet af undantag ej mindre från allmänna författningar, än från ingångna öfverenskommelser, äfven gjort sig gällande vid privaträttsliga förhållanden emellan kronan och enskilda personer»;[4] m. m.

Med afseende på rådslag rörande statsmedlens förvaltning anmärktes t. f. regeringens beslut af den 25 aug. 1835, att den lånerätt i trosspassevolansfonden, som ständerna (19 jan. 1835) medgifvit för handelsdiskonten, finge utsträckas till den »ständernas granskning undandragna» gamla passevolanskassan;[5] — att konungens rådgifvare (30 maj 1834) tillstyrkt tillåtelse för några officerare att betala skulder till sistnämnda kassa med obligationer, som icke med säkerhet förfölle till inlösning förr än 40 år senare, hvarigenom de bidragit att »till en sen framtid aflägsna hoppet om en ändtlig utredning af nämnda i hemlighet höljda kassa[6]»; — att en föredragande (Grip) hade (den 13 jan. 1840) tillstyrkt K. M:t att för arméns exercis och vapenöfningar af riksens ständer äska ett ökadt anslag af 97,000 rdr årligen, utan att erinra om den tillgång af 74,800 rdr, som för det angifna ändamålet redan funnes i 1829 års passevolanskassa[7]; — att kon-

---

[1] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 7, 68—73.
[2] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 7 f, 56, 156 f.
[3] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 8, 157 f.
[4] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 9, 80 f., 158.
[5] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 47 f., 158 f.
[6] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 158 f.
[7] Jfr Prestest. prot. V, 185.

ungens rådgifvare lemnat »flere bevis på sin obenägenhet att inskränka verks och kårers anslag inom de af riksens ständer faststälda stater», hvarjemte särskildt anmärktes, att »en föredragande (GRIP) vid ett yttrande af denna obenägenhet anfört, att ett riksens ständers i en sådan fråga gifna yttrande antydde en inskränkning i konungens prerogativ»; — att de tillstyrkt åtgärder, som på andra hufvudtitelns besparingar föranledt en brist af öfver 130,000 rdr; — att »på tredje hufvudtiteln under hela tiden ett system af antecipationer blifvit fullföljdt, som svårligen kunde anses med en god hushållning förenligt»;[1] — tillstyrkandet (2 mars 1838), att den för rikets försvar bestämda andel af lilla kreditivet måtte användas till fästningsarbeten å Vaxholm, »ehuru detta kreditiv, såsom ämnadt för oförutsedda behof, icke kunde vara bestämdt för sådana företag som det nämnda, hvilka måste vara frukter af en länge genomtänkt, bestämd plan;[2]» — tillstyrkandet (19 juni 1835), att vid användningen af öfverskotten af Sveriges bidrag till handels- och sjöfartsfonden kommersekollegii och handelssocieteternas i de större stapel- och sjöstäderna yttrande skulle inhemtas endast i de fall, då K. M:t pröfvade sådant nödigt, oaktadt ständerna (23 febr. 1835) anhållit, att dylika yttranden i hvarje förekommande fall skulle infordras;[3] — tillstyrkandet af anslag från handels- och sjöfartsfonden för slussbyggnaden i Stockholm och för Trollhätte kanals ombyggnad, för den förra på 10, för den senare på 25 år, oaktadt fondens inkomster »vore faststälda blott från den ena riksdagen till den andra»;[4] — ett uttalande (30 juni 1835), att städernas tolag ej vore en afgift af natur att vara beroende af konungens och riksdagens beslut, och att det således ej vore nödigt att, såsom ständerna begärt, låta det förslag till denna afgifts användande och reglering, som kunde blifva uppgjordt, underställas riksens

---

[1] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 83. Prestest. prot. V, 189 f.
[2] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 59 f., 83 f.
[3] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 10 f.
[4] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 11 f., 60, 73.

ständers pröfning[1]; — att konungens rådgifvare »vid flere tillfällen, under nära tre månaders tid år 1838, dels tillstyrkt, dels icke bestämdt afstyrkt de betydliga utgifter, hvilka de då i Stockholm vidtagna militäriska anstalter förorsakat, utan att ens begära någon upplysning om dessa anstalters anledning»; och att, »då konungen slutligen uppgaf denna anledning vara de i hufvudstaden förefallna oordningar, de syntes genom sin tystnad hafva erkänt riktigheten af H. M:ts tanke om dessa oordningars farliga beskaffenhet, ehuru de vid intet föregående tillfälle ansett sin pligt fordra någon framställning om nödvändigheten af och medlen till landets räddning utur denna ställning»;[2] i sammanhang hvarmed anmärktes, att »konungens rådgifvare i kommandomål för armén (Brahe) vid intet tillfälle, då fråga under samma tid inför K. M:t uppstått antingen om permitteringars inställande vid Stockholms ständiga garnison, eller om andra truppers qvarhållande eller ditkallande, funnes hafva yttrat något om anledningen till eller behofvet af dessa åtgärder eller sökt upplysa K. M:t om egentliga beskaffenheten af eller botemedlen för den vid särskilda anledningar utbrytande jäsningen i sinnena»;[3] — att konungens rådgifvare tillstyrkt eller icke afstyrkt åtgärder, som gjort staten till förläggare för statstidningen, och derigenom förorsakat staten utgifter, som bort kunna undvikas;[4] — att de (28 okt. 1835) tillstyrkt åtgärder för att vid uppbörden af kronans inkomster få antagen en gemensam kommunalansvarighet, »ett försök, hvars oförenlighet med vårt närvarande samhällsskick, så väl som dess upphofsmäns fullkomliga obekantskap med tänkesätten i det land, hvars konung de åtagit sig att gå till handa med råd, utgången» (enhälligt afslag) »till öfverflöd ådagalade»; — att de (14 nov. 1835) afstyrkt bifall till ständernas (10 nov. 1834) förnyade anhållan om undersökning rörande

[1] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 11.
[2] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 36 f., 60 f., 85 f.
[3] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 26 f. Prest. prot. V, 192.
[4] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 37 f.

statens eganderätt till kyrkohemmanen i Halland;[1] — att de (9 maj 1835) tillstyrkt ändring i den del af ständernas förslag (21 febr. 1835) till förordning rörande stämpelpappers-afgiften, som innehöll stadganden om förhöjda afgifter för adels-, friherre- och grefve-bref, riddare- och kommendörs-bref m. m.; — uraktlåtenheten hos vissa af konungens rådgifvare — som visserligen icke i kraft af sitt embete måst ega kunskap om kabinettskassans den 7 nov. 1826 inledda borgensförbindelse,[2] men hvilkas uppmärksamhet dock af flere anledningar bort väckas på sannolikheten af en sådan skuldsättning — att vid fattandet af besluten om statsverkspropositionerna af 1834 och 1840 antingen till protokollet anmäla hvad de om nämnda sak möjligen haft sig bekant, eller åtminstone »affordra dem bland statsrådets ledamöter, hvilka egde kännedom om förhållandet, en fullständig och tillförlitlig uppgift derom».[3]

Såsom bevis på »bristande kraft i rådslag» anfördes, att »konungens rådgifvare fortfarit att gifva H. M:t råd, ehuru dessa råd hos H. M:t njutit så litet förtroende, att H. M:t (21 april 1837) till ett högt embete (justitiekanslersembetet) och deltagande i en del af de inför H. M:t hållna rådslag förordnat en man» (polismästaren NERMAN), »om hvilken samma rådgifvare förklarat, dels att han hvarken innehade de egenskaper eller det anseende i allmänhet, som fordrades för att förvalta ifrågavarande embete, dels att vilkoren af anseende, förmåga och en närmare bekantskap med den högre administrationens praktiska beskaffenhet ej uppfyldes genom den ifrågastälde embetsmannens inträde i den högre administrationen, dels att nämnde embetsman icke kunde anses vara en tjenlig och lämplig person till ifrågavarande höga och vigtiga embete;»[4] — att de, »efter afstyrkandet af förslaget att, till lugnets tryggande i hufvudstaden,

---

[1] Jfr v. SCHINKEL, Minnen, XII, 1, s. 211 f., och Prestest. prot. V, 193 f.

[2] Se ofvan sid. 9.

[3] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 74, 86 f.

[4] Jfr bil. B n:r 3 och R. o. Ad. prot. IX, 18 f., 74, 87.

återköpa några från kronans förråd åt enskild man sålda gevär, stillatigande åhört H. M:ts förklaring (14 sept. 1838), det krigskollegium skulle förständigas att, då fråga framdeles kunde uppstå om afskiljande från förråden af odugliga vapen, desamma borde slopas och göras fullkomligt obrukbara, så att illasinnade ej måtte kunna sig deraf begagna till lugnets och allmänna ordningens störande»;[1] — att »i flere andra frågor» — 4 anfördes såsom bevis — deras föreställningar »syntes hafva saknat den bestämdhet och det eftertryck, som folket hade rätt att vänta af de män, hvilka hade åtagit sig ett så ansvarsfullt kall.»[2]

Såsom bevis på »bristande nit och drift hos föredragande» anfördes bland annat, att föredragandena för tre statsexpeditioner (MUNTHE, GRIP och ULFSPARRE) antingen kort före (11 och 13 jan.) eller ock efter (15 jan.) riksens ständers sammanträde till innevarande riksdag föredragit sina förslag till Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof;[3] — att »ett riksstånds begäran om en Kongl. förklaring i ett samma stånd nära rörande ämne» (presteståndets begäran om rätt för klockareenkor att söka extra nådår), som redan den 26 april 1834 i statsrådet förekommit, blifvit af föredraganden (HARTMANSDORFF) »lemnad till en mera än treårig hvila»;[4] — att riksens ständers skrifvelse af den 24 sept. 1834 (rörande upphörandet af dubbel eller förhöjd tjensteårsberäkning för ecklesiastika tjenstemän) först den 1 nov. 1839 blifvit föredragen;[5] — att den i ständernas skrifvelse af 23 febr. 1835 framstälda anhållan om konvojkommissariatets upphörande blifvit af föredraganden (SKOGMAN) »lemnad till

---

[1] Jfr R. o. Ad. prot. IX, 87 f.

[2] Jfr. R. o. Ad. prot. IX, 74 f., 88, och Prestest. prot. V, 194 f.

[3] Besynnerligt nog anmärktes ej, att t. f. statssekreteraren biskop HEURLIN först den 13 jan. föredragit sina förslag till samma proposition. Jfr Prestest. prot. V, s. 196 f.

[4] Jfr R. o. Ad. prot. IX, s. 41.

[5] Jfr R. o. Ad. prot. IX, s. 43.

en hvila, som föga syntes motsvara hvad rikets ständer haft rätt att vänta»; — att en föredragande (Grip) »så illa beräknat och så litet påskyndat ärendenas gång, att en fråga om högst betydliga, utan uppskof erforderliga utgifter» (för ändring af Carl Gustafs stads gevärsfaktori) »inför K. M:t blifvit föredragen så sent under sist hållna riksdag» (16 maj 1835), »att någon framställning till riksens ständer icke blef möjlig, hvaraf följden ock blifvit, att man tagit sin tillflykt till utvägar, hvilkas laglighet till en del blifvit understäld riksrätts pröfning»; o. s. v.

Slutligen hade utskottet ansett sig böra anmäla, att det protokoll, som angick det af Kongl. Maj:t vid sista riksdagen afgifna förslaget till lag för riksens ständers bank »fästat utskottets synnerliga uppmärksamhet»; men då detta protokoll redan af nämnda riksdags konstitutionsutskott, i följd af en från ett riksstånd remitterad anmärkningsanledning, blifvit, ehuru visserligen blott med afseende på föredragandens åtgärd, granskadt,[1] så hade utskottet funnit betänkligt att emot statsrådets ledamöter särskildt nu framställa den anmärkning, som vid förra riksdagen gjordes särskildt mot föredraganden.

»Om den nu slutade teckningen är ofullständig», yttrade utskottet till sist, »så ligger skulden dertill till en del i den knappa tid, som för ett så omfattande arbete varit utskottet af grundlagen medgifven; hvarförutan utskottet jemväl åberopar RF. § 107 och RO. § 29, hvilka hvarken ålägga eller berättiga utskottet att skrifva styrelsens historia under den granskade tidrymden. Hvad utskottet i de afseenden, som redan åberopade grundlagsparagrafer omtala, funnit anmärkningsvärdt, är samvetsgrant framlagdt för riksens ständer, hvilkas rätt och pligt nu inträder att i anledning deraf pröfva hvad rikets väl kräfver.»

Att ett betänkande af denna art ej skulle vara ett uttryck af utskottets enhälliga åsigt, ligger i sakens natur. I medföljande reservationer framstäldes också

---

[1] Se v. Schinkel, Minnen, XII, 1, s. 190 f., 206 f.

ur olika synpunkter anmärkningar deremot. Så uttalade friherre KANTZOW såsom sin åsigt rörande memorialets form, att utskottet ej bort nöja sig med att meddela spridda, osammanhängande anmärkningar, utan bort sammanfatta dem i ett totalomdöme, »huruvida konungens rådgifvare i sina rådslag om allmänna mått och steg iakttagit rikets sannskyldiga nytta, d. v. s. uppfylt nationens fordringar och rättmätiga anspråk uppå rättrådighet, kraft, insigt, aktning för lagarne och upphöjda tänkesätt.» Häruti instämde RUTBERG och i sak äfven HANS JANSSON, hvilken i en särskild reservation anförde, hvad han ansåg vara slutföljden af de anmärkningar utskottet meddelat. Angående innehållet uttalades af flere reservanter ogillande af särskilda anmärkningar. Så af prosten HALLSTRÖM, som efter att hafva förklarat sig i elfva olika punkter skilja sig från utskottets pluralitet tillade, att han »icke förestält sig, att förevarande betänkande skulle saknat nöjaktig redbarhet, ej heller taflan förlorat i tillräcklig skuggning, om än ett och annat mindre drag derifrån utevarit». I detta senare yttrande instämde biskop HOLMSTRÖM, enligt hvilkens mening de många anmärkningarna hade blifvit samlade »med en ofta nog minutiös klanderbegärlighet». Denne förklarade tillika, att han icke kunnat deltaga i utskottets beslut att i vissa fall för ett och samma mål tillämpa ansvar efter både § 106 och § 107, hvilket föreföll honom både såsom ett yrkande af tvenne domar i en sak och såsom ett slags misstroende till den lagliga vägen att nå det önskade målet; att han icke ansett hofkansleren vid föredragning i statsrådet af tryckfrihetsmål hafva bort betraktas som en konungens rådgifvare i dessa mål, och att således ingen anmärkning bort af utskottet emot honom, minst mot honom ensam, rörande de i betänkandet omnämnda tryckfrihetsmålen riktas; att då konungens rådgifvare i kommandomål icke funnes nämnd i § 107 RF., denna § icke kunde mot honom tillämpas; att då en stor, kanske den vigtigaste, del af de rådgifvareåtgärder, som ådragit sig utskottets ogillande, varit en följd af regerings-

beslut fattade i statsrådet före den tidrymd, som tillhört utskottets granskning, rättvisan fordrat, att detta för rikets ständer tillkännagifvits; att utskottet utan något stöd i grundlagen yrkat grundsatsen om de Kongl. rådgifvarnes pligt att resignera, när helst deras råd befunnits motsagda af konungens beslut; samt att han i mer än 30 särskilda fall funnit anmärkningarna antingen obefogade eller allt för obetydliga för att upptagas. Han tillade slutligen att, ehuru han i flere punkter funnit några skäl till anmärkningar, han likväl icke förbisett den öfvervägande förtjenst af rådslag, syftande till rikets sannskyldiga båtnad, hvarom statsrådsprotokollen under den nu granskade tidrymden bure vittne, och att han derför vid bestämmandet af ett totalomdöme troligen i annan mening än utskottets majoritet instämt i den hemställan till rikets ständer, hvarmed det s. k. dechargebetänkandet slutade. Bland öfriga reservationer utmärkte sig särskildt den af grefve SPENS afgifna för både oväld och grundlighet. Den har i statsrättsligt afseende ett specielt intresse genom den undersökning, som deri egnas frågan om konstitutionsutskottets befogenhet att i särskilda fall tillämpa den ena eller den andra af de tvenne paragrafer i regeringsformen, som handla om statsrådets ansvarighet.

Utan tvifvel voro åtskilliga af utskottets anmärkningar af den art, att de ej kunnat komma i fråga att upptagas af ett konstitutionsutskott, som mindre än detta varit benäget att söka sak med regeringen: en del af anmärkningarna voro fullkomligt obefogade; andra saknade all egentlig betydelse, och flere berodde på missuppfattning eller förbiseende af utskottet sjelft. Men åtskilligt stod dock qvar, som måste anses hafva blifvit med skäl anmärkt, särskildt rådslag, som ådagalade mindre hänsyn till ständernas önskningar och konstitutionela ställning, än som synes hafva kunnat och bort tagas, och hvilka derföre varit egnade att skärpa i stället för att utjemna den vid senaste riksdagen allt mera framträdande motsatsen mellan regeringen och representationen. I

verkligheten torde väl dessa rådslag i högre grad hafva vittnat om bristande sjelfständighet och kraft i förhållande till monarken, än de, hvilka af konstitutionsutskottet blifvit särskildt ur denna synpunkt anmärkta. Och denna omständighet bidrog väsentligen att gifva utskottets betänkande karakteren af ett anmärkningsmemorial ej blott mot konungens rådgifvare, utan äfven mot konungen sjelf. Mer eller mindre direkt riktade sig ock under de diskussioner, som memorialet föranledde inom stånden, oppositionsmännens kritik väsentligen mot honom, och deras anmärkningar inskränkte sig visserligen icke till den del af Carl Johans styrelsetid, som utskottets granskning omfattat.

Enligt af presteståndet den 17 juni fattadt beslut skulle memorialet der företagas till afgörande den 20 juni. Då det i öfverensstämmelse med detta beslut föredrogs, hemstälde en af konstitutionsutskottets ledamöter, prosten Ödmann, om uppskof, framhållande, att i de öfriga stånden memorialet skulle behandlas först den 1 juli, äfvensom att tvenne af presteståndets ledamöter i utskottet, »hvilka på det närmaste deltagit i memorialets uppgörande» — professor Morén och prosten Hallström —, men nu med permission voro frånvarande, eljest skulle beröfvas möjlighet att deltaga i dess behandling. I den omständigheten, att medlemmar af oppositionen icke voro på sin plats, kunde emellertid motsidan ej finna anledning att frångå ett redan fattadt beslut, och det så mycket mindre, som hon å sin sida genom ett uppskof skulle hafva gått miste om det stöd, som under den stundande debatten kunde påräknas af sådana män som Heurlin och Tegnér, hvilka till midsommar skulle lemna staden. Med 27 röster mot 19 beslöt också ståndet att vidhålla sitt en gång fattade beslut, hvarpå diskussionen öppnades af biskop Tegnér, som med ett passioneradt anförande vände sig mot utskottet och dess verk.

Konstitutionsutskottet vore, yttrade han, ämnadt att bevara grundlagens helgd och landets sannskyldiga frihet. Men lagstiftaren hade »förbisett möjligheten deraf, att utskottets ledamöter, såsom söner af sin tid, tryckta på

alla håll af dess till äfventyrs förskämda luftmassa, äfven kunde hänföras af tiden, dela dess herskande åsigter och uppträda snarare som partisinnets än som grundlagens och sanningens ordförande». — — Betänkandet syntes honom »affattadt i en bittrare ton än som höfdes domaren, i en klandersjukare och mera minutiös, än den man borde vänta sig af svensk medborgare mot sin regering, eller af den, som älskade att se saken i det hela och försmådde att lefva och röra sig endast i enskildheterna». »Jag saknar», yttrade han, »med ett ord det billiga och oväldiga omdöme öfver det hela af regeringsåtgärderna, som jag der hade väntat mig. Till den fördragsamhet, som jag fordrar på en sådan plats, till den välvilja äfven mot den anklagade, som förmenskligar och adlar också den skarpaste pröfning, har jag ej kunnat upptäcka något spår. Vid ett och annat tillfälle har det äfven förefallit *mig*, som om den klandrade regeringsåtgärden kunnat och bort vara annorlunda; men då har den för det mesta varit af så ringa betydenhet, så utan allt inflytande på landets bästa, att jag ej kunnat anse passande för någon vältänkande man att anmärka den till åtal, vare sig efter 106 eller 107 §. Opassande i synnerhet har den skadeglädje och bitterhet synts mig, hvarmed det påstådda fyndet synbarligen blifvit framlagdt i dagen, och det tyckes mig vara en olycklig skarpsynthet, som i hvarje sak icke upptäcker något annat än dess mörkaste sida.» Han medgaf väl, att vissa anmärkningar träffade andra åtgärder än obetydliga, någon gång ganska vigtiga, men dessas antal inskränkte sig till 12 eller 14, och då antalet af K. M:t afgjorda mål uppginge till 48,000, betviflade han, »att något konstitutionelt land, med ansvarighetsgrunder som vårt, skulle haft så litet att anmärka mot sin regering. — »Det är med djup, med innerlig bedröfvelse», slutade han, »som jag genomgått den klandersjukans och småsinnets riksakt, det splitets fröhus, som synes mig innefattas i detta betänkande. Vi äro ett ringa folk, med stora minnen och små tillgångar, och omgifvet af mäktiga grannar. Skall räddning, d. v. s. sjelfbestånd, vara

möjlig, så måste den sökas i enighet och samdrägt. Men från denna olyckliga dag söndra sig de begge statsmakterna och uppträda fiendtligt emot hvarandra. Den gamla svenska stridslusten lågar åter upp ur sin aska, och när vi ej längre kunna angripa andra, rasa vi mot oss sjelfva. Krig måste vi hafva, äfven om det skulle vara ett inbördes, och i brist på andra fiender ställa sig de, som skulle vaka öfver grundlagen, emot dem, som förvalta den. Vår politiska storhets ära är försvunnen. Det kunde återstå oss ännu en annan ära, förståndets, sansningens och samdrägtens ära. Men äfven den kasta vi ifrån oss och löpa efter ett fantom af folkfrihet, oförenligt med statens bestånd och det oförvillade folklynnet. Jag fruktar, att vi härigenom utsätta oss icke blott för sansade landsmäns ogillande utan äfven för hela det bildade Europas åtlöje. Jag fruktar, att hvad som hittills ej lyckats våra fiender, nämligen att omintetgöra och upplösa det gamla sjelfständiga Svea välde, det torde slutligen lyckas oss sjelfva. Jag fruktar, att vi med stora steg närma oss det försvunna Polens öde. Det är detta, som i djupet af min själ bedröfvar mig. Ty det är dock hårdt att ännu på gamla dagar nödgas befara, det man komme att öfverlefva sitt sönderslitna och genom eget förvållande olyckliga fädernesland.»

Lika skarpt, men mindre lidelsefullt, yttrade sig prosten Berlin, och äfven af flere andre talare uttalades den åsigten, att utskottet af ett nog långt sträckt klanderbegär låtit förleda sig att upptaga likt och olikt och att anmäla åtgärder, som antingen förtjenade gillande eller vore af så ringa vigt, att de ej rimligtvis kunde läggas till grund för en anmälan enligt § 107. I sak anfölls memorialet skarpast af biskop Heurlin, som upptog mellan 40 och 50 af de gjorda anmärkningarna till särskild granskning och bemötte dem med en skicklighet, som äfven hans bittraste motståndare nödgades erkänna. Den som mest nitiskt förfäktade utskottets åsigt var prosten Ödmann, hvilken särskildt uppträdde mot Heurlins anförande. Bland de yttranden, som afgåfvos af utskottets

ledamöter, var dock Geijers det märkligaste. Efter att hafva lemnat en i stora drag tecknad öfversigt af uppkomsten af striden emellan regeringen och oppositionen, yttrade han rörande det förevarande betänkandet: »Ehuru jag de flesta gånger, då jag i utskottet varit närvarande, befunnit mig i minoriteten, har jag likväl i åtskilliga fall deltagit i besluten. Med förbigående af hvad i dessa är öfverlemnadt till riksrättens pröfning får jag nämna, att sedan utskottet beslutit att på behandlingen af judereglementet använda 106:te § R.F. i stället för 107:de §, som, enligt min åsigt, i ett ämne hvilket hittills ansetts tillhöra den ekonomiska lagstiftningen hade varit lämpligare, endast ett vigtigare fall återstår, i hvilket jag, ehuru ej i full enlighet med utskottets majoritet, tillämpat 107 §. Det rör förhållandet af konungens rådgifvare under de bekanta uppträdena i hufvudstaden sommaren år 1838. Jag har ej ansett mig tillständigt att bedöma den större eller mindre nödvändigheten af att då förstärka Stockholms garnison, men väl har det gjort min förundran att i statsrådets protokoll ej finna ett ord i anledning af dessa uppträden, deras uppkomst och rätta sättet att dem behandla, under flere månaders tid, som de väckte allmän oro, om jag undantager hvad angår tillstyrkandet af de för truppernas underhåll nödiga kostnader, hvilka slutligen föranledde lyftningen af en del af det mindre kreditivet. Den erfarenhet, man då så länge hade för ögonen, var likväl företrädesvis egnad att fästa uppmärksamheten på en stor, i synnerhet i hufvudstaden känbar, brist i den lagstiftning, som har allmän ordnings upprätthållande till sitt egentliga föremål. Det är bristen på en medborgerlig eller civil polismakt, åtminstone af en sådan som förtjenar namnet; det är denna brist, som gör, att man i Sverige vid tumultuariska uppträden allt för lätt påkallar militären, och detta utan alla lagliga ändamålsenliga varningsgrader, t. ex. uppläsandet af ett för sådana fall beräknadt excessplakat, innan man använder de våldsamma medel, hvilkas verkan man sjelf sedermera ej kan beräkna. Att denna sommars

erfarenhet ej framkallat någon i statsrådets protokoll synbar åtgärd eller åtminstone öfverläggning i detta afseende, har synts mig icke öfverensstämma med iakttagandet af rikets sannskyldiga nytta. Men då, sedan denna anmärkning gjordes, nästan alla de konungens rådgifvare, som vid tillfället tillstädesvoro, afgått ur konseljen, finner jag föga billigt att mot en enda yrka ett ansvar, som ej mera kan träffa de öfriga, och afstår således för min del från yrkandet af någon anmärkning enligt 107 § i detta fall. — Sedan jag sålunda här frångått min hufvudsakliga anmärkningsanledning, nämligen med undantag af dem, i hvilkas remitterande till riksrätt jag äfven deltagit, återstår för mig blott att tillstyrka förevarande memorials läggande till handlingarna. Det må likväl ske med uttryckligt tillkännagifvande, att detta å min sida ej innebär ett gillande, utan ett tyst ogillande af den ställning, hvilken rådgifvarne under den tid, som nu varit föremål för min granskning, i flere afseenden visa sig hafva intagit i förhållande till konungen. Jag vet om hvilken regering jag talar. Jag vet, att vid den fästa sig stora och odödliga förtjenster om fäderneslandet. Men äfven tacksamhetens känsla skulle ej vara sann, om den i alla afseenden uteslöte möjligheten af äfven det vördnadsfullaste ogillande, der ett sådant på skäl kan grundas. Och nå dessa mina ringa ord upp till konungen på Sveriges tron — en tron, hvilken jag önskar till Gud må i långa och lyckliga tider innehafvas af hans efterkommande — så kan icke för honom vara obekant, att det räknas ibland svenska konungavanor, att Majestätets öra må vara öppet för en redlig, vördnadsfullt uttryckt — låt vara äfven möjligen misstagen — öfvertygelses språk.»

Äfven bland de öfriga talarne — öfver 40 af ståndets ledamöter deltogo i debatten — uttalade de fleste i skarpare eller lindrigare ordalag, allt efter olika ståndpunkt, — såsom sin åsigt, att flere eller färre af de gjorda anmärkningarna voro befogade. Så yttrade t. ex. professor Bolméer, att ehuru han inom utskottet gemenligen varit af olika tanke med en redan, såsom honom

syntes, *predestinerad* majoritet, så vore han långt ifrån att finna alla de anmärkta rådgifvareåtgärderna klanderfria och ville ej heller neka, att några vigtigare deribland vore förtjenta af en allvarligare uppmärksamhet; och prosten Åstrand, som förklarade sig instämma i deras mening, som ansågo en del af anmärkningarna sakna all betydenhet, medgaf på samma gång, att »ett tillräckligt antal qvarstode, som ej kunde jäfvas och som, då de rörde vitala frågor, eller samhällets vigtigaste angelägenheter, synnerligen påkallade ett ogillande omdöme öfver rådgifvarnes åtgärder». Det förtjenar ock att framhållas, att ehuru den lydelse, som ståndets beslut erhöll, egentligen utgick ifrån minoritetens förnämste målsman inom utskottet, biskop Holmström, så blef det dock på följande sätt formuleradt: »Ehuru utskottet icke saknat anledning till åtskilliga af de gjorda anmärkningarna, finner ståndet, under närvarande omständigheter, ingen annan åtgärd vara att med memorialet vidtaga, än att detsamma till handlingarna lägga»; en lydelse, som *enhälligt* antogs.[1]

Då opinionen inom sjelfva presteståndet var sådan, kan man lätt tänka sig, i hvilken riktning diskussionen inom de båda andra ofrälse stånden skulle gå; och dock torde den, åtminstone inom bondeståndet, hafva öfverträffat oppositionsledarnes djerfvaste förhoppningar. Ej en röst höjde sig till regeringens försvar, icke ens till ett mildrande omdöme; tvärtom öfverbjödo de ledande talarne hvarandra i hätska utfall, och ingen fann i anmärkningsmemorialet någon annan brist än den, att utskottet ej sammanfattat sina anmärkningar i ett totalomdöme och uttryckligen föreslagit stånden, hvilken åtgärd de skulle vidtaga. Såsom ett prof på diskussionens ton må anföras en del af det yttrande, hvarmed Sven Heurlin inledde den.[2] »Utskottets betänkande», yttrade han, »visar tillräckligt, huru regeringen gått till väga under de se-

[1] Prestest. prot. V, 70—150, 151—261. Jemf. prot. VI, 3—5.

[2] Detta yttrande var, enligt en uppgift i Lilliecronas dagbok, författadt af kapten Lindeberg.

naste sex åren. Det visar nästan hvarje grundlagens föreskrift öfverträdd, det allmännas fördel illa förstådd och ofta ännu sämre bevakad, folkets rätt åsidosatt, dess fordringar ej aktade, rikets ständers uttalade önskningar ej hörda, lemnade utan svar eller rent af förkastade, deras beslut ouppfylda eller öfverträdda, statens medel ryckta från sina ändamål och använda mot ständernas vilja — allt detta innehåller detta betänkande, och det innehåller ändock blott en del af hvad det kunnat framställa, om ej utskottet velat undvika en tröttande vidlyftighet. Men det ger endast några materialier till de sista sex årens administrations-historia; det talar ej om hvad som skett förut, det vidrör ingenting af de äldre, ännu rikhaltigare ämnen, den förutgående tiden erbjuder. — Man skulle kunna invända, att de nuvarande rådgifvarne till största delen varit främmande för den förgångna tidens åtgärder. Det är icke helt och hållet så; alla samhällens borgerliga lagar antaga den grundsats, att hvem som undfår ett arf äfven ikläder sig de förbindelser och skulder, som äro fästade vid den emottagna egendomen, om han ej genom en högtidlig och offentlig förklaring gör sig urarfva och afsäger sig egendomen, i fall skulderna måste följa med. Så måste ock pligternas arf betraktas af dem, som emottaga statens högsta embeten. Jag anser mig alltså berättigad att fordra redo af rådgifvarne för det politiska arf, som de föregående tiderna lemnat dem. Jag gör det, emedan jag i deras handlingar förgäfves sökt efter urarfva-görelsen, efter den öppna och högtidliga protesten mot föregångarnes system, efter förklaringen, att de ej ville hafva något att skaffa med det forna systemet, att de ville följa ett annat, att de ville gå en ny och egen väg, en väg utan krokar och slingringar, fri, jemn och efter deras samvetes öfvertygelse och deras bästa insigt, ledande till målet: nationens välfärd, ära och lycka. I stället för allt detta finner jag dem stadda på samma bana som deras föregångare, denna bana, som allt mer och mer aflägsnar oss från det önskade målet, trögt och osäkert framvältande den nötta statsmaskinen

i samma hjulspår och efter det nödtorftiga dagsverket beqvämt uthvilande på de tomma stolarne, dit nåden inbjudit dem och der de tycka sig placerade, icke för att tänka och handla för landets bästa, utan att för eget bästa upphemta den rika lönen för det knappa arbetet. Jag ser förändrade namn, ombytta personer i stället för dem, som döden bortkallat eller någon tillfällighet bortsopat, men oföränderligt samma anda eller rättare: samma andelöshet, samma bristande lif i formerna, samma obenägenhet för all förbättring af dessa, samma benägenhet för overksamhet, stillastående eller tillbakaskridande, samma lust att regera mycket, samma oförmåga att regera väl, samma brånad efter makt, samma oförstånd att begagna den, samma liknöjdhet för nationen, samma fruktande eftergifvenhet för kasterna och skråna, med ett ord: samma system, som i 30 år fält sin fläckande och förderfvande honungsdagg öfver den svenska jorden. Jag anklagar då dessa rådgifvare för deras föregångares förseelser, så vida de icke sökt afskudda sig ansvaret derför. Jag anklagar dem för det, att ingenting blifvit uträttadt för de vigtiga reformer, som rikets ständer allt sedan år 1809 yrkat af regeringen; för det motstånd, hvarje förbättring rönt; för det tillstånd af förslappning, hvari det forna friska svenska lifvet nedsjunkit; för den aftagande skickligheten och dugligheten hos vår embetsmannakår, för de tilltagande fordringarna af anslag åt densamma; jag anklagar dem för indragningsmaktens bibehållande, för de gjorda förföljelserna mot tryckpressen, för den onödigtvis fortsatta myntoredan, för kränkningen af 1810 års riksdagsbeslut om näringarnas frihet, för allt det med ett ord, hvaröfver Sverige så länge klagat och till hvars afhjelpande framtiden ännu visar samma mörker, så vidt nämligen hjelpen skulle komma från styrelsens klokhet, kraft och goda vilja.»

Sammanfattande sitt omdöme om det klandrade regeringssystemet i den förklaringen, att »folket fordrade ungefär motsatsen af allt hvad den dittills varande administrationen gjort», yrkade han återremiss och föreslog,

att utskottet måtte tillstyrka ständerna att »anmäla sitt missnöje med de rådgifvare, mot hvilka så mycket vore att anmärka, och sin önskan, att de i rådet qvarvarande derifrån måtte skiljas, samt att de, hvilka antingen på egen begäran blifvit afskedade eller 'från tillförordnade föredragande-befattningar för ögonblicket entledigade', icke vidare måtte i förtroendeembeten begagnas».

Med afseende på de konungens rådgifvare, som drabbades af utskottets anmärkningar, uttalade så godt som alla de öfriga talarne, särskildt EPHRAIM LARSSON och BENGT GUDMUNDSSON, samma mening som HEURLIN, och PER SAHLSTRÖM, med hvilken en mängd af ståndets ledamöter förenade sig, kan väl anses hafva gifvit uttryck åt sjelfva den innersta syftningen af hans anförande med följande hotande ord: »Det är icke endast eller uteslutande nationens väl och framtid, som nu är i fråga; det är äfven *regentens och hans dynastis lycka*, som äfventyras, om man ej, medan tid är, sätter en bom för det planlösa, negativa eller rent af rättsvidriga i hans rådgifvares handlingssätt och åtgärder, helst alla tiders historia och erfarenhet, äfven inom vårt land, nogsamt utvisar, att det monarkiska regeringssättet, så införlifvadt med nationens väsende och så kärt och aktadt det hos oss än är, ändock lidit svåra brytningar samt åstadkommit otaliga och svåra lidanden både för regent och folk, enär detsamma icke varit utöfvadt med den konstitutionela noggrannhet och inskränkning, som svenska nationen från hedenhös haft och ännu af sina grundlagar eger att påräkna.» I afseende på den åtgärd, som borde med anledning af memorialet vidtagas, gick han längre än HEURLIN, i det han yrkade, att jemte anmälan om entledigande den önskan tillika måtte uttryckas, att de ifrågavarande rådgifvarne »icke mer måtte brukas i rikets tjenst eller pensioner härefter åtnjuta». En annan mening, som äfven vann flere anhängare, uttalades af ANDERS NILSSON (Östergötland), hvilken föreslog en anmälan om att de ibland de nuvarande rådgifvarne, som i de öfverklagade rådslagen deltagit, måtte ur statsrådet skiljas, och att med af-

seende på de redan afskedade den önskan måtte uttryckas, att H. M:t i framtiden icke måtte begagna dem inom statsrådet. Slutet blef, att memorialet återremitterades i syfte att förmå utskottet att till ständerna inkomma med hemställan om de åtgärder, som med anledning af de gjorda anmärkningarna borde vidtagas.[1]

Samma beslut fattades ock af borgareståndet, der frågan likasom hos bönderna förekom den 1 juli. Det märkligaste af de anföranden, som här afgåfvos, var det, hvarmed diskussionen öppnades, — herr PETRÉS. Utgående från ett yttrande, som afgifvits af en representant inom ett annat stånd — TEGNÉRS i presteståndet —, sökte han visa obefogenheten af dennes anklagelser mot utskottets anmärkningslystnad genom att fråga, »*hvarföre*» utskottet ej upptagit 45 särskilda, af honom nu meddelade anmärkningspunkter, hvilka ej i betänkandet funnos intagna. För vår del hafva vi svårt att tro, att 1840 års konstitutionsutskott skulle hafva underlåtit att upptaga *någon* anmärkning, för hvilken något rimligt skäl kunnat anföras, och hvad särskildt angår dem, som nu af hr PETRÉ framstäldes, så torde deras lämplighet i ett anmärkningsmemorial delvis kunna bedömas af följande exempel: »Hvarföre», yttrade han, »har utskottet icke fästat rikets ständers uppmärksamhet vid den omständigheten, att herr SKOGMAN såsom handels- och finansexpeditionens föredragande inför K. M:t i statsrådet yttrat sig ogillande öfver 1834 års ständers vägran att antaga K. M:ts förslag om rikets utländska skuldsättning bland annat på den grund, att hr SKOGMAN funnit ständernas ifrågavarande beslut hinderligt för den ytterligare utsträckning, K. M:t önskade gifva åt försvarsverket?[2] — Hvarföre har utskottet icke ansett sig böra oroa närvarande rikets ständer med skildringen af den tärande känslan af missbelåtenhet och harm, som synbarligen genomgått en betydlig del af statsrådsförhandlingarna allt ifrån tidpunkten af 1834 och 1835 årens riksdag? —

---

[1] Bondest. prot. VI, 11—40.

[2] Jfr v. SCHINKEL, Minnen, XII, 1, s. 248, 264 och 266.

Hvarföre har utskottet icke hos riksens ständer anmält, huruledes Kongl. Maj:ts beslut att å mindre kreditivet lyfta en half million rdr tillkommit uppå föredragning inför ett i grundlagsvidrig form organiseradt statsråd?[1] — Hvarföre har utskottet frångått den för konungamaktens anseende icke ovigtiga anmärkningen, att konungens namn icke bort, enligt hr von HARTMANSDORFFS tillstyrkande, begagnas till påkallande af svenska allmänhetens välgörenhet för återuppbyggande af Riddarholmskyrkans för få år sedan afbrunna torn? — Hvarföre har utskottet icke tagit rikets ständers uppmärksamhet i anspråk för den efter kammarexpeditionens föredragning utgångna, allmänheten missledande kungörelse, att konungen år 1838 i december företagit en resa till flere inländska orter och Norge, ehuru konungen, med afväg blott för ett hastigt möte med frih. PALMSTIERNA'S bekanta deputation i Norrköping, endast genomreste den del af Sverige, som för att komma till Norge icke kunde undvikas? — Hvarföre har utskottet icke beifrat, att grefve ARVID ARVIDSSON POSSE fått, ehuru varande för den bekanta tullbalansen sub reatu, förvalta generaltulldirektörs-embetet, ända till dess han, besynnerligt nog framför en RICHERT, utnämndes till justitiestatsminister? — Hvarföre har utskottet icke mot förre statssekreteraren GRIP anmärkt, att snart sagdt alla hans framställningar om anslagspropositioner till rikets ständer sällan grundat sig på egen pröfning, utan för det mesta innefattat ett enkelt åberopande af reqvisitioner från militära auktoriteter och deribland förnämligast generaladjutantsembetet för armén? — Hvarföre har utskottet icke i öfrigt mot denne statssekreterare anmärkt det i statsrådsprotokollen ganska syn-

---

[1] Den »grundlagsvidriga formen» lärer väl hafva bestått deri, att det statsråd, hvari beslutet fattades, utom föredraganden utgjordes af endast 7 ledamöter — ett förhållande som berodde derpå, att i följd af dödsfall två platser inom statsrådet voro lediga. — Jfr rörande denna anmärkningsfrågas behandling i konstitutionsutskottet R. o. Ad. prot. IX, 153 och 175 f.

bara, till statens allt för känbara skada ledande beroende, hvaruti han till arméns generaladjutant sig befunnit? — Hvarföre har utskottet icke hos rikets ständer anmält det eftertänkliga förhållande, att den embetsman, som före antagandet af nyaste styrelseformen haft det dyrbara förtroendet att vara Kongl. Maj:ts rådgifvare i kommandomål, väl finnes hafva uti dylika mål antecknat Kongl. Maj:ts höga beslut, men aldrig, i något enda fall, till protokollet yttrat sin enskilda tanke?[1] — Hvarföre har utskottet icke till rikets ständers bedömande hänskjutit det af statsrådsprotokollen vitsordade förhållande, att K. M:ts rådgifvare, då de haft att yttra sig öfver förslag, inkomna från generaladjutanten för armén, aldrig, oaktadt desamma angått frågor af högsta vigt, ansett sig tillständigt att taga desamma i närmare skärskådande, men deremot städse, utan något enda undantag, förklarat sig vara af samma tanke? — Hvarföre har utskottet icke velat för rikets ständer omförmäla de statsrådsprotokoll, uti hvilka, jemte flere oantagliga satser, utvecklats den åsigt, att statens säkerhet mot yttre våld skulle, till hufvudsaklig del, bero af tidningspressen? — Hvarföre har utskottet ansett sig af grannlagenhet hindradt att hos rikets ständer framlägga alla de spridda, i rikets styrelse djupt ingripande frågor, deruti, efter det H. M:t konungen till statsrådets protokoll utvecklat sin uppfattning af statens historiska lif, af närvarande omständigheters kraf och af de landets regering mötande olägenheter, K. M:ts samtliga rådgifvare iakttagit den djupaste tystnad?» o. s. v. Sjelf uppskattade talaren de anmärkningar, som han sålunda framstälde eller antydde, så högt, att han förklarade, att det skulle hafva varit för utskottet lätt att ur »taflan öfver anmärkningsanledningar, dem det låtit förfalla, för rikets ständer uppdraga en skildring, så mörk, så förkrossande, att rikets ständer endast haft att välja mellan de tvenne ytterligheterna att antingen uttala den strängaste allmänna förkastelsedom öfver hela

[1] Jfr § 15 RF.

regeringspersonalen utan undantag, eller ock förklara, att konstitutionsutskottet missbrukat rikets ständers förtroende!» — Trots denna rikedom på aumärkningar från tiden efter 1834 ansåg sig hr PETRÉ behöfva gå tillbaka ända till 1809 och påminde i synnerligen bitter, stundom rent af förolämpande ton om en mängd åtgärder och förhållanden, mot hvilka anmärkningar med eller utan fog blifvit riktade, särskildt sådana, om hvilka man visste att de ledde sitt upphof från konungen sjelf. — Hvad angick de åtgärder, som med anledning af det föreliggande memorialet skulle vidtagas, förklarade han sig anse utskottets anmärkningar kraftlösa mot dem af konungens rådgifvare, som på ena eller andra sättet lemnat sina platser i statsrådet, och med afseende på friherre LAGERBIELKE och herrar IHRE och TÖRNEBLADH[1] fann han dem ej heller böra föranleda någon åtgärd. Deremot yrkade han tillämpning af § 107 RF. mot friherre STIERNELD, som han fann till och med mera ansvarsgill än hans äldre kolleger, hvilka åtminstone »hade vanans och slentrianens makt att åberopa» och »från början af sina banor allt för mycket varit lyckans skötebarn för att kunna tveka om en fortfarande lycka i nya, äfven nog vågade, företag». Friherre STIERNELD åter hade sjelf, som representant 1834—35, deltagit i den första svenska riksdag efter år 1809, då en allvarlig reaktion mot regeringssystemet började visa sig, och han hade då bort lära sig inse, att en ny tid, mindre menlös än den förflutna, stod för dörren. Äran att från ett föga bemärkt privatlif uppstiga till statens högsta embete hade han icke bort köpa »för det vanskliga priset af en lagstridig fortsättning af förre utrikesstatsministerns hemlighetsfulla låneförhandlingar för statens räkning», och af hvad utskottet meddelat om förhandlingarna rörande den under hans ledning afslutna handelstraktaten med Ryssland visade sig, att han »saknade erforderliga egenskaper för att hos främmande

[1] Denne hade 1836 såsom t. f. justitiekansler deltagit i ett af de enligt § 107 anmälda rådslagen.

makter upprätthålla rikets anseende samt i öfrigt till rikets gagn och bästa förvalta det honom anförtrodda departement».[1]

Med allt skäl började assessor LAGERGREN sitt anförande med att påpeka den uppenbara strid, hvari herr PETRÉS sätt att begagna sin yttranderätt stod till §§ 90 och 107 RF., och endast det skräckvälde, som sistnämnde talare synes hafva utöfvat inom ståndet, kan förklara, att talmannen ej gjorde samma åsigt gällande. Rörande sjelfva betänkandet anmärkte herr LAGERGREN, att det vore mera märkligt genom sin form än genom sitt innehåll: det upptoge ej en sådan sammanfattning af regeringsåtgärderna, att deraf kunde hemtas ledning för omdömet öfver det hela af förvaltningen; det anförde blott spridda, sinsemellan ej sammanhängande fakta, af hvilka ett totalomdöme ej stode att hemta, och det slutade ej heller med något förslag eller någon hemställan. Ville man strängt iakttaga grundlagens bud, skulle en diskussion deröfver blifva omöjlig: det vore nämligen enligt § 107 RF. ej tillåtet att hos riksstånden deliberera om rättmätigheten eller gagneligheten af konungens beslut i mål, som rörde enskilda personers eller menigheters rättigheter och angelägenheter. Till en sådan diskussion tycktes dock betänkandet med de många deri dels ofullständigt, dels felaktigt refererade regeringsärendena inbjuda. Talaren kunde dock ej föreställa sig, att det varit utskottets mening att framkalla en sådan diskussion, men måste då anmärka, att det varit bra olyckligt i valet af formen för sitt stora betänkande, en motgång som i viss mån äfven sträckt sig till valet af ämnen, någon gång till sjelfva föredraget. Om valet af ämnen kunde mycket vara att säga, men talaren ville inskränka

[1] I följd af något förbiseende har DALMAN (Anteckningar från våra ståndsriksdagar III, 212) lagt i PETRÉS mun det yrkande, som framstäldes af den följande talaren, borgmästaren UNGER; och BÄCKSTRÖM (STARBÄCKS berättelser ur svenska historien, XXII, 431) har i detta fall följt hans exempel.

sig till att anmärka utskottets åtgärd att i vissa fall göra anmärkning både enligt § 106 och § 107, hvilket vore att för samma sak införa en dubbel jurisdiktion. En sådan procedur förbjödes af de borgerliga lagarne: åtalet satte alltid rubrik på gerningen, och denna rubrik finge ej omgöras, sedan den en gång blifvit pröfvad, för att derpå genomdrifva ett nytt åtal; den svårare rubriken upptoge den mindre, och denna senare finge ej ställas i bakhåll, att, om så behöfdes, sedan göras gällande. Han anmärkte vidare, att referaten af åtskilliga regeringsärenden vore så dunkla och ofullständiga, att det vore omöjligt att rätt uppfatta frågan. Högst sällan tycktes i betänkandet någon vigt vara lagd på att bevisa, hvad som efter § 107 borde bevisas, utan vore bevisningens uttänkande och genomförande öfverlemnadt åt läsaren. För öfrigt instämde han i de flesta punkterna af biskop Holmströms reservation och slutade med att förklara, att, i det skick hvari utskottets memorial inkommit, kunde enligt hans åsigt ingen annan proposition derå göras än den om dess läggande till handlingarna. I detta yrkande instämde dock endast en af ståndets ledamöter, borgmästaren Gezelius. Af de öfrige talade hrr Unger, Wærn och Morsing för anmälan om frih. Stiernelds entledigande, de båda förre tillika för en anhållan, eller uttalandet af en förhoppning, att de afgångna rådgifvarne ej vidare skulle nyttjas i statsrådet, den sistnämnde för en förklaring, att ständerna i afseende på de redan afgångne skulle haft samma framställning att göra, som i fråga om friherre Stierneld, men att de i följd af inträffade förhållanden ansåge sådant öfverflödigt. Denna sistnämnda åsigt delades i hufvudsak af herr de Maré, hvilken dock tillika framhöll det inför riksrätt väckta åtalet såsom hinder för en anmälan om frih. Stierneld's och hr Ihres entledigande, medan kryddkrämaren Brinck förordade en skrifvelse, hvari ständerna anmälde sig hafva funnit, att de afgångna rådgifvarne ej uppfylt sin konstitutionela pligt emot fäderneslandet, och derföre förklarade sin tacksamhet för att konungen numera skilt

dem från embetet, samt framförde sin önskan, att dessa personer ej vidare måtte varda i rikets tjenst använda. De fleste yrkade dock betänkandets återremitterande, antingen såsom borgmästaren HELLEDAY, rådman HÖÖK o. a. för erhållande af närmare upplysningar, eller såsom borgmästaren EKHOLM, grosshandlaren SCHARTAU m. fl., för att utskottet skulle bli i tillfälle att afgifva ett totalomdöme och i sammanhang dermed ett förslag till de åtgärder, som skulle vidtagas. Återremiss blef också, som sagdt, besluten.[1]

Likasom i bonde- och borgareständen så föredrogs betänkandet på riddarhuset den 1 juli. Det hade förut varit vanligt, att då dechargebetänkandet förekommit till behandling, konungens rådgifvare icke varit närvarande vid öfverläggningarna. Nu ansågo sig emellertid flere af dem kunna iakttaga ett annat förfaringssätt, då de redan upphört att vara konungens rådgifvare, och då dessutom betänkandet denna gång var af en helt annan beskaffenhet än vanligt.[2] Så upptogos nu de flesta af anmärkningarna och bemöttes punkt för punkt, med större eller mindre grundlighet och skärpa, af hrr SKOGMAN, DANCKWARDT, ULFSPARRE, VON HARTMANSDORFF och RIBEN, frihh. ÅKERHIELM och SCHULZENHEIM samt grefve HÅRD. Skarpast i tonen bland dessa till större delen mycket upplysande yttranden var det, som afgafs af herr VON HARTMANSDORFF, hvilken med bitter harm nagelfor de framstälda anmärkningarna och slutade med att på följande sätt kasta utskottets beskyllningar tillbaka: »Jag anser utskottet hafva öfverträdt grundlagen, hafva uraktlåtit rikets sannskyldiga nytta och hvarken hafva med oväld, nit eller skicklighet utöfvat sitt förtroendekall. Utskottet stämmer mig inför riksrättens och inför rikets ständers dom. Jag stämmer utskottet inför alla rättsinniga medborgares, förvissad såsom jag är, att utskottet inför deras omdöme ej torde stå sig bättre än jag.»

[1] Borgarest. prot. III, 390—451.

[2] Se frih. v. SCHULZENHEIMS yttrande till R. o. Ad. prot. den 1 juli (IX, 66).

Uppläsandet af dessa anföranden upptog hela förmiddagen; de kompletterades vid slutet af eftermiddagens plenum särskildt genom ett yttrande af den förre justitiestatsministerns brorson kommerserådet B. ROSENBLAD, som i likhet med de anklagade rådgifvarne punktvis upptog en del af utskottets anmärkningar till besvarande. Att dessa anföranden, såsom assessor P. LAGERHIELM yttrade, »ej allenast upplyste om flere af utskottet begångna misstag, utan äfven lemnade många fullkomligt tillfredsställande förklaringar», är obestridligt. En af de mest afgjorda oppositionsmännen, frih. KANTZOW, motiverade också sitt yrkande på återremiss bland annat dermed, att »en billig rättvisa påkallade uppmärksamheten på de många anmärkningar mot utskottets betänkande, som de förre rådgifvarne till sitt försvar frambragt». Något direkt försök att vederlägga hvad de anfört gjordes egentligen endast af herr L. HIERTA och af grefve ANCKARSVÄRD, men intetdera var af mera omfattande art. Till en del berodde detta utan tvifvel derpå, att de fleste af oppositionens talare delade den af herr DALMAN uttalade åsigten, att »det icke måtte vara meningen med en politisk debatt, att rådgifvarne måtte likasom på stämningen från en kämnersrätt svara punkt för punkt med data och siffror, utan meningen måtte vara att utveckla en strid om styrelsemaximer eller rättare om resultater», — ett förfaringssätt, hvarförutan det också skulle varit kinkigt nog att gifva diskussionen den karakter af en omfattande granskning af CARL JOHANS hela styrelsetid, som det tydligen var oppositionens mening att den skulle erhålla.

I öfverenstämmelse härmed vände sig dess talare i allmänhet mot »systemet», hvars grundfel en bland dem, friherre KLINGSPOR, sökte karakterisera med följande ord: »Att styrelsen icke uppfattat det konstitutionela statsskickets fordringar, intygas till den fullständigaste evidens af de många besvärande fakta, betänkandet innehåller. De utvisa dels förbiseende och öfverträdande af de konstitutionela formerna, dels förbiseende och, som det tyckes,

ett slags förakt för rikets ständers önskningar och beslut, med ett ord ett förfarande, så fullkomligt inkonstitutionelt, att det naturligtvis måste ådraga sig representationens högljudda ogillande.» Särskildt riktade han sitt klander mot en sak, som han beklagade att utskottet underlåtit att vidröra, nämligen befordringssystemet, hvaröfver, enligt hans yttrande, »den mest högljudda och rättvisa klagan blifvit hörd», en klagan, hvaröfver ingen kunde förundra sig, då vid tillsättningen af tjenster »slägtförhållanden, godkända politiska opinioner och ömmande ekonomiska omständigheter utgjort den mest gällande rekommendationen».[1] Med anledning af denna senare anmärkning fäste grefve ANCKARSVÄRD uppmärksamheten på de svårigheter och oformligheter det skulle hafva mött att ur protokollen utdraga och till ständernas öfverläggning framställa styrelsens beslut i särskilda befordringsfrågor. I sak synes han deremot till fullo hafva instämt i den framstälda anmärkningen. Hufvudinnehållet i hans anförande utgjordes emellertid dels af en ljungande filippik mot »allenastyrandet med alla dess orimligheter, dess godtycke, dess förbiseende af landets kraf och dess medgörliga försvarare»; dels af försvar mot en del af de anmärkningar, som riktats mot utskottets

[1] Med afseende på denna anmärkning, om hvilken friherre KLINGSPOR, som bekant, icke stod ensam, bör här anföras ett omdöme om en af CARL JOHANS mest inflytelserika rådgifvare. Det härleder sig från en af de redbaraste medlemmarne af CARL JOHANS regeringspersonal (sedermera presidenten ULFSPARRE) och lyder så: »ROSENBLAD hade ett stort fel, det nämligen att vid befordringar icke sällan åsidosätta rättvisa och förtjenst, så snart bland de sökande funnos slägtingar till honom, om än på aldrig så långt håll; till och med blotta egenskapen att vara hans landsman, det vill säga skåning, verkade på honom, så att han vid utnämningar till tjenster tillstyrkte och, genom sitt inflytande hos konung CARL JOHAN, lyckades få sådana utnämnda framför mera förtjente, som icke hade den lyckan att vara slägt eller landsman till honom. Olyckan ville, att nästan alltid voro hans slägtigar mer eller mindre odugliga, men slägtskapen öfverskylde detta, så att deras framgång var säker.»

betänkande; dels af en bitter kritik af TEGNÉRS ofvannämnda yttrande, och slutligen af en förklaring, att utskottets anklagelseakt *kunnat* blifva ännu tyngre än den var, så vida utskottet upptagit allt, hvad konungens rådgifvare, i enlighet med sin pligt att »sjelfkrafda påminna om rikets rätt och bästa», hade bort göra, men *icke* gjort. Mera koncentreradt var det anförande, som vid början af följande plenum (3 juli) afgafs af en annan ledamot af konstitutionsutskottet, frih. KANTZOW: »En styrelse», yttrade han, »som t. ex. till folket kan framställa ett förslag — om gemensam ansvarighet för skatterna —, som mötes af *enhälligt* nej från alla socknar i hela riket, har visst ej i *följd* deraf gjort något ondt; men den har dock visat, att den så litet känner folket och landet, att den icke kan förtjena förtroende; en styrelse, som icke visat sin förmåga af konstitutionelt motstånd i någon enda sak; som under förhållanden af oro och jäsning i sinnena icke haft något annat råd att gifva än det att indraga tidningar och på hvad sätt som helst anskaffa medel för underhållandet af en soldatesk, som blott retade i stället för att lugna; som i frågan om administrationen, långt ifrån att föreslå en med representationens önskan öfverensstämmande reglering, tvärt om vid alla tillfällen endast reglerat så, att behofven blifvit ökade i stället för minskade; som i hushållning med statsmedlen snart sagdt trotsat rikets ständers beslut och afstyrkt dem i ordalag, som förnärma den andra statsmakten; som förhemligat statens skuldsättning och under förtegenhet deraf begärt anslag, under föregifvande af behof för helt andra ändamål; som beviljat anslag till millioner för en tid långt utöfver den grundlagen medgifver; som i de vigtiga närings- och handelsfrågorna icke kunnat bestämma sig för något, utan låtit den gamla byggnaden allt mer och mer förfalla, utan att knappt samla materialier till en ny; som med sitt envälde i den ekonomiska lagstiftningen dock deruti icke sjelf kunnat gifva rikets ständer ett eget förslag, utan skjutit framför sig än den ena än den andra komitén; som i sitt förhållande till representatio-

nen visat sig nära nog fiendtlig mot de stånd, som bilda folkets kärna, under det de privilegierade klasserna, särdeles adeln, varit dess uteslutande stöd vid riksdagarne och dess skötebarn deremellan vid befordringar till de flesta indrägtiga eller höga embeten; som efter 25 års fred framställer behofvet af ökade *extra* anslag för att iståndsätta våra fästningar, fylla våra förråd etc.; som i sina förhållanden till grannriket Ryssland visar sig till den grad eftergifven och innationel, som den sista finska traktaten med dess appertinentier utmärka, att förtiga de mindre förbiseenden konstitutionsutskottet anmärkt; — jag frågar, M. H., en styrelse, mot hvars åtgärder allt detta, i mer eller mindre mån, blifvit erinradt, har den kunnat af konstitutionsutskottet lofordas? Har den bort behandlas med mera grannlagenhet, än som skett? Eller kräfver icke rikets väl, att den skiljes ifrån sitt förtroende? — För min del kan svaret på denna fråga endast blifva ett oåterkalleligt *ja.*»

Då den statsrådspersonal, mot hvilken utskottets anmärkningar voro riktade, till största delen redan var »skild från sitt förtroende», så tyckes det nästan, som om — då talaren icke ville inskränka sig till att yrka memorialets läggande till handlingarna — slutsatsen hade bort blifva ett yrkande på afsättning af *konungen sjelf*. Denna slutsats drog visserligen icke denne talare, men en af hans partivänner, herr Lars Hierta, gick den så nära som möjligt var. Efter att hafva anmärkt, att »det var svenska folket sjelft, som med sin egen kraft 1809 afsatt en regent, just för det han genom sitt envisa allenastyrande bragt landet till branten af dess undergång, och att meningen med den statshvälfning, som då skedde, icke kunde vara att genom allenastyrandets bibehållande möjligen blifva utsatt ännu en gång för samma vådor», erinrade han om hvad 1809 års konstitutionsutskott i sina motiv till regeringsformen yttrat om det förhållande, som borde ega rum mellan konungen och hans rådgifvare, — naturligtvis i afsigt att ådagalägga, huru föga grundlagsstiftarnes åsigt i detta fall mot-

svarades af det förhållande, som egde rum mellan den nuvarande konungen och hans statsråd. »Det kan icke anses ligga utom ämnet för en så vigtig handling, som den ståndet i dag har att utöfva», fortfor han, »om jag ber att jemväl få erinra om ett dokument, som lärer få anses för ett af de vigtigaste, som kunna ligga till grund för hvars och ens tanke i detta fall». Han uppläste derpå »prins Johan Baptist Julii försäkran till Svea rikes ständer den 31 okt. 1810, sedan H. K. H. genom deras val och förening blifvit förklarad för Svea rikes kronprins», särskildt betonande den punkt der det heter: »Detta allt vele och skole Vi oryggligen hålla, *så kärt det oss vara må, att Svea rikes ständer och innebyggare skola vara pligtiga att deras afgifvande tro- och huldhetsed emot oss efterkomma och fullgöra.*»

Fria från den öfverdrift, som till stor del röjde sig i hans partivänners yttranden, men derföre så mycket mera beaktansvärda voro de allvarliga ord, som emot slutet af debatten uttalades af grefve Horn. Han erkände, att missnöjet mot regeringen »mången gång yttrade sig i den art, att det på visst sätt kunde undergräfva hela vår statsförfattning». »Jag skulle», yttrade han, »häraf mången gång anse mig uppmanad att taga denna regerings försvar; men detta är mig alldeles omöjligt, då jag inom mig nu, mera än tillförene, måste ogilla det system, som denna regering följt under 30 års tid. — Detta system, som styrelsen följt, att temporisera, att under konstitutionela former hylla envåldets principer, att vilja ett fritt statsskick, utan att uppfatta dess grundidé och ihärdigt arbeta på dess utveckling, tillräknar jag all den missbelåtenhet, all den ovilja, allt det klander, all den anklagelse, som för närvarande drabbar dess handhafvare. Jag tillräknar dessa handhafvare, att de kunnat så länge blindt åse utgången af detta systems begagnande, att de icke vidtagit några positiva mått och steg för att åstadkomma förändring härutinnan.» Någon tillämpning af § 107 emot redan afgångna rådgifvare ansåg han emellertid omöjlig att sätta i fråga, och ej heller kunde

han biträda det förslag om anmälan mot statsministern för utrikes ärendena, som under förmiddagens diskussion blifvit framstäldt.

I likhet med herr Petré inom borgareståndet hade då grefve Frölich — på samma gång han, i fråga om de afgångna rådgifvarne, förklarat sig anse vådligt, att hrr Skogman och Grip vidare nyttjades i rikets tjenst, medan enligt hans åsigt de öfrige antingen vore användbara på andra platser än i statsrådet, eller ock oskadliga — yrkat anmälan om friherre Stierneld s afskedande från utrikesministerembetet. Detta hans yrkande motiverades dermed, att friherren hade visat sig sakna egenskaper, som »mera för den närmaste framtiden än någonsin» erfordrades af en utrikesstatsminister, i det han »icke i något väsentligt emotstått det äldre system hans företrädare inledt; icke skyndat tillbaka från landsorten till sin plats i statsrådet och der förblifvit, då oroligheterna i hufvudstaden år 1838 utbröto; icke afböjt och tillintetgjort ofoget att låta statens medel år efter år medtagas, utan ständernas vetskap och medgifvande, till amorterande af en skuld, som icke var statens, utan i stället låtit öfvertala eller befalla sig att i egenskap af ostensibel disponent af ministerkassan, hvilken dock berodde på riksens ständers anslag vid hvarje riksdag, genom sina påskrifter lemna garantier åt obligationer, hvilkas totala belopp ännu förblifvit under hemlighetens slöja». Såsom ett ytterligare motiv för denna anmälan mot den af konungens rådgifvare, som kort efter ministerkrisens utbrott i februari rönt den äran att af oppositionens främsta organ inom pressen betecknas såsom värdig att bilda den »nya regeringen»,[1] anförde grefven nödvändigheten att genom tillämpning af grundlagens stadganden om statsrådens ansvarighet lugna den jäsning, som rådde inom borgare- och bondestånden och som tagit sig ett uttryck i anmärkningsmemorialets återremiss, en åtgärd, som enligt hans åsigt vore ett bevis på att dessa stånd icke an-

---

[1] Se ofvan sid. 40, not 1.

sågo sig ännu hafva fått garanti för ett förändradt styrelsesystem, hvadan de ville framtvinga dessa genom att så långt som möjligt ådagalägga sin ovilja mot de redan afgångna medlemmarne af konungens råd: friherre STIERNELD skulle således tjena till försoningsoffer för hela det gamla statsrådets synder.[1]

I detta yrkande instämde grefve ANCKARSVÄRD, som redan förut förklarat, att han ej i den nya rådgifvarepersonalen funne någon säkerhet mot ett fortfarande »allenastyrande», och jemte honom en och annan af oppositionens öfriga talare, såsom hrr C. R. och G. R. TERSMEDEN, medan friherre ANDERS CEDERSTRÖM förklarade att, ehuru han icke ville motsätta sig återremiss, sedan han hört den mera allmänt äskas, han dock för egen del vore fullt beredd att utan dylik omgång »uttala det fällande ordet», visserligen »ej för något visst fall eller för någon viss person, utan för systemet i allmänhet

[1] I LILLIECRONAS dagbok för den 10 juli heter det: »Förhållandet med STIERNELD börjar nu visa sig för mig i en rimligare dager, än jag fann det, då Aftonbladet nyss före dechargefrågans debatterande på riddarhuset gjorde frontförändringen emot honom. Denna hade jag visserligen helst önskat ogjord, men sjelfva saken, eller att ansvar må drabba STIERNELD, den finner jag rättvis. Han har det högst graverande factum emot sig att med sitt namn hafva medverkat till rikets skuldsättning rakt emot § 76 RF. Oppositionen har visserligen ingen hätskhet emot honom, men den ansåg, att den ministeriela ansvarigheten borde göras till en verklighet, och då de andra rådgifvarne tagit flykten, och STIERNELD var den ende af de qvarvarande, som verkligen var graverad till den grad, att ansvar laglikmätigt af honom kunde utkräfvas, så blef han offerbocken för så väl egna som de flyddes synder. Jag är fullkomligt öfvertygad af allt hvad jag hört i detta ämne och resonnerat med riksdagsmän deri, att det endast och allenast var för att en gång statuera ett exempel på ministeransvarighet här i landet, som STIERNELD blef antastad; och då det skedde med fullt *stöd af lag* och på intet sätt *emot lag*, så kan jag ej annat än gilla det.» — — Det var således »med stöd af lag,» som man sökte mot frih. STIERNELD tillämpa § 107 RF. med anledning af en åtgärd, för hvilken han redan var tilltalad enligt § 106 RF.!

och hela rådkammaren kollektivt»; han ansåg nämligen »nationens billiga fordran varit, att den eller de rådgifvare, hvilka ej funnit sig kunna verka till nationens sannskyldiga nytta och belåtenhet, eller hvilkas rådslag i allmänhet ej utöfvat något inflytande, ofördröjligen bort ur rådkammaren afträda». De flesta af oppositionens anföranden slutade emellertid med yrkande på samma åtgärd, som af borgare- och bondestånden blifvit besluten.

Motsidans talare åter yrkade, att anmärkningsmemorialet skulle utan vidare läggas till handlingarna, sedan dess innehåll genom de afgångna rådgifvarnes anföranden blifvit, såsom grefve G. LÖWENHIELM yttrade, helt och hållet, eller, såsom assessor LAGERHIELM och andre nöjde sig med att förklara, till större delen vederlagdt. Mot oppositionens taktik att, i stället för att hålla sig till vissa bestämda fakta, rikta allmänna anklagelser mot regeringens »system» eller »brist på system», för att på dylika anklagelser grunda en »opinionsdom», inlade särskildt häradshöfding VON STRUSSENFELT en skarp protest, erinrande om att enligt grundlagens bestämmelse statsrådsprotokollen skulle utgöra ledningen för konstitutionsutskottets omdöme om konungens rådgifvare och att det således endast vore på de fakta, hvilka ur dem hemtades, som utskottet och ständerna borde grunda sin dom.

Då votering slutligen anställdes, blef yrkandet på återremiss afslaget med 139 röster mot 111, hvarpå förslaget om anmälan mot friherre STIERNELD förkastades med 137 röster mot 47. Ståndet åtskildes kl. $^1/_2$ 2 på morgonen den 4 juli. Debatterna hade upptagit tvenne dagar.[1]

Då sålunda tvenne stånd beslutit att lägga anmärkningsmemorialet till handlingarna, så var det i och med detsamma afgjordt, att någon anmälan enligt § 107 RF. icke med anledning deraf skulle komma att ske. Från denna synpunkt uppfattade dock icke konstitutionsutskottet saken, då det den 17 augusti besvarade borgare-

[1] R. o. Ad. prot. IX, 4—89, 90—171, 172—299.

och bondeståndens återremisser. Det förklarade sig visserligen anse, att någon dylik anmälan icke borde ega rum, men stödde detta derpå, att de fleste bland de konungens rådgifvare, mot hvilka anmärkningarna voro riktade, redan ur statsrådet afgått, att anmärkningarna mot friherre LAGERBIELKE samt herrar IHRE och TÖRNEBLADH icke vore af den art, att de syntes påkalla en dylik anmälan, och att »H. E. statsministern för utrikes ärendena friherre STIERNELDS afskedsansökning vore af Kongl. Maj:t bifallen.»[1]

* *
*

Friherre STIERNELDS afskedsansökning hade, åtföljd af den nye justitiestatsministern grefve POSSES, ingifvits den 29 juli. Ansatta från olika håll, dels af den radikala oppositionen, dels af motståndarne till de liberala grundsatser i fråga om handels- och näringslagstiftning, som veterligen hyllades af det nya statsrådets båda främste män, lära desse äfven hafva saknat det stöd, som under

[1] K. U. mem. n:r 31. — Den uppgift, DALMAN (anf. arb. III, 217) och efter honom BÄCKSTRÖM (anf. arb. XXII, 434) lemnat om detta memorials behandling, är delvis oriktig. I borgareståndet lades det visserligen den 5 september utan diskussion till handlingarna (prot. IV, 563), men i bondeståndet föranledde det den 9 september en diskussion, som i hänsynslöshet visst icke stod efter debatten af den 1 juli, och hvarunder BENGT GUDMUNDSSON, understödd af HANS JANSSON m. fl., framstälde ett (af L. HIERTA författadt) förslag, att ståndet i en särskild skrifvelse skulle hos konungen anmäla sin missbelåtenhet med hans afgångna rådgifvare och uttala sin förhoppning, att han »för framtiden måtte finna rådgifvare, som i omvårdnad om lagarnes helgd, i nit och skicklighet samt i omsorg för rikets sannskyldiga nytta skulle verksammare bidraga till fäderneslandets båtnad och den furstes ära, hvilken svenska folket för 30 år sedan kallade att uppstiga på Sveriges tron, och till hvilken de städse blickat med förtroende». Detta förslag blef den 12 sept. remitteradt till ståndets enskilda besvärsutskott (prot. VII, 602—631, 673—687). Bland anföranden under denna diskussion väckte HEURLINS (författadt af J. P. THEORELL) stor uppmärksamhet.

sådana förhållanden ensamt kunnat hålla dem uppe: konungens förtroende. Detta skall i synnerhet hafva varit fallet med grefve POSSE, om hvilkens förhållande till konungen det till och med uppgifves, att »det ofta icke behöfdes mera, än att han yttrade en åsigt, för att konungen skulle fatta en annan.»[1] De båda statsministrarne funno derföre snart sin ställning outhärdlig, och sedan de genom **voteringarna i förstärkta statsutskottet den 23 juli** erhållit ett nytt bevis på sin oförmåga att afväpna oppositionen, anmälde de hos konungen sin önskan att afgå.[2]

---

[1] Uppgiften är ULFSPARRES, hvilken tillika meddelar, att konungens misstroende mot grefve POSSE daterade sig från dagen efter hans utnämning, då Aftonbladet haft en artikel af innehåll, att grefven, innan han mottagit justitiestatsministerembetet, hade »föreskrifvit vissa vilkor och förklarat, att derest konungen icke ville bifalla dessa, skulle han icke mottaga embetet». »Man kan föreställa sig CARL JOHANS vrede», fortsätter berättaren: »att någon skulle våga framställa för honom några vilkor för mottagandet af en tjenst, var något så oerhördt, att han icke kunde förstå, huru det kunnat falla någon in att tro, att sådant skulle lyckas.» Misstänkande, att det var grefven sjelf, som låtit utsprida det af tidningen omtalade ryktet, befalde konungen honom att offentligen dementera det. Detta skedde ock i de mest bestämda ordalag, men trots detta »bibehöll CARL JOHAN alltsedan ett visst misstroende mot grefve POSSE. Han misstänkte alltid, att grefven ville söka popularitet på hans bekostnad.» — Härmed öfverensstämmer till fullo, att konungen vid något tillfälle talat om justitiestatsministern såsom »*Sa Majesté* POSSE» (LILLIECRONAS dagbok för den 31 juli).

[2] Jfr FÅHRÆUS, anf. arb. s. 49. — I LILLIECRONAS dagbok för den 30 juli läses: »Man börjar nu få litet reda på hvad som förefallit i måndagskonseljen (den 27 juli) och föranledt statsministrarnes resignation. Sedan de kuranta målen blifvit expedierade, befaldes protokollsförandena att afträda. Då skall gubben gifvit till känna sitt beslut att åtskilja ständerna i anledning af hvad som förefallit i förstärkta statsutskottet. Äfvenledes hade han förklarat, att han ämnade vägra sanktion på ständernas beslut om säteriegarnes inträde i bondeståndet. Detta hade blifvit föremål för debatter, som slutats med de båda ministrarnes resignation.» Jfr FÅHRÆUS, anf. arb., s. 54.

Dessa voteringar rörde de af Kongl. Maj:t äskade anslagen till vissa allmänna arbeten (vattenkommunikationer) och till gevärstillverkning samt frågan om hyresersättning för de departementschefer, hvilka icke hade boställe.[1] Trots ifriga ansträngningar från regeringens sida utföllo de alla emot hennes önskningar, delvis med stor majoritet.[2] Utgången af de båda förstnämnda anfördes i den skrift, hvarmed statsministrarne motiverade sina afskedsansökningar såsom ett bevis på »riksens ständers missbelåtenhet med det sätt, hvarpå de utöfvat sina embeten». I saknad af »riksens ständers förtroende», som de påräknat »såsom stöd för sin embetsmannaverksamhet», förutsågo de att, i händelse de qvarstode såsom medlemmar af statsrådet, ständernas framtida beslut i statsregleringsfrågor skulle blifva likartade med de nu fattade, hvarigenom omöjlighet för konungen att hålla riksstyrelsen i jemn och oafbruten gång skulle uppstå. Af denna anledning och för att icke ådraga sig förebråelsen att hafva varit orsaken till ett sådant för riket olycksbådande förhållande ansågo de sig skyldiga både konungen, nationen och sig sjelfva att anhålla att blifva entledigade från sina embeten.

Detta var nu andra gången inom loppet af ett halft år, som konungens rådgifvare anförde brist på förtroende från riksens ständers sida såsom skäl för sin afgång. Ett dylikt skäl öfverensstämde ej med Carl Johans åsigter om statsrådens ställning till konungen och representationen. Då de båda ministrarnes afskedsansökningar den 31 juli föredrogos i statsrådet, förklarade han också, att deras begäran om entledigande »förvånade» honom: då han utnämnt dem, hade han varit ledd »hvarken

---

[1] Se ofvan sid. 89 not. 6, och sid. 83, not. 4.

[2] Hyresersättningen nekades med 71 röster mot 48; anslaget till vattenkommunikationer likaså med 75 mot 44; och till gevärsfabrikationen beviljades med 64 röster mot 55 i enlighet med borgareståndets beslut endast 36,000 rdr bko, medan Kongl. Maj:t hade begärt 60,000. Först. statsutsk. mem. n:r 242.

af tillfällighetens ingifvelse eller af något slags inflytande; om män »med mera upplysning och skicklighet» hade framstält sig för hans tanke, skulle han företrädesvis hafva valt dem. Han ville emellertid bevilja deras afskedsansökan, men uppmanade dem att ännu en kort tid fortfara med utöfningen af sina embeten, till dess han lyckats finna lämpliga efterträdare, — en uppmaning, som ministrarne förklarade sig skyldiga att efterkomma, på samma gång de dock »med hänsigt till de af dem förut anförda skäl» anhöllo, att Kongl. Maj:t täcktes, så snart omständigheterna sådant medgåfve, låta för dem utfärda afsked.[1]

* * *

Om konungen ogillade, att statsministrarne läto voteringarna den 23 juli bestämma sig för att lemna sina platser, så var han dock ingalunda blind för de utsigter öfver framtiden, som dessa voteringar öppnade. Med särskild oro motsåg han det öde, som anslagen till ministerstaten och till extra utgifter hade att vänta i ett utskott så sammansatt som det dåvarande förstärkta statsutskottet, och de följder deras nedsättning skulle erhålla i fråga om betalningen af kabinettskassans skuld. Han upptog derföre en plan att förekomma de nedsättningar i så väl dessa som andra anslag, hvarmed från oppositionens sida hotades, hvilken redan i juni varit under öfvervägande: söndagen den 26 juli meddelade han statsministrarne och landtmarskalken sitt beslut att följande torsdag afsluta riksdagen och hemförlofva ständerna. Ett dylikt steg funno emellertid de nämnda herrarne vara allt för äfventyrligt för att böra vågas, och då statsråden förenade sig med dem om att afstyrka det, så förmåddes konungen att afstå derifrån.[2] I stället framkastades af grefve BRAHE den tanken, att man skulle söka afböja den

[1] Se bil. B, n:r 14.

[2] Jfr PALMSTIERNA, anf. arb., s. 90 f., FÅHRÆUS, anf. arb. s. 54 f. och noten 2 å sid. 132 härofvan.

fara, som hotade kabinettskassans anslag, genom att åt ett hemligt utskott meddela de omständigheter, som kräfde deras oförminskade bibehållande, i förhoppning att utskottets medlemmar, som borde tagas förnämligast bland oppositionen, skulle, öfvertygade om de hittills varande anslagens nödvändighet, kunna förmå sina partivänner att afstå från planerna på deras nedsättning. Denna tanke gillades, och den 4 augusti afläts en Kongl. skrifvelse, hvari äskades, att ett **hemligt utskott** måtte af ständerna utväljas. Vid valen, som egde rum under de närmast följande dagarne, utsågos till dess ledamöter: af adeln grefve HORN, friherre W. F. TERSMEDEN — oppositionens verklige chef på riddarhuset — och major E. VON TROIL, af presteståndet biskop HEURLIN samt prostarne ÖDMANN och HALLSTRÖM, af borgareståndet grosshandlarne SCHARTAU och WÆRN samt brukspatron PETRÉ, och af bondeståndet J. J. RUTBERG, HANS JANSSON och NILS PERSSON.[1] För så vidt i regeringens plan ingick, att utskottet skulle bestå af inflytelserika oppositionsmän, var således allt väl beställdt.

I det tal, hvarmed konungen den 17 augusti öppnade utskottets förhandlingar, framhöll han utförligt och i starka ord sina förtjenster om rikets politiska trygghet och finansiela oberoende, varnande för att söka utan samverkan med honom »bereda utvecklingen af dessa lysande framgångar». Skälet för sitt beslut att äska utskottets tillsättning uppgaf han vara den förändring, som de politiska förhållandena i Europa sedan riksdagens början

[1] Till suppleant för herr WÆRN, som från den 15 augusti åtnjöt 6 veckors ledighet från riksdagsgöromålen, utsågs af borgareståndets elektorer den 12 september — *sedan* konungen låtit meddela utskottet, att ersättningsval för ledamöter deraf, som med permission voro frånvarande, icke behöfdes — grosshandlaren MORSING, en af de mest stortaliga oppositionsmännen. Denne kom dock aldrig att fullgöra uppdraget: den 13 september afhände han sig lifvet i följd af förstörda affärer. — Sedan major TROIL i februari lemnat riksdagen, utsågs (den 27 febr.) af adeln öfverste A. ANCKARSVÄRD att intaga hans plats i utskottet.

hade undergått, dermed syftande på det hotande läge, hvari den orientaliska frågan hade inträdt. För möjligen uppstående förvecklingar sade han sig önska inhemta utskottets åsigter om »fortfarandet af den neutralitet, han för Sverige och Norge faststält», erinrande derom att, antingen man beslöte sig för orubblig neutralitet eller icke, fordrades medel att upprätthålla den ställning man valt.[1] — Direkt om kabinettskassan nämndes i talet icke ett ord, men bland de handlingar, som nu meddelades utskottet, voro de flesta afsedda att lemna upplysning om de omständigheter, som föranledt hennes skuldsättning. Bland dessa handlingar märktes i främsta rummet en af utrikesstatsministern den 16 augusti till konungen aflemnad redogörelse för kassans nuvarande ställning, och denna åtföljdes af ett af konungen sjelf afgifvet yttrande, hvari påpekades de förskott han af sin enskilda handkassa hade lemnat. »Konungen», hette det vidare, »har ingått förbindelser i nationens namn. Han har uppfylt sin skyldighet och tviflar ej, att riksens ständer äfven uppfylla sin.» Då han räknat på att det nuvarande anslaget för ministerstaten fortfarande skulle komma att utgå, hade han »trott sig ej behöfva sammankalla rikets ständer år 1836, i den öfvertygelse att intet afdrag af detta anslag under åren 1841—46 kunde komma i fråga, och detta af det skäl, att af alla regeringar det i synnerhet vore de, som styrde en nation, den der genomgått en statshvälfning, hvilka vore nödsakade att med uppmärksamhet följa den europeiska politiken». Ännu ett skäl hade legat till grund för detta konungens beslut: han hade önskat undvika att genom en urtima riksdag öka de skattdragandes bördor, då inga högst vigtiga omständigheter fordrade det; han hade »ej trott, att en summa, som inom loppet af få år kunde återbetalas endast genom fortfarandet af närvarande anslag, borde ingå i beräkningen vid fattandet af ett beslut af denna egenskap, särdeles då man toge i betraktande de stora summor, hvilka staten

---

[1] Se bil. C, n:r 1.

sedan slutet af förra riksdagen och endast till följd af fredens bibehållande egde att disponera».[1]

Då under loppet af augusti den politiska situationen i Europa tillspetsade sig på ett sätt, som tycktes hota med omedelbart fredsbrott mellan Frankrike och de öfriga stormakterna, tog konungen sig deraf anledning att den 7 september gifva utskottet en ytterligare erinran om ständernas pligt i nu ifrågavarande fall, i det han förklarade sig öfvertygad om att ständerna icke »genom ett oväntadt afslag å alldeles oumbärliga diplomatiska medel» skulle beröfva honom möjligheten att upprätthålla det anseende bland Europas makter, som riket genom hans bemödanden hade vunnit, och hvarförutan det icke kunde påräkna att bibehålla sin neutralitet under det europeiska krig, hvars utbrott nu befarades. Hänvisande till de handlingar, som blifvit utskottet meddelade, framhöll han derjemte, huruledes de åtgärder, som föranledt kabinettskassans skuldsättning, varit nödvändiga för att bereda och trygga den lugna och fredliga utveckling, som under hans regering kommit riket till del. Med försakelse af den lycka, han i sitt fädernesland åtnjöt, och med uppoffring äfven af ekonomiska fördelar hade han 1810 mottagit nationens val för att bereda Sveriges välfärd: »Utskottet borde öfverväga att, om han hittills varit vårdaren af den allmänna friheten och den nationela sjelfständigheten, så tillhörde det nu ständerna och nationen att försköna de sista dagar, som återstode af hans lefnad.» Konungen gaf utskottets ledamöter tillstånd att, »utan att ingå i detaljer, som ej medgåfve offentlighet», meddela sina medbröder inom de fyra stånden de upplysningar om förevarande frågas verkliga beskaffenhet, som vore egnade att öfvertyga dem om den oundgängliga nödvändigheten af att förstärkta statsutskottet afhölle sig från att godkänna den föreslagna nedsättningen i kabinettskassans anslag.[2]

---

[1] Se bil. D, n:r 1, c.

[2] Se bil. C, n:r 4 och bil. D, n:r 4.

Då detta medgifvande lemnades, voro förslagen till propositioner för förstärkta statsutskottets voteringar i frågan redan färdiga att läggas på ståndens bord.

* * *

Statsutskottets svar på återremisserna af utlåtandena rörande **ordinarie statsregleringen,** till största delen afgifna under förra hälften af juli, förekommo i riksstånden till slutlig behandling under de första veckorna af augusti. Under åberopande af de åsigter, som uttalats af borgare- och bondestånden, hade utskottet i de flesta fall vidhållit sina ursprungliga förslag. För löneregleringen inom kammarkollegium och kammarrätten hade det visserligen tillstyrkt beviljandet af de äskade anslagsförhöjningarna, ehuru endast till nästa riksdag och med vilkor att lönetillökningarna skulle utgå såsom arfvoden; men det hade i stället nu funnit skäl att föreslå ett bestämdt förbud mot användning af besparingarna inom hufvudtitlarne till årliga arfvoden och sålunda sökt omöjliggöra hvarje försök att för andra verk och kårer tillämpa de af ständerna ogillade nya aflöningsstaterna.[1]

Att utskottets förslag på riddarhuset saknade hvarje möjlighet till framgång, togs på förhand så för afgjordt, att en stor del af minoriteten ej deltog i öfverläggningarna; inom preståndet fattades i de flesta punkter hufvudsakligen samma beslut som af adeln, hvaremot borgareståndet i allt väsentligt instämde med utskottet, och likaså bondeståndet, der detta ej gick ännu längre i besparingsnit.[2]

En följd häraf var, att en massa statsregleringsfrågor måste komma att afgöras genom förstärkta stats-

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 168, 193, 202, 203, 205, 213—219, 221, 226.

[2] R. o. Ad. prot. XI, 132 f., XII, 3 f. Prestest. prot. VI, 182 f. Borgarest. prot. IV, 181 f.; Bondest. prot. V, 749 f; VII, 16 f.

utskottet. För att man vid dettas voteringar skulle hafva någon hållhake på bönderna genomdrefs den 15 aug. på ett föga formenligt sätt hos adeln det beslutet, att frågan om mötespassevolans-afgiftens afskaffande, som mer än någon annan låg bönderna om hjertat, skulle afgöras först sedan dessa voteringar försiggått.[1] Detta beslut blef dock af föga praktisk betydelse, ty preste- och borgareständen beslöto redan nu att så till vida gå böndernas önskningar till mötes, att den ifrågavarande afgiften skulle från och med tiden för den nya statsregleringens tillämpning till hälften utgå af statsmedel.[2]

Föga gynsammare behandling än den stora statsverkspropositionen rönte till och med sådana K. M:ts förslag, som på ett eller annat sätt stodo i samband med den nya statsrådsorganisationen och dess tillämpning.

Påpekande den tidsutdrägt det skulle medföra, om alla de mål, som före den sista grundlagsändringens antagande hade blifvit handlagda af rikets allmänna ärendens beredning, hädanefter skulle direkt föredragas i statsrådet, hade K. M:t i proposition af den 26 maj förklarat sig vara betänkt på att »tills vidare låta de egentliga besvärsmålen äfven hädanefter undergå en särskild beredning genom tillkallade kunniga embetsmän». För detta ändamål hade K. M:t ansett lämpligast att till en början fortfarande äska biträde af ledamöterna i allmänna beredningen och föreslog derföre, att det dittills i riksstaten uppförda anslaget till nämnda verk skulle fortfarande och tills vidare utgå. Detta afstyrktes emellertid helt och hållet af statsutskottet under hänvisning till »det betänkliga deri, att sedan genom en af rikets ständer vid denna riksdag antagen och af K. M:t jemväl i nåder

---

[1] R. o. Ad. prot. XII, 63 f., 68—81, 107, 150—2, 157. Jfr X, 297, XI, 360 f.

[2] Prestest. prot. VI, 580—612; Borgarest. prot. IV, 251—288. Jfr om denna fråga statsutsk. utl. n:r 52 och 212; R. o. Ad. prot. VI, 505—532; Prestest. prot. III, 658—696; Borgarest. prot. II, 560—583; Bondest. prot. V, 129—157, 398—405, 474—480, 527.

gillad grundlagsförändring rikets allmänna ärendens beredning blifvit indragen, i annan ordning åter införa enahanda institution, hvilken för öfrigt icke i något afseende bidroge till att minska mängden af de mål, som af K. M:t i dess statsråd nu måste afgöras», — en mening, som af alla stånden godkändes (slutet af juli och midten af augusti[1]).

Om detta resultat mera var en följd af den ifrågasatta åtgärdens egen natur än af fiendtlighet emot regeringen, så torde ett motsatt förhållande hafva gjort sig gällande vid behandlingen af den del af K. M:s proposition om lönereglering för statsdepartementens expeditioner af den 9 juni, som rörde behofvet af särskildt anslag till indragningsstat för öfvertaliga embets- och tjenstemän inom kongl. kansliet. Härmed förhöll sig på följande sätt. K. M:t hade vid 1834 års riksdag gjort framställning om lönereglering inom kansliet. Denna framställning hade ständerna bifallit, men på samma gång antydt, att regleringen borde ske successivt.[2] Emellertid hade den blifvit på en gång satt i verket, och då nu antalet tjenstemän inom kansliet var större, än att alla kunde på ordinarie stat uppföras, men hvarken K. M:t begärt eller riksdagen anvisat anslag till särskild indragningsstat för de öfvertaliga tjenstemännen, så hade följden blifvit en brist på ungefär 16,000 rdr, hvilken måst betäckas dels genom nedsättning af de verkligen tjenstgörandes löner, dels genom anvisningar på 2:dra hufvudtitelns besparingar.[3] På detta missförhållande hade K. M:t i sin proposition om statsverkets tillstånd och behof fäst ständernas uppmärksamhet och begärt de öfvertaliga tjenstemännens

---

[1] K. M:ts prop. n:r 66. Statsutsk. utl. n:r 194. R. o. Ad. prot. X, 269; Prestest. prot. VI, 562—6; Borgarest. prot. IV, 167—72; Bondest. prot. VI, 478.

[2] Se bih. t. riksståndens prot vid 1834—35 års riksdag X, I, s. 274.

[3] K. M:ts prop. ang. statsverkets tillstånd och behof 1840, s. 16 f. Jfr HEURLINS yttrande i presteståndet den 6 maj 1840 (prot. III, 175 f).

öfverflyttning till indragningsstaten, men såsom förut är nämndt, hade statsutskottet afstyrkt denna framställning, alldenstund »hvarken behofvet deraf skulle kunnat inträffa eller någon brist i tillgångarne uppstå, om de grunder för verkställighet af regleringen blifvit följda, som rikets ständer vid sista riksdagen föreskrifvit».[1] I sin nyssnämnda proposition af den 9 juni hade K. M:t, särskildt åberopande vederbörande departementschefers yttrande, åter framhållit behofvet af det ifrågavarande anslaget och förklarat dess beviljande vara »ett oeftergifligt vilkor för en ändamålsenlig verkställighet af nu erforderliga tjensttereglering» inom kansliet;[2] men utskottet, som fortfarande ansåg, att »den nya regleringen, hvartill medel vid förra riksdagen anvisades, icke bort tillvägabringas annorlunda än i den mån de befintliga anslagen dertill lemnade tillgång», afstyrkte (30 juni) å nyo bifall till hvad K. M:t i denna del begärt.[3] Emot detta förfaringssätt reserverade sig så väl frih. SPRENGTPORTEN som utskottets ordförande, grefve HORN, hvilken ansåg att, då K. M:t sanktionerat riksdagens beslut i frågan om statsrådets organisation och då man kunde förutsätta, att »de garantier man kunde hemta af denna vigtiga förändring i Sveriges statsskick icke skulle uteblifva, om de ock ännu icke skulle visa sig nog tillförlitliga», så borde utskottet hafva tillstyrkt rikets ständer att med förtroende omfatta den nya styrelseformen och »bevilja kronans ministrar de medel, dessa ansågo nödvändiga för att bereda och handhafva ärendenas gång till den allmänna belåtenhet, som troligen icke inträffade, om ständerna, ingående på administrationens område, ville derinom, efter egna och konungens regering motsatta åsigter, reglera statsexpeditionerna och statens embetsverk i deras minsta detaljer». Han ansåg det vara oklokt att, om man erkände behofven, icke rent ut tillstyrka

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 40, s. 6.
[2] K. M:ts prop. n:r 67, s. 16.
[3] Statsutsk. utl. n:r 195, s. 9 f.

deras fyllande medelst bestämda anslag. Utskottet borde nämligen icke dagtinga med en outbildad, kanske äfven i många fall missledd, opinion om statens behof och tillgångar, hvilka efter noggrann pröfning borde af utskottet oförtäckt framställas, utan fruktan att tadlas för siffrornas mängd och belopp och utan begär att vinna bifall af den om rätta förhållandena okunniga allmänheten; utskottet borde tvärt om vara den auktoritet, som ledde ej mindre ständernas beslut rörande statsförvaltningsbestyren, än den allmänna opinionen till ett rättvist bedömande af statens angelägenheter, och finge icke i något fall bidraga till denna opinions förvillande.[1] Dessa sanna och värdiga ord uträttade dock ej mera, än att borgare- och bondestånden (5 och 8 augusti) utan omröstning förenade sig om den mening, som hyllats af utskottets majoritet.[2]

Till de åtgärder, som närmast voro en följd af statsrådets omorganisation, hörde äfven konungens framställningar om pension åt de män, som i följd deraf hade upphört att vara konungens rådgifvare, utan att på samma gång erhålla annan tjenstebefattning.

Den 19 maj hade Kongl. Maj:t aflåtit proposition om beviljande af pension å 4,500 rdr bko åt friherre Åkerhielm och å 4,000 rdr bko åt grefve Hård. Ingen af dessa herrar hade juridisk rätt till en dylik förmån, men billigheten talade i hög grad för att den blef dem medgifven: båda hade af politiska skäl nedlagt sina embeten, frih. Åkerhielm, ehuru endast en kort tid återstod, innan han lagligen skulle blifvit pensionsberättigad, och grefve Hård, ehuru han dermed beröfvade sig en inkomst, som var nödvändig för hans och hans familjs uppehälle och som ingen kunnat fråntaga honom, så vida han icke hade lemnat sin plats i högsta domstolen för att ingå i stats-

---

[1] Statsutsk. ofvannämnda utl. n:r 195, s. 12 f.

[2] Borgarest. prot. IV, 172—175; Bondest. prot. VII, 147. Bland de punkter, som presteståndet återremitterade, var äfven denna (prot. VI, 578). Adeln återremitterade hela utlåtandet, åberopande grefve Horns reservation (prot. X, 269 f.).

rådet. Men härtill kom ett annat skäl, som med eftertryck framhölls så väl inom utskottet som vid de följande diskussionerna inom stånden och hvilket på följande sätt uttalades af major VON TROIL: »Om det nu blifver en antagen praxis, att personer, som i öfverensstämmelse med den rådande parlamentariska majoriteten ingå i ministèren, då de genom tidernas omvexling befinna sig i minoriteten och derföre se sig nödsakade att afgå, hvarken må ega att återgå till de tjenster, de förut innehaft[1] eller hafva att af staten förvänta något understöd för sin återstående lefnad, så befarar jag, att ingen person, som ej eger betydlig enskild förmögenhet, eller åtminstone fullkomligt ekonomiskt oberoende, finner sig kunna våga försöket att på denna upphöjda plats gagna fosterlandet, om ej till äfventyrs militärer, enär grundlagen tillåter dem att i sådant förhållande bibehålla sina förra tjenster. Om det ej kan nekas, att ett af de allra vigtigaste syftemålen vid ordnandet af statens angelägenheter måste vara, att konungens råd måtte komma att utgöras af de på en gång mest redliga, upplysta och skickliga män fosterlandet eger, så kan det ingalunda vara väl betänkt, att valet måste inskränkas inom egendoms- och penningearistokratien, en klass, som inom vårt land ej är synnerligen talrik och der måhända de utmärkta egenskaperna ej äro mindre tunnsådda än inom de öfriga.» Han yrkade derföre de ifrågavarande f. d. statsrådens uppförande på indragningsstat med halfva lönen, och häri instämde 10 af utskottets ledamöter. Majoriteten ansåg sig dock böra helt och hållet afstyrka all pension och åberopade som särskildt skäl derför, att konstitutionsutskottet funnit sig föranlåtet att mot de män, hvilkas pensionerande nu vore i fråga, rikta anmärkningar enligt så väl § 106, som

---

[1] Först vid följande riksdag antogs den lydelse af § 34 RF., som ännu gäller och hvilken möjliggör den nu rådande praxis, att ett embete, som innehafves af en person, hvilken utnämnes till statsråd, får stå ledigt, för den händelse att innehafvaren vid afgång ur statsrådet skulle vilja dertill återgå.

§ 107 RF.; och denna mening godkändes af ej mindre borgareståndet än bondeståndet, af det förra med 21 röster mot 18, af det senare utan så väl diskussion som votering.[1]

Något annorlunda stälde sig den samtidigt behandlade frågan om löneersättning åt f. d. statssekreterarne GRIP och VON HARTMANSDORFF. Dessa herrar hade nämligen icke såsom de ofvan nämnda sjelfva begärt afsked, utan deras embetsbefattning hade upphört derigenom, att de platser, de innehaft, blifvit indragna. K. M:t aflät ej heller proposition om deras pensionerande, utan inskränkte sig till att genom skrifvelse af den 19 maj meddela ständerna, att nämnda herrar, hvilkas befattningar genom statsrådets förändrade organisation upphört, enligt K. M:ts åsigt vore berättigade att, så länge de ej erhållit andra embeten, bibehållas vid dittills innehafda löneförmåner, hvilket nu meddelades, på det att erforderligt anslag till löneersättningar måtte af ständerna varda å allmänna indragningsstaten uppfördt; och hade K. M:t emellertid anbefalt statskontoret att i vanlig ordning fortfarande utbetala de ifrågavarande lönerna. Det utlåtande, som statsutskottet med anledning af detta meddelande afgaf (29 juli), var säkerligen för många oväntadt. Det innehöll nämligen, att, då det varit åt K. M:t öfverlemnadt att i de fall, då personer enligt gällande författningar vore till pension å allmänna indragningsstaten berättigade, derom meddela föreskrift, så kunde det, som i nu förevarande fall blifvit å K. M:ts sida åtgjordt, icke betraktas annorlunda än som ett regeringsbeslut, hvilket icke kunde, emot § 90 RF., blifva föremål för ständernas pröfning. Utskottet hade derföre icke funnit sig tillhöra att bedöma, huruvida de båda f. d. statssekreterarne vore berättigade till den af K. M:t beviljade förmånen, och föreslog derföre utan vidare pröfning det erforderliga an-

[1] K. M:ts prop. n:r 65. Statsutsk. utl. n:r 257 (29 juli). Borgarest. prot. IV, 511—522 (29 aug.); Bondest. prot. VII, 320 (22 aug.). Adeln och presteståndet återremitterade utlåtandet. R. o. Ad. prot. XII, 335—8; Prestest. prot. VII, 278—88.

slagets uppförande å indragningsstat,[1] medan det samtidigt (31 juli) anmälde anledning till anmärkning mot konungens rådgifvare, för det de underlåtit att tillstyrka herrar GRIPS och HARTMANSDORFFS afskedande, innan sanktion gafs åt ständernas beslut om departementalstyrelsens införande.[2] Utskottets hemställan, som beslöts med en rösts majoritet, godkändes af adeln och presteståndet, men att den ej skulle vinna de öfriga ståndens bifall, kunde på förhand inses: utlåtandet blef af dem ej ens återremitteradt, utan afslogs (26 och 29 aug.) utan vidare omgång.[3]

Lägger man till allt detta, att den 29 juli inom trenne riksstånd[4] anmälts anledning till anmärkning mot konungens rådgifvare, hemtad från statsrådets allt sedan den 16 maj »till antalet ofullständiga sammansättning», och att konstitutionsutskottet funnit skäligt att i memorial af den 21 augusti påpeka, »huru anmärkningsvärd den underlåtenhet förekomme, att K. M:ts rådgifvare låtit utan påminnelse till statsrådets protokoll bero vid det förhållande, att tvenne statsrådsembeten redan i flere månader varit vakanta», och att öfverlemna saken till ständernas åtgärd under åberopande af § 107 RF.,[5] så kan man åtminstone delvis fatta arten af de svårigheter, som mötte konungens försök att rekrytera sin rådgifvarepersonal.[6] Han hade ej heller, då grefve POSSE den 5 september erhöll definitivt afsked, lyckats finna någon lämplig efterträdare, hvadan statsrådet TÖRNEBLADH förordnades att tills vidare förestå justitiedepartementet. Hvad angår friherre STIERNELD, så ansågs han ej böra

[1] K. M:ts prop. n:r 64. Statsutsk. utl. n:r 258.

[2] Statsutsk. mem. n:r 270. Denna anmärkningsanledning blef af konstitutionsutskottet den 5 oktober underkänd; mem. n:r 48.

[3] R. o. Ad. prot. XII, 338—59; Prestest. prot. VII, 289—303; Borgarest. prot. IV, 522—31; Bondest. prot. VII, 370—5.

[4] Af hrr MUNCK AF ROSENSCHÖLD, MORSING och SVEN HEURLIN.

[5] K. U:s mem. n:r 33.

[6] Jfr brukspatron DE MARÉS yttrande i borgareståndet den 29 aug.: prot. IV, 519.

formligen afgå, innan riksrättsprocessen var utagerad; han erhöll derföre endast tjenstledighet, och vården af hans departement lemnades åt statsrådet Ihre.

Ytterligare tvenne platser i statsrådet voro således tomma, och ständernas debatter om konstitutionsutskottets nyssnämnda memorial stodo för dörren. Förmodligen var det sistnämnda omständighet, som manade de qvarvarande statsråden att i samma konselj, der besluten med anledning af statsministrarnes afskedsansökningar blifvit på deras »underdåniga tillstyrkan» fattade, till protokollet afgifva en framställning af »de allt mera uppenbara olägenheter, som statsrådets allt sedan dess förändrade organisation fortfarande ofulltalighet hade till följd», och att tillika påkalla konungens uppmärksamhet på »angelägenheten att, då genom de båda statsministrarnes afgång antalet af statsrådets ledamöter nu blifvit än mera inskränkt under det i grundlagen bestämda, rättelse i detta förhållande med det snaraste måtte beredas». Statsrådets bristande fulltalighet vore ej blott oförenlig med grundlagens anda; i följd af bokstafliga innehållet i § 8 RF. lade den »ett ovilkorligt hinder mot företagandet af vigtigare regerings- och lagstiftningsärenden»,[1] och då ett längre fortfarande af detta förhållande skulle blifva af en betänklig inverkan på riksstyrelsens jemna gång, förklarade de sig anse det vara af yttersta behof påkalladt, att detta hinder måtte varda undanröjdt. Man torde få antaga, att det ej för statsrådets ledamöter var någon nyhet, hvad konungen i sitt svar meddelade dem, nämligen att han vore betänkt på besättandet af de lediga platserna, så snart sådant med iakttagande af

[1] Denna åsigt, enligt hvilken för iakttagande af bestämmelserna i § 8 RF. fordrades ej blott närvaro af samtliga statsrådsledamöter, som ej hade laga förfall, utan äfven att samtliga platser inom statsrådet skulle vara besatta, finner man vid denna tid framhållas inom stånden, äfvensom af ständernas utskott, såsom stats- och konstitutions-utskotten. Men oväntadt är att finna den framstäld äfven af statsrådets ledamöter.

den dertill erforderliga grannlaga pröfning lämpligen kunde ske.[1] I handling svarade han med att få dagar derefter besätta en af de lediga platserna, i det att professorn i praktisk filosofi vid Upsala universitet SAMUEL GRUBBE utnämndes till konsultativt statsråd.[2] På samma gång förordnades denne att, under den tid statsrådet IHRE förvaltade utrikesärendena, förestå ecklesiastikdepartementet.

Af de sju departementen sköttes således fyra på förordnande, och de konsultativa statsrådens platser stodo i verkligheten samtliga tomma. Att en regering, som var på detta sätt sammansatt, skulle kunna uppträda med nödig handlingskraft, var svårligen att vänta. Och dock torde de fel, som vidlådde hennes organisation, ej hafva varit de förnämsta: statsrådets ledamöter synas allt för mycket hafva saknat den energi och den känsla af sin ställnings pligter och ansvar, som förhållandena ovilkorligen fordrade. De lära ej ens hafva egt förmåga att fatta, huru allvarlig situationen i verkligheten var: huru skulle man då från dem kunnat vänta de åtgärder, som denna situation kräfde? »Till styrelse märkes intet tecken», skref i början af september en af ledarne för det konservativa partiet bland ständerna, »statsskeppet lemnas åt vind och våg. Om och hvilka planer och illusioner man å högre ort kan göra sig, är åtminstone för mig en fördold hemlighet. De qvarstående, allt för beskedliga och menlösa statsråden tyckas vara lugna och belåtna. De sköta i maklighet de kuranta målen, — och hvad de vigtiga angelägenheterna beträffar, tänka

---

[1] Se bil. B, n:r 15.

[2] Ryktet om utnämningen, hvilken lär hafva skett på erkebiskopens tillstyrkan, helsades af Aftonbladet för den 11 sept. med den förklaringen, att det ej kunde sätta tro till »ett så bedröfligt val» af en »opraktisk, svag och utnött gubbe». — Konungen hade förut erbjudit platsen åt biskop HEURLIN, men »lätt gifvit vika för hans mer än giltiga skäl» att icke mottaga uppdraget. (Se bil. E, n:r 1.) — Äfven GEIJER hade varit påtänkt. (Se hans bref till sin hustru d. 3 juli 1840).

de väl: kommer dag, kommer råd; Herren hjelper de enfaldige. Någon fara för framtiden tyckas de alls icke ana. De äro hvarken kalla eller varma, — och litet smittade af tiden, torde ordet reform äfven för dem vara kärt, utan att de närmare bry sina öfverkloka hufvuden med den beniga frågan, hvad och huru skall reformeras. Deras enda bekymmer och enda ambition, utom äran af ministertiteln, tyckes vara att väl försvara sig mot 106 och 107 — och således framstå i ett större ljus, än de bortgångne. Dermed tro de sig hafva uppfylt allan rättfärdighet. Hvad jag om dem yttrat är ett utbrott af en billig harm öfver deras indolens, deras glömska af sin pligt att stödja konungamakten och i tid söka mota de faror, som hota både konungahus och fädernesland. Hafva de något bekymmer, så är det för den inkompletta konseljen.»[1] — Under sådana förhållanden är det tydligt, att det *icke blott* var ställningen inom riksdagen, som föranledde den, såsom det tycktes, oöfvervinneliga svårigheten att få de lediga platserna inom statsrådet besatta med män, som hade något statsmanna-anseende att förlora.

På ett märkligt sätt öfverensstämmer denna biskop Heurlins karakteristik af statsrådets ledamöter med de anmärkningar mot »dessa likgiltiga ministrar, hvilka hade nästan ingen färg», som under adelns debatt om konstitutionsutskottets nyssnämnda memorial den 12 september framstäldes af grefve Anckarsvärd: hvad han främst fordrade af en »ministèr» vore grundsatser, men den nuvarande vore bildad så, att »man icke visste, om den hade några åsigter eller ej». För att komma ur den »olyckliga villervalla», hvari man för närvarande befunne sig, fordrades först och främst det nuvarande statsrådets aflägsnande, ty dessförinnan saknade man möjlighet att få »en ministèr, bildad efter bestämda åsigter». Af detta skäl yrkade han, »att ridderskapet och adeln, med den ledning som § 107

[1] Heurlin till Kullberg den 8 september 1840 (bil. E, n:r 1). Hans omdöme ändrades ej under den återstående delen af riksdagen: se hans bref till Kullberg den 22 febr. 1841 (bil. E, n:r 2). — Jfr Palmstierna, anf. arb., s. 98.

RF. lemnade och på grund af konstitutionsutskottets betänkande, måtte hos Kongl. Maj:t göra underdånig anmälan om entledigande af samtliga ledamöter af dess närvarande statsrådspersonal». För detta yrkande fann han emellertid ej ens understöd af flertalet bland sina partivänner. Troligen hade man fått kännedom om, att statsråden hade sörjt för aflägsnande af den orsak till anmärkning emot dem, hvarpå utskottet grundat sin framställning, och de fleste bland oppositionens talare yrkade på memorialets återremiss i syfte att, i enlighet med en af prosten HALLSTRÖM inom utskottet afgifven reservation, från utskottet erhålla förslag att ständerna skulle i underdånig skrifvelse för konungen uttala sina bekymmer öfver det ofullständiga skick, hvari statsrådet befunne sig, och sin önskan, att detta missförhållande måtte afhjelpas. Ett dylikt beslut hade af bonde- och borgareständen blifvit fattadt den 9 september, och inom preståndet röstade för denna åtgärd ej mindre än 19 ledamöter mot 21, hvilka väl »funno det förhållande, som föranledt utskottets memorial, bekymmersamt», men dock icke ansågo någon annan åtgärd vara att dermed vidtaga, än att lägga detsamma till handlingarna (12 sept.), Samma beslut, utan motivering, fattades med 68 röster mot 28 af riddarhuset.[1]

Den anmälan enligt § 107 RF., som statsrådets ledamöter så mycket fruktade, hade de således denna gången lyckats undgå. Vida betänkligare åtgärder voro emellertid från oppositionens sida planlagda, och för att afvärja dessa kräfdes visserligen andra kraftyttringar än anföranden till statsrådets protokoll. Framför allt fordrades att till samverkan förena och till handling leda de element inom stånden, af hvilka en verklig motståndskraft mot koalitionens och den radikala oppositionens förenade makter kunde bildas. Lösningen af denna uppgift, som borde varit regeringens, öfvertogs, då det visade sig att från hennes sida intet var att vänta, af några energiska

[1] Bondest. prot. VII, 589—94; Borgarest. prot. IV, 674—85; Prestest. prot. 594—622; R. o. Ad. prot. XIII, 308—55.

och patriotiska män utom statsrådets krets: landtmarskalken friherre PALMSTIERNA, herr VON HARTMANSDORFF, biskop HEURLIN och borgmästaren LAGERGREN. På den förstnämndes initiativ förenade de sig om att »samråda om sättet för de återstående vigtigare frågornas behandling och sålunda bereda en dittills stånden emellan saknad öfverensstämmelse i nödiga åtgärder för upprätthållande af grundlagarnes helgd, konungamaktens anseende och» — så vidt under för handen varande omständigheter sig göra läte — »den ordning och laglydnad, hvarpå samhället egde berättigade anspråk».[1] Resultaten af denna öfverenskommelse dröjde ej att visa sig.

Den 16 september förekom statsutskottets memorial i anledning af ståndens skiljaktiga beslut angående den ordinarie statsregleringen till behandling inom stånden. Fullföljande sin plan att med frågor om statsanslag sammanbinda organisationsfrågor hade utskottet uppgjort propositioner för votering i förstärkt statsutskott äfven om två stånd stannat emot två i fråga om sådana vilkor för anslag, som, utan att stå i omedelbart samband med anslaget, föllo inom området för konungens ekonomiska eller administrativa lagstiftningsmakt, och till och med om detta förhållande inträffat i fråga om förslag till underdåniga framställningar, hvilka icke på något sätt inverkade på den statsreglering, som nu skulle uppgöras. Till frågor, som sålunda skulle med riksens ständers rätt afgöras af förstärkta statsutskottet, hörde det vid beslutet om anslag till löneförhöjning åt professorerna vid Karolinska institutet af borgare- och bondestånden fästade vilkoret, att institutet skall så organiseras, att dess alumner måtte kunna »vid institutet fullborda sin bildning i medicinska yrket till erhållande af medicine doktorsgrad»; det af nämnda båda stånd vid anslaget till Dramatiska spektaklet fästade vilkoret, att hinder för enskilda teatrars anläggande i hufvudstaden icke vidare måtte ega rum; det af samma stånd fattade beslutet, att de kongl. lustslotten

[1] PALMSTIERNA, anf. arb., s. 98.

skulle (med ståthållarebefattningarnas upphäfvande) ställas under inseende af en enda embetsmyndighet, äfvensom de framställningar de i enlighet med utskottets förslag[1] beslutit om ändring i gardesregementenas och Kronprinsens husarregementes organisation, om indragning af Vermlands fältjägareregemente, af lifbeväringsregementets och Hallands bevärings befäl, om undersökning för reorganisation af Gotlands nationalbevärin g m. m.

Då utskottets memorial icke åtföljdes af någon reservation, väntade man antagligen intet egentligt motstånd inom stånden. Oppositionsmännens öfverraskning var derföre troligen ej mindre än deras harm, då adeln på yrkande af herr von Hartmansdorff, friherre Cederström, assessor Lagerhielm o. a., presteståndet under ledning af biskop Heurlin, sekunderad af prostarne Åstrand och Gumælius m. fl., förkastade alla utskottets ifrågavarande förslag till voteringspropositioner såsom stridande mot grundlagarne, hvilka ej medgåfve votering i förstärkt statsutskott om förslag af ekonomisk eller administrativ beskaffenhet, som af två stånd blifvit antagna och af två förkastade.[2]

I förbittringen öfver denna oförmodade kraftåtgärd, som i borgareståndet af herr Petré förklarades] vara »förnärmande mot konungen» och »förorättande för de båda riksstånd, hvilkas lagliga tillgörande i anledning af § 62 RF. den åsyftade att tillintetgöra», tänkte man inom oppositionen på desperata åtgärder, såsom att ej heller låta votering ega rum i de frågor, för hvilka voteringspropositioner blifvit af alla stånden godkända, men i förhoppning på »ordningens återförande», såsom det hette, afstod man från tanken derpå,[3] och förstärkta statsutskottets voteringar i dessa frågor — 35 till an-

---

[1] Se ofvan sid. 73.

[2] Statsutsk. mem. n:r 301 (27 aug.). R. o. Ad. prot. XIII, 386—460; jfr 462—77; Prestest. prot. VII, 625—52. Jfr Borgarest. prot. IV, 757—85, och Bondest. prot. VII, 681—4.

[3] Se Borgareståndets prot. den 26 september (IV, 822—826). Jfr Bondest. prot. den 30 sept. (VII, 782—5).

talet — försiggingo den 29 september och 1 oktober. Här visade sig oppositionens styrka alldeles öfvermäktig: den vann alla de voteringar, som den ville vinna.[1] Till dem hörde de, som angingo anslagen till ministerstaten och till extra utgifter. Med anledning af konungens begäran, att hemliga utskottets medlemmar skulle i fråga om dessa anslag meddela sig med ledamöterna af förstärkta statsutskottet, hade brukspatron PETRÉ dagen före omröstningarnas början, med hänvisning till »den grundlagsvidriga tillkomsten af ministerkassans skuld» och anmärkande att de meddelade diplomatiska handlingarna »ingalunda kunde anses lemna nöjaktig utredning af skuldens uppkomst», till hemliga utskottets protokoll förklarat, att han komme att afgifva sin röst för nedsättning af dessa anslag.[2] Oppositionens seger vanns också här med en majoritet af 71 röster mot 48.

Hade utgången af förstärkta statsutskottets voteringar den 23 juli varit nog att motivera de båda statsministrarnes afskedsansökan, så kunde det väl tyckas, som om de, hvilka nu försiggått, hade bort utgöra tillräckligt skäl till afgång för de återstående ledamöterna af det statsråd, som hade bildats den 16 maj. Ur denna synpunkt framhöllos de också af oppositionspressen, medan man å andra sidan erinrade statsråden om den gamla regeln, att »i all strid måste man göra motsatsen af hvad fienden söker att drifva till».[3] Och hvad man än må hafva att anmärka mot de män, som då utgjorde konungens statsråd, så måste man dock hålla dem räkning för att de ej öfvergåfvo sin konung i farans stund.

Att det var mot *honom*, som oppositionens attacker i verkligheten voro riktade, visade sig ej blott af voteringarna om anslagen till kabinettskassan.

Under hemliga utskottets öfverläggningar om svaret på konungens framställning i neutralitetsfrågan hade brukspatron PETRÉ föreslagit, att i detta svar skulle in-

[1] Förstärkta statsutskottets memorial n:r 339.
[2] Se bil. C, n:r 12.
[3] Se Svenska Minerva för den 1 oktober 1840.

ryckas ett uttalande af den förhoppningen, att konungen skulle täckas »enligt hela nationens önskan» besätta de lediga platserna i statsrådet med »fosterländskt sinnade män». Med anledning häraf hade konungen den 18 september låtit meddela utskottet, att han visserligen gerna mottoge de upplysningar det kunde finna sig föranlåtet att i politiska ämnen framställa, men att han, i händelse utskottet vidrörde ifrågavarande ämne, såge sig försatt i nödvändighet att vägra emottagandet af dess betänkande: sedan grefve TROLLE-WACHTMEISTER afsagt sig justitiestatsminister-embetet, hade konungen erbjudit det åt f. d. statssekreteraren friherre NORDENFALK, åt presidenten L. H. GYLLENHAAL, åt statsrådet TÖRNEBLADH, åt justitierådet BREDBERG, åt justitierådet ISBERG och väntade, sedan alla dessa afböjt anbudet, nu svar på en likartad framställning till presidenten friherre EHRENBORGH; utskottet kunde häraf finna, hvad konungen gjort för att i detta fall gå den allmänna önskan till mötes, likasom att konungen blifvit försatt i största bekymmer öfver den ringa framgång ärendet hittills haft och öfver de alltjemt förnyade afsägelserna; utom det obehag detta förhållande förorsakat konungen, skulle det högeligen smärta honom, om utskottet, hvars nitiska medverkan i bedömandet af hans afsigter han hade påräknat, ytterligare skulle beröra ett ämne, som konungen ansåge icke tillhöra utskottets handläggning och hvarom han icke hade begärt dess yttrande.[1]

Detta konungens meddelande hindrade ej herr PETRÉ att med all makt söka genomdrifva det **förslag till framställning rörande statsrådets komplettering**, hvarmed konstitutionsutskottet en vecka efter de nyssnämnda voteringarna inkom till stånden. Anförande att konungen ännu ej fattat och, — enligt utskottets sätt att tyda § 81 RF. — så länge statsrådet ej vore fulltaligt, ej heller kunde fatta beslut angående vissa af ständerna föreslagna grundlagsändringar, af hvilkas öde beskaffenheten af de grund-

---

[1] Se bil. C, n:r 8, n:r 9 och sid. XCII f.

lagsarbeten, hvarmed utskottet nu vore sysselsatt, delvis berodde, föreslog det, att ständerna skulle genom en underdånig skrifvelse anhålla, att »Kongl. Maj:t ville bringa statsrådet till den fulltalighet, som § 5 RF. föreskrefve».[1] Rättigheten att framställa detta förslag ansåg sig utskottet kunna hemta ur mom. 2 § 37 RO., likasom om detta stadgande skulle gifvit det någon annan förslagsrätt än den, som utskottet i följd af andra grundlagsbestämmelser egde.[2]

Detta memorial, som icke åtföljdes af en enda reservation,[3] afgafs den 8 oktober. Under den närmast föregående tiden hade tidningarna haft mycket att förmäla om de fruktlösa försöken att fylla de lediga platserna inom statsrådet,[4] och innan frågan förekom till behandling i stånden, kunde ytterligare meddelanden göras angående ansträngningar i samma syfte.[5] Under de debatter inom stånden, som utskottets framställning föranledde, omtalades också dessa konungens bemödanden såsom allmänt kända och således ej heller för utskottet obekanta,

[1] Konst.-utsk:s mem. n:r 50.

[2] Det ifrågavarande momentet lydde: »Intet utskott, *konstitutions- och bankoutskotten allena undantagna*, vare berättigadt att väcka frågor till afgörande i riksens ständers plena, eller att upptaga andra ämnen än de från plena remitterade.»

[3] I presteståndet meddelade biskop HOLMSTRÖM, att han varit frånvarande, då beslutet fattades, och derföre icke varit i tillfälle att afgifva reservation.

[4] Se t. ex. Dagligt Allehanda för den 15, 19 och 24 september samt 5 oktober.

[5] Så väl Aftonbladet som Dagligt Allehanda stälde friherre NORDENFALKS besök i Stockholm i oktober i samband med uppgifter om nya underhandlingar om justitiestatsministerembetets öfverlemnande åt honom. Jfr PALMSTIERNA, anf. arb., s. 97. — I sammanhang härmed må nämnas, att, sedan dessa underhandlingar strandat, statsrådet FÅHRÆUS den 5 nov., efter öfverenskommelse med sina kamrater inom statsrådet, »ehuru man icke var viss, om hans kandidatur skulle af högsta viljan godkännas», förfrågade sig hos J. G. RICHERT, huruvida han vore villig att mottaga embetet; men äfven denna framställning erhöll ett afvisande svar. Se FÅHRÆUS, anf. arb. s. 52. Jfr bil. F, n:r 4 och 5.

en anmärkning, som på riddarhuset föranledde grefve ANCKARSVÄRD att »såsom en ledamot af konstitutionsutskottet uppriktigt, öppet och ärligt förklara, att han vore i den allra största okunnighet om de åtgärder, som i nu ifrågavarande hänseende blifvit vidtagna». »Svårigheten att komplettera statsrådet», förtfor han, »ligger helt enkelt deruti, att det konstitutionela systemet och den derifrån oskiljaktiga statsrådsansvarigheten icke under dessa 30 år förmått inom vårt konstitutionela samhälle göra sig gällande. Den kommer deraf, att man ännu fortfarande tror sig kunna inplocka personligheter blott med afseende å personliga konsiderationer och ingalunda efter principer och grundsatser. Så länge man så förfar, må man också icke vänta sig något förtroende.»[1] Verkliga syftningen med den ifrågasatta åtgärden var med dessa ord nog tydligt angifven, och ännu mera oförblommeradt framträdde den i hr PETRÉS hänsynslösa språk: »Då Kongl. Maj:t», yttrade han, »ännu icke meddelat något bestämdt rörande de till Kongl. Maj:t långt för detta aflemnade förslag till grundlagsändringar, har utskottet ansett detta för riksmötets behöriga fortgång beklagliga förhållande tydligen utmärka, att Kongl. Maj:ts regering lider af en brist, egnad att väcka den högsta allmänna missbelåtenhet, i samma mån som den leder till statsskickets upplösning och underhåller den förkastliga, ensidiga, oefterrättliga, okunniga, ansvarslösa och börds-aristokratiska styrelse, som man i senare tider gifvit namn af sängkammar-regering. Intet officielt meddelande har kommit till rikets ständers kännedom rörande Kongl. Maj:ts fruktlösa försök att komplettera statsrådet, och man kan gerna våga hundrade mot ett, att hindren för tillvägabringande af statsrådets fulltalighet ligga i arten af den vilja, som föredrager ett fortfarande af allenastyrelsen framför en konstitutionel, för landets sannskyldiga intressen nitälskande regering.»[2]

---

[1] R. o. Ad. prot. XVII, 121.
[2] Borgareståndets prot. V, 718.

Inom borgareståndet ansåg ingen mera än borgmästaren Lagergren det löna mödan att uppträda mot den föreslagna åtgärden, som också bifölls utan votering (11 nov.). I bondeståndet godkändes den till och med utan diskussion (4 nov). Annan blef utgången inom preste-ståndet och riddarhuset (18 nov.). Så väl erkebiskopen som landtmarskalken nekade nämligen att framställa proposition på bifall till förslaget, anförande som skäl, att utskottet genom dess framställande öfverskridit den i grundlagarne stadgade gränsen för dess verksamhet, och denna åtgärd godkändes af vederbörande stånd; af preste-ståndet med 28 röster mot 22,[1] af adeln med 102 röster mot 43.[2]

Riktad mot det utskott, som egde att utöfva skiljedomarekallet i händelse af tvist mellan talman och stånd om grundlagarnes rätta tolkning, framkallade denna propositionsvägran en så mycket större förbittring, som konstitutionsutskottet förut sökt göra den tolkningen af § 55 RO. gällande, att talman icke i någon händelse vore berättigad att vägra proposition på ett förslag, som blifvit framstäldt af ett *utskott*, hvilket som helst.[3] Flere reservationer anmäldes också deremot, på riddarhuset under en stämning, som bäst karakteriseras af de ord, hvari konstitutionsutskottets ordförande, grefve Anckarsvärd, »med hela smärtan af en för fäderneslånd, konungamakt, laglighet, rättvisa och billighet känslig själ» afgaf sin. »Jag måste», yttrade han bland annat, »reservera mig mot den revolutionära rörelse, för hvilken herr friherren och landtmarskalken synes hafva satt sig i spetsen genom vägran att framställa proposition till bifall på ett betänkande från det utskott, som har sig i grundlagarne uppdraget att tolka dessa lagar och att slita de tvister, som möjligtvis inom stånden kunna uppkomma angående

[1] Prot. X, 448.

[2] Prot. XVII, 137.

[3] Se K. U:s mem. n:r 10 och 44. Mot detta tilltag hade dock grefve Spens samt hrr Cederschiöld, Geijer, Holmström, Hallström och Morén reserverat sig.

samma lagars ordaförstånd. — — Bland de kännbaraste uppoffringar, medborgerligheten har att göra, är säkert den af en mångårig, långvarig och, hvad mig enskildt beträffar, mera än 30-årig förkärlek för personligheten; och för mig är det alltså smärtande att vid detta tillfälle på fosterlandets altare nedlägga uppoffringen af denna känsla för fullgörande af mina medborgerliga pligter. Emellan hr friherren och landtmarskalken samt den majoritet inom detta hus, som så väl i dag som vid flere andra tillfällen understödt hr friherrens vägrade propositioner, och den minoritet, till hvilken jag hörer, finnes ingen annan domare än svenska folket; och det är till detta folk jag vädjar, säker om domslutet oss emellan.»[1] Äfven inom borgare- och bondestånden föranledde den ifrågavarande åtgärden bittra yttranden, inom det förra af herr PETRÉ, som fann tillständigt att beteckna den såsom ett »ordföranderättens missbruk»», en »omstörtande åtgärd, ingripande i riksens ständers laglikmätiga rätt» o. s. v.,[2] inom det senare af flere, bland hvilka HANS JANSSON föreslog, att, »sedan genom landtmarskalkens och erkebiskopens vägran att framställa propositioner den väg, grundlagen angifvit att genom riksens ständers samfälda beslut meddela nationens tänkesätt, blifvit afskuren», bondeståndet enskildt skulle till Kongl. Maj:t ingå med anhållan om statsrådets komplettering, samt att borgareståndet skulle inbjudas att för sin del vidtaga samma åtgärd.[3]

Då detta förslag väcktes, återstod dock för bondeståndet ännu en möjlighet att medverka till en riksens ständers samfälda åtgärd i det åtrådda syftet. Samma dag som konstitutionsutskottets första memorial i ämnet blifvit af adeln lagdt till handlingarna (12 sept.), hade hr BENGT RIBBING väckt motion om att ständerna skulle

---

[1] R. o. Ad. prot. XVII, 139 f.

[2] Borgarest. prot. V, 817—822.

[3] Bondest. prot. IX, 143 f., 453—9. Motionen remitterades till ståndets enskilda besvärsutskott och måtte der hafva blifvit begrafven.

hos konungen anhålla, ej blott om statsrådets komplettering utan ock om statsrådsplatsernas besättande med redliga, allmänt aktade svenska män, »som vore öfvertygade om nödvändigheten af att grunda sina råd på en opinion, hvilande på rationela grunder och som bjöde enhet både mellan regeringsledamöterna inbördes och med riksens ständers uttalade tänkesätt — d. v. s. ömsesidigt förtroende».[1] Denna motion remitterades till allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, hvilket ansåg den dels grundlagsvidrig — såsom stridande mot § 90 RF. —, dels onödig — emedan en delvis likartad framställning från konstitutionsutskottet redan vore föremål för ständernas pröfning —, hvadan utskottet (12 nov.) enhälligt tillstyrkte ständerna att låta motionen förfalla.[2] I öfverensstämmelse härmed utföllo också adelns och presteståndets beslut (4 och 9 dec.); bondeståndet lade (den 4 dec.) utan diskussion betänkandet till handlingarna, och borgareståndets med 14 röster mot 13 (den 21 dec.) beslutna återremiss blef således utan betydelse.[3]

Samtidigt med att detta betänkande var föremål för behandling inom stånden skedde den förändringen i statsrådets personal, att chefen för landtförsvarsdepartementet frih. Cederström den 7 december på begäran erhöll afsked, hvarpå till hans efterträdare utnämndes generallöjtnanten grefve Axel Otto Mörner. Förändringen, som i verkligheten skall hafva saknat all politisk betydelse,[4] helsades af oppositionstidningarna med bittra anmärkningar, såsom enligt deras mening afseende och egnad att stärka grefve Brahes inflytande på regeringsärendena.[5] Ej långt der-

---

[1] R. o. Ad. prot. XIII, 355 f.

[2] R. o. Ad. prot. XIII, 544 ff.; Allm. besvärs- och ekonomiutskottets bet. n:r 124.

[3] R. o. Ad. prot. XVIII, 144; Prestest. prot. XI, 518—530; Bondest. prot. IX, 463; Borgarest. prot. V, 1391—5. Allm. besvärs- och ekonomi-utsk. mem. n:r 148.

[4] Fåhræus, anf. arb., sid. 53.

[5] Se Aftonbladet för den 8 och Dagligt Allehanda för den 9 december 1840. Jfr Palmstierna, anf. arb., s. 111 f.

efter — den 14 jan. 1841 — besattes ändtligen justitiestatsministerplatsen: på grund af konungens förnyade framställning lät statsrådet Törnebladh förmå sig att mottaga den. I följd af hans höga ålder — han var nära 67 år gammal — var det emellertid alldeles nödvändigt, att äfven någon annan jurist fans inom konseljen, och justitierådet friherre O. V. Stael von Holstein, om hvars inträde i statsrådet förut varit fråga,[1] öfvertalades nu att låta sina betänkligheter deremot falla. Samma dag justitiestatsministerplatsen besattes, utnämndes han till konsultativt statsråd.

Statsrådet Törnebladhs utnämning var naturligtvis en nödfallsutväg. Såsom sådan ville dock konungen icke hafva den betraktad: så väl den nye justitieministern som det nya statsrådet helsades af honom med den förklaringen, att det vore »med särdeles tillfredsställelse», som han till så vigtiga embeten utnämnt män, hvilka »genom sina grundliga insigter och lagkunskap, ådagalagda i utöfningen af de flere maktpåliggande embetsbefattningar dem varit anförtrodda, gjort sig af detta Kongl. Maj:ts höga förtroende väl förtjenta.»[2]

* * *

En särskild anledning till detta konungens uttalande är väl att söka deri, att de båda herrarne nu mottagit konungens kallelse, oaktadt ställningen inom riksdagen fortfarande var densamma som den varit vid den tidpunkt, då de funnit sig böra afböja hans anbud. Detta hade särskildt visat sig af den behandling, som under november och december hade kommit de återstående frågorna rörande den **ordinarie statsregleringen** till del.

Visserligen hade statsutskottet intet kunnat uträtta gent emot den fasthet, hvarmed adeln och preståndet i allt väsentligt vidhöllo sina beslut af den 16 september

[1] Se Palmstierna, anf. arb., s. 97.
[2] Se bil. B, n:r 16. Jfr Reuterdahls förut citerade minnesteckning öfver Heurlin, s. 222 f.

rörande utskottets förslag till voteringspropositioner,[1] men i de frågor, som kommo till förstärkta utskottets afgörande, visade sig oppositionen allt fortfarande mäktig att genomdrifva allt hvad den ville. Och den nyttjade sin makt: den 23 november i 9 voteringar af 12,[2] deribland den, som rörde borgare- och bondeståndens beslut, att 3:dje hufvudtitelns besparingar icke finge användas till fyllande af bristen i 1831 års aflöningsstat för gardesregementena, och den 7 december i alla de 5 voteringar i utgiftsfrågor, som då anstäldes.[3] Bland dessa sistnämnda utföll den, som rörde löneersättning åt f. d. statssekreterarne GRIP och HARTMANSDORFF med 65 röster mot 54.[4] Likasom detta beslut dikterades af partisinnets illvilja mot förhatliga politiska motståndare, så kan det ej heller betviflas, att det var politiska hänsyn, som bestämde utgången af de voteringar, hvilka den 14 december anstäldes rörande förslagen om pension åt f. d. statsrådet

[1] Se statsutskottets mem. n:r 345 (6 oktober); R. o. Ad. prot. 4, 11 och 13 nov. (XVI, 61—80, 296—380); Prestest. prot. 7 nov. (X, 154—179); Borgarest. prot. 4 nov. (V, 620—7, 629—31) och 11 nov. (V, 699—712); Bondest. prot. 17 oktober (VIII, 140—3). Statsutsk. mem. n:r 370 och 371 (19 nov.); R. o. Ad. prot. 21 nov. (XVII, 252 f.) och 28 nov. (XVII, 468); Prestest. prot. 25 nov. (XI, 5 f.); Borgarest. prot. 23 nov. (V, 872—5). Tvisten om voteringspropositionerna rörande anslaget till dramatiska spektaklet (se ofvan sid. 150) löstes så, att, sedan frågan om vilkoret blifvit skild från frågan om anslaget, votering anstäldes om endast detta sistnämnda.

[2] Statsutsk. mem. n:r 372 och 373.

[3] Statsutsk. mem. n:r 392—396.

[4] Af intresse är att med detta ständernas beslut sammanställa ett annat, som de vid denna riksdag fattade, nämligen det, hvarigenom ledamöterna i rikets allmänna ärendens beredning — hvilket verk, likasom statssekreterareplatserna, indrogs i sammanhang med införandet af den nya statsrådsorganisationen — berättigades att fortfarande uppbära det arfvode, som åtföljt deras befattning i beredningen. De hade dock ej, såsom de ifrågavarande statssekreterarne, haft fullmakt på sina befattningar, utan endast förordnanden, hvilka när som helst kunnat utan vidare återkallas. Jfr bil. B, n:r 17.

friherre ÅKERHIELM och grefve HÅRD. Medan den kongl. propositionen rörande den förre afslogs med 62 röster mot 57, beviljades med 108 röster mot 9 åt den senare en pension motsvarande halfva statsrådslönen.[1] Till någon del kan denna utgång hafva föranledts deraf, att grefve HÅRD var i verkligt behof af pension; men hufvudsakligen lärer den hafva berott derpå, att man hade fått den — oriktiga — föreställningen, att friherre ÅKERHIELM inom statsrådet »varit en så kallad jaherre, som alltid förenat sig med konungen och aldrig vågat yttra något för att få honom från sådana beslut, som voro skadliga, äfven om han sjelf hade haft den öfvertygelsen», medan grefve HÅRD skulle hafva fallit i onåd, emedan han »framför de öfriga forna rådgifvarne visat sjelfständighet i tänkesätt»; derföre skulle den förre straffas, den senare belönas, på samma gång man nyttjade tillfället till en demonstration mot konungen.[2]

Då oppositionen sålunda var allsvåldig inom förstärkta statsutskottet, låg det uppenbarligen i dess intresse att genom utsträckning af begreppet »statsregleringsfråga» draga så många ärenden som möjligt under denna delegations afgörande. Ett af de märkligare försöken i denna riktning rörde frågan om grundräntornas förvandling i penningar och om de indelta räntornas indragning till statsverket mot ersättning af kontanta statsanslag till indelningshafvarne, förslag, som blifvit af borgare- och bondestånden godkända, men af adeln och

---

[1] Statsutsk. mem. n:r 399.

[2] ULFSPARRES anteckningar. Jfr herrar LEVINS och HELSINGIUS' anföranden i borgareståndet den 29 augusti (prot. IV, 513, 517). ULFSPARRE upplyser, att verkliga förhållandet var, »att ingen af statsrådets dåvarande ledamöter inom konseljen motsade konungen så ofta som friherre ÅKERHIELM, men han gjorde det alltid i sådana termer, att konungen aldrig fann sig deraf stött, då deremot grefve HÅRD, som saknade friherre ÅKERHIELMS lätthet att tala franska, sällan yttrade sig i konseljen.» Jfr noten 1 å sid. 2 här ofvan.

presteståndet ogillade.[1] Då frågan enligt statsutskottets åsigt »rörde statens reglerande», uppsatte det förslag till voteringspropositioner för hennes afgörande i förstärkt statsutskott. Emot detta förfaringssätt reserverade sig bland andra prosten STENHAMMAR »på det uttryckligaste», framhållande att frågan först i händelse af konungs och ständers bifall till de föreslagna åtgärderna, således först i andra hand, erhölle karakter af statsregleringsfråga, men att hon i sitt nuvarande skick måste anses vara genom två stånds beslut förfallen. Denna mening segrade ock så väl på riddarhuset som i presteståndet, och de föreslagna voteringspropositionerna förkastades.[2]

Ur samma synpunkt, som sålunda gjort sig gällande, inlade presteståndet gensaga mot statsutskottets åsigt,

---

[1] Statsutsk. mem. n:r 170 och 326. R. o. Ad. prot. 4 och 7 nov. 1840 (XVI, 106—158); Prestest. prot. 7 och 9 nov. 1840 (X, 179—260); Borgarest. prot. 31 oktober s. å. (V, 516—541); Bondest. prot. 17 oktober s. å. (VIII, 120—132). — I sammanhang med denna fråga afgaf utskottet äfven yttrande om de motioner, hvari föreslagits åtgärder för att åvägabringa grundskatternas lika fördelning på all jord. Dessa motioner afstyrktes samtliga enhälligt af 1840 års statsutskott, hufvudsakligen på den grund att, »då hvarje egendoms egentliga värde vore beroende af dess behållna afkastning och grundskatternas större eller mindre belopp således derpå egde inflytande, samt egendomarne under långliga tider gått i arf eller köp efter beräkning af de högre eller ringare skattebidrag, som dem åtföljde, skulle en jemkning uti grundskatternas fördelning, hvarigenom, till förmån för vissa egendomar, den privilegierade jorden blefve ålagd skattebidrag, hvarifrån den nu vore befriad, eller i öfrigt andra egendomars skatter förhöjdes, medföra ett betänkligt förnärmande af eganderätten samt leda till vinst för nuvarande innehafvare af sådana egendomar, hvilkas grundskatter nedsattes, men förlust för dem, hvilkas egendomar genom ökade skattebidrag erhölle ett minskadt värde.» Statsutsk. mem. n:r 170. Mot utskottets yttrande i denna fråga höjde sig inom bondeståndet icke en enda röst (Bondest. prot. VI, 268).

[2] Statsutsk. mem. n:r 375. Prestest. prot. 15 dec. 1840 (XI, 590—615); R. o. Ad. prot. 13 jan. 1841 (XIX, 100—130); jfr Borgarest. prot. 21 dec. 1840 (V, 1376—84).

att ståndens olika beslut rörande mötespassevolansafgiftens upphörande borde föranleda omröstning i förstärkt statsutskott. Såsom förut är nämndt, hade utskottet föreslagit, att denna afgift skulle med 1840 års utgång upphöra och i stället ett deremot svarande anslag uppföras i riksstaten. Detta förslag hade af preste- och borgareständen endast så till vida bifallits, att hälften af afgiften skulle utgå af statsmedel, medan bondeståndet antagit utskottets förslag oförändradt och adeln, efter långt dröjsmål med frågans afgörande,[1] med stor pluralitet fattat samma beslut som bondeståndet.[2] Då alla stånden således voro eniga om, att förändring i det förut rådande förhållandet borde ske, men skilt sig i fråga om förändringens vidd, inkom utskottet med förslag till voteringsproposition.[3] Detta förfaringssätt rönte inom preståndet skarpt ogillande, hufvudsakligen på den grund att, åtminstone så vidt frågan rörde ändring i rusthållarnes skyldigheter, innebure hon en rubbning i indelningsverket, och en dylik fråga kunde ej genom votering i förstärkt statsutskott afgöras.[4] Memorialet blef också af detta stånd återremitteradt (5 dec.). Då emellertid de öfriga stånden godkänt voteringspropositionen, kunde någon ändring i denna ej ega rum, och preståndet beslöt nu (9 dec.), hellre än att låta en grundlagsvidrig votering försiggå, att biträda det beslut, som adeln och bondeståndet i hufvudfrågan hade fattat.[5] Detta ständernas beslut blef

[1] Se ofvan sid. 139.

[2] Beslutet fattades den 25 november 1840 med 124 röster mot 28. Bland minoriteten befann sig HARTMANSDORFF. Prot. XVII, 270—295.

[3] Statsutsk. mem. n:r 390.

[4] Prestest. prot. XI, 418—436.

[5] Prestest. prot. XI, 510—514. — Här må nämnas, att detta beslut var ett af de sista, hvari den utmärkte och inflytelserike representanten prosten NILS ÅSTRAND deltog: då ståndet följande dag, den 10 december, sammanträdde, meddelade erkebiskopen hans död, hvarpå ståndet för den dagen åtskildes. Prot. XI, 535 f.

sedan af Kongl. Maj:t godkändt,[1] och mötespassevolansafgiften hade sålunda upphört, dock med förbehållen rätt för konungen att, i händelse en kommande riksdag skulle indraga eller nedsätta det statsanslag, som i ersättning derför blifvit beviljadt, af rust- och rotehållarne fordra uppfyllandet af de skyldigheter, på hvilka denna afgift varit grundad.

Till den lättnad, som genom mötespassevolansafgiftens upphörande bereddes jordbrukarne, kom vid denna riksdag äfven en annan lindring i deras bördor, i det att genom konungens och ständernas sammanstämmande beslut lagmans- och häradshöfdingeräntan afskaffades. I sammanhang dermed borttogs äfven sterbhusafgiften, och genom bestämmelsen om mantalspenningarnes utgörande först vid 17 års ålder samt genom beslutet om kongl. nummerlotteriets upphäfvande skedde ytterligare minskning i de ordinarie statsinkomsterna. Icke förty kunde dessa inkomster, i följd af förhöjda beräkningar af en del bland de återstående, i riksstaten upptagas till 4,566,380 rdr bko eller 521,530 rdr bko mera än den summa, hvartill de af Kongl. Maj:t blifvit beräknade. De extra ordinarie inkomsterna (med undantag af allmänna bevillningen) beräknades för 1841 till 4,568,000 rdr bko och för 1842 och de följande åren intill nästa statsreglering till 4,671,000 rdr bko. Hvad åter angår ordinarie utgiftsstaten, så faststäldes den för 1841 och de följande åren till 10,742,880 rdr bko,[2] hvadan den summa, som af allmänna

[1] Kongl. Maj:ts skrifvelser n:r 105 och 113.

[2] Denna summa var för 1841 sålunda fördelad (skillingar och runstycken icke upptagna):

1:sta	Hufvudtiteln	(Kongl. hof- och slottsstaterna) ...	719,700 rdr bko.
2:dra	d:o	(Civil- och landsstaterna)	2,468,579 » »
3:dje	d:o	(Försvarsverket till lands)	3,873,609 » »
4:de	d:o	(Försvarsverket till sjös)	1,315,457 » »
		Transport	8,477,345 rdr bko.

bevillningen skulle till fyllnad i statsverkets behof levereras af riksgäldskontoret, för 1841 upptogs till 1,608,500 och för 1842 och de följande åren till 1,505,500 rdr bko. Utgiftssumman öfversteg den, som vid sista riksdagen blifvit fastständ, med 1,044,690 rdr bko — dock endast nominelt. I verkligheten utgjorde förhöjningen icke en tiondedel af detta belopp, och att siffran i alla fall var så hög, berodde hufvudsakligen dels af höjning i förslagsvärdet å de under hufvudtitlarne upptagna indelta räntor och spannmål, dels derpå, att i riksstaten upptagits utgifter, som förut varit anvisade på öfverskotten af statsverkets

		Transport	8,477,345	rdr bko.
5:te	Hufvudtiteln	(Vetenskap och konst)	55,245	» »
6:te	d:o	(Milda stiftelser)	195,376	» »
7:de	d:o	(Pensionsstaterna)	65,000	» »
8:de	d:o	(Allm.- o. extra utgifter)	795,731	» »
9:de	d:o	(Åkerbruk, handel, näringar)	239,190	» »
10:de	d:o	(Kleresiet och läroverken)	697,949	» »
Allmänna indragningsstaten			317,040	» »
		Summa	10,742,880	rdr bko.

För 1842 och de följande åren företedde den ordinarie utgiftsstaten, indelad efter de olika departementen, följande utseende:

1:sta	Hufvudtiteln	(Kongl. hof- och slottsstaterna)	719,700	rdr bko.
2:dra	d:o	(Justitiedepartem.)	689,570	» »
3:dje	d:o	(Utrikes-dep.)	225,650	» »
4:de	d:o	(Landtförsvarsdep.)	4,106,510	» »
5:te	d:o	(Sjöförsvarsdep.)	1,331,430	» »
6:te	d:o	(Civil-dep.)	845,700	» »
7:de	d:o	(Finans-dep.)	1,380,770	» »
8:de	d:o	(Ecklesiastik-dep.)	988,880	» »
9:de	d:o	(Pensions- och indragnings-staterna)	454,670	»
		Summa	10,742,880	rdr bko

inkomster eller utgått af särskilda fonder och i följd deraf icke varit i riksstaten synliga.[1]

* * *

Den tendens att kringskära konungamakten och utvidga ständernas inflytande, som å statsutskottets sida framträdde i sträfvandet att nedsätta anslag eller att låta dem åtföljas af förut okända vilkor, visade sig hos konstitutionsutskottet särskildt i vissa bland den mängd **grundlagsändringsförslag,** som derifrån utgingo.

Att en af de första bland dessa framställningar skulle röra den sedan sista riksdagen så flitigt använda indragningsmaktens afskaffande, var naturligt, och att detta förslag nu var moget för antagande, syntes deraf, att det af alla fyra stånden utan votering, af de tre ofrälse till och med så godt som utan diskussion, antogs att hvila till afgörande vid nästa riksdag.[2]

Om i detta förslag till en del låg en opinionsyttring mot det sätt, hvarpå regeringen under de sista åren uppträdt, så var detta i vida högre grad förhållandet med det förslag om borttagande af ordet *allena* ur § 4 regeringsformen, som konstitutionsutskottet i början af juli 1840 framstälde. Såsom motiv för ändringen anfördes af utskottet »de missförstånd om konungens rådgifvares skyldigheter, hvilka i anledning af det i paragrafen förekommande uttrycket, att konungen eger allena styra riket, både inom och utom nationalrepresentationen blifvit yttrade», ett skäl, som af en bland oppositionens talare på riddarhuset närmare utfördes så, att »förslaget vore en följd deraf, att utskottet funnit hos riksstånden en allmän obelåtenhet med det sätt, hvarpå regeringen fortgått under de sista decennierna, och synnerligen de sista 5 åren från föregående riksdag, eller att närma sig till hvad

---

[1] Jfr statsutsk. mem. n:r 65, 234, 463 och 548.

[2] Konst. utsk:s mem. n:r 16. R. o. Ad. prot. 8 juli 1840 (IX, 348—60); Prestest. prot. 11 juli (V, 516); Borgarest. prot. 4 juli (III, 512 f.); Bondest. prot. 15 juli (VI, 202 f.)

man skulle kunna kalla *allenastyrande*». Riksdagens beslut i frågan utföll också så, som man af partiställningen derinom kunde vänta: medan adeln och presteståndet förklarade den föreslagna ändringen obehöflig, beslöto borgare- och bondestånden, att förslaget skulle hvila till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag.[1] Enligt den åsigt, som förfäktats af nästföregående riksdags konstitutionsutskott, skulle de båda sistnämnda ståndens beslut, såsom enligt med utskottets förslag, hafva blifvit gällande; enligt den åsigt, som vid sista riksdagen faktiskt gjort sig gällande, skulle åter förslaget nu hafva förfallit. Intetdera blef händelsen: det nu varande utskottet tolkade grundlagens bestämmelser så, att hvarje grundlagsfråga, hvari stånden stannade i olika meningar, skulle afgöras genom votering i förstärkt utskott, och i enlighet med denna mening blef frågan afgjord: den 3 december 1840 beslöt det förstärkta konstitutionsutskottet med 46 röster mot 33 att antaga förslaget såsom hvilande.[2]

---

[1] K. U:s mem. n:r 18. R. o. Ad. prot. 5 aug. (XI, 65—94), Prestest. prot. 5 aug. (VI, 154—165), Borgarest. prot. 12 aug. (IV, 295—300), Bondest. prot. 8 aug. (VII, 148—157). Bland yttranden, som afgåfvos mot det ifrågavarande ändringsförslaget, förtjenar E. G. Geijers inom konstitutionsutskottet afgifna reservation att särskildt anföras. Det heter der: »Regeringsformens 4 § är tydligen författad med afseende på forna faror, hvilkas återkomst man velat förebygga. Dessa faror hade man fullständigare än någonsin hunnit erfara i ytterligheterna af endera envälde eller rådsvälde eller ståndsvälde. Derför stadgades, att konungen skulle *allena* styra riket, men på sätt regeringsformen föreskrifver och efter inhemtande af ansvariga rådgifvares tankar. Erfarenheten har visat, att detta stadgande varit underkastadt missförstånd. Men ligger ej korrektivet deremot i regeringsformens både bokstaf och anda, sådana dessa af representationens majoritet allt mer uppfattas? Och kan man ändra uttrycket utan att föranleda nya missförstånd? Jag tviflar. Och detta tvifvel är för mig bevekelsegrund nog att i det vigtiga ämnet reservera mig mot utskottets beslut.»

[2] K. U:s mem. n:r 34. R. o. Ad. prot. XIII, 490—97; Prestest. prot. VIII, 3—13; Borgarest. prot. IV, 718 f.; Bondest. prot. VII, 679. K. U:s mem. n:r 71. — För

Af större praktisk vigt än detta förslag voro de, som rörde ändring i bestämmelserna angående statsrådens

---

att göra slut på de ständiga striderna angående formen för grundlagsfrågors behandling hade 1834—35 års ständer såsom hvilande antagit ett förslag till ändring af §§ 56 och 81 RF. och § 29 RO., innehållande:

att stånden egde rätt att vid första riksdagen förkasta ett af konstitutionsutskottet framstäldt grundlagsändringsförslag, och *att* förstärkt konstitutionsutskott egde afgöra saken, i fall stånden stannade i olika meningar. (Se härom SCHINKEL, Minnen XII, I, s. 244). Detta förslag blef 1840 af bondeståndet förkastadt (prot. IV, 76—79), men, såsom ofvan är nämndt, ansåg denna riksdags konstitutionsutskott grundlagsbestämmelserna, sådana de voro, böra så förstås, att förfaringssättet skulle blifva detsamma, som om detta förslag antagits.

Emot den åsigten, att grundlagarnes förbud för stånden att »*besluta*» om en af konstitutionsutskottet föreslagen grundlagsändring vid samma riksdag, då den blifvit framlagd, hindrade dem ej blott att definitivt antaga ändringen, utan äfven att förkasta den, anförde utskottet följande: »Hvilken mening grundlagarnes stiftare än må anses hafva nedlagt i nämnda ord, der detsamma begagnas i § 81 RF. och § 29 RO., är det likväl uppenbart, att detsamma i § 56 RF. endast afser ett förslags slutliga antagande till grundlag. Ty oaktadt det i mom. 2 af sistberörda § heter: »Tillstyrker K. U. hvad en riksdagsman hos detsamma i sådant afseende föreslagit, eller utlåter sig utskottet med *till- eller afstyrkande* å en af konungen i lika ändamål gjord proposition, varde utskottets yttrande vid samma riksdag öfverlemnadt till riksens ständer, hvilka vid densamma må derom kunna öfverlägga, men icke vid densamma *besluta*», innehåller likväl § 81 RF. detta klara, ofördydbara stadgande: »Afstyrker utskottet konungens proposition, då må riksens ständer genast kunna antingen denna proposition afslå» etc.; hvaraf tydligen inses, att förbudet i § 56 emot beslut om en grundlagsförändring vid samma riksdag den blifvit föreslagen icke tillika innefattar förbud mot förslagets omedelbara förkastande.» — I öfverensstämmelse härmed hyllade utskottet den åsigten, att föreskrifterna i § 56 RF. angående votering i förstärkt konstitutionsutskott afsågo ej blott det fallet, att stånden i afseende på detaljerna af ett förslag stannat i olika meningar, utan äfven egde tillämpning, i händelse de i sjelfva hufvudfrågan fattat olika beslut. (Jfr Bih. t. Riks.St. prot. 1815, V, 2174 f.

skyldigheter och ansvarighet. Ett af dessa afsåg utsträckning af den skyldighet att vägra kontrasignation, som genom § 38 RF. var föredragande statsråd ålagd: stadgandet härom skulle nämligen gälla ej blott de beslut, som strede mot regeringsformen, utan alla dem, som »vore uppenbarligen stridande emot rikets grundlag eller allmän lag». Detta förslag blef utan några betydande meningsbrytningar af samtliga stånden antaget som hvilande.[1]

Större meningsskiljaktighet framkallade utskottets förslag, att i § 9 RF. skulle intagas den bestämmelsen, att statsrådets ledamöter skulle vara skyldiga att göra »kraftiga föreställningar» ej blott om konungens beslut vore stridande mot rikets grundlag eller allmän lag, utan ock om de strede mot »rikets sannskyldiga nytta». Detta förslag blef visserligen äfven antaget som hvilande, men först genom en votering i förstärkt konstitutionsutskott (den 7 dec. 1840), som utföll med 51 röster mot 28.[2]

Hvad som egentligen anmärktes mot detta förslag var, att dess antagande skulle bidraga att utplåna eller försvaga den skilnad, som regeringsformen uppdragit mellan de olika arterna af konungens rådgifvares ansvarighet. Med större skäl gjordes denna anmärkning mot det förslag, som af utskottet (5 nov.) framställdes till ändring i § 106 regeringsformen. Enligt detta förslag skulle konstitutionsutskottet icke vara ovilkorligen skyldigt att besluta åtal mot ett statsråd, som tillstyrkt ett olagligt beslut, utan ega rätt att, om det funne skäl att underlåta en anklagelse, som det enligt den ifråga-

---

[1] K. U:s mem. n:r 46 (5 oktober); R. o. Ad. prot. XVII, 112; Prestest. prot. X, 116—120; Borgarest. prot. V, 656—658; Bondest. prot. VIII, 139 f.

[2] Konst. utsk. mem. n:r 43 (11 sept.): R. o. Ad. prot. 26 sept. (XIII, 632—638); Prestest. prot. 30 sept. (VIII, 143—162); Borgarest. prot. 26 sept. (IV, 827); Bondest. prot. 23 sept. (VII, 727). — K. U:s mem. n:r 49 (8 oktober); Prestest. prot. 14 nov. (X, 380 f.); K. U:s mem. n:r 71 (7 dec.).

varande paragrafens ord ålåge detsamma att göra, anmäla dessa skäl för ständen och afvakta deras beslut. Ständen åter skulle i så fall ega att antingen underkänna utskottets skäl, eller göra anmälan om statsrådets entledigande enligt § 107 RF., eller förklara, att ingen anmärkning egde rum. Att detta förslag väsentligen upphäfde den skilnad, som var stadgad emellan statsrådets juridiska och politiska ansvarighet, är alldeles tydligt: det lemnade ju helt och hållet i konstitutionsutskottets hand att, allt efter den sannolika utgången, besluta åtal inför riksrätt eller hänskjuta saken under den opinion, som utskottet visste vara rådande bland riksstånden, medan det å andra sidan skulle komma att medföra, att rent juridiska frågor drogos under ständernas öfverläggningar, och att den dömande riksrätten skulle blifva utsatt för inflytelsen af det tryck, som ej kunde undgå att bli en följd deraf, att riksens ständer, genom att besluta åtalet, förut uttalat sin mening i saken. Välgrundade reservationer mot förslaget afgåfvos också af brukspatron DE MARÉ och prosten HALLSTRÖM, och bland stånden lyckades det vinna bifall endast af bondeståndet. Emellertid blef det genom votering i förstärkt konstitutionsutskott den 14 maj 1841 med 42 röster mot 36 antaget att hvila till afgörande vid nästa riksdag.[1]

Samma framgång rönte deremot icke det nu likasom vid föregående riksdag af konstitutionsutskottet framstälda förslaget om ändring af § 41 riksdagsordningen i syfte att medgifva statsrådets föredragande ledamöter tillträde till allaståndens plena. Endast ett stånd — presteståndet — antog det oförändradt, medan adeln äfven denna gång uttalade som sin mening, att den ifrågavarande rätten skulle medgifvas statsrådets samtliga ledamöter. Borgareståndet deremot förklarade med 25 röster mot 19, att ändringen ej vore »under närvarande förhållanden»

[1] K. U:s mem. n:r 60. R. o. Ad. prot. (2 dec.) XVIII, 51—65; Prestest. prot. (4 dec.) XI, 366—374; Borgarest. prot (21 nov.) V, 858—62; Bondest. prot. (23 nov.) IX, 140. K. U:s mem. n:r 83, 101 och 112.

lämplig, hvarmed att döma af diskussionen menades, att den, så länge representationen öfverlade på 4 kamrar, ej kunde medföra synnerlig nytta; och af bondeståndet blef förslaget enhälligt förkastadt. Anledningen dertill var sannolikt nu såsom vid förra riksdagen hufvudsakligen att söka i farhågorna för det inflytande, som närvaron af rikets högsta embetsmän skulle kunna utöfva på öfverläggningarna, en farhåga, som i den reservation Hans Jansson inom utskottet afgifvit var uttryckt på följande sätt: »Så snart ett vigtigt ärende i något stånd förekommer till öfverläggning och afgörande, är det till befarandes, att försök icke uteblifva, som inverka på frågans afgörande; och om man rådfrågar erfarenheten, torde åtskilligt deraf vara att inhemta från det riksstånd, der de nu hafva säte och stämma.»[1] Vid den votering, som sedan anstäldes i förstärkt konstitutionsutskott, segrade borgare- och bondeståndens mening med 42 röster mot 37, som afgåfvos för det förslag, hvarom adeln förenat sig.[2]

Stodo bönderna i denna fråga på samma ståndpunkt som vid det sista riksmötet, så egde ett annat förhål-

---

[1] K. U:s mem. n:r 45 (17 sept.). R. o. Ad. prot. (18 nov.) XVII, 96—112; Prestest. prot. (4 nov.) X, 115 f.; Borgarest. prot. (7 nov.) V, 649—656; Bondest. prot. (17 okt.) VIII, 139. — Såsom ett prof på det språk, som vissa bland bondeståndets ledamöter ansågo tillständigt att föra, må här anföras den reservation, som Jacob Kihlblom afgaf mot utskottets förslag: »I händelse departementschefer och statsråd skola i ståndens plena få uppträda och der ega yttranderätt, befarar jag, att stånden i stället för upplysningar — erhålla missledningar; man uppmanas af erfarenheten att vara aktsam, ty då man erinrar sig de många anmärkningar, utskottet nödgas göra å regeringspersonalens misstag, så synes mig, att förtroendet icke kan särdeles långt utsträckas. Men då nationen får anledning att hoppas sanna underrättelser om fäderneslandets ära och belåtenhet — då — och först då — är tiden inne för departementschefer och statsråd att i stånden uppträda och lemna upplysningar, och för nationen att tacksamt erkänna deras bemödanden.»

[2] K. U:s mem. n:r 69 och 104 (6 april 1841).

lande rum i afseende på *frågan om förkortande af tiden mellan riksdagarne.*

Olika förslag i detta syfte hade inom konstitutionsutskottet blifvit väckta: så af brukspatron WÆRN om årliga riksdagar, af friherre KANTZOW om ständernas sammankomst hvart tredje år, medan prosten HALLSTRÖM förfäktat den meningen, att riksdag borde hållas hvart annat år. Af dessa förslag torde det första eller det tredje i ordningen hafva varit mest öfverensstämmande med utskottets åsigter, men som det fruktade, att farhågorna för ökade riksdagskostnader skulle omöjliggöra antagandet af ett dylikt förslag, inskränkte det sig till att föreslå den förändring, som innefattades i bestämmelsen, att ständerna skulle sammanträda hvart tredje år. Detta förslag möttes af invändningar från olika håll. Å ena sidan funnos de, som ansågo en förändring obehöflig och till och med skadlig. Denna åsigt räknade sina flesta anhängare inom presteståndet, der dess talan fördes af biskoparne TEGNÉR och HEDRÉN, proston ÖSTBERG m. fl., medan samma mening på riddarhuset förfäktades af hr v. HARTMANSDORFF. Å andra sidan fans väl en och annan — särskildt inom borgareståndet — som uttalade sig för årliga riksdagar, men denna mening saknade tydligen ännu alla utsigter att inom något stånd vinna pluralitet. Deremot räknade den åsigten, att riksdag borde hållas hvart annat år, talrika och talangfulla anhängare: så på riddarhuset frih. NORDENFALK, inom presteståndet herrar ÖDMANN och THOMANDER, inom borgareståndet herrar DE MARÉ och SCHARTAU m. fl. För denna mening uttalade sig ock borgareståndet, medan presteståndet, i enlighet med biskop HEURLINS och andres yrkande, återremitterade förslaget med förklaring, att utskottet borde i sammanhang dermed inkomma med sådana förslag till ändringar i grundlagarne, hvarigenom riksdagarnes längd kunde inskränkas till en viss tid. Återremiss beslöts äfven af adeln, som önskade nytt förslag i den riktningen, att lagtima riksdag skulle på bestämd dag återkomma hvart tredje år, oberoende af ur-

tima riksdags sammanträde.[1] Endast bondeståndet antog utskottets förslag sådant det förelåg.[2]

Under diskussionen på riddarhuset den 20 juni hade dåvarande justitiestatsministern grefve POSSE upplyst, att en kunglig proposition i ämnet inom kort vore att vänta. Denna proposition afläts den 3 juli och var hufvudsakligen af följande innehåll: lagtima riksdag skulle sammanträda hvart tredje år, den 15 januari; urtima riksdag egde konungen sammankalla, när han så funne för godt, och kunde vid sådan riksdag ej förekomma andra ärenden än de, som konungen framstälde eller som deraf voro en omedelbar följd, samt sådana, som rörde ståndens enskilda angelägenheter.[3] Att konungens propositionsrätt vid urtima riksdag äfven kunde omfatta grundlagsändringar, utan att någon viss tid var stadgad, inom hvilken dylika ändringar ej finge definitivt beslutas; att granskning af statsverkets tillstånd ej fick vid dylik riksdag förekomma; att konstitutionsutskottet ej skulle ega rätt att vid sådan riksdag infordra statsrådets protokoll; att ständerna endast vid lagtima riksdag skulle ega besluta om bankens förvaltning; att ingen viss tid var bestämd för urtima riksdags sammanvaro — sådana voro de anmärkningar, som af konstitutionsutskottet framställdes mot förslaget och på grund af hvilka det ansåg sig böra afstyrka detsamma.[4] Inom stånden rönte ej heller förslaget några sympatier: på riddarhuset förordades det visserligen af general LEFRÉN, men afstyrktes ej mindre af hr VON HARTMANSDORFF än af frih. SPRENGTPORTEN,

---

[1] Som det från förra riksdagen hvilande förslaget om i grundlagen bestämd dag för riksdagens sammanträde blifvit förkastadt, hade det under förutsättning af dess antagande framstälda förslaget angående urtima riksdagar ej vid denna riksdag kunnat komma under ompröfning.

[2] K. U:s mem. n:r 11 (1 maj 1840); R. o. Ad. prot. 20 juni 1840 (VIII, 336—358); Prestest. prot. 17 juni (V. 4—51); Borgarest. prot. 20 juni (III, 331—342); Bondest. prot. 20 juni (V, 737—742).

[3] K. M:ts prop. n:r 73.

[4] K. U:s mem. n:r 27 (3 aug. 1840).

ehuru visserligen af olika skäl: den förre fruktade, att alltför talrika riksdagar, den senare, att minskadt inflytande för ständerna skulle deraf blifva en följd. Äfven inom presteståndet afstyrktes den kungliga propositionen af män med så motsatta åsigter som biskop HOLMSTRÖM och prosten ÖDMANN. Inom borgareståndet rörde sig diskussionen endast om frågan om formen för dess förkastande, och af bondeståndet afslogs den utan den ringaste diskussion. Under sådana förhållanden blef det beslut, hvarigenom adeln med 23 röster mot 14 antog förslaget som hvilande, utan någon betydelse.[1]

Kort derefter förekom inom stånden konstitutionsutskottets memorial med anledning af återremisserna af förslaget, att tiden mellan riksdagarna skulle förkortas från 5 till 3 år. Detta förslag blef nu antaget som hvilande ej blott af adeln och presteståndet, som förut endast under vissa vilkor uttalat sig derför, utan ock af borgareståndet, som utan tvifvel insåg fruktlösheten af att hålla på sitt yrkande om riksdag hvartannat år.[2]

Hvad angår det vilkor, som presteståndet uppstält för förslagets godkännande, så antogs det syfte, det dermed velat vinna, komma att uppnås derigenom, att stånden samtidigt förenade sig om att såsom hvilande antaga det föga välbetänkta förslaget till ändring i § 109 regeringsformen, att riksdag icke utan konungens och *samtliga ståndens* sammanstämmande beslut skulle kunna räcka längre tid än 6 månader.[3]

* * *

---

[1] R. o. Ad. prot. 22 aug. 1840 (XII, 323—325); Prestest. prot. 29 aug. (VII, 275—7); Borgarest. prot. 26 aug. (IV, 500—502); Bondest. prot. 22 aug. (VII, 319).

[2] K. U:s mem. n:r 29 (14 aug. 1840). R. o. Ad. prot. 12 sept. (XIII, 306—308); Prestest. prot. 5 sept. (VII, 504); Borgarest. prot. 5 sept. (IV, 653).

[3] K. U:s mem. n:r 14 (16 juni 1840). R. o. Ad. prot. 8 juli (IX, 327—348); Prestest. prot. 11 juli (V, 497—516): Borgarest. prot 4 juli (III, 498—510); Bondest. prot. 11 juli

Bland den mängd grundlagsfrågor, som vid denna riksdag voro föremål för behandling, fans emellertid ingen, som i vigt och omfattning kunde mäta sig med den, som rörde riksdagens ombildning — **representationsfrågan.**

Af de fyra eller fem förslag till ändring i representationens sammansättning, som voro hvilande till afgörande vid detta riksmöte, lyckades endast ett — det som rörde valrätten vid universiteten — blifva antaget af ständerna och sanktioneradt af konungen. Af de öfriga blef det, som stadgade representationsrätt för elementarläroverkens lärare i presteståndet, hufvudsakligen på grund af otydlighet i redaktionen förkastadt af detta stånd[1] och derpå äfven af adeln och borgarne. Likaså blef det förslag, enligt hvilket ofrälse manufakturister och fabriksidkare på landet skulle upptagas i borgareståndet, förkastadt af det stånd, som det närmast rörde,[2] och derefter äfven af presteståndet. Hvad åter angår förslaget till den ändring i bestämmelserna rörande bondeståndets sammansättning, i följd hvaraf säteriegare, som tillhörde allmogens klass, skulle erhålla representationsrätt inom detta stånd, så blef detta förslag visserligen af alla stånden antaget (inom bondeståndet med 54 röster mot 42),[3] men erhöll icke konungens sanktion, emedan redaktionen var sådan, att åbor å kronohemman skulle kunna anses uteslutna från den representationsrätt, som de förut egde.[4]

Orsaken till nu nämnda resultat af de ifrågavarande förslagens behandling hos ständerna låg i viss mån deri, att åtskillige ansågo partiela ändringar i representationens sammansättning vara onödiga eller rent af olämp-

---

(VI, 189—193). — K. U:s mem. n:r 30 (17 aug. 1840). R. o. Ad. prot. 12 sept. (XIII, 308); Prestest. prot. 9 sept. (VII, 551 f.); Borgarest. prot. 5 sept. (IV, 653); Bondest. prot. 9 sept. (VII, 602).

[1] Prot. II, 392 f. Bland reservanterna mot beslutet voro TEGNÉR och GEIJER.

[2] Borgarest. prot. I, 729 f.

[3] Prot. IV, 94 f.

[4] Kongl. Maj:ts svar på riksdalen n:r 2, s. 5.

liga, då man kunde hoppas, att vid denna riksdag ett afgörande steg skulle tagas till fyrståndsrepresentationens fullständiga upphäfvande.

Utsigterna härför voro ock gynnsammare än någonsin förut. Föreställningen om behofvet af en dylik förändring hade under den tid, som förflutit efter 1809, vunnit allt större utbredning; och i det utskott, som skulle bereda frågan om reform af riksdagens sammansättning, herskade helt andra åsigter angående sättet för denna frågas lösning än de, som under de föregående riksmötena der varit rådande.

Konstitutionsutskottets första memorial angående nationalrepresentationens ombildning afgafs den 1 september 1840 och var af följande hufvudsakliga innehåll.

Utskottet började med att meddela, att det fått mottaga flere förslag angående nationalrepresentationens ombildning, visserligen af väsentligen olika innehåll, men alla dock ådagaläggande, att de jemkningar i riksdagens sammansättning, hvilka egt rum sedan 1818, icke hade tillfredsstält det allmänna tänkesättet. Men åsigten om att svenska nationalrepresentationen borde bringas i ett skick, som bättre än det nuvarande motsvarade dess ändamål, hystes ej blott af enskilda individer, utan af svenska folket. Detta kunde man sluta deraf, att detta folks intresse för representationen och dess verksamhet under tidens lopp snarare aftagit än tilltagit: folket vore likgiltigt för representationen.

Orsaken till denna likgiltighet låge i den bestående representationens karakter: »en massa af anspråk, som korsade hvarandra, och oförmågan att emellan dem bana väg för en jemn och rask utveckling af nationens krafter; en utveckling, som lemnades till pris åt omvexlande tröghet och våldsamma hvälfningar, sådan hade i allmänhet svenska nationalrepresentationens karakter varit allt ifrån den tid, då den fick bestämdare form och verkningskrets, och sådan måste den blifva, så länge dess nuvarande fördelning på fyra särskildt öfverläggande och beslutande kamrar fortfore.»

Denna fördelning på fyra kamrar, som numera icke förekomme i något annat europeiskt land, utgjorde det första och vigtigaste hindret för svenska nationalrepresentationen att på ett tillfredsställande sätt fylla sin bestämmelse; och utskottet ansåg sig derföre böra i sitt förslag utgå från den förutsättningen, att *representationens fördelning på fyra kamrar skulle upphöra.*

Utskottet öfvergick derpå till undersökning af frågan, huruvida *någon* delning af representationen kunde anses lämplig och hvilken i sådant fall vore den lämpligaste; och det utvecklade dervid utförligt tvåkammar- och enkammarsystemets ömsesidiga företräden. De skäl, som det dervid anförde för det förra, voro verkligen så kraftiga och så väl framlagda, medan åter de, hvilka anfördes för enkammarsystemet, voro så matta och delvis så långsökta — några rent af löjliga —, att man med förvåning finner, att utskottet stannade vid att förorda det sistnämnda. Det förklarade sig göra det hufvudsakligen derföre, att i Sverige skulle saknas lämpliga element för bildande af en öfre kammare; och det fann sig kunna med så mycket mindre tvekan uttala sig derför, som detta system ej saknade tillämpning i andra europeiska länder: utskottet nämnde, jemte Schweiz och Norge, Hessen-Kassel, Braunschweig och Sachsen-Weimar! Den anmärkning, som härvid kunde göras, att dessa stater egde mindre politisk betydenhet och mindre invecklade samhällsförhållanden än Sverige, ansåg sig utskottet kunna bemöta dermed, att man torde kunna lära lika mycket af mindre stater som af större, och att det till och med, så vida man ansåge sig hafva något att af främmande lära, torde vara önskligt att »i stället för större stater, hvilka Sverige redan allt för mycket efterapat, en gång företrädesvis göra de mindre till föremål för uppmärksamhet» — ett skäl till förmån för enkammarsystemet, som man knappast vet om man skall taga för allvar eller skämt. Föga bättre var det, som skulle ligga i den anmärkningen, att utskottet vid betraktande af

Schweiz', Norges, Hessen-Kassels och Braunschweigs samhällsförhållanden och politiska inrättningar, »kände sig böjdt till den förmodan, att enkammarsystemet vore naturligt och passande för jordbrukande länder med enkla samhällsförhållanden» — och således äfven för Sverige. Bland de nämnda mönsterstaterna hade utskottet fästat synnerlig uppmärksamhet vid *Norge* och trodde sig dertill ega goda skäl. Både stamfrändskapen och den politiska föreningen gåfve Norges politiska inrättningar ett särskildt intresse för Sverige; den mängd af stadganden, som norska grundlagen upptagit ur svenska regeringsformen, hade redan visat sig väl kunna stå tillsammans med de grundsatser, som Norges grundlag i öfrigt innehölle; norska folket hade genom dessa stadgandens upptagande och »äfven genom likheten mellan de af 1809 års konstitutionsutskott uttalade och de i norska grundlagen hyllade grundsatser för representantvalen» redan »till ett närmande mellan folken banat en väg, på hvilken det svenska, så vidt det utan uppoffring af egen nationalitet kunde ske, säkerligen kunde och ville gå brödrafolket till mötes»; och slutligen hade norska folket funnit ett slags medelväg, på hvilken det med enkammarsystemets fördelar verkligen lyckats att förena åtminstone *en* af tvåkammarsystemets, nämligen förebyggande af förhastade beslut. — På dessa och andra skäl ansåg utskottet, att svenska folkets representanter skulle bilda *en enda kammare*, hvilken för vissa frågor skulle dela sig i tvenne, som skulle särskildt öfverlägga och besluta, men, när deras beslut råkade i strid, sammanträda för att afgöra de omtvistade punkterna.

Denna kammare borde sammansättas uteslutande genom *val*, men skulle dessa val ske klassvis eller samfäldt? Då klassvalens uppgift är att inom representationen bereda plats åt målsmän för *alla* de stora samhällsintressena, så är det en klar sak, att de skulle varit synnerligen väl lämpade att i detta afseende skapa en ersättning för ståndsrepresentationen, hvars största förtjenst ju var, att den beredde skydd för de särskilda

intressena inom samhället och hindrade ett intresse att undertrycka de öfriga. Utskottet kunde ej heller undgå att erkänna, att stadgandet af dylika val skulle göra förslaget antagligare för alla dem, som hyste betänkligheter mot den bestående representationens afskaffande, — en omständighet, som verkligen synes hafva varit af *så* stor vigt, att man dervid knappt kunde hafva fästat nog stort afseende. Utskottet erkände ock »det för sin tid sanna i ståndsval-principen och ansåg felet ligga deruti, att stånden hade glömt, att deras betydelse med tiden undergått förändringar, hvilka bort motsvaras af förändringar i representationsrätten», — ett medgifvande som var af den beskaffenhet, att det synes hafva legat bra nära till hands, att utskottet sökt genomföra dessa förändringar och på den vägen få representationen ombildad. Det förklarade sig emellertid anse det vara så godt som omöjligt att vid stiftandet af en vallag, som skulle stadga klassval, kunna på tillbörligt sätt afväga de olika klassernas betydelse och således rättvist uppmäta och bestämma det omfång, hvari de skulle vara representerade; det trodde ej heller någon dylik vallag kunna förekomma, att de med särskild valrätt försedda klasserna småningom slöte sig tillsammans och från sig utestängde sådana nya klasser, hvilka egentligen borde ingå såsom delar under dem. Då utskottet tillika ansåg, att ett folks politiska uppfostran bäst göres i de samfälda valens skola, så tvekade det icke att föreslå, att valen till representationen skulle ske *samfäldt* af alla valberättigade inom valdistriktet. Utskottet gick dervid så långt, att det ej ens föreslog särskilda valdistrikt för land och stad.

Med afseende på grunderna för valrätten förklarade sig utskottet utgå derifrån, att det vore *personligheten*, som skulle representeras. För en värdig utöfning af denna rätt fordrades emellertid »insigt» och »oberoende». Man hade skäl att förmoda, att dessa egenskaper i större eller mindre grad skulle finnas hos den, som egde *förmögenhet*. Denna åter vore dels »yttre», dels »inre». Med »yttre förmögenhet» menade utskottet egendom, med »inre för-

mögenhet» åter bildning använd »i yrke inom det borgerliga samhällets sfer, eller för statsändamål utom eller i offentlig tjenst». Egendom borde förläna valrätt endast om den utgjorde en sfer för medborgerlig verksamhet; derföre skulle endast *fast* egendom lemna valrätt, icke kapital, ty antingen detta hölles improduktivt eller öfverlätes åt andra till begagnande, utgjorde det icke för egaren någon verksamhetssfer. I samma mån egendomen eller den inkomst, som bereddes genom utöfning af ett yrke, vore betydlig, gåfves ökad anledning att antaga, att egendomens egare eller yrkets idkare egde de egenskaper, som kräfdes för en värdig utöfning af valrätten. Större egendom eller inkomst af yrke borde derföre — i öfverensstämmelse med de förut gällande grunderna för valrätt inom borgare- och bondestånden — lemna ökad valrätt, dock så, att ingen å samma ort skulle ega ett större antal röster än 6; den som inom olika valdistrikt egde fast egendom eller utöfvade yrke, skulle inom hvart och ett af dessa distrikt ega att vid representantvalen afgifva röst eller röster intill nämnda maximum. Deremot skulle de, hvilka egde rösträtt såsom innehafvare af offentlig tjenst, icke i denna egenskap ega mer än *en* röst: deras egenskap af löntagare skulle nämligen kunna väcka ovilja mot deras valrätt, om den sträckte sig derutöfver.

I enlighet härmed föreslog utskottet valrätt för hvarje svensk man, som bekände sig till kristna läran, vore myndig, fem år varit i riket bosatt och tillhörde någon af följande kategorier:

1:o) de hvilka å landet egde eller med stadgad kronoåbo-rätt eller för embete eller tjenst innehade jord, bergsbruk eller annan lägenhet till ett värde af minst 250 rdr bko,

eller i stad eller köping egde eller för embete eller tjenst innehade hus, tomt, jord eller annan lägenhet till ett värde af minst 500 rdr bko;

2:o) arrendatorer med kontrakt för lifstid eller minst 10 år af jord eller bergsbruk å landet till ett värde af minst 10,000 rdr bko;

3:o) idkare af annat yrke än jordbruk eller bergsbruk med en behållen årsinkomst af minst 200 rdr bko;

4:o) ordinarie, oafsättliga embets- och tjenstemän; samt

5:o) dylika pensionerade embets- och tjenstemän.

Dessa valmän skulle ega att *medelbart* välja representanter bland dem, som egde valrätt och fylt 25 år, utan att valbarheten skulle vara bunden vid valdistriktet. Valen skulle gälla för en tid af två år — lagtima riksdag skulle nämligen sammanträda hvart annat år — och gälla äfven för de urtima riksdagar, som under dessa två år kunde inträffa.

Antalet representanter skulle vara 250, eller en för 12,500 personer, »hvilket förhållande nära nog motsvarade det norska».

Med detta utlåtande följde utarbetadt förslag till vallag, hvarjemte utskottet upplysningsvis meddelade de grunder för det förslag till den enligt denna lag valda församlingens organisation, som det framdeles ämnade afgifva. De 250 representanterna skulle, till förekommande af öfverraskning och förhastande vid ärendenas afgörande, för vissa frågor dela sig på två afdelningar, af hvilka den mindre, bestående af 60 ledamöter, skulle utgöra en sorts pröfningsnämnd i afseende på den talrikare afdelningens beslut. Hade den förra två gånger förkastat ett af den senare antaget förslag, skulle saken förekomma till afgörande vid gemensam sammankomst af båda afdelningarna, då förslaget för att anses bifallet skulle erhålla $^2/_3$ af hela församlingens röster.

Enligt utskottets mening skulle således svenska folkets på historisk väg bildade representation utbytas mot en ny, som skulle vara bygd på rationela grunder; och det hade vid sin undersökning af huru en dylik representation borde vara beskaffad, kommit till det resultatet, att den vore rationel, om den vore sådan som *Norges*. Utskottets förslag skilde sig väl i vissa detaljer ifrån den norska inrättningen: för jordbrukares och yrkesidkares valrätt föreslogs en viss census, rösträtten skulle

af dessa samhällsmedlemmar utöfvas enligt graderad skala, åldersbestämmelserna med afseende på valrätt och valbarhet voro något olika, för valbarhet fordrades ej bostad inom valdistriktet, stad och land skulle ej bilda särskilda valkretsar, — men för öfrigt var hela förslaget en i allt väsentligt trogen afbild af det norska representationssättet. »Norskhetsifvern, så föga lämplig till våra inhemska förhållanden», yttrade en ledamot af utskottet, den framstående liberale representanten, prosten Ödmann, »hade segrat öfver alla betänkligheter och alla bevisningar, så rent rationela, som empiriska.» Förledd af denna ifver, hade man alldeles lemnat å sido den vigtiga synpunkten att reformen, »för att bli annat än en tom tankebild, borde sluta sig till bestående förhållanden och uppföras på grundvalar, som icke voro alldeles främmande för det representationssätt, som man redan egde».[1]

Såsom synes af de reservationer, som åtföljde utskottets memorial, sammanstälda med vissa yttranden under de följande diskussionerna inom stånden, hade besluten om vallagens innehåll åvägabragts genom samverkan mellan bönderna, flertalet af borgarne och friherrarne Kantzow och Tersmeden, understödda dels af professor Geijer, som dock i fråga om valrättens utsträckning ville gå vida längre,[2] dels af prosten Ödmann och brukspatron de Maré, enligt hvilkas mening emellertid val-

---

[1] Jfr prosten Hallströms reservation mot utskottets utlåtande (Bil. 2 till K. U:s mem. n:r 38, s. 6).

[2] Han yrkade personlig valrätt för hvarje välfrejdad myndig medborgare, som styrkte sig ega god kristendomskunskap och för öfrigt minimum af de i folkskolan fordrade kunskaper; *två* klasser af valberättigade, en med *enkel* valrätt, lika med den personliga, och en annan med *förstärkt* (dubbel) valrätt i följd af bildning och förmögenhet; valbarheten till elektor och representant inskränkt inom den klass, som egde förstärkt valrätt. Se hans reservation mot utskottets förslag (bil. n:r 2, s. 6), samt hans anförande i presteståndet den 24 oktober (prot. IX, 179 f). — Richerts bref till honom med anledning af detta anförande meddelas bland bilagorna till detta arbete, och likaså Geijers svar.

barheten borde bestämmas efter ståndsförhållanden, en åsigt, hvartill äfven utskottets ordförande, grefve ANCKARSVÄRD, lär hafva slutit sig.[1] I afseende på grunderna för valrätten och dess utöfning genom samfälda val slöto sig äfven grefve SPENS och friherre HERMELIN till majoriteten, medan de fleste af presteståndets ledamöter yrkade stånds- eller klassval. Större var meningsskilnaden i frågan om representationens bildande enligt en- eller tvåkammarsystemet, i det att de flesta af adelns och prestesåndets ledamöter och en af borgareståndets röstade för det senare alternativet, ehuru åsigterna mycket skilde sig i fråga om sättet för den öfre kammarens bildande. Den märkligaste af dessa åsigter var den, som framstäldes af grefve SPENS och enligt hvilken denna kammare för en tid af 9 år (tre lagtima riksdagar), med förnyelse till en tredjedel hvart 3:dje år, skulle utses af provinsialrepresentationer, hvilka åter skulle väljas af samma personer, som egde valrätt till den nedre kammaren — således samma idé, som år 1848 genomfördes i Holland och, delvis modifierad, 1866 äfven i Sverige. — Den ende af utskottets medlemmar, som synes hafva ansett fyrståndsrepresentationen böra bibehållas, var professor CEDERSCHIÖLD: »den gamla byggnaden vore», såsom han uttryckte sig, »icke sämre, än att den skulle kunna repareras och, genom obetydlig tillbyggnad eller blott förändrad inredning, blifva ganska beqväm och ändamålsenlig».[2]

Innan utskottets förslag föredrogs i stånden, afhandlades det vid fyra enskilda sammankomster, som i slutet af september och början af oktober höllos på riddarhuset och till hvilka alla riksdagsmän, oberoende af stånd, egde tillträde. Antagligt är, att dessa gemensamma öfverläggningar bidrogo till att af de särskilda stånden tre kommo till hufvudsakligen samma resultat i den omfattande frågan.[3]

---

[1] Se R. o. Ad. prot. XV, s. 80. Jfr Borgarest, prot. V, s. 442 och 449.

[2] Konstitutionsutskottets mem. n:r 38 med bilagor.

[3] Jfr PALMSTIERNA, anf. arb. s. 102.

Förhandlingarna inom stånden togo sin början den 21 oktober och upptogo på riddarhuset ej mindre än 6 dagars tid. Få yttrade sig der för fyrståndsrepresentationens bibehållande, men det var ej heller der mer än en talare, som yrkade, att utskottets förslag skulle oförändradt godkännas. Till och med utskottets ordförande förklarade sig villig att gå in på så betydande modifikationer deri, som att representationen skulle bildas genom en blandning af ståndsval och allmänna val och fördelas på två kamrar — endast man erhölle en verklig representation för svenska folket, hvilket fyrstånds-riksdagen icke vore. Resultatet af de vidlyftiga öfverläggningarna blef det, att sedan adeln den 24 oktober med 90 röster mot 37 förkastat ett förslag, att den skulle såsom sin gemensamma tanke förklara, att man borde bibehålla det bestående representationssättet »med de rättelser som deri kunde göras och med förbindelse att deruti intaga de orepresenterade», beslöt ståndet den 27 oktober med 110 röster mot 55 att såsom sin mening uttala:

att svenska representationens delning på fyra rum borde upphöra;

att denna representation borde sammanträda på två genom val, stånds- eller klass-vis, utsedda kamrar;

att vid dessas bildande den skilnaden skulle iakttagas, att ledamöterna i den ena kammaren utsåges för hvarje lagtima riksdag, i den andra för längre tid bland personer, som förut utöfvat riksdagsmannakallet och uppnått en mognare ålder;

samt att representationsförändringen borde afse att, jemte upphörandet af all sjelfskrifven representationsrätt, bereda rättighet att sända fullmäktige till riksdagen åt de ofrälse ståndspersonsklasser, som nu voro derifrån uteslutna;

denna rätt skulle, enligt ett under en af de följande dagarna fattadt beslut, utöfvas i öfverensstämmelse med den grundsatsen, att de väljande klasserna skulle vara fem: adeln, presteståndet, borgareståndet, bondeståndet och ett femte stånd, hvars sammansättning sedermera skulle närmare bestämmas;

derjemte beslöts, att valbarheten till åtminstone den ena kammaren skulle vara inskränkt inom det väljande ståndet,

äfvensom att hvarje stånd skulle ega veto i fråga om ändringar i dess representationssätt.[1]

Inom preste ståndet var meningsskiljaktigheten mindre än på riddarhuset, såsom synes deraf, att endast i afseende på en punkt votering behöfde anställas. De flesta af de uppträdande talarne förordade ett på klassval grundat tvåkammarsystem, och efter en uttömmande, delvis lysande, diskussion, som pågick under fem dagars tid, beslöt ståndet den 31 oktober att såsom sin mening uttala:

att svenska folket skulle vid riksdagar fortfarande representeras genom riksstånd;

att åt de dittills icke representerade, men till representation qvalificerade medborgareklasserna skulle beredas rättighet att till riksdagen sända fullmäktige, helst i ett femte stånd;

att hvarje stånd skulle genom val inom sig utse ett lika antal ledamöter;

att representationen skulle fördelas på två kamrar — ett beslut, som fattades med 35 röster mot 16,[2]

samt att hvarje stånd skulle ega veto i grundlagsfrågor.[3]

Inom borgare- och bondestånden började de offentliga förhandlingarna i frågan först den 24 oktober. Man ville nämligen afvakta resultaten af enskilda öfverläggningar, afsedda att på förhand förena de båda ståndens meningar i det vigtiga ämnet. Bland borgarne öppnades den offent-

---

[1] R. o. Ad. prot. för den 21 oktober—2 november 1840 (T. XV och XVI).

[2] Af minoritetens medlemmar ville somlige, att representationen fortfarande skulle sammanträda på fyra rum, andre, att den skulle utgöra en enda kammare, medan åter bland de sistnämnde meningarna voro delade om, huruvida besluten inom denna kammare borde fattas ståndsvis eller samfäldt.

[3] Prestest. prot. 21—31 oktober 1840 (T. IX).

liga diskussionen af brukspatron PETRÉ med ett anförande, uppfyldt af verkliga smädelser mot prestetståndet, hvilka afsågo att bevisa obehörigheten och skadligheten af detta stånds särskilda representationsrätt. Han framhöll tillika förkastligheten af ståndsprincipen i allmänhet: att med bibehållande af denna antaga de »kapitulationsvilkor», som »anhängarne af de gamla stånden af lätt insedda skäl nu visade sig hugade att erbjuda, vore fruktansvärdt att skada saken»; bättre vore att för denna gång låta hela reformfrågan falla, så mycket mer som »den politiska vigten af de unionela förhållandenas befästande genom likartade statsformer» gjorde det nödigt, att man ej antoge något annat representationssätt än ett sådant, som öfverensstämde med det norska, — ett skäl för det föreliggande förslagets antagande, som med mycken värme framhölls äfven af hans kamrater inom konstitutionsutskottet, grosshandlaren WÆRN och kryddkramhandlaren BRINCK. Utskottets förslag rönte för öfrigt här mera erkännande än inom adeln och presteståndet, men äfven bland dem, som hyllade grundsatsen om samfälda val, funnos de, hvilka förklarade sig icke kunna godkänna förslaget sådant det var, då städerna genom att förenas i gemensamma valkretsar med landsbygden skulle komma att förlora allt inflytande inom representationen. Att förslaget, äfven om det i detta afseende ändrades, icke kunde påräkna bifall af borgareståndet, var emellertid af diskussionen tydligt, i det att större delen af de uppträdande talarne yrkade representationens bildande genom klassval, de fleste i förening med tvåkammarsystem, hvilket sistnämnda äfven förordades af några bland dem, som uttalade sig för de samfälda valens grundsats. Då talmannen den 28 oktober framstälde proposition på godkännande af utskottets förslag till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag, besvarades också denna fråga med 27 nej mot 13 ja, hvarpå ståndet beslöt att såsom sin gemensamma tanke uttala:

att all sjelfskrifven riksdagsmannarätt borde upphöra och riksdagsmannakallet endast i följd af val kunna utöfvas;

att de ditintills orepresenterade medborgareklasser, som dertill kunde anses berättigade, borde på lämpligt sätt uti representationen inrymmas;

att valbarheten skulle inskränkas inom stånds- eller klassförhållanden (beslöts med 30 röster mot 19);

att valklasserna äfven kunde blifva flere än fyra (25 röster mot 21);

att valen borde ske stånds- eller klassvis (31 röster mot 14);

att riksförsamlingen borde fördelas på 2 kamrar (24 röster mot 20);

samt att, då skiljaktiga tankar mellan kamrarne icke annorlunda kunde sammanjemkas, hela riksförsamlingen skulle i vissa fall derom på ett rum besluta.[1]

Sjelfbevarelsedriften var således ännu hos borgareståndet starkare än inflytelsen af dagens »liberala» teorier. »Det är redan en tidens seger», yttrade brukspatron PETRÉ under diskussionen i borgareståndet, »att ett betänkande, sådant som förevarande ombildningsförslag, kunnat utgå från rikets ständers konstitutionsutskott. Denna seger blir ännu större, om samma betänkande skulle komma att till sina hufvudgrunder gillas af det stånd, som, ehuru det sista på rangordningen, likväl är det första i verklig betydenhet. Om så lyckligt händer, kan man med fullkomligt lugn åse de trenne öfriga riksståndens afslag.»[2] I dessa ord skulle legat mera sanning, om de sagt, att ett afslag af bondeståndet skulle varit detsamma som det mest förkrossande nederlag för utskottet; ty sådant var förslaget, att skulle det någonstädes mottagas med bifall, så måste det tydligen vara inom detta stånd.

Diskussionen öppnades der af PER SAHLSTRÖM, som bland annat framhöll, att förslagets antagande skulle »i konstitutionelt afseende mera förbinda oss med våra bröder

[1] Borgarest. prot. för den 24—28 oktober (T. V, s. 343—515). Jfr hr PETRÉS yttrande i frågan den 30 september (prot. IV, s. 878 f.).

[2] Borgarest. prot. V, 354.

norrmännen, hvilkas verkligt sjelfständiga statslif, alltifrån sin nybildning, varit af oss med värme och bifall omfattadt, och förutan hvars inympande på vårt statsskick äfven alla rimligtvis möjliga fördelar af föreningen städse skulle uteblifva».[1] Huruvida det skulle kunna medföra *alla* de förbättringar i Sveriges statsskick, som man skäligen kunde önska, och hvartill talaren i främsta rummet räknade försvinnandet af konungamaktens absoluta veto, kunde vara ovisst, men godkännandet af förslagets hufvudgrunder borde dock kunna bland andra fördelar medföra den, att folkets behof blefve kända, dess stämma hörd. Hvad särskildt anginge dess betydelse för bondeståndet, så skulle det i följd af detta stånds betydliga antal och förmögenhetsvilkor lägga större delen af valrätten i dess hand, och denna valrätt skulle åt allmogen återförvärfva och bibehålla den samhällsställning, som enligt statens grundidé och allmänna rättsförhållanden borde tillkomma densamma. Då förslaget i sin helhet knappt kunde påräkna bifall af de öfriga stånden, så finge man kanske vara beredd på någon eftergift i sina fordringar; tills vidare yrkade han godkännande af utskottets förslag, dock med den utsträckning i afseende på valrätten, att ingen hemmansegare, som för närvarande åtnjöte valrätt, skulle förlora den: den census, som utskottet föreslagit med afseende på jordbrukares valrätt, skulle således försvinna, ett yrkande, som framstäldes af så godt som alla dem, hvilka förordade en representationsförändring enligt de af konstitutionsutskottet uppgjorda grunderna, och äfven uppgafs hafva blifvit gjordt af ståndets ledamöter inom utskottet. Men om således förslaget förordades med hänsyn till det ökade inflytande, som dess antagande skulle komma att bereda allmogeklassen, så afstyrktes det å andra sidan af Nils Strindlund m. fl. ur den synpunkten, att samfälda val skulle kunna all-

[1] Bland dem, som med hänsyn till de norska förhållandena förordade förslagets antagande, var äfven Sven Heurlin, som talade om norska grundlagen såsom »detta mästerverk, som är beundradt af alla främmande makter» (prot. VIII, s. 358).

deles tillintetgöra den makt, som bondeståndet redan egde, i det att bönderna skulle löpa fara att uteslutas från representationen: allmogen borde vid riksdagen vara representerad såsom stånd, och representationen borde fortfarande vara grundad på ståndsval, eller ock på en blandning af ståndsval och samfälda val, vare sig den utgjordes af en, två eller fyra kamrar. Genom votering afgjordes den 28 oktober, att utskottets förslag skulle återremitteras med de anmärkningarna, bland andra,

att valrätten borde utsträckas till alla egare af hemman eller hemmansdel, äfvensom till alla åbor å kronohemman, utan inskränkning med afseende på beloppet af hemmanets taxeringsvärde, och skulle röstetalet för hemmansdel under 500 rdrs värde utgöra $^1/_4$ röst, medan röstetalet för stadsfastighet under detta värde skulle sättas till $^1/_8$ röst,

samt att ingen skulle ega att under några förhållanden beräkna högre röstetal än 6 röster och ej heller ega att afgifva röst i mer än ett distrikt.

Detta beslut fattades med 68 röster mot 31, hvilka afgåfvos för ett förslag, enligt hvilket representationen skulle bildas dels genom samfälda val, dels genom ståndsval, hvilket förslag åter med 53 röster mot 48 hade blifvit antaget till kontraproposition i stället för ett annat, enligt hvilket riksdagen skulle grundas uteslutande på ståndsval, men utgöras af ett större antal representanter för bondeståndet än för hvart och ett af de öfriga stånden.

Med afseende på frågan om enkammarsystemets införande ansåg sig ståndet ej kunna derom besluta, innan konstitutionsutskottet inkommit till stånden med utarbetadt förslag i denna del af representationsfrågan.[1]

Rörande det skick, hvari representationsfrågan kommit genom de beslut, för hvilka nu är redogjordt, yttrade vid 1844 års riksdag borgmästaren Lagergren: »De tre ståndens» (adelns, presternas och borgarnes) »återremiss af konstitutionsutskottets betänkande och den nära öfver-

[1] Bondest. prot. 24—28 oktober (VIII, 172—405).

ensstämmelse, som, utan föregånget aftal, visade sig i grunderna för den reform, dessa stånd medgåfvo och fordrade, vittna om en allmän, och liflig känsla för ståndsförfattningens nödvändighet, men tillika om en uppriktig, sant liberal syftning till densammas förenkling och förbättring i hvarje af dess särskilda beståndsdelar. Ingen isolerad eller exklusiv ståndsanda röjde sig deruti; de begge första stånden täflade att uppoffra den sjelfskrifna representationsrätt, hvaraf de i mera eller mindre mån voro i besittning. De, så väl som borgareståndet, inrymde åt de orepresenterade en lika stor andel i representationen, som hvarje af de gamla stånden förbehöll åt sig sjelft; de yrkade den genom val bildade nationalrepresentationens sammanförande i tvenne kamrar, der ståndsskilnaden skulle upphöra i de allmänna öfverläggningarna och besluten; men de voro derjemte ense i sin åsigt om faran af ståndselementernas förstörande och om otjenligheten af en hufvudsakligen efter talet af folkmängden instituerad, endast genom en vacklande och godtycklig census begränsad allmän valrätt. Med ett ord: de tre stånden förkastade principen af allmänna val, men undanröjde tillika alla hinder för en stor och fri reform af representationen, i hvilken de *stora* klasser eller stånd, som innefatta hela samhället, borde organiskt ingå såsom elementer, men ej såsom afskilda beståndsdelar. Aldrig var hågen för en samhällsreform varmare, aldrig den ömsesidiga benägenheten för eftergifter större, aldrig hoppet om en förbättring af det svenska representationsväsendet liffigare än vid återremissen af konstitutionsutskottets första memorial; och jag tillägger att, i trots af det ogillande detta utskotts första förslag rönte hos riksstånden, har aldrig en vigtig och maktpåliggande samhällsreform blifvit med mera förtroende och tillit öfverlemnad åt en delegation af lagstiftande makten, än som då egnades åt konstitutionsutskottet. Huru motsvarades detta förtroende?»[1]

---

[1] Borgarest. prot. 1844—5, T. I, s. 208.

Ja, huru motsvarades detta förtroende?

Enligt § 56 RF. ålåg det konstitutionsutskottet att i ett sådant fall som det, hvilket nu inträffat, »samtliga riksståndens tankar till ett helt utlåtande i möjligaste måtto *sammanjemka* och, om oförenliga skiljaktigheter funnes, dem *derjemte* till samtliga riksståndens behandlande anmäla».

Ett försök till dylik sammanjemkning synes ej hafva behöft möta oöfvervinneliga svårigheter. Alla stånden hade uttalat sig för representationens bildande endast genom val. Tre stånd önskade, att dessa val skulle ske stånds- eller klassvis, två af dem, att äfven valbarheten till hela representationen skulle vara inskränkt till stånd eller klass, medan det tredje uttalat denna åsigt endast med afseende på representationens ena hälft. Ett stånd hade ensamt af de fyra, och långt ifrån enhälligt, uttalat sig för, att valen skulle ske samfäldt, men tillika, i strid med utskottets förslag, förklarat att valrätt fortfarande skulle tillhöra *alla* dem, som förut egde valrätt till detta stånd. Detta sistnämnda vilkor synes väl hafva kunnat tjena till utgångspunkt för ett sammanjemkningsförslag, då det ju kunde vara möjligt, att bondeståndet, om ej detta vilkor bifölles, alldeles förkastade de samfälda valen, för att i stället sluta sig till den åsigten, enligt hvilken valen skulle ske ståndsvis.[1] Utskottet sysselsatte sig också under tre plena med sammanjemkningsförsök, hvilka dock alla strandade: bondeståndets ledamöter lära enstämmigt hafva motsatt sig dem.[2] Ensamma skulle de naturligtvis icke hafva kunnat göra sin mening gällande, och erinrar man sig hvad brukspatron PETRÉ i borgareståndet yttrade om, att inga »kapitulationsvilkor», som kunde bjudas af de gamla ståndens anhängare, skulle mottagas, så kan man någorlunda sluta sig till, hvilka de voro, som beredde bönderna möjligheten

1 Jfr biskop HEURLINS yttrande i presteståndet den 1 december (prot. XI, s. 242).

2 Se prosten HALLSTRÖMS yttrande i presteståndets prot. IX, s. 241.

att göra hvarje sammanjemkningsförsök fruktlöst och nödgade utskottet att föreslå ständerna ett förfaringssätt, som stod i bestämd strid med regeringsformens föreskrifter. För att, såsom det hette, »bereda möjligheten af ett jemkningsförslag» hemstälde det nämligen att, i fall bondeståndet nekade att instämma i de öfriga ståndens beslut om representationens bildande genom stånds- eller klassval, skulle genom votering i förstärkt konstitutionsutskott afgöras, huruvida valrätten skulle utöfvas genom samfälda val, såsom bondeståndet beslutit, eller stånds- eller klassvis, i enlighet med de öfriga ståndens mening; och först sedan denna fråga blifvit afgjord, skulle utskottet skrida till den i regeringsformen föreskrifna sammanjemkningen af de särskilda ståndens beslut. Emot detta utskottets sätt att gå till väga anmäldes under åberopande af § 56 RF. reservation af friherrarne TERSMEDEN och HERMELIN, prosten ÖDMANN och brukspatron DE MARÉ; det rönte gensägelse äfven inom presteståndet, men blef emellertid af alla fyra stånden godkändt: af ståndsvalens anhängare derföre, att »de voro fullt öfvertygade, att de 3 stånds ledamöter, hvilka förkastat principen af samfälda val och så varmt yttrat sig för den gamla ståndsprincipens bibehållande, äfven skulle segra i förstärkta konstitutionsutskottet».[1] Men häri bedrogo de sig: tack vare särskildt WÆRNS ihärdiga bearbetningar inom förstärkningen från borgareståndet lemnade voteringen, som försiggick den 3 december, det resultatet, att den af bondeståndet godkända grundsatsen om *samfälda val* segrade med 44 röster mot 35.[2]

Den grund för representationens bildande, hvarifrån konstitutionsutskottet utgått, då det uppgjorde sitt förslag till vallag, skulle således gälla. Då adeln, presteståndet och borgareståndet vid sina beslut i representa-

---

[1] Se general LEFRÉNS yttrande i R. o. Ad. prot. XXIV, s. 242. Jfr prof. MORÉNS yttrande i Prestest. prot. XIV, 38, och HEURLINS l. c. s. 45.

[2] Jfr Konst. Utsk. mem. n:r 67 och 71.

tionsfrågan hade antagit en helt annan grund än denna, så hade de icke ingått i pröfning af och således ej heller yttrat sig om den af utskottet föreslagna vallagens detaljer. Det synes derföre, som om utskottets närmaste åtgärd efter denna på sidan om grundlagen företagna omröstning borde hafva varit den att till dessa stånd hemställa, huruvida de hade något att invända mot det sätt, hvarpå den nu godkända grundsatsen om samfälda val blifvit i utskottets förslag till vallag tillämpad. Företogs den i § 56 RF. föreskrifna sammanjemkningen, utan att detta hade skett, så kunde den ej annat blifva än en »sammanjemkning» af ett stånds mening, som utskottet kände, och tre stånds mening, som utskottet endast gissat sig till.[1] En dylik »sammanjemkning» beslöts emellertid af utskottets majoritet — och resultatet blef derefter.

Sedan bondeståndet den 30 januari 1841 förklarat sig godkänna konstitutionsutskottets förslag om representationens organisation i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det norska enkammarsystemet,[2] afgaf utskottet den 15 februari »sammanjemkningsförslag». Det innehöll en omarbetning af det förra förslaget äfven i punkter, som ej omedelbart berördes af ståndens anmärkningar, och var tydligen anlagdt på att åtminstone inom borgareståndet vinna den majoritet för utskottets omstöpningsplaner, som dittills ernåtts endast inom bondeståndet, hvars önskningar man för öfrigt äfven försökt att, så vidt möjligt var, ytterligare gå till mötes.

Så skulle all census för fastighetsegare — så väl i stad som på land — borttagas, och derjemte den för arrendatorer föreslagna census nedsättas från 10,000 till 1,000 rdrs fastighetsvärde, likasom arrendetiden från 10 till 5 år; egare af fastighet under 1,000 rdrs värde skulle

---

[1] Jfr grefve SPENS' reservation mot konstitutionsutskottets mem. n:r 85.

[2] Jfr konstitutionsutskottets mem. n:r 68, hvilket innehöll det utarbetade förslag, som bondeståndet förklarat sig vilja afvakta, innan det fattade beslut rörande denna del af representationsfrågan.

ega att beräkna $^1/_{100}$ röst för hvarje fullt tal af 10 rdrs värde, medan arrendator af fastighet, som ej uppginge till 10,000 rdrs värde, skulle ega $^1/_{10}$ röst för hvarje fullt tal af 1000 rdrs taxeringsvärde; ingen skulle få rösta i mer än *ett* distrikt, och ej heller skulle någon ega att afgifva större antal röster än 6, men man skulle ega rätt att inom det distrikt, der rösträtten utöfvades, intill nämnda röstetal räkna sig till godo den rösträtt, som egendom eller inkomst af yrke inom annat distrikt kunde lemna. För öfrigt skulle om valrätten hufvudsakligen gälla, hvad i utskottets förra förslag derom innehölls. — I fråga om valbarhetens inskränkning till stånd eller klass, som af tre stånd yrkats med afseende på hela eller åtminstone en del af representationen, förklarade utskottet sig anse, att denna fråga förfallit genom den omröstning i förstärkta konstitutionsutskottet, som med afseende på valrättens utöfning godkänt grundsatsen om samfälda val; men deremot ansåg det sig kunna rörande valsättet föreslå en bestämmelse, för hvilken det icke hade något stånds uttalade mening att åberopa, nämligen den, att *städer och större köpingar skulle vid riksdagsmannavalen bilda särskilda, från landet afsöndrade, valdistrikt.* I sammanhang härmed föreslogs att, medan valen i landtdistrikten skulle ske medelbart, skulle i städerna valen vara direkta, och att antalet representanter, som städerna egde att välja, skulle utgöra 30 af 175.

Den sistnämnda siffran betecknade antalet ledamöter i den talrikare af de båda kamrar, af hvilka riksförsamlingen skulle utgöras. Med hänsyn till den åsigt, som de tre öfriga stånden uttalat, hemstälde nämligen utskottet, att bondeståndet måtte öfvergå till grundsatsen om *tvåkammarsystemet*, helst som utskottet nu funnit att, »ehuru Sverige icke hade elementer till en pärskammare», äfven der »kunde skapas en öfre kammare, som väsentligen tryggade kontinuiteten i representationens åsigter och förekomme hastiga opinionskastningar från den ena riksdagen till den andra». Denna öfre (»andra») kammare

skulle bestå af 75 ledamöter, valda för en tid af 6 år, således för tre lagtima riksdagar, bland personer, som fyllt 35 år eller bevistat minst två riksmöten. Valet skulle första gången ske genom en nämnd, bestående af lika många ledamöter af hvart och ett af de fyra rikstånden; sedan skulle kammaren vid hvarje lagtima riksdag förnyas till en tredjedel genom val, som förrättades af den nedre (»första») kammaren. För att ändock bereda den öfre kammaren någon själfständighet skulle detta val ske först vid slutet af riksdagen och således icke genom *den* församling, med hvilken den sålunda förnyade öfre kammaren skulle samarbeta. Båda kamrarnes ledamöter skulle åtnjuta arfvode af statsmedel. Lagstiftningsfrågor skulle först behandlas i den fåtaligare kammaren, gransknings-, statsreglerings- och bevillnings-frågor i den talrikare; stannade kamrarne i en fråga, som hörde till någon af de båda sistnämnda kategorierna, i olika beslut, så skulle de sammanträda för att efter gemensam öfverläggning tillsammans afgöra frågan.

Sådant var i sina hufvuddrag konstitutionsutskottets »sammanjemkningsförslag» i representationsfrågan. Hvilken möda det kostat att få det till stånd — och hvilken utsigt det egde till framgång! — kunde man finna redan deraf, att 17 af utskottets ledamöter reserverat sig antingen mot förslaget i dess helhet eller mot flere eller färre, oftast väsentliga, punkter, somlige äfven af den anledningen, att de ansågo utskottet hafva öfverskridit sin befogenhet, då det i vissa fall handlat utan hänsyn till eller ledning af de meningar, stånden uttalat, och i ett fall — genom förslaget om de valberättigades fördelning i stadsbor och landtbor — till och med afvikit från den genom förstärkta konstitutionsutskottets votering fastslagna principen om representationens grundande på samfälda val.[1]

Innan förslaget i sin helhet företogs till afgörande i stånden, beslöt bondeståndet den 6 mars att med nej be-

---

[1] Konstitutionsutskottets mem. n:r 85.

svara utskottets hemställan, att det måtte förena sig i de öfriga ståndens beslut om tvåkammarsystemets antagande; och ståndet förklarade på samma gång, att det, innan äfven denna principfråga blifvit i förstärkt konstitutionsutskott afgjord, icke ämnade företaga öfriga delar af jemkningsförslaget till behandling.[1] Utskottet ingick genast till ständen med en sådan framställning, som af bondeståndet åsyftades; denna blef efter åtskilligt prut bifallen, och den 2 april anstäldes i förstärkta konstitutionsutskottet votering om den frågan, huruvida representationen borde utgöras af en eller två kamrar. Med 41 röster mot 38 segrade den mening, som hyllade *tvåkammarsystemet*.[2]

Denna gång lyckades således bondeståndets mening icke vinna seger, men det fann sig emellertid, då utskottets jemkningsförslag i sin helhet företogs till behandling den 17 april, böra oförändradt antaga det som hvilande till nästa riksdag. Beslutet fattades med 66 röster mot 31, hvilka afgåfvos för återremiss, sedan talmannen förklarat sig vara af grundlagens bud hindrad att framställa proposition på rent afslag.[3]

Borgareståndet åter förklarade samma dag, med 29 röster mot 19, att det icke kunde godkänna förslaget till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag,[4] och ännu mindre var någon annan utgång att vänta inom de båda öfriga ständen.

I presteståndet, der utskottets sätt att vid »sammanjemkningen» gå till väga nagelfors med synnerlig skärpa, var det blott en ledamot — Geijer —, som talade för, att förslaget skulle antagas som hvilande, men äfven han afstod från yrkandet, att proposition derpå skulle framställas, sedan erkebiskopen förklarat, att han vore tveksam, huruvida en så beskaffad proposition skulle kunna göras,

---

[1] Bondest. prot. XI, s. 90—92.
[2] Se Konst. Utsk. mem. n:r 95, 100 och 104. Jfr särskildt Prestest. prot. XIV, 37—62.
[3] Bondest. prot. XII, 213—262.
[4] Borgarest. prot. VII, 220—275; jfr s. 306—10, 473—5.

då förslaget innefattade upphäfvande af § 114 RF. och derjemte vore afvikande från den genom votering i förstärkt konstitutionsutskott faststälda grunden af samfälda val. Detta sistnämnda förhållande jemte den omständigheten, att förslaget icke innefattade en i § 56 RF. anbefald sammanjemkning af riksståndens tankar, anfördes ock som skäl för det beslut om förslagets ogillande, som af ståndet den 17 april fattades med 33 röster mot 16; minoriteten röstade för återremiss i syfte af en sammanjemkning, som mera öfverensstämde med ståndens förut fattade beslut.[1]

På riddarhuset började äfven diskussionen den 17 april, men hann der ej afslutas förr än den 21, då adeln med 155 röster mot 62 beslöt att såsom sin enda gemensamma tanke förklara, att konstitutionsutskottets förslag vore oantagligt. Att minoriteten kunde vara så pass stor, förklaras deraf, att många ansågo stånden oberättigade att helt och hållet förkasta förslaget och derigenom omintetgöra all kraft och verkan af förstärkta konstitutionsutskottets båda beslut om de grunder, hvarpå representationen skulle byggas: dessa beslut vore fattade med riksens ständers rätt, de kunde ej vid denna riksdag upphäfvas, och ett på dem hvilande förslag *måste* derför bli hvilande till nästa riksdag, huru detta förslag än för öfrigt kunde vara beskaffadt. Detta åskådningssätt, som äfven räknade målsmän inom de andra stånden, kan dock svårligen anses hållbart: såsom det uttryckligen hette i konstitutionsutskottets hemställan rörande den första af dessa voteringar, skulle den anställas för att »bereda möjligheten af ett jemkningsförslag», således till ledning för utskottet vid dess sammanjemkningsarbete, men icke till hinder för stånden att sedan besluta om resultatet af detta arbete i hela dess vidd.[2]

De tre ståndens beslut väckte hos anhängarne af en representationsreform på de samfälda valens grund den

---

[1] Prestest. prot. XV, 371—478.
[2] R. o. Ad. prot. XXIV, 62—302.

största förbittring och framkallade mot adeln och preste- ståndet beskyllningar för att hafva brutit de löften, som genom besluten i oktober blifvit gifna: de hade medgifvit den sjelfskrifna representationsrättens afskaffande, nu hade de förkastat det förslag, som i följd af dessa med- gifvanden blifvit uppgjordt och, så vidt på dem berodde, omintetgjort möjligheten att vid denna riksdag sätta något annat i stället. Man får dock ej härvid glömma, att de ifrågavarande besluten hade fattats med vilkor af stånds- eller klassval såsom grund för representationen; och uppfyldes ej vilkoret, så kunde ej med något skäl fordras, att löftet skulle stå fast. Att de tre stånden verkligen hade allvar med de beslut, som de i oktober 1840 fattade i representationsfrågan, synes tydligt framgå af deras bifall till voteringen i förstärkta konstitutions- utskottet den 3 december, som just var afsedd att i möj- ligaste mån undanrödja de svårigheter, som mötte upp- görandet af ett representationsförslag, bygdt på sjelf- skrifvenhetens försvinnande. Hade då klassvalens grund- sats segrat och ett på denna upprättadt förslag sedan blifvit af adeln och preståndet förkastadt, — då först hade med något fog kunnat talas om brutna löften och svikna förhoppningar. Såsom saken nu stod, var skulden till hvad som inträffat deras, hvilka i strid med de åsigter, som hystes af stora majoriteter inom tre stånd och en ej obetydlig minoritet inom det fjerde, hade hän- synslöst sökt forcera grundsatsen om representationens bildande genom samfälda val.

Ännu behöfde dock hoppet om, att denna grundsats åtminstone skulle komma att *synas* vara af 1840—41 års ständer godkänd, icke uppgifvas. Då tre stånd hade för- kastat, ett stånd godkänt konstitutionsutskottets förslag till nationalrepresentationens ombildning, så inkom ut- skottet till stånden med förslag till propositioner för votering i förstärkt konstitutionsutskott. Dessa proposi- tioner blefvo af stånden godkända, och voteringen egde rum den 14 maj med det resultat, att utskottets förslag blef med 44 röster mot 35 *godkändt till grundlagsenlig*

behandling vid nästa riksdag.[1] Denna utgång var i följd af resultatet af voteringen den 3 december väntad. Omröstningssiffrorna voro ock nu desamma som då. Men visst är, att icke alla majoritetens medlemmar i verkligheten godkände det förslag, åt hvilket de nu gåfvo sin röst.[2]

Vid ett beslut, som sålunda kommit till stånd i strid med ständernas verkliga mening, ville emellertid de stånd, hvilkas åsigt blifvit undertryckt, icke utan vidare låta bero. Eggade af de beskyllningar för reformfiendtlighet, som mot dem utslungades af den liberala pressen, men förnämligast för att formligen låta Kongl. Maj:t veta, hvilken mening de hyste om antagligheten af det såsom hvilande antagna förslaget, beslöto de (11 och 12 juni) att ingå med en underdånig skrifvelse, hvaruti de anhöllo, att »Kongl. Maj:t, med afseende å det erkända behofvet af en ändamålsenlig förändring i nuvarande nationalrepresentation, måtte taga denna angelägenhet i öfvervägande och vid rikets ständers nästa sammankomst framställa proposition i ämnet, för den händelse det till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag hvilande förslag till nationalrepresentationens ombildning icke af rikets ständer antoges, eller, af ständerna godkändt, icke kunde af Kongl. Maj:t sanktioneras.»[3]

---

[1] Konstitutionsutsk:s mem. n:r 105 och 112. Jfr Prestest. prot. XVI, 75—100.

[2] Under debatten i representationsfrågan på riddarhuset den 5 december 1865 yttrade en af denna majoritets medlemmar, friherre GRIPENSTEDT: »Grunderna för det representationsförslag, som då (1840) framlades, kunde jag för min del ej gilla; men jag ansåg mig likväl böra bidraga dertill, att förslaget måtte blifva hvilande till den nästföljande riksdagen, emedan jag trodde, att representationsfrågan var ett ämne, på hvilket nationens uppmärksamhet borde riktas och som behöfde komma till mognad i den allmänna öfvertygelsen.» (R. o. Ad. den 4—7 dec. 1865 hållna öfverläggning ang. Kongl. Maj:ts förslag till ny riksdagsordning, s. 81). Jfr STRINDLUNDS yttrande i bondeståndet den 15 maj 1841 (Prot. XIII, 109 f).

[3] Se Allm. besv. o. ekonomi-utsk:s mem. n:r 158 och 165, Ständernas skrifvelse n:r 414, samt bland yttranden inom

En sådan motsats mellan ständernas verkliga åsigter och deras formligen fattade beslut, som den, hvilken fick sitt uttryck å ena sidan i denna skrifvelse, å andra sidan i resultatet af förstärkta konstitutionsutskottets votering den 14 maj, låter sig förklara endast af det sätt, hvarpå utskottsvalen vid riksdagens början utfallit på riddarhuset. Följderna af den då rådande partigrupperingen derstädes gjorde sig ända intill riksdagens slut gällande äfven inom statsutskottet, och det på ett sätt, som för regeringen egde större betydelse än tillkomsten af förslag till grundlagsändringar, hvilkas förkastande vid nästa riksdag man kunde med fullkomlig visshet emotse.

* * *

För **extra statsregleringen** hade Kongl. Maj:t, utom ett anslag af 270,000 rdr bko till länsfängelsernas ombyggnad eller förbättring, begärt ett belopp af 3,740,000, rdr bko, deraf för försvarsverket till lands 2,359,000, för försvarsverket till sjös 731,400 och till lättade vattenkommunikationer och andra allmänna arbeten 500,000 rdr bko, hvarjemte för folkundervisningens befrämjande äskats ett kreditiv å 50,000 rdr bko årligen. Om dessa anslag hade Kongl. Maj:t, likasom om dem som begärts för den ordinarie statsregleringen, förklarat, att de voro »oundgängligen nödiga för att på ett ändamålsenligt sätt betrygga förvaltningens oafbrutna gång, försvarsverkets vidmakthållande samt fortsättningen af de särskilda arbetsföretag, som redan vore påbörjade m. m.»

Statsutskottet var emellertid i detta afseende af en helt annan tanke. Utgående från den åsigten, att de medel, som för den nu ifrågavarande statsregleringen kunde tagas i beräkning, endast vore öfverskotten på statsverkets inkomster till och med år 1840, tillstyrkte

---

stånden i denna fråga, assessor LAGERHIELMS (Ad. prot. XXVI, s. 155—7), biskop HEURLINS (Prestest. prot. XVI, 487—90) och borgmästaren LAGERGRENS (Borgarest. prot. VII, 643—5). Se ock PALMSTIERNA, anf. arb., s. 104.

det (20 oktober) beviljandet af en totalsumma, som knappt uppgick till 2,000,000 rdr bko, deraf för försvarsverket till lands endast 864,000, för försvarsverket till sjös blott 146,400, hvaremot till lättade kommunikationer och andra allmänna arbeten föreslogs en summa af 648,500 rdr (deraf 222,000 såsom lån till vederbörande kommuner) och till folkundervisningens befrämjande hela det äskade beloppet af 250,000 rdr bko. Afprutningen berodde dock ej uteslutande derpå, att utskottet ansåg de af Kongl. Maj:t framhållna behofven kunna fyllas med endast de belopp, som det ansett sig böra föreslå: den föranleddes äfven deraf, att utskottet ville förbehålla ständerna att ännu en gång pröfva behöfligheten af de anslag, som enligt Kongl. Maj:ts proposition skulle utgå med en femtedel under hvart och ett af de följande fem åren. Utskottet förklarade sig nämligen anse, »att då vid denna riksdag ifrågakomna förslag till grundlagsförändring utvisade, att det med så väl Kongl. Maj:ts som rikets ständers åsigt instämde, att riksdagar borde hvart tredje år ega rum, och det således skäligen kunde förmodas, att rikets ständer efter nämnda tids förlopp åter blefve sammankallade, det icke kunde vara af nöden att för längre tid än 3 år bestämma» de ifrågavarande anslagen.

Då nu grundlagarne stadgade ständernas sammankomst hvart femte år och då beslut redan var fattadt, att nästa riksdag skulle börja i januari 1845, blef detta utskottets förslag, särskildt så vidt det rörde anslag till behof, som ovilkorligen återkommo hvarje år, inom alla stånden utsatt för skarpt klander såsom obehörigt och till och med grundlagsstridigt, i det att det afsåge att nödga konungen till ständernas sammankallande före den i grundlagen bestämda tiden. Med afseende på beloppen af de tillstyrkta anslagen anmärkte i bondeståndet Hans Jansson att, »då rikets ständer för närvarande vore sysselsatta med förslaget till en förändrad representation; då, i händelse detta vigtiga 'nationalarbete' kunde genomföras, en förändring inom förvaltningen måste blifva den oundgängliga följden; och då de reformer, svenska folket

så länge fordrat inom nästan alla grenar af denna förvaltning, derigenom måste kunna beredas, det ej vore klokt eller nyttigt att använda betydliga kostnader på lappning af de nuvarande inrättningarna, innan man finge afgjordt, huruvida de borde fortfara, och efter hvilken plan sådant borde ske. Dertill komme att, då flere af dessa anslags disponerande skulle förtros åt regeringens urskilning och samvetsgrannhet, borde denna förut hafva gifvit några prof på dessa egenskaper, borde hon erbjuda några garantier för ett handlingssätt i 'nationalanda' och med gerningarna hafva bevisat, att hon verkligen ärnade följa ett nytt system i öfverensstämmelse med tidens och folkets fordran, ej helt makligt fortsätta det gamla. Intill dess hon sådant gjort, torde det vara för tidigt att åt henne förtro mer än det allra nödvändigaste, och statsutskottet hade sålunda ganska rätt förfarit, då det dels nedsatt, dels helt och hållet afstyrkt åtskilliga af de anslag regeringen äskat; men vid dem, hvilkas beviljande det föreslagit, tycktes ännu ytterligare några betänkligheter yppa sig och frikostigheten hafva gått längre, än som behöfts.» Häri instämde en stor del af ståndets ledamöter, och utskottets förslag blef, såsom allt för frikostigt, i flere punkter — deribland de flesta rörande anslagen till försvarsverket till lands — återremitteradt; deremot bifölls anslaget till folkundervisningens befrämjande efter yttranden, som angåfvo, att man till detta ändamål gerna skulle hafva beviljat mera. Af de öfriga stånden blef utlåtandet i sin helhet återremitteradt, åtföljdt af delvis mycket skarpa anmärkningar med anledning af den njugghet, som utskottet ådagalagt.[1]

Detta skedde i slutet af november och början af december 1840. Vid midten af februari följande år var statsutskottet färdigt med ett nytt utlåtande. Det var

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 354. Bondest. prot. IX, 193—439; Borgarest. prot. V, 891—1073; Prestest. prot. XI, 7—122, 128—235, 256—69; R. o. Ad. prot. XVII, 296—450.

nu i tillfälle att, utom förut påräknade tillgångar, för extra statsregleringens behof taga i beräkning öfverskottet af allmänna bevillningen för 1841 jemte en betydande del af bankovinsten (2,311,000 rdr bko) och ansåg sig derföre kunna, särdeles i vissa afseenden, visa större frikostighet än i det föregående utlåtandet. Så föreslog det nu, att de anslag, som voro af beskaffenhet att årligen erfordras, skulle utgå till och med år 1844, d. v. s. under loppet af fyra år, hvadan således summan af dessa anslag skulle ökas med 33 procent. Det hade äfven dessutom i större eller mindre mån höjt vissa af de förut föreslagna summorna, så att t. ex. anslaget till försvarsverket till sjös skulle utgå med 341,000 och anslaget för lättade kommunikationer och andra allmänna arbeten med 1,460,000 rdr bko (hvaraf 382,400 såsom lån), det senare utportioneradt på ej mindre än 37 olika företag. Då dertill kom, att utskottet föreslagit dels afsättning af ett kapital å 1,250,000 rdr bko, hvaraf räntan skulle användas för Strömsholms kanal, till hvilken Kongl. Maj:t i särskild proposition begärt 1,311,000 rdr bko, dels ett anslag af 1,550,000 rdr bko till fängelsebyggnader, hvarom mera här nedan, så uppgick den summa, hvarå förslaget till extra statsreglering nu slutade, till närmare 6,300,000 rdr bko.

Mot tillstyrkandet af anslag till vissa kanal- och hamnbyggnadsföretag (särskildt Strömsholms kanal) reserverade sig alla utskottets ledamöter af bondeståndet, Nils Strindlund med följande ord: »Jag missunnar icke brukspatronerna och bergsmännen den vinst och fördel, deras handtering kan beredas genom alla möjliga kommunikationers öppnande. Men jag tror ej denna icke särdeles utblottade samhällsklass böra nästan uteslutande gynnas på alla de öfrigas bekostnad, enär den för ingen del mer bidragit till besparingsmedlens sammanbringande än de öfriga, om den ock är nog lycklig att finna talangfulla ombud, som förstå att göra sig inflytande till förmån för sina kommittenter. Det är mig vidrigt, sedan jag hört så kraftiga ord af dem om folkets nöd uttalas,

att se dem vilja använda sitt såsom fosterlandsvänner vunna inflytande till att åt sina egna intressen förskaffa just desamma kapital, som skulle användas för att lindra folkets nöd. De hafva under framhållande af folkets nöd satt sig emot, att statsverket, som är *rikets* angelägenhet, skulle erhålla mer än det allra knappaste. Det är med förvåning jag finner, att hvad som ej fick användas till *rikets* gagn, nu skall bortgifvas till deras *enskilda*. Folkets behof af lindring måtte ej vara mindre angeläget nu, än då det t. ex. gällde anslag för rättvisans hastigare befrämjande genom ökad arbetsstyrka i embetsverken.»

Denna åsigt, att enskilda och lokala intressen fått allt för mycket göra sig gällande, och att man ej så som vederbort hade tänkt på att bereda möjlighet till skattenedsättning, framhölls ock under diskussionerna i stånden (senare hälften af mars 1841) från flere håll. Inom bondeståndet framkallade utskottets eftergifvenhet för »kanal- och hamnbyggnads-raseriet» en storm af ovilja, och allt anslag nekades der till en mängd af de ifrågasatta företagen — visserligen af andra skäl än det, som SVEN HEURLIN var nog oblyg att uttrycka med de orden, att man »icke borde anslå så många millioner till den åldrige konungens disposition, emedan så stora bördor kunde inverka menligt på hans helsa».[1] Men deremot samverkade tydligen regeringsfiendtligheten med sträfvandet efter skattenedsättning till de betydliga nedprutningar, som gjordes i afseende på anslagen till försvarsverket, hvilka dock redan af utskottet satts mycket lägre än de belopp, som af Kongl. Maj:t hade blifvit begärda.

Afprutning i dessa anslag genomdrefs ock, ehuru i inskränktare omfattning, af den regeringsfiendtliga oppositionen inom borgareståndet, och detta stånd gjorde äfven med afseende på utskottets öfriga framställningar en del förändringar i syfte att nedsätta anslagsbeloppen — ett förhållande, som dock icke räddade det från att inom bondeståndet blifva beskyldt för att hafva svikit

[1] Jfr hr PETRÉS likartade yttrande i borgareståndet den 13 mars (Prot. VI, 585).

detta stånds förhoppningar om hjelp i sträfvandet att lätta det skattdragande folkets bördor.

I presteståndet gaf det sätt, hvarpå utskottet specificerat det föreslagna anslaget till kommunikationsväsendet, GEIJER anledning till några allvarliga ord angående den riktning, som Sveriges politiska lif sedan 1809 hade tagit. »Funnes det några tvifvelsmål», yttrade han, »om den punkt, till hvilken vårt närvarande statsskick hunnit: det utseende, denna extra statsreglering slutligen fått, vore väl egnadt att skingra dem. Denna punkt, till hvilken vi kommit, eller rättare, till hvilken vi på en omväg återkommit, låter sig med ett ord uttrycka. Vi ega åter ungefär regerande ständer, vi ega dem i sjelfva verket, om också icke enligt grundlagens bokstaf, och regeringssättets egen utveckling har ej mindre än omständigheternas makt fört oss dertill. Jag för min del åtminstone tycker mig igenkänna ett varnande tidens tecken i detta återsökande välde af lokal- och korporationsintressen, hvilka i denna statsreglering satt sig till dukadt bord. Jag måste protestera mot denna riksdagsmåltid, och kommer äfven protesten sent, får jag till min ursäkt anföra, att jag först nu fått en riktig öfversigt af hela tillredningen.» Han slutade med att föreslå de ifrågavarande anslagens minskning med 1 million för att med denna summa kunna nedsätta bevillningen. För samma ändamål yrkade på riddarhuset grefve ANCKARSVÄRD, att hela den för extra statsregleringen föreslagna summan skulle minskas med nära $2^1/_2$ millioner. De båda stånden beslöto också ej obetydliga afprutningar på det, som föreslagits för vattenkommunikationerna, men höjde deremot anslagen till försvarsverket genom att i ett par, tre punkter mot utskottets mening bifalla hvad Kongl. Maj:t hade begärt.[1]

Med anledning af de olika beslut, hvari stånden stannat, uppgjorde nu utskottet förslag till propositioner

[1] Statsutsk. utl. n:r 435. R. o. Ad. prot. XXII, 58 f, Prestest. prot. XIV, 174 f, Borgarest. prot. VI, 581 f, 604 f, Bondest. prot. XI, 287 f.

för votering i förstärkt statsutskott. Det följde härvid den grundsatsen att, då ett riksstånds beslut stred emot grunden för de tre öfrigas, hade det förfallit, och det tillämpade i enlighet med föregående praxis denna grundsats så, att det fjerde ståndets beslut skulle anses förfallet ej blott om det nekat hvarje anslag, utan äfven om det beviljat sådant, ehuru till mindre belopp än hvart och ett af de öfriga stånden. Dessa stånd ansågos nämligen, äfven om de sinsemellan skilde sig i fråga om beloppen, vara eniga om att bevilja en summa, som var högre än den, som det fjerde ståndet beslutit: det var således ständernas beslut, att *åtminstone* denna högre summa skulle beviljas, och att mindre än denna skulle gifvas, kunde ej vidare komma i fråga. Då nu t. ex. adeln hade för gevärstillverkning beviljat ett anslag af 84,000 rdr bko årligen under 5 år, preseståndet samma anslag under 4 år, borgareståndet 62,500 och bondeståndet 50,000 årligen under sistnämnda tidrymd, så vore således ej blott adelns beslut om anslagets anvisande för 5 år utan äfven bondeståndets beslut om dess bestämmande till 50,000 rdr bko årligen att anse såsom förfallet, hvadan votering skulle anställas endast mellan å ena sidan adelns och presteståndets beslut om ett årligt anslag af 84,000 rdr bko och å andra sidan borgareståndets beslut om ett årligt anslag af 62,500 rdr bko.[1]

Då i följd af detta förfaringssätt flere bland bondeståndets beslut icke skulle komma under omröstning, framkallade utskottets förslag inom detta stånd yttranden af den största harm, och memorialet blef (19 april) i många punkter återremitteradt med yrkande på nya voteringspropositioner, som vore så inrättade, att ståndets beslut komme under omröstning i alla frågor, der ej de öfriga stånden till alla delar hade stämt öfverens. För den »högst oförmodade» händelse, att statsutskottet skulle detta oaktadt vidblifva sin mening, förklarade derjemte

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 490; jfr n:r 522 och dertill hörande reservationer, särskildt biskop HEDRÉNS.

större delen af ståndets ledamöter, att de icke kunde deltaga i de blifvande voteringarna — en förklaring, som af både sekreteraren och talmannen betecknades såsom grundlagsvidrig, men detta oaktadt vidhölls.[1] Då emellertid de föreslagna propositionerna godkändes af de öfriga stånden, kunde utskottet till svar på återremissen endast meddela, att någon vidare åtgärd å dess sida icke kunde ega rum. Detta föranledde SVEN HEURLIN att i bondeståndets plenum den 22 maj utfara i grofva smädelser mot ej blott de »högloflige» och de »högvördige», utan äfven de »välloflige»: »med förgätenhet ej allenast af grundlagsstadgandena, som de vändt ut och in på, utan ock af allmänna bildningens fordringar, ansåge de för sig tillåtet att på folkets bekostnad frambringa sitt lif i öfverflöd och yppighet samt ohejdadt utsväfva i skamliga passioner». Han yrkade under bifall af en mängd bland ståndets ledamöter de ifrågavarande voteringspropositionernas ogillande, och detta blef äfven ståndets beslut.[2] Under åberopande häraf funno 13 af ståndets ledamöter i förstärkta statsutskottet skäligt att undandraga sig att deltaga i voteringen om de ifrågavarande punkterna, och denna måste i följd deraf uppskjutas. Denna tredska föranledde talmannen att den 2 juni — en del af ståndets mest betydande ledamöter voro då bortresta[3] — framställa det förslaget, att alla ståndets medlemmar, som icke redan vore ledamöter eller suppleanter i förstärkta statsutskottet, skulle, i den ordning matrikeln utvisade, i händelse af behof der inträda, hvilket också efter åtskilligt prut med 39 röster mot 24 af ståndet godkändes. Några af de gensträfviga ledamöterna förklarade då, att de betraktade detta beslut som ett uttryck af ståndets åsigt, att de ifrågavarande voteringarna borde ega rum, hvadan de skulle deri deltaga. De gjorde

---

[1] Bondest. prot. XII, 273—85.
[2] Bondest. prot. XIII, 146—54.
[3] LILLIECRONAS dagbok för den 2 juni.

det ock, ehuru med protest mot omröstningens laglighet.[1] Hufvudsakligen i följd af denna böndernas genstörtighet kunde förstärkta statsutskottets voteringar om extra statsregleringen, hvilka togo sin början den 27 april, afslutas först i början af juni. Deras utgång blef den, att borgareståndets mening i de flesta fall segrade, vanligen med en majoritet af några och sextio röster mot några och femtio. Vid voteringarna den 2 juni lyckades dock adeln och presteståndet vinna ett par af de vigtigare voteringarna på den förseglade sedeln, och i frågan om anslag till Strömsholms kanal genomdrefvo de samma dag med 63 röster mot 56 sin mening, att dertill skulle anvisas 600,000 rdr bko.[2]

Resultatet af ständernas förhandlingar rörande extra statsregleringen blef således — om man frånser anslaget till fängelsebyggnader, hvarom i det följande skall talas — hufvudsakligen det att, medan till folkundervisningens befrämjande gafs hvad Kongl. Maj:t hade begärt och till kommunikationer och andra allmänna arbeten till och med något mera, ehuru summan var på annat sätt fördelad och dispositionsrätten mera begränsad, än från Kongl. Maj:ts sida varit afsedt, så beviljades till försvarsverkets behof föga mer än en tredjedel af det äskade beloppet.[3]

* *
*

Såsom ofvan är nämndt, hade statsutskottet, då det i sitt den 3 april afgifna utlåtande angående regleringen af utgifterna på riksstatens andra hufvudtitel tillstyrkte den sedan beslutna nedsättningen i anslaget till ministerstaten, låtit ständerna veta, att »något hinder icke mötte att, der så nödigt pröfvades, vid en blifvande extra statsreglering taga i betraktande» **frågan om ett extra anslag till**

[1] Statsutsk. mem. n:r 563. Bondest. prot. XIII, 197—216; jfr. s. 223—6.
[2] Statsutsk. mem. n:r 506, 570 och 589.
[3] Jfr Statsutsk. mem. n:r 595.

kabinettskassan. Att denna förespegling bidrog att förvärfva röster för den nedsättning å anslagen till ministerstaten och till extra utgifter, som beslöts tre veckor innan utskottet afgaf sitt första utlåtande om extra statsregleringen, är otvifvelaktigt,[1] men ändock hade det icke funnit sig föranlåtet att i detta utlåtande på något sätt beröra denna fråga. Hon upptogs då af regeringen, oaktadt det var så mycket mera tvifvelaktigt, om något dermed skulle kunna uträttas, som man ej ens inom hemliga utskottet hade lyckats bibringa mer än en, högst två, af oppositionsmännen[2] öfvertygelsen om ständernas pligt att fylla kassans brist.

Under adelns diskussion om extra statsregleringen den 28 november anmärkte statsrådet Ihre statsutskottets uraktlåtenhet att, i enlighet med den antydan det gifvit, upptaga frågan och anhöll, att det ville taga henne i förnyadt öfvervägande, så väl på grund af de uppgifter om kabinettskassans ställning, som det redan genom utrikesstatsministern erhållit, som äfven med ledning af de ytterligare upplysningar, utskottet kunde finna af nöden, och »hvilka, så vidt sig göra läte, skulle med största beredvillighet tillhandahållas». Han tillade, att han »ansåge sig af pligt och samvete uppmanad till den på egen erfarenhet och innerligaste öfvertygelse grundade förklaring: att utrikesdepartementet utan ett extra anslag för bristens betäckande ovilkorligen skulle förlamas i sin verksamhet och blifva urståndsatt att, som sig vederborde, bevaka de politiska och kommersiela intressen, hvilkas omvårdnad vore detsamma ålagd af tvenne folk, så rättvist känsliga för sitt anseende och sin oberoende ställning till främmande makter, som det svenska och det norska». »Hvad

[1] Jfr grefve Horns anförande till hemliga utskottets protokoll den 17 nov. (bil. C, n:r 13); Hartmansdorffs på riddarhuset den 27 febr. 1841 (R. o. Ad. prot. XX, 713); Hallings och Wijks i borgareståndet den 30 april 1841 (prot. VII, 373 f., 379).

[2] Grefve Horn och möjligen major von Troil; se R. o. Ad. prot. den 27 febr. 1841 (XX, 724, 755 f.)

under sådana förhållanden», slutade han, »i en oviss, måhända stormig framtid, möjligen försummas eller äfventyras, det hjelpes ej, det försonas icke derigenom, att en embetsman, en obetydlig individ, går sin sorgliga ansvarighet, sin säkra fördömelse, till mötes.» Statsutskottets ordförande grefve HORN, som nu i verkligheten skilt sig från oppositionen — formligen skedde brytningen tre månader senare, då han på riddarhuset förklarade, att han icke ville »strida under en makts banér, som skyddade och uppmuntrade den råa massans välde»,[1] — uttalade med anledning af herr IHRES yttrande sin tillfredsställelse öfver att utskottet fått en anledning att åter upptaga frågan. Grefve ANCKARSVÄRD åter fann sig af samma anledning föranlåten att meddela, att han »icke kunde frånträda sin förundran att, efter snart 10 månaders riksdag, genom enskild motionär finna frågan väckt att för svenska folkets räkning ingå uti åtagandet af skulder, hvilka utan rikets ständers medverkan, och sålunda på det mest grundlagsvidriga sätt, blifvit åsamkade.»[2]

Grefve ANCKARSVÄRDS »förundran» öfver den form, hvarunder frågan blifvit upptagen, lär hafva delats af statsutskottets majoritet, och det förljöds att utskottet i sitt svar på återremissen af utlåtandet om extra statsregleringen icke skulle komma att upptaga den framställning, som statsrådet IHRE hade gjort.[3] I följd häraf afläts den 31 december 1840 till utskottet en kunglig skrifvelse, hvari Kongl. Maj:t erinrade om de upplysningar rörande kabinettskassans »tryckande deficit», som på utskottets begäran den 7 mars blifvit det lemnade. Tillika meddelades, att t. f. statsministern för utrikes ärendena hos Kongl. Maj:t anmält dels de nedsättningar i anslagen till ministerstaten och till extra utgifter, som ständerna genom förstärkt statsutskott beslutit, dels att statsutskottet, som i ett af sina utlåtanden angående

[1] Se hans anförande på riddarhuset den 27 febr. 1841 (prot. XX, 722 f.).
[2] R. o. Ad. prot. XVII, 441—50.
[3] Se R. o. Ad. prot. XX, 706.

ordinarie statsregleringen »tillkännagifvit, det något hinder icke mötte att, der så nödigt pröfvades, vid en blifvande extra statsreglering taga i betraktande frågan om anvisande af ett extra anslag till kabinettskassan, likväl i utlåtandet rörande extra statsregleringen sig i ämnet ej yttrat». Med anledning af hvad t. f. utrikesstatsministern sålunda framstält ville Kongl. Maj:t »fästa statsutskottets uppmärksamhet på nödvändigheten deraf att vid extra statsregleringen taga förberörda fråga i öfvervägande»; och meddelades derjemte, att Kongl. Maj:t för detta ändamål anbefalt t. f. statsministern för utrikesärendena att till utskottet öfverlemna alla de ytterligare upplysningar, som i ämnet kunde afgifvas.[1]

Den ton, hvari denna påminnelse var hållen, behagade icke oppositionen, men sådan den var, måste dock någon åtgärd med anledning af skrifvelsen vidtagas. Den 5 januari begärde utskottet nödiga upplysningar angående kabinettskassans tillstånd och erhöll en vecka derefter ett sammandrag af kabinettets räkenskaper för åren 1823—1839, innehållande en tablå år för år af kassans inkomster och utgifter under hvarje särskild titel och åtföljdt af ett summariskt sammandrag, som utvisade ställningen vid 1840 års slut och huru mycket då återstod af de uti räkenskaperna specificerade balanserna från föregående år. I den skrifvelse, som åtföljde räkenskaperna, antydde t. f. utrikesstatsministern beredvillighet att tillhandahålla utskottet de ytterligare underrättelser, som det kunde finna angeläget att inhemta. Tillika meddelade han, att »till utskottets grannlaga urskilning öfverlemnades att bestämma det mer eller mindre vidsträckta bruk, utskottet för ändamålets vinnande kunde finna för godt att göra af de meddelade handlingarna, helst handlingar af dylik diplomatisk egenskap aldrig vore underkastade en obegränsad offentlighet».

I följd häraf förklarade utskottet i sitt den 29 januari 1841 afgifna utlåtande, att det om de meddelade

[1] Kongl. Maj:ts skrifvelse n:r 94.

handlingarnas innehåll icke ansåge sig böra meddela andra upplysningar, än att bristen vid 1823 års början utgjorde omkring 97,000 rdr i svenskt mynt; att den sedermera årligen ökats, intill dess den vid 1836 års slut uppgick till ett belopp af ungefär en million rdr bko; och att derefter »sådana åtgärder blifvit vidtagna, att årliga afbetalningar kunnat ega rum, hvarigenom skulden vid 1840 års slut var förminskad till ett i svenskt mynt beräknadt belopp af 775,966 rdr 32 sk. bko», bestående af 30,000 pund sterling, 151,250 rdr hamb. bko (hvaraf 60,000 rdr återstod af ett lån med 6 procents ränta, en skuldpost å 76,250 rdr, för hvilken någon ränta icke syntes vara godtgjord, och resten på löpande räkning) samt uti svenskt mynt 13,300 rdr bko. Efter meddelandet af dessa upplysningar yttrade utskottet helt kort: »Hvad vidkommer frågan om de åtgärder, hvartill det numera uppdagade förhållandet med kabinettskassan bör föranleda, så enär tillgöranden, som synas ega sammanhang med någon del af den inträffade skuldsättningen, äro föremål för under pröfning varande åtal inför riksrätt, anser sig utskottet icke kunna föreslå rikets ständer att anvisa några särskilda anslag till den ifrågavarande bristens liqviderande.»[1]

Utskottet aktade således icke nödigt att yttra sig om, huruvida ständerna borde erkänna den uppdagade skulden såsom *rikets* eller icke. Det tycktes anse, att med den frågan borde anstå, till dess riksrättens utslag hade fallet; men i sådant fall borde det väl åtminstone hafva till ständerna hemstält, huruvida statens medel under tiden finge användas till räntor och öfriga omkostnader för skulden, eller icke. Denna utskottets uraktlåtenhet påpekades reservationsvis af major Troil och i sistnämnda afseende äfven af friherre Sprengtporten, medan biskop Hedrén samt prostarne Stenhammar och Agrell fram-

---

[1] Den 11 jan. 1841 hade justitieombudsmannen ingifvit sin inlaga till riksrätten rörande låneoperationerna 1826 (riksrättens handlingar s. 64—68).

höllo att, af hvilka orsaker än skulden uppstått, så vore dock visst, att den tillkommit genom regeringens åtgärd och för rikets behof och således vore *rikets*, hvadan medel till dess betäckande borde anvisas af ständerna oberoende af den utgång, som det mot konungens ansvariga rådgifvare anstälda riksrättsåtalet erhölle. Denna åsigt var ock grefve HORNS, som bland annat anmärkte, att det »för utskottets majoritet måste finnas stora och vigtiga skäl för en opinionsyttring, hvars betydelse och verkningar han under närvarande förhållanden icke fattade».[1] Hvilka de afsedda »verkningarna» af denna opinionsyttring voro, antyddes med all önskvärd tydlighet under en af de debatter, till hvilka det nu ifrågavarande utlåtandet gaf anledning. Så yttrade grefve FRÖLICH den 27 februari på riddarhuset, att man borde förmoda, att H. M. konungen, »såsom både till personlighet och tillgångar allt för upphöjd öfver behofvet af några hundratusen rdr», täcktes nådigt finna, att den ifrågavarande bristen icke vore af egenskap att den borde af riksens ständer med allmänna medel fyllas; och sedan statsministern för utrikes ärendena under samma debatt låtit meddela, att konungen och kronprinsen stodo i personlig ansvarighet för betalningen af 1836 års lån, fann hr LARS HIERTA tillständigt att till upplysningen om att nederländska representationen nyligen »afslagit hela budgeten» foga följande ord: »Jag vet icke, om detta var ett svårare eller mindre radikalt afslag, än en vägran att betala den ifrågavarande skulden härstädes skulle utgöra; men jag tror man är någorlunda allmänt ense derom, att Nederländernas kredit icke lidit af den omnämnda åtgärden, *oaktadt den till och med haft till följd den ledsamma omständigheten, att konung* VILHELM *afsagt sig regeringen och lemnat den åt sin son.*»[2]

Kort efter att statsutskottets utlåtande var färdigt, offentliggjordes en handling, som var synnerligen väl

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 427. Jfr R. o. Ad. prot. XX, 736, 706 f.; Riksrättshandlingarna s. 64 f.

[2] R. o. Ad. prot. XX, 660, 751.

egnad att främja oppositionens afsigter. Förhållandet var följande. I slutet af februari 1840 hade konstitutionsutskottet begärt att erhålla del af »det eller de inför Kongl. Maj:t i ministeriela mål förda protokoll angående ett för kabinettskassans räkning af framlidne hans exc. statsministern för utrikes ärendena m. m. grefve AF WETTERSTEDT år 1836 eller 1837 i England upptaget lån». Till svar härpå hade exc. frih. STIERNELD den 3 mars s. å. meddelat, »det något lån för kabinettskassans räkning icke blifvit upptaget hvarken före, under eller efter den af rikets ständers konstitutionsutskott antydda tidpunkt». Några dagar sedan statsutskottets nu ifrågavarande beslut var fattadt, begärde en ledamot af konstitutionsutskottet dess öfriga medlemmars tillstånd att få taga en afskrift af detta frih. STIERNELDS svar. Tillståndet gafs, och då statsutskottets utlåtande väl var justeradt och reservationerna aflemnade, meddelades denna afskrift genom öfverste AUGUST ANCKARSVÄRD åt utskottets ledamöter och offentliggjordes omedelbart derefter genom tidningarne. Den väckte stor uppståndelse, i synnerhet som dess innehåll sammanstäldes med det af samme frih. STIERNELD undertecknade utlåtande, som, enligt hvad ofvan är nämndt, den 7 mars 1840 blifvit statsutskottet meddeladt och hvari medgafs, att kabinettskassan åsamkats ett »tryckande deficit».[1]

Statsministern för utrikes ärendena skulle genom en officielt meddelad, veterligen falsk uppgift hafva sökt föra konstitutionsutskottet och dermed rikets ständer bakom ljuset! Man kan föreställa sig, huru en dylik anfallspunkt skulle af oppositionen begagnas. — Till förklaring uppläste statsrådet IHRE, då statsutskottets utlåtande behandlades på riddarhuset, en af frih. STIERNELD den 14 febr. 1841 undertecknad skrifvelse, hvari utvecklades, hurusom svaret till konstitutionsutskottet af den 3 mars alldeles icke stode i strid med hans meddelande till

[1] Se R. o. Ad. prot. XX, 702 f. och 707. Jfr PALMSTIERNA, anf. arb. 105 f., der det meddelas, att den ifrågavarande ledamoten af konstitutionsutskottet var grefve ANCKARSVÄRD.

statsutskottet af den 7:de: det vore fullkomligt öfverensstämmande med verkliga förhållandet, att något lån »för kabinettskassans räkning» icke blifvit upptaget. Konungen hade visserligen 1836 bisprungit kabinettskassan genom upptagande af ett lån å 50,000 pund sterling, men detta lån hade icke tagits »i kabinettskassans namn eller för dess räkning», utan för den under konungens omedelbara disposition stående kolonial- eller Barthelemy-fonden samt under enskild löftesansvarighet af konungen och kronprinsen;[1] beloppet hade blifvit af Kongl. Maj:t användt till kabinettskassans behof, visserligen för att sedermera af denna kassas disponibla tillgångar successive godtgöras Barthelemyfonden, till amorterande af dess skuld, men utan att någon särskild förbindelse i sådant afseende blifvit för kabinettskassans räkning afgifven. Likaledes hade konungen tid efter annan hållit kabinettskassan utan förskrifning till handa dels en betydligare summa af sina enskilda medel, dels beloppet af ett utaf Barthelemykassan hos den s. k. FILÉN'ska fonden negocieradt lån å 60,000 rdr hamb. bko; för detta sistnämnda lån hade kabinettskassan iklädt sig borgensansvar, men denna sekundära ansvarighet kunde ingalunda anses innebära egenskap af något direkt utaf kabinettskassan upptaget lån. I öfrigt hade nämnda kassa haft ett årligen omvexlande saldo till tre handelshus, med hvilka hon för sina vexelaffärer eller af annan anledning egt löpande räkning; men detta saldo, såsom till beloppet beroende af tillfälliga omständigheter och årligen till större eller mindre del å hvarje konto liqvideradt, vore icke heller af beskaffenhet att kunna hänföras under benämning af lån. Då frih. STIERNELD afgaf sitt svar på konstitutionsutskottets förfrågan, hade således saken stått så, att kabinettskassan hade en betydlig balans, ett deficit, en skuld, om man så ville kalla den, men kassan hade ej i eget namn eller för egen räkning upptagit något lån eller för de

[1] Detta lån var det, som konstitutionsutskottet med sin förfrågan åsyftat.

förskott, som blifvit henne lemnade, gjort någon förskrifven skuld, hvarför talan kunde mot henne såsom låntagare anställas. I enlighet med detta förhållande hade frih. STIERNELD formulerat sitt svar till konstitutionsutskottet, som ju endast hade nödigt att med hänsyn till § 76 RF. få utredt, huruvida det uppgifna lånet för en till statsverket hörande kassa hade egt rum eller icke, men hvilket ej egde tillse den finansiela delen af frågan eller kabinettskassans ekonomiska ställning. Om denna sida af saken hade svar bort gifvas endast till statsutskottet. Då dettas förfrågan i ämnet kommit friherren till handa några dagar före konstitutionsutskottets, vore det alldeles otänkbart, att han skulle hafva haft för afsigt att medelst svaret af den 3 mars fördölja eller vanställa förhållanden, som han varit pligtig att samtidigt, jemväl till rikets ständer, ehuru till ett annat utskott, framlägga och utreda, på sätt som ock skett genom utlåtandet af den 7 mars.[1]

Den skilnad, som sålunda blifvit gjord mellan begreppen »brist» och »skuld», »förskott» och »lån», var emellertid sådan, att man väl kan förstå, att statsrådet IHRE fann behöfligt att efter uppläsandet af frih. STIERNELDS förklaring »afgifva den högtidliga försäkran, att kabinettskassan, sedan beloppet af den till statsutskottet uppgifna brist blifvit fyldt, icke häftade för någon skuld, för några till densamma förskjutna medel eller några förbindelser af hvad namn de vara måtte». Han försäkrade tillika, att kolonialdepartementet eller den s. k. Barthelemyfonden icke häftade för något annat utländskt eller inländskt lån än dem, som nämnda fond, enligt hvad nu meddelats, för kabinettskassan upptagit, och ej heller för någon annan erkänd skuld förutom 637 rdr bko till diverse, 73,853 rdr 16 sk. bko till statskontoret för förskjutna medel, samt en till beloppet icke uppgifven summa

[1] R. o. Ad. prot. XX, 672—6. Jfr biskop HEURLINS yttrande om denna sak i brefvet till KULLBERG den 22 februari 1841: bil. E, n:r 2.

till H. M. konungen för af honom lemnade förskott. Angående denna sistnämnda post hade konungen till protokollet öfver kolonialärenden den 1 innevarande februari förklarat, att han hvarken nu eller framdeles, hvarken för sig eller sina arfvingar, ämnade af statsverket äska någon ersättning för dessa förskott, utan skulle de godtgöras honom i den mån koloniens tillgångar det medgåfve, sedan de af statskontoret förskjutna medel företrädesvis blifvit återbetalda.

Dessa förklaringar afgåfvos den 27 februari. De kunde således ej utöfva något inflytande på förhandlingarna inom bondeståndet, der samma dag återremiss beslöts, särskildt med anledning af det behof af fullständigare utredning, som frih. STIERNELDS skrifvelse af den 3 mars 1840 syntes ådagalägga. Samma beslut hade, väsentligen af samma skäl och emot PETRÉS och hans vänners mening, redan den 18 febr. blifvit fattadt af borgareståndet med 28 röster mot 26, hvilka afgifvits för omedelbart bifall till utskottets förslag, och det blef äfven adelns och presteståndets, der det förordades dels i syfte af närmare utredning, dels för erhållande af ett annat förslag till beslut, än utskottet i sitt utlåtande afgifvit.[1]

Med anledning af återremisserna vände sig nu statsutskottet den 6 mars till t. f. utrikesstatsministern med anhållan om bestämd förklaring, huruvida det egde att utan förut antydd inskränkning till ständerna framställa innehållet af kabinettskassans utskottet meddelade räkenskaper för en del af den tid, hvarunder kassans brist uppkommit och fortgått. Derjemte begärde det att undfå del af åtskilliga andra handlingar, först och främst af den i kabinettet förda kassabok öfver inkomster och utgifter från och med 1815 till och med 1840 jemte tillhörande verifikationer, deribland korrespondensen från och med 1815 ifrån de handelshus, med hvilka kabinettet

---

[1] Borgarest. prot. VI, 330—57, Bondest. prot. X, 499—547, R. o. Ad. prot. XX, 654—757, Prestest. prot. XIII, 304—45.

sedan längre tid haft penningetransaktioner och som lemnat kabinettet försträckningar, — åtminstone från de handelshus, som voro specificerade uti det utskottet meddelade räkenskapssammandraget för år 1836. Dessa och de öfriga handlingarna begärdes »med öppen rätt för utskottet att dem offentliggöra, hvarförutan några handlingar icke kunde af utskottet emottagas».

Denna skrifvelse föredrogs af t. f. utrikesstatsministern i statsrådet och föranledde (17 mars) följande svar: »De af statsutskottet begärda diplomatiska räkenskaper och handlingar äro dels af den i alla stater erkända hemliga beskaffenhet, att de i intet land, i ingen tidpunkt, under inga förhållanden torde hafva varit föremål för en vidsträcktare granskning, dels ock af den i politiskt afseende grannlaga egenskap, att de, om äfven egnade åt ett begränsadt meddelande, dock aldrig blifvit öfverlemnade åt offentligheten. Då statsutskottet likväl ansett sig böra utsätta detta senare vilkor för emottagandet af alla de äskade handlingarna, äfvensom för begagnandet af de redan delgifna räkenskapssammandragen, har utskottet sjelft förorsakat det hinder, som nu deremot uppstår.»

Något annat svar kunde naturligtvis icke gifvas. Det som gafs var också utan tvifvel af utskottet väntadt och af dess majoritet antagligen till och med beräknadt.[1] Denna majoritet behöfde nu icke medverka till »undanrödjandet af det mörker, i hvilket smädelselustan och illviljan lefde»,[2] utan kunde med hänvisning till detta svar meddela ständerna (8 april), »huruledes utskottet blifvit urståndsatt att bestyrka[3] tillvaron af det »deficit» i ka-

---

[1] Se handlanden MOBERGS anförande i borgareståndet den 30 april (prot. VII, 351).

[2] Jfr prosten STENHAMMARS yttrande i presteståndet den 30 april (prot. XV, 506 f.).

[3] Jfr hr DALMANS anmärkning under debatten på riddarhuset den 27 febr., att »till och med hemliga utskottet lärer sväfva i fullkomlig okunnighet om de *verifikationer*, som skola bevisa, att kabinettskassans skuld varit gjord för ändamål, som

binettskassan, som funnits upptaget uti de utskottet delgifna räkenskapssammandragen, eller att derom meddela annat yttrande, än att det endast af en mindre god hushållning syntes förklarligt, huru en betydlig brist i denna kassa, under loppet af 15 år, kunnat *efter hand* uppstå, fastän kassan då egt enahanda tillgångar, som efter förloppet af denna tid och sedan bristen, enligt uppgift, stigit ända till en million rdr bko, varit tillräckliga icke allenast för löpande utgifter och räntebetalningar, utan jemväl till amorterande, inom 4 års tid, af cirka 225,000 rdr utaf kapitalskulden». »På grund af hvad sålunda blifvit anfördt», hette det till sist, »anser utskottet sig icke kunna tillstyrka rikets ständer att vidtaga någon åtgärd i afseende på medels anvisande till det i Kongl. Maj:ts nu ifrågavarande nådiga skrifvelse antydda ändamål.»

Då utskottets majoritet ansåg med sin pligt förenligt att på detta sätt behandla frågan, måste minoriteten sörja för, att de upplysningar blefvo ständerna meddelade, som erfordrades till ledning för deras beslut. Det skedde under formen af en reservation, afgifven af grefve HORN, biskop HEDRÉN, prostarne AGRELL och STENHAMMAR, bryggaren HELSINGIUS och byggmästaren CARLBERG (från Stockholm), handlanden MOBERG (från Vestervik) och hemmansegaren NILS STRINDLUND.

Reservanterna anmärkte till en början, att den grannlagenhet, hvarmed fäderneslandets forna och dåvarande diplomatiska förhållanden borde offentligen vidröras, i de flesta fall förbjöde dem att lemna uppgifter om speciela utgiftsbelopp, hvilka ej kunde meddelas utan att häntyda på speciela diplomatiska förhandlingar. De måste derföre inskränka sig till en *summarisk* framställning af *räkenskapsförhållanden.*

Enligt denna framställning hade kabinettskassans årliga utgifter under tiden 1823—40 utgjort i medeltal

---

kunde till betalning åtminstone moraliskt binda staten» (prot. XX, 690 f.)

279,156 rdr 37 sk. bko, deraf »extra utgifter» samt »till resekostnader och ambassader» 28,573, till »diplomatiska presenter» (hvilka dock med år 1835 upphört) 10,106, till »lönetillökning för åtskilliga diplomatiska embetsmän»[1] 14,735, »hemliga utgifter» 20,854 och till »intressen, provision och omkostnader» 43,013 rdr bko. Totalsumman af kostnaderna för ambassaderna hade utgjort 255,710 rdr bko, hvaraf den till kröningen i Moskva medtagit 143,469, den till Petersburg vid Alexander-monumentets aftäckande 1,407 rdr bko. Af hemliga utgifter hade maximibeloppet för ett af de 18 åren varit 38,297, minimibeloppet för ett annat 9,208, men för de flesta öfriga hade beloppet hvälft sig omkring den ofvan uppgifna medelsiffran 20,854 rdr bko, ett förhållande, som gaf reservanterna anledning att yttra, att den under debatterna i stånden antydda »möjligheten af ett sådant bruk af kabinettskassans tillgångar, hvarigenom större och okända syftemål skulle åstadkommits, icke läte sig förena med ofvan uppgifna belopp af utgiftssummorna: sådana syftemåls ernående måste åtminstone förutsätta, att *statens* tillgångar icke blifvit för detsamma använda.»

Kassans årliga inkomster hade under åren 1823—40 i medeltal utgjort 241,440 rdr 6 sk. bko, och utgifterna hade således öfverstigit inkomsterna med 37,716 rdr 31 sk. bko i medeltal. Totala bristen under de 18 åren uppgick sålunda till 678,900 rdr bko. Skilnaden mellan denna siffra och den deficitsumma af 775,966 rdr 32 sk. bko, som förut uppgifvits af statsutskottet, utgjordes af den brist, som vid 1823 års början förefunnits och som uppgått till 97,066 rdr 32 sk. bko.

---

[1] Härom yttrade reservanterna: »Utom till en eller annan utrikes vistande diplomatisk löntagare, som tillfälligt fått åtnjuta någon förhöjning, har ingen slags lön, arfvode eller löneförhöjning af kabinettskassan under någon tid af denna 18-åriga period utgått till någon annan svensk embets- eller tjensteman än statsministern för utrikes ärendena, hofkansleren samt kabinettssekreteraren.» Se dock sid. 8, not 2 härofvan!

Uppkomsten af detta sistnämnda deficit tillhörde ej året 1822 ensamt. »En mindre brist hade redan före detta år uppkommit, men blifvit betäckt genom fördröjd utbetalning af diplomatiska personers aflöning. Då olägenheterna af den uppskjutna liqviden för de löntagande blifvit allt för kännbara, hade en reglering medelst försträckningar under år 1822 blifvit vidtagen och bristen derigenom först i detta års räkenskaper synlig.» Denna brist hade under den närmast följande tiden genom mer än en omständighet blifvit ökad. Den högst betydliga minskning i kabinettskassans inkomster, som (på sätt ofvan är nämndt[1]) under den närmaste tiden efter 1823 hade egt rum, syntes hafva verkat derhän, att det deficit, hvilket ända till sistnämnda år utgjort endast en anticipation på följande årets inkomster, ifrån och med denna tid förvandlats till en verklig skuld. Då till dennas betäckande inga särskilda tillgångar förefunnits och utgifterna icke allenast icke inskränkts, utan tvärtom ökats, hade vexeltransaktioner blifvit öppnade, hvilka, fortsatta ända till 1836, varit och ej kunnat vara annat än högst kostsamma och till kassans obestånd ledande, och hvarigenom skulden ända till sistnämnda år ökats i en ständigt stigande progression: från att vid början af 1823 hafva utgjort 97,066: 32 rdr sv. bko, hade den vid början af 1828 redan stigit till 67,593: 40 rdr hamb. bko och 195,475: 22 rdr sv. bko och år 1836 uppnått nära 1,000,000 rdr sv. bko.

Oaktadt kostnaderna i räntor, provision, omsättning m. m. i räkenskaperna icke vore upptagna till högre belopp än 8 procent för de utländska vexeltransaktionerna och för de inländska försträckningarna med 6 procent, hade dock dessa omkostnader uppgått till ett belopp, som ungefärligen motsvarade hela den vid 1840 års slut befintliga bristen. »Räkenskaperna föranleda alltså», hette det, »till den slutsatsen, att icke egentligen utomordentliga och ovanliga utgifter, utan de kostnader, som uppstått genom

[1] Se sid. 6 f.

successivt ökad skuldsättning, äro den hufvudsakliga källan till kassans obestånd.»

Angående lånetransaktionerna meddelade reservanterna följande uppgifter. Såsom af allmänna förhandlingar redan vore kändt, hade »kolonial-kassan, med lemnad garanti af kabinettskassan, år 1826 upptagit ett lån i FILÉN'ska sterbhuset af 60,000 rdr hamb. bko,[1] för hvilket lån, såsom en till kabinettskassan lemnad försträckning, ränta funnes i de utskottet meddelade sammandrag af sistnämnda kassas räkenskaper årligen utförd med 6 procent». Då kassans förlägenhet år 1836 stigit till sin höjd och fullföljande af vexeltransaktionerna icke längre kunnat ega rum, hade, efter då skedd framställning till H. M. konungen af kassans ställning och enligt en af då varande utrikesministern upprättad plan till skuldens successiva amortering, genom kontrakt med hrr SMITH, PAINE & SMITHS i London af den 1 juli 1836 ett lån blifvit för kolonial-kassans räkning upptaget, stort 50,000 £ sterling, emot förbindelse af 5,000 £ årlig afbetalning. För detta lån, som i likhet med det förra blifvit af kolonialkassan lemnadt kabinettskassan såsom försträckning, och hvars ränte- och afbetalningssummor utgått ur sistnämnda kassa, hade H. M. konungen och H. K. H. kronprinsen iklädt sig löftesansvarighet. Derjemte hade H. M. konungen behagat, till fullgörande af vissa för ögonblicket oundgängliga liqvider, år 1836 förskjuta kabinettskassan en större summa i hamb. bko, hvilket förskott räntefritt fått begagnas.

Till följd af dessa transaktioner motsvarades kabinettskassans nu återstående brist af följande försträckningar:

Af kolonial-departementet, återstoden af dess hos hrr SMITH, PAINE & SMITHS i London upptagna lån £ sterling 30,000, utgörande i sv. bko .... 360,000.

---

[1] Jfr sid. 9 f. härofvan.

Af kolonial-departementet, dess hos Filén'ska fonden med kabinetts-kassans garanti upptagna lån hamb. bko	60,000	
Af H. M. konungen försträckta hamb. bko	76,250.	
Af kabinettets bankirhus i Hamburg, Petersburg och Stockholm hamb. bko	16,407:32	
à 128 sk. kurs		407,087:5.4.
Af samma bankirhus		13,300.
Summa bko rdr		780,387:5.4.
hvarifrån afginge kontant behållning i kassan vid 1840 års slut		4,420:21.4.
då den befintliga skuldsumman visade sig vara		775,966:32.

Den betydliga minskning i kabinettskassans deficit, som sålunda egt rum under loppet af de senare åren efter 1836, hade blifvit möjliggjord dels genom indragning af vissa procent å diplomatiska embetsmäns löner, dels derigenom, att lönerna för flere konsulat-tjenster af i vissa hänseenden diplomatisk egenskap, hvilka tillförene utgått af kabinettskassan, blifvit öfverflyttade på handels- och sjöfarts-fonden.

Sådan var den utredning, som de nämnda reservanterna lemnade till ständernas ledning. De afhöllo sig fullkomligt från hvarje bedömande af kabinettskassans utgifter och administration, såsom enligt deras öfvertygelse främmande för statsutskottets gransknings- och anmärkningsrätt. De upptogo således icke till pröfning den frågan, huruvida staten kunde juridiskt förbindas att ersätta kassans brist. Äfven de, som ansågo sig böra yrka, att denna brist skulle betäckas genom anslag af statsmedel — grefve Horn samt hrr Hedrén, Agrell, Stenhammar och Helsingius —, inskränkte sig derföre till att, sedan de lemnat ofvannämnda utredning, påpeka det faktum, att kabinettskassans (genom ständernas vid denna riksdag fattade beslut) förknappade tillgångar nu-

mera vore otillräckliga för bestridande af de utbetalningar, som ålåge kassan enligt den plan till skuldernas afbetalande af under hand hafvande medel, som Kongl. Maj:t år 1836 hade gillat. Då nu kolonien S:t Barthelemys intrader vore så otillräckliga, att en brist af ungefär lika belopp med hela nu varande inkomsten årligen uppstode, förklarade de sig tillika anse, att det vore en lika fruktlös som obillig begäran, att kolonialdepartementet, hvilket lemnat till kabinettskassan de mesta försträckningar, medelst egna upplåningar, skulle fortfarande bindas vid en betalningsskyldighet för ett staten tillhörigt embetsverk, under det samma kolonialdepartement för fyllande af sina egna behof måste anlita Kongl. Maj:ts enskilda tillgångar. Då det sålunda kunde anses vara en oundviklig nödvändighet, att utrikesdepartementets förvaltning icke gjordes beroende af fortfarande lånetransaktioner, främmande för dess bestämmelse och stridande mot grundlagens stadganden, så tillstyrkte de ständerna att till reglerande af kabinettskassans skuld anvisa ett årligt anslag af 100,000 rdr att intill nästa riksdag utgå af riksgäldskontoret, som med denna summa skulle bestrida den årliga liqvidationen af det engelska lånet och sedan till utrikesdepartementets disposition, för bestridande af kabinettskassans ränte- och skuldafbetalningar, öfverlemna öfverskottet af den anvisade summan; för att förvissas om att de sålunda vidtagna åtgärderna ledt till det åsyftade ändamålet borde ständerna tillika hos Kongl Maj:t anhålla att vid nästa riksdag få mottaga uppgift om kassans ställning.[1]

Då frågan den 30 april företogs till afgörande inom stånden, blef detta förslag antaget af adeln med 177 röster mot 82. Den diskussion, som föregick detta beslut, var knappt nämnvärd: å ömse sidor synes man hafva varit enig om, att den utredning, som under närvarande förhållanden kunde vinnas, nu var vunnen, och att vidare ordande var obehöfligt. I presteståndet skärskådades

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 489.

frågan med allvar under en intressant debatt, som upptog både för- och eftermiddagen och slutade med samma beslut som på riddarhuset, här fattadt med 37 röster mot 9.[1] Bondeståndet åter biföll genast utskottets förslag, utan vare sig diskussion eller votering.[2]

Denna utgång var inom dessa stånd med säkerhet väntad. Deremot var det intill sista stunden mycket ovisst, huru borgareståndets beslut skulle utfalla. Partiställningen inom detta stånd hade nämligen ej obetydligt förändrats. Oppositionspartiets hållning i tullfrågorna och representationsfrågan i förening med den despotism, som dess ledare inom ståndet utöfvade, hade nämligen drifvit mer än en ledamot öfver till den motsatta sidan och tillika gjort andra så vacklande, att dess välde numera kunde anses såsom i hög grad osäkert.[3] Å båda sidor hade man nu gjort de största ansträngningar för att vinna de tvekande,[4] och man visste, att utgången skulle bero på en eller annan röst, — och att denna röst antagligen skulle bestämma ej blott detta stånds beslut, utan rikets ständers, ty komme frågan genom borgareståndets bifall till utskottets förslag under votering i förstärkt statsutskott, så var hennes öde näppeligen tvifvelaktigt. Det är derföre lätt begripligt, att resultatet af förhandlingarna inom nämnda stånd motsågs med den största spänning.

---

[1] Minoriteten utgjordes af prostarne SIDNER, LYTH, GAHNE, LINDMARK, AHLQVIST, LIEDZÉN och NORDHAMMAR, professor THOMANDER och prosten HALLSTRÖM, ledamot af hemliga utskottet. Prosten ÖDMANN synes ej hafva varit närvarande, då frågan afgjordes.

[2] Ridd. o. Ad. prot. XXIV, 453—73, Prestest. prot. XV, 502—97; Bondest. prot. XII, 334.

[3] Jfr Aftonbladet för den 11 mars 1841.

[4] Hvad i PALMSTIERNAS anf. arb. s. 106 berättas om bearbetningarna bland borgareståndets ledamöter, synes böra hänföras till denna tidpunkt, icke till den, som närmast föregick voteringen i förstärkta statsutskottet. Jfr dermed Borgarest. prot. VII, 399 (borgmästaren EKHOLMS yttrande).

Diskussionen öppnades af en ledamot af statsutskottet, hr Moberg, som obarmhertigt lade i dagen, huru utskottet gjort hvad det kunnat för att *icke* behöfva meddela de upplysningar, som man under debatterna om dess första utlåtande inom alla stånden förklarat sig önska. Herr Lagergren påpekade, huruledes frågan om kabinettskassans ställning blifvit föremål för speciel behandling vid denna riksdag derigenom, att statsutskottet, sedan det af utrikesministern förskaffat sig kännedom om kassans brist och behöfligheten af det gamla anslagets oförminskade bibehållande, — tillstyrkte rikets ständer en just mot det beräknade amorteringsbeloppet svarande minskning i detta anslag; att ständerna, ej fullständigt upplysta om förhållandet[1] och dessutom förlitande sig på utskottets förklaring, att extra statsregleringen lemnade tillgång för det särskilda anslag, som för kabinettskassan kunde erfordras, biföllo nedsättningen; men att, då extra statsregleringen ändtligen blef uppgjord, var kabinettskassans behof deruti icke ens med ett ord omnämndt, än mindre fyldt. För utredningen af frågans inre sammanhang, för skingrandet af alla de dikter, vanställningar och kalomnier, som partisinnet och en vilseförd opinion sökt sprida öfver ämnet, hade man ej heller att tacka utskottet, utan några värdiga och patriotiska män, som tillhörde dess minoritet. De upplysningar, som i deras reservation sammanfattades, vore tillräckliga för att grundlägga den öfvertygelsen, att kabinettskassans brist, om än för en del tillkommen genom utgifter, som icke stått i riktigt aritmetiskt förhållande till kassans ordinarie tillgångar, likväl icke blifvit förorsakad af andra depenser än sådana, som af rikets nytta, värdighet och politiska förbindelser blifvit påkallade. Vid sådant förhållande, och då statens heder, lika mycket som dess tjenst, fordrade, att anstalter nu vidtoges till fyllande af en brist, som icke utan förfång

[1] Jfr härmed prostarne Säves och Lundblads yttranden om skälen till att de röstat för anslagets nedsättning. Prestest. prot. XV, 529 f., 575.

för de allmänna ärendena inom utrikesdepartementet, eller rubbning i landets kreditförhållanden, eller förspillande af dess anseende i den politiska verlden, längre kunde lemnas utan åtgärd å rikets ständers sida, tvekade han icke att föreslå en sådan åtgärd. Han begärde dock ej, att den skuld, som genom kabinettskassans brist tillkommit, nu skulle erkännas som statsskuld, ej heller att ett anslag, tillräckligt för dess fulla godtgörande, nu skulle beviljas, utan inskränkte sig till att förorda ett beslut af hufvudsakligen samma innehåll som det, hvilket adeln fattat. I samma syftning talade grosshandlaren Wijk, som bland annat yttrade, att genom statsutskottets hänvisning till extra statsregleringen med afseende på nödigt anslag för kabinettskassan »var en krok utlagd för att fiska till sig ett bifall inom riksstånden till förslaget att nedsätta de anslagssummor, som dittills utgått så väl till ministerstaten som till extra utgifter»: mången hade gifvit sin röst dertill i det säkra hopp, att medel skulle *särskildt* beviljas till liqviderande af kabinettskassans skuld. Det inflytande, som statsutskottets sätt att behandla saken hade utöfvat på beslutet om de gamla anslagens nedsättning, framhölls äfven af vice talmannen landssekreteraren Halling, som för öfrigt fäste uppmärksamheten derpå, att utskottets antydan om extra anslags beviljande till kabinettskassan upptagits af ständerna i deras skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande utgifterna på 2:dra hufvudtiteln. Såsom dylikt anslag förordade han 50,000 rdr årligen intill nästa riksdag mot redovisning inför ständerna eller ett hemligt utskott. Ville man kalla ett dylikt beslut ett förtroendevotum, så erkände han riktigheten deraf: men »en konstitutionel monarki, utan förtroende, kunde icke gifvas, — åtminstone icke i längden bestå; graden af förtroendet åter bestämdes af sig företeende omständigheter». Brukspatron de Maré, som fann ständerna ega hvarken juridisk eller moralisk skyldighet att med skulden taga befattning, hemstälde dock, huruvida det vore politiskt klokt och med rikets anseende, heder och sannskyldiga nytta förenligt att helt och hållet

skjuta frågan ifrån sig, sedan det vore officielt tillkännagifvet, att den åsamkade skulden i sista hand träffade konungahuset. Denna riksdags opposition hade framtvungit bekännelsen om kabinettskassans ställning: dervid borde man stanna och icke lemna konungens framställning i detta högst grannlaga ämne utan allt afseende. Han föreslog beviljandet af ett årligt anslag af 66,666$^2/_3$ rdr, motsvarande den summa, hvarmed anslaget till ministerstaten blifvit minskadt. Hr ARNBERG framhöll med styrka, att ett afslag å regeringens framställning skulle inför Sverige, inför Europa ej utmärka annat än en opposition mot *konungen personligen*. Han, likasom hr LAGERGREN, antydde för öfrigt, att just bland dem, som inom representationen eller pressen ifrigast bestredo skuldens godtgörande med statens medel, flere personer med inflytelse funnes, som »under andra förhållanden» skulle vara benägna att godkänna den till betalning.

Å andra sidan framhölls med hänvisning till § 76 R.F., att ständerna, långt ifrån att ega skyldighet, ej ens egde rättighet att anvisa medel till betalande af en skuld, som ej i laga ordning tillkommit, en åsigt, som af hr SCHARTAU formulerades så, att här vore fråga om en *föregifven* skuld, medan hr PETRÉ uttryckte sin mening i denna fråga med de orden, att hvarje utredning af kabinettskassans forna och närvarande förhållanden vore icke allenast rent af öfverflödig, utan ock högst opassande, »såsom innefattande en, visserligen icke åsyftad, men dock faktisk förnärmelse mot Hans Maj:t konungens rätt att icke genom rikets ständer lida ingrepp i sina enskilda affärer». Den tredje af borgareståndets ledamöter i hemliga utskottet, herr WÆRN, anmärkte, att förevarande anslagsfråga vore den vigtigaste, som på långliga tider förevarit, så väl till följd af beloppets betydenhet som med afseende på det statshushållningssystem, man genom beviljandet skulle godkänna. Man hade från motsidan åberopat historiens vittnesbörd. Detta påminde honom, hvad redan romaren TACITUS yttrat, att den skattkammare, som tömmes genom slöseri, måste fyllas genom brott;

reflektionen passade kanske icke hit, men nog vore det tunghändt, att man ville påbörda vårt fattiga land en grundlagsvidrigt kontraherad skuld af ej mindre än 776,000 rdr bko, förspilda i flärdfulla utgifter. I följd af det inflytande, som allmänna tänkesättet och ett sundt oförvilladt omdöme inom borgareståndet torde utöfva, hyste han den förhoppningen, att det icke skulle lyckas »att aflocka oss borgare, vanda att mödosamt förvärfva samt sparsamt hushålla med våra tillgångar, en sådan, efter vårt sätt att se, ofantlig summa». »Mina herrar och kamrater», slutade han, »det är då kommet detta kritiska ögonblick, som skall ge ståndet sin utmärkelse för denna riksdag, som skall ådagalägga, huruvida vi blott äro verktyg i en anslagslysten regerings hand, eller trogna folkombud, beredda att med varmt nit i det yttersta försvara hemmavarande bröders rätt och ömtåligaste intressen. Nationens uppmärksamhet är fästad på oss, måtte vi ej gäcka dess väntan! Vi hafva att inför samtid och efterverld, ja, kanske mest en gång inför våra egna samveten, ansvara för denna dags åtgärder. Mitt eget lugn och mina kommittenters tillfredsställande fordra, att jag nu öppet bestrider allt anslag till kabinettskassan samt följaktligen bifaller betänkandet.»

Till svar på denna harang förklarade borgmästaren Jacobi, att här vore fråga icke om juridisk, utan om moralisk pligt: hvarken för samtid eller efterverld skulle han kunna ansvara, om han medgåfve, att »en viss hög personlighet» skulle betala en statens skuld. »Må man», yttrade han, »framdraga den rådgifvare, som varit orsak till skulden; men det vore omoraliskt att hvälfva ansvarigheten på konungen, som deraf ingen nytta haft.» Vid den derpå följande voteringen blef emellertid utskottets utlåtande bifallet med 30 ja mot 27 nej.[1]

Omröstningen i förstärkta statsutskottet försiggick den 18 maj. Den utföll så, att borgare- och bondeståndens mening segrade med 68 röster mot 51, och den 2 juni

---

[1] Borgarest. prot. VII, 350—400.

1841 kunde således rikets ständer för Kongl. Maj:t anmäla, att de »icke funnit skäl att vidtaga någon åtgärd i afseende å medels anvisande till det i nådiga skrifvelsen af den 31 december 1840 antydda ändamål».[1] Dagen efter omröstningen förklarade konungen hemliga utskottets arbeten afslutade.[2]

Att det sätt, hvarpå kabinettskassans angelägenheter blifvit af regeringen handhafda, lemnade rum för berättigade anmärkningar, förnekades under ärendets behandling inom riksdagen af ingen och erkändes öppet af de flesta. De af ständerna anvisade tillgångarna hade blifvit öfverskridna för att bestrida utgifter, om hvilka det åtminstone icke var ådagalagdt, att de alla voro nödvändiga. Skilnaden mellan inkomsterna och utgifterna hade man till en början betäckt med de vissa år ganska betydliga inkomsterna från ön S:t Barthelemy, som var skild från statsverket och stod under konungens enskilda förvaltning. Men äfven sedan dessa inkomster betydligt minskats och till och med sedan de helt och hållet upphört, lät man med anmärkningsvärd sorglöshet utgifterna fortgå till oförminskadt belopp och betäckte den år för år växande bristen genom vexel- och låne-transaktioner, hvilka åter i högst väsentlig mån bidrogo till bristens förökande. Först år 1836, fjorton år sedan bristen först framträdde i räkenskaperna och då vexeltransaktionerna ej längre *kunde* fullföljas, tillgrep man verksamma åtgärder till utgifternas förminskande. Resultatet häraf ådagalägger, att om man anlitat samma utväg omedelbart efter den tidpunkt, då inkomsterna från S:t Barthelemy för alltid upphörde, så hade bristen varit fullkomligt försvunnen, då 1840 års statsutskott började sin spanande verksamhet.[3] Om man åter ej ansåg sig böra eller kunna tillgripa denna utväg, så hade väl det riktiga varit att, med åtlydnad af § 58 R.F., framlägga behofvet och skulden

[1] Statsutsk. mem. n:r 533; Ständernas skrifvelse n:r 353.
[2] Se bil. C, n:r 16.
[3] Jfr FÅHRÆUS, anf. arb. s. 68 f. not. 1.

för ständerna vid 1834 års riksdag, då man ej ansett sig böra eller behöfva göra det förr. Att man tvärtom fortfarande, i strid med grundlagarne, sökte dölja förhållandet för ständerna och först yppade det, sedan 1840 års statsutskott rent af *framtvungit* en förklaring, var utan tvifvel den mest befogade af de anmärkningar, som i denna olyckliga sak riktades mot regeringen. Emellertid, hvad som skett var nu skedt, och gjord gerning kunde icke göras ogjord. Det var nu ett faktum, att skulden fans; det var uppenbart, att den tillkommit för statens ändamål, ehuru man ej till fullo visste, för hvilka; den var till sitt belopp uppgifven, och den måste på något sätt betäckas. Af de konungens rådgifvare, som å hans befallning tecknat kabinettskassans borgen för det första lånet af kolonialdepartementet, fans den, under hvars förvaltning skulden hade uppkommit, icke mera i lifvet, och under den nuvarandes förvaltning hade kassans skuld betydligt minskats. Af kassans öfriga lån var det ena lemnadt af konungen personligen, det andra upptaget med hans och kronprinsens personliga borgen. Det var således icke tvifvelaktigt, hvilken betalningsskyldigheten skulle drabba, om icke ständerna iklädde sig den. Att afsigten med det sätt, hvarpå frågan af statsutskottet behandlades, var att hvälfva den på *konungen personligen*, påpekades ock så tydligt som möjligt under förhandlingarna hos ständerna. »Nu är det uppenbart», yttrade t. ex. prosten STENHAMMAR den 30 april 1841 i preseståndet, »offentligen framlagda handlingar hafva redan röjt det: frågan är ingen annan än den: skola ständerna kasta betalningsskyldigheten på dem, som välvilligt iklädt sig löftesförbindelserna? Men — ansvarigheten flyttad *från* rådgifvaren *på* regenten — det är, så länge Sveriges grundlag ännu består — om det ock icke innebär någon vanära för nationen — det är något ännu värre: en omstörtning af grundlag och samhällets skick.» Och erinrar man sig, i hvad afsigt den vid riksdagens början herskande »koalitionen» blifvit bildad, så är det ej svårt att fatta, att innersta syftet med den skymf, man sålunda sökte bereda konungen, var

det att framkalla en tronafsägelse. Att det var denna »koalition», som nu dref sitt spel, utsades också öppet af herr LAGERGREN vid slutet af den afgörande debatten i borgareståndet,[1] och förhållandet ansågs bestyrkt deraf, att ingen af denna »koalitions» ledande män anmälde reservation mot adelns beslut att bevilja anslag till skuldens betalning: man antog, att de ej ville afskära sig möjligheten att »under andra förhållanden», d. v. s. under en annan konung, förorda en dylik åtgärd.[2] En antydan om deras beredvillighet dertill gjordes ock till konung OSCAR I vid hans första riksdag, men den afvisades med bestämdhet,[3] och skulden betalades i sin helhet af konungahusets egna medel.[4]

En bjert belysning af innersta syftet med det sätt, hvarpå frågan om kabinettskassans behof sköttes af oppositionen, lemnar behandlingen af en annan anslagsfråga vid denna riksdag. I sin proposition om statsverkets tillstånd och behof hade Kongl. Maj:t, såsom förut är nämndt, begärt ett extra anslag af 270,000 rdr bko att i mån af behof utgå för länsfängelsernas ombyggnad eller förbättring och deras förseende med celler. Med anledning af detta förslag och de i ämnet väckta motioner tillstyrkte sammansatta stats-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomi-utskotten (24 nov. 1840) för ändamålet ej mindre än 900,000 rdr bko, och dessutom 100,000 rdr bko till motsvarande förändringar inom häradshäktena, 300,000 rdr bko till fängelsebyggnader i Stockholm och rikets öfriga städer och 250,000 rdr bko till uppbyggande af ett straff-fängelse efter Pennsylvania-metoden, — summa 1,550,000 rdr bko till fängelsebyggnader i stället för de af Kongl. Maj:t begärda 270,000.

---

[1] Jfr ett yttrande af samme man den 14 juni 1841 (Borgarest. prot. VII, 681 f.).

[2] Se (BESKOW) Om den behandling, som frågan rörande kabinettskassans skuld rönt vid riksdagen, s. 56.

[3] FÅHRÆUS, anf. arb. s. 70.

[4] Se PALMSTIERNA, anf. arb. s. 107.

En sådan frikostighet af utskott, som voro tillsatta af 1840 års ständer, var väl egnad att tilldraga sig uppmärksamhet — men den var visserligen långt ifrån afsedd att utgöra något förtroendevotum åt *konungen* eller hans rådgifvare. Det är bekant, att kronprinsen i hög grad intresserade sig för frågan om en förbättrad fångvård och att han vid denna tid offentliggjort sina tankar derom i den berömda skriften »Om straff och straffanstalter». Man bedrager sig säkerligen icke, om man anser, att tillstyrkandet af detta anslag, som var mångdubbelt större än det Kongl. Maj:t begärt, sedan man i så många fall nekat eller nedprutat anslag, hvilka regeringen förklarat vara nödvändiga, i väsentlig mån var föranledt deraf, att man ville visa, hvad man »under andra förhållanden», under en annan konung, en annan styrelse, var beredd att göra. Hänsyftningar på den inverkan, som kronprinsens kända åsigter utöfvat på frågans behandling inom utskotten, saknades ej heller under debatterna inom stånden,[1] och den åsigt, som fick sitt uttryck i dessa antydningar, jäfvas ej deraf, att bland dem, som på riddarhuset varmast uppträdde för det stora anslagets beviljande, voro tvenne af »koalitionens» män, friherrarne HUGO HAMILTON och SPRENGTPORTEN. Man fick ock bevittna det skådespelet, att sedan presteståndet och adeln redan vid första föredragningen (dec. 1840, jan. 1841) bifallit hela den föreslagna summan, borgareståndet (31 mars 1841) deraf beviljade 1,300,000 rdr bko,[2] och att de tre stånden således förenade sig om att till ett ändamål, för hvilket man visste att kronprinsen var särskildt intresserad, anslå en summa, som var nära fem

---

[1] Se PETRÉS yttrande i borgareståndet den 23 december 1840 (prot. V, 1444) och PETTER JÖNSSONS i bondeståndet den 1 april 1841 (prot. XII, 25). Jfr prosten SANDBERGS yttrande i presteståndet, då frågan om kabinettskassans skuld der behandlades den 30 april 1841 (prot. XV, 543).

[2] Bondeståndet inskränkte sig till det beslutet, att en summa af 900,000 rdr bko skulle reserveras, till dess ett fullständigt förslag till ordnande af ett nytt fängelsesystem antagits.

gånger så stor som den Kongl. Maj:t hade begärt, medan ständerna få veckor derefter nekade ett anslag, hvars nödvändighet regeringen upprepade gånger hade framhållit, och hvars vägrande tillika innebar en grof skymf mot konungen personligen.[1]

* * *

Bland de mångfaldiga sätt, hvarpå misstroendet mot regeringen i förening med sträfvandet att mer och mer utsträcka ständernas inflytande till områden, som dittills varit konungamakten förbehållna, uppenbarade sig, förtjena de förslag, som framstäldes i syfte att fråntaga konungen **förvaltningsrätten öfver kronans inkomster,** af olika anledningar ett särskildt omnämnande.

Under alla de fyra nästföregående riksdagarne hade förslag blifvit väckt, att alla eller vissa af de statens inkomster, som ingingo till statskontoret, skulle i stället uppbäras af riksgäldskontoret, och vid 1823 års riksdag hade det till och med kommit så långt, att ständerna beslutit, att så skulle ske med tullbevillningen, ett beslut, som emellertid icke erhållit konungens fastställelse och derföre blifvit kraftlöst. Att det skulle hafva större utsigt till framgång, i fall det nu förnyades, saknade man säkerligen hvarje anledning att antaga, men detta hindrade ej, att flere förslag, som gingo vida längre i samma riktning, blefvo framstälda. Så föreslogs af grefve ANCKARSVÄRD, kryddkramhandlaren BRINCK och NILS PERSSON, understödd af bondeståndets fleste ledamöter, likasom af grosshandlaren KJELLBERG, med hvilken hrr PETRÉ, WÆRN och

[1] Sammansatta stats-, lag- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskottens mem. n:r 89 och 162. R. o. Ad. prot. XIX, 142—83; Prestest. prot. XI, 680—95; Borgarest. prot. V, 1440—67, VI, 901—35, Bondest. prot. IX, 689—700, XII, 13—30. Statsutsk. mem. n:r 564. — Hvilket inflytande ständernas sätt att behandla frågan utöfvade på förhållandet mellan konungen och kronprinsen finner man af meddelanden hos PALMSTIERNA, anf. arb. s. 109 f.

Schartau förenade sig, att alla statsmedel skulle inlevereras till riksgäldskontoret och derifrån, i enlighet med den statsreglering, som ständerna upprättat, på reqvisition utbetalas till Kongl. Maj:t. Meningen var närmast den att beröfva regeringen möjligheten att, såsom hittills skett, med anlitande af »under händer hafvande medel» anticipera på ett följande års besparingar och sålunda bestrida utgifter, för hvilka ständernas anslag ej voro tillräckliga;[1] men planerna stannade säkerligen ej härvid. Enligt hr Kjellbergs förslag skulle fullmäktige vid utanordningarna »ställa sig till efterrättelse den föreskrift, lagstiftande makten för dem utfärdade, och blifva förbundna att, så till bokstaf som siffra, följa den af ständerna upprättade budgeten»; och på den vägen var det tydligen ej långt till *regerande* ständer i ordets egentliga mening.

Statsutskottet framhöll i sitt utlåtande i frågan (oktober 1840) önskvärdheten af att alla statsinkomster inginge till riksgäldskontoret för att derifrån utbetalas till de särskilda förvaltande verken, i den mån dessa fått sig anslag beviljade, men ansåg, att man tills vidare borde inskränka sig till att låta riksgäldskontoret mottaga flertalet af bevillningarna, nämligen tullen, salu-accismedlen, postmedlen och bränvinsbränningsafgiften. Dessa inkomster skulle till statskontoret utbetalas endast till det belopp, hvartill de af ständerna blifvit *beräknade* och, såsom det hette om tullmedlen, »i den mån de vore för statsverkets utgifter behöfliga», ett uttryck, som kunde tydas så, som skulle riksgäldskontoret i nämnda afseende ega pröfningsrätt och med stöd deraf kunna neka en af Kongl. Maj:t äskad utbetalning.

Detta anmärktes ock i borgareståndet af hr Lagergren, som för öfrigt ansåg sig i hufvudsak kunna godkänna förslaget, medan i presteståndet biskop Hedrén framhöll, att meningen vore att småningom draga statsverkets förvaltning utur konungamaktens i representa-

[1] Jfr C. F. Wærns yttrande i borgareståndet d. 10 maj 1841 (prot. VII, 462 f.)

tionens händer; och äfven om detta icke vore meningen, så skulle det dock ovilkorligen bli följden deraf, att »statsverkets behof stundeligen måste fyllas genom reqvisitioner från ständernas penningeverk, hvars förvaltare icke kunde underlåta att yrka beständiga och omständliga formaliteter, dem principalerna säkerligen skulle både godkänna, utvidga och skärpa».[1] Derjemte framhölls inom sistnämnda stånd, der nu, såsom ofta, den grundligaste utredningen lemnades, att det vore nödvändigt, att Kongl. Maj:t fortfarande såsom hittills egde möjlighet att någon tid disponera *öfverskotten* på bevillningarna, alldenstund största delen af de ordinarie statsinkomsterna inflöte först året efter det, till hvars utgifter de vore anslagna. Att fråntaga kronan uppbörden af statsinkomsterna vore för öfrigt orimligt, och hela den föreslagna åtgärden var

---

[1] GEIJERS egendomliga yttrande angående samma sak må här anföras. »Att förändringen skulle vara mot regeringsformens anda kan knappast bevisas», förklarade han under diskussionen den 1 april. »Att denna anda allt mer utvecklar sig till ett ständernas regemente, visar erfarenheten, och detta lärer väl vara en följd, som ej för 1809 års regeringsform är främmande, fast den icke af densamma åsyftades. Den nu ifrågavarande förändringen skulle blott stärka detta resultat. I sig sjelft följer visserligen icke, att bevillningsmedlen tagas undan K. M:ts disposition derigenom att de ligga i ständernas kassa för att på reqvisition af riksgäldskontoret utlemnas. Deremot kommer denna dispositionsrätt sannolikt att betydligen inskränkas, om rikets ständers fullmäktige i riksgäldskontoret, i följd af sin nuvarande eller någon blifvande instruktion, skulle anse sig befogade att pröfva utgifternas behörighet och således på förhand tillegna sig en granskningsrätt, som rikets ständer hittills endast sjelfva eller genom sina revisorer utöfvat. Dessa fullmäktige blefve dymedelst ett slags ständernas statsråd i motsats mot konungens statsråd. Jag skulle ej anse förändringen lycklig för fäderneslandet, men att dess möjlighet genom regeringsformen är förebygd, lärer svårligen kunna påstås. Den må gå sitt öde till mötes att brytas eller reformera sig; och önskligt vore, att ständerna genom erfarenheten af egna misstag kunde öfvertyga sig om nödvändigheten af det senare.» (Prestest. prot. XV, 27 f.).

enligt vissa talares mening till och med direkt stridande mot grundlagens stadgande, att statsinkomsterna skulle vara »under konungens disposition». Resultatet af öfverläggningarna inom stånden blef, att utskottets förslag bifölls af borgare- och bondestånden, men förkastades af presteståndet, och likaså af adeln, ehuru der först efter vederbörlig återremiss (nov. 1840, jan. 1841).[1]

Två stånd hade således i denna fråga stannat mot två. Nu stadgade § 69 RF., att om dylikt inträffat i afseende på »hvad statsutskottet tillstyrkt uti det, som rörde hvad till riksgäldskontorets utgifter och inkomster hörde», så skulle saken afgöras af förstärkt utskott. Med hänvisning till denna paragraf förklarade sig nu statsutskottet anse »denna fråga, som obestridligen rörde riksgäldskontorets inkomster, böra genom omröstning i förstärkt statsutskott afgöras» och föreslog för detta ändamål voteringsproposition. Mot denna åtgärd reste sig emellertid inom adeln och presteståndet ett starkt motstånd, hvilket hufvudsakligen stödde sig på ordalydelsen af den paragraf, utskottet åberopat. Enligt denna skulle votering ske om det, »som rörer, hvad till riksgäldskontorets inkomster *hörer*»; det måste således först vara afgjordt, *att* den ifrågavarande inkomsten verkligen *hörde* till riksgäldskontoret; och om den hörde dit, skulle i händelse af skiljaktiga meningar hos stånden votering ega rum. Men nu vore ju frågan den, *huruvida* man genom att låta de ifrågavarande bevillningarna ingå till riksgäldskontoret skulle tillägga detta verk en inkomst, som dittills varit och ännu vore för detsamma alldeles främmande och som först genom voteringens utslag skulle kunna komma att tillhöra det. Sådan frågan nu förelåge vore hon en administrativ fråga, som, då två stånd i hufvudsaken stannat mot två, icke kunde afgöras genom votering i förstärkt utskott, utan måste anses förfallen. Att på annat sätt förfara vore att an-

[1] Statsutsk. utl. n:r 355 och 411. Prestest. prot. XI, 280—325. R. o. Ad. prot. XVII, 468—99, XIX, 482—86. Borgarest. prot. V, 783—92. Bondest. prot. IX, 44—7.

vända samma metod, som man förut sökt tillämpa i statsregleringsfrågor, då man sökt draga rent ekonomiska och administrativa ämnen till afgörande i förstärkt utskott under förebärande, att de egde samband med statsregleringen. Konsten blefve, om utskottets åtgärd godkändes, ingen annan än den att sätta hvilken fråga som helst i samband med riksgäldsverket och sedan bringa den under votering i förstärkta statsutskottet. Ett dylikt sätt att gå till väga vore emellertid grundlagsstridigt, och derföre borde den föreslagna voteringspropositionen afslås. På dessa och andra skäl nekade också erkebiskopen och landtmarskalken att framställa proposition på dess godkännande, en åtgärd, som af presteståndet gillades med 31 röster mot 19, af adeln med 68 röster mot 33, och utskottets förslag var således af dessa stånd underkändt. Äfven inom borgareståndet gjordes anmärkning mot den ifrågavarande omröstningens laglighet, men hvarken der eller i bondeståndet ansåg sig talmannen böra vägra proposition, och den af utskottet föreslagna voteringspropositionen blef af båda dessa stånd gillad (midten af mars och början af april 1841).[1]

Landtmarskalkens och erkebiskopens nu nämnda åtgärd framkallade bland det »liberala» partiet en utomordentlig förbittring. Då statsutskottet, anmärkande att det ifrågavarande ämnet »ovedersägligen» borde af förstärkt statsutskott afgöras, hos borgare- och bondestånden anmält det hinder häremot, som hos de öfriga stånden yppats, tog i förstnämnda stånd hr WÆRN ordet för att framhålla hvad frågan egentligen gälde. Nästan vid hvar och en af de sist förflutna statsrevisionerna hade man funnit statsanslagens hufvudtitlar öfverskridna och inhemtat, att regeringen, utan bestämd hänvisning för betäckandet, gjort extra anordningar på »under händer hafvande medel» — på besparingar, som icke funnits, — och på, eller mot, godtgörelse af sådana oåtkomliga,

[1] Statsutsk. utl. n:r 447. R. o. Ad. prot. XXIII, 285—317; Prestest. prot. XV, 4—31; Borgarest. prot. VII, 102 f.; Bondest. prot. XI, 194.

hitintills ganska tröga betalare, som Barthelemyfonden o. s. v. Till förekommande af dylikt måste det vara af största vigt att hindra medlens öfverflödiga hopande i »Kongl. statskontoret», der »allenastyrandets nitiska förfäktare» nogsamt låtit förstå, att de ej såsom sina »principaler» erkände rikets ständer. De två stånd, »som torde få anses förnämligast representera det skattdragande folket», hade fattat ett beslut, som afsåg att omöjliggöra hvarje afvikelse från ständernas föreskrifter angående statsmedlens disposition; de tvenne andra »företrädesvis privilegierade» hade deremot för sin del funnit saken olämplig och hitintills nekat dess grundlagsenliga pröfning. Men de, som med formernas åsidosättande ville undertrycka andras mening, borde besinna vådorna af reaktioner, som just i statsanslagsväg kunde uppstå! — Frågan vore af bevillnings natur, hvilket otvetydigt framginge af § 62 RF., som tillade ständerna rätt att fastställa huru — det ville säga, på hvad sätt — särskilda summor, som de sig i bevillning åtoge, skulle till särskilda ändamål användas. Statsutskottet borde nu anmodas att antingen inhemta konstitutionsutskottets utlåtande, huru grundlagens stadganden rätteligen borde förstås, eller ock tilllämpa den bestämmelse i § 69 RF., enligt hvilken utskottet, då det icke kunde afvika från sin mening eller instämma i ett särskildt stånds tankar, skulle utnämna deputerade, som uti det stånd, der betänkligheter mot utskottets förslag uppkommit, skulle närmare upplysa förhållandet.

Hvad nu det förstnämnda af dessa alternativ angår, så saknade det hvarje stöd i grundlagarne; och det senare egde det knappt mera. Den ifrågavarande bestämmelsen i § 69 RF. — som för öfrigt aldrig blifvit tilllämpad — afsåg nämligen endast ärendets behandling, då utskottet funnit sitt till stånden afgifna förslag i *sak* vara af ett eller annat stånd ogilladt och följaktligen innan någon fråga om skiljaktigheternas afgörande genom omröstning i förstärkt utskott ännu kunnat uppstå. Detta stadium af ärendets behandling hade man redan

passerat: frågan angick nu icke bifall eller ogillande af utskottets förslag i sjelfva saken, utan endast sättet för dess slutliga pröfning och afgörande, och den anförda bestämmelsen var således nu icke tillämplig. Detta anmärktes ock af hr HALLING m. fl., men hindrade ej borgareståndet att i det af hr WÆRN angifna syftet återremittera utskottets memorial. Hufvudsakligen samma beslut fattades af bondeståndet, som uttryckligen »uppmanade» utskottet att utnämna deputerade till företräde hos adeln och presteståndet »för att genom en närmare utredning af ifrågavarande voterings öfverensstämmelse med grundlagen inbjuda dessa riksstånd att deltaga i det beslut härom, som de öfriga stånden fattat» (10 maj).

I det stadium, hvartill ärendet nu hunnit, ansåg sig emellertid utskottet ej kunna grundlagsenligt vidtaga den ifrågavarande åtgärden, men deremot fann det i grundlagarne intet hinder för att (25 maj) inbjuda adeln och presteståndet att »med fästadt afseende derå, att förevarande fråga rörde riksgäldskontorets inkomster», instämma i de båda andra ståndens beslut angående hennes hänskjutande till omröstning i förstärkt statsutskott — en inbjudning, hvarvid de båda stånden naturligtvis icke kunde fästa något afseende.[1]

En likartad konflikt mellan stånden inträffade samtidigt i en annan fråga. Förhållandet var följande.

Allt sedan 1700-talet upptogs till bestridande af utgifter för handelns skydd mot kaperier i sammanhang med stora sjötullen en särskild afgift, som bar namn af konvoj-afgift och förvaltades af ett särskildt embetsverk, konvoj-kommissariatet. Likasom under Gustavianska statsskickets tid bestämdes beloppet af denna afgift under de första decennierna efter 1809 af konungen, hvilken ock

[1] Statsutsk. mem. n:r 517; Borgarest. prot. VII, 462—6; Bondest. prot. XIII, 90—94. Jfr diskussionen på riddarhuset den 12 maj med anledning af det af utskottet begagnade uttrycket »ovedersägligen» (prot. XXV, 128—38). — Statsutsk. mem. n:r 542; R. o. Ad. prot. XXVI, 33—39; Prestest. prot. XVI, 371—3 (2 juni).

oinskränkt och utan redovisningsskyldighet för ständerna bestämde om sättet för de influtna medlens användande. Sedan ständerna vid 1823 års riksdag beslutit, att äfven konvoj-kommissariatets räkenskaper borde af deras revisorer granskas, men Kongl. Maj:t då nekat sitt bifall dertill, medgafs dem vid 1828—30 års riksdag granskningsrätt i fråga om räkenskaperna för alla allmänna verk och fonder, således äfven konvoj-kommissariatets, dock med förbehåll af den dispositionsrätt, som Kongl. Maj:t förut utöfvat, — ett förbehåll, hvaremot ständerna icke hade något att invända. Vid följande riksdag, 1834—35, ingingo de till Kongl. Maj:t med anhållan, att den ifrågavarande afgiften, som dittills erlagts för både ut- och ingående varor och med olika belopp för varor af olika slag, skulle upptagas endast för inkommande varor och till ett belopp lika för alla, motsvarande 10 procent af tullafgiften. Öfverskottet å denna afgift, som lämpligast kunde utgå under namn af afgift till handels- och sjöfartsfonden, borde, enligt hvad ständerna anmälde sig hafva för sin del beslutit, användas för svenska handelns och sjöfartens befrämjande så väl inom som utom riket, och särskildt öfverlemnades åt Kongl. Maj:t att, om så syntes lämpligt, å detta öfverskott anvisa medel till ombyggnad af Trollhätte kanal.

Kongl. Maj:t, som (19 juni 1835) fastställde afgiftens belopp i enlighet med ständernas anhållan, ansåg sig med afseende på frågan om understöd till Trollhätte kanals ombyggnad kunna förfara så, att anslag dertill anvisades å fonden för en tid af 25 år. Med anledning häraf ställdes, såsom ofvan är nämndt, konungens rådgifvare under åtal inför riksrätt, och samma regeringsåtgärd, i förening med ett liknande beslut i fråga om anvisande af ett årligt anslag under 10 års tid till Stockholms slussbyggnad, föranledde vid riksdagens början motioner rörande inskränkning eller upphäfvande af den dispositionsrätt, som Kongl. Maj:t dittills egt öfver de medel, som ingått till handels- och sjöfartsfonden. De underrättelser, som sedermera under riksdagens lopp vunnos om att Kongl. Maj:t anlitat

denna fonds tillgångar för vissa utgifter, som förut bestridts af kabinettskassan, bidrogo naturligtvis icke att minska oppositionens benägenhet att inskränka regeringens dispositionsrätt öfver fondens medel.

Med anledning af nämnda motioner tillstyrkte statsutskottet (sept. 1840, jan. 1841) bland annat, att den afgift till handels- och sjöfartsfonden, som af ständerna komme att beslutas, skulle hädanefter uppbäras och till statsverket levereras tillsammans med tullmedlen och att utgifterna till de föremål, för hvilka denna afgift tillkommit, skulle bestridas genom anvisade bestämda årliga anslag på stat. Handels- och sjöfartsfonden skulle således i verkligheten komma att upphöra att existera såsom en särskild fond, den afgift, som till densamma ingått, skulle upptagas i beräkningen af statsverkets allmänna inkomster, och statsbristsumman, d. v. s. allmänna bevillningen, skulle komma att minskas med en summa motsvarande den, hvarmed beloppet af nämnda afgift beräknades komma att öfverskjuta de utgifter, för hvilkas bestridande afgiften ursprungligen hade tillkommit.

Borgareståndet, der denna fråga först förekom till afgörande (6 febr. 1841), fann med afseende på storleken af den ifrågavarande afgiften, hvari utskottet ej föreslagit någon ändring, att denna borde nedsättas till $6^2/_3$ procent af tullafgiften å inkommande varor, och afslog genom en votering, hvarvid förseglade sedeln fälde utslaget, utskottets framställning om att afgiften, i stället för att utgöras till en särskild fond, skulle ingå till statsverket. Sistnämnda beslut fattades äfven af adeln och presteståndet, hvilka deremot i fråga om afgiftens storlek icke beslöto någon ändring. Bondeståndet ansåg äfven — i strid med de vanliga ledarnes åsigt —, att afgiften borde utgå till förut stadgadt belopp, äfvensom att den skulle uppbäras på samma sätt som tillförene, d. v. s. särskildt och icke tillsammans med tullmedlen; men deremot skulle den icke ingå till någon särskild fond, utan redovisas inför *riksgäldskontoret* och dit levereras för att hållas vederbörande till handa för de ända-

mål, som af ständerna kunde beslutas, hvarefter öfverskottet borde åt statsverket reserveras.[1]

Bondeståndet var således ensamt om ett beslut, hvarigenom afsigten att borttaga den dispositionsrätt, som Kongl. Maj:t hittills egt öfver handels- och sjöfartsfondens medel, skulle komma att uppnås. Det tycktes således, som om man för denna gång skulle nödgas uppgifva försöken att vinna det önskade målet, men — statsutskottets utvägar att åtminstone delvis uppnå det voro ännu icke stängda. I sitt memorial med anledning af ståndens skiljaktiga beslut anmodade det dels borgareståndet att förklara, huruvida det vore dess mening, att de ifrågavarande medlen skulle till hela sitt belopp stå under konungens disposition, äfven om afgiften, i enlighet med de öfriga ståndens mening, bestämdes till 10 procent af tullbeloppet; dels bondeståndet att förklara, huruvida det vidblefve sitt beslut, att afgiften skulle utgå med 10 procent »äfven vid det förändrade förhållande, som vore eller kunde blifva en följd af de öfriga riksståndens beslut angående medlens disposition»; samt tilllade slutligen att, äfven om bondeståndet stode fast vid sin mening i detta fall, utskottet dock icke ansåge frågan om afgiftens storlek vara genom tre stånds sammanstämmande beslut afgjord, alldenstund ifrågavarande »i likhet med tullafgifterna utgående och på desamma grundade afgift ostridigt, lika med tullafgifterna, utgjorde en *bevillningsafgift*, hvars fastställande fordrade *alla* ståndens sammanstämmande beslut» och, om detta icke uppnåddes, borde blifva föremål för votering i förstärkt statsutskott, för hvilket ändamål förslag till voteringsproposition bifogades.[2]

Då frågan den 28 april 1841 åter förekom i borgareståndet, var den vanliga majoriteten på sin post. Efter

---

[1] Statsutsk. utl. n:r 337 och 416; Borgarest. prot. V, 597—619, VI, 176—90, 196—208; R. o. Ad. prot. XVI, 170—9, XX, 123—144; Prestest. prot. X, 264—78, XII, 391—8; Bondest. prot. VIII, 146—60, X, 382—98.

[2] Statsutsk. mem. n:r 483.

en skarp debatt om den frågan, huruvida afgiften vore att anse som bevillning eller icke, godkändes den föreslagna voteringspropositionen med 29 röster mot 26, hvarpå ståndet i eftermiddagsplenum med 29 röster mot 22 beslöt att med afseende på det förut fattade beslutet angående konungens dispositionsrätt öfver de ingående medlen lemna den »förklaringen» att, för den händelse afgiften »genom rikets ständers ännu oafgjorda beslut» skulle varda stadgad till 10 procent af tullbeloppet, endast $^2/_3$ deraf skulle på sätt förut skett öfverlemnas till konungens disposition, hvaremot den återstående tredjedelen skulle ingå till riksgäldskontoret.[1] Hvad bondeståndet angår, så inskränkte det sig till att godkänna den föreslagna voteringspropositionen, medan adeln och presterna af olika anledningar återremitterade utskottets memorial.[2]

I följd af det sätt, hvarpå borgareståndet »förklarat» sitt beslut angående vidden af konungens dispositionsrätt öfver den ifrågavarande afgiften, kunde man, då bondeståndet beslutit, att denna afgift skulle till hela sitt belopp ingå till riksgäldskontoret, anse, att dessa stånd voro eniga derom att, i händelse afgiften bestämdes till 10 procent af tullbeloppet, *åtminstone* $^1/_3$ deraf skulle levereras till nämnda verk och således *icke mera* än $^2/_3$ öfverlemnas till konungens disposition. På detta sätt betraktade utskottet saken och inkom i följd deraf med en proposition för votering i förstärkt utskott mellan å ena sidan denna mening och å andra sidan adelns och preståndets beslut att såsom förut ställa hela afgiften till konungens disposition, äfven om den bestämdes till 10 procent af tullbeloppet (11 maj 1841 [3]).

Denna voteringsproposition blef, likasom den angående afgiftens storlek, godkänd af borgarne och bön-

---

[1] Borgarest. prot. VII, 317—349.

[2] Bondest. prot. XII, 264—71; R. o. Ad. prot. XXIV, 475—84; Prestest. prot. XVI, 6—9.

[3] Statsutsk. mem. n:r 523. Jfr frih. SPRENGTPORTEN anförande på riddarhuset den 19 maj 1841 (prot. XXV, 212).

derna,[1] men hos de båda öfriga stånden gjorde sig en annan åsigt gällande: der blefvo båda voteringspropositionerna *afslagna* (19 och 22 maj 1841). Hvad angår förkastandet af den, som rörde afgiftens storlek, så grundades det derpå, att denna afgift icke vore bevillning och att således frågan vore genom tre stånds sammanstämmande beslut afgjord. Att afgiften icke vore af bevillnings natur, bevisades åter hufvudsakligen dermed, att den icke vore upptagen bland de afgifter, som enligt § 60 RF. skola till bevillningar räknas; den grundades visserligen på tullafgiften, men detta vore ock förhållandet med städernas tolag, utan att denna derföre blifvit hänförd till bevillningsafgifternas klass; den nu ifrågavarande afgiften hade ej heller någonsin under nuvarande statsskick behandlats såsom bevillning: först vid föregående riksdag hade ständerna tagit någon befattning med frågan om dess belopp, och de hade då uttalat sin mening derom i form af en underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t; den åsigten, att den icke vore af bevillnings natur, hade äfven vid innevarande riksdag gjort sig gällande, i det frågan om dess belopp hade blifvit behandlad icke af bevillningsutskottet, utan af statsutskottet. Hvad åter angår den voteringsproposition, som rörde frågan om vidden af Kongl. Maj:ts rätt att disponera öfver de ingående medlen, så förkastades den derföre att, äfven om man kunde anse att två stånd stannat emot två i den fråga, som denna proposition rörde, så vore dock denna fråga af administrativ eller ekonomisk natur och således af den art, att hon kunde förfalla; men i sådant fall *måste* hon äfven, då två stånd stannat emot två, förfalla, och förhållandet med den sak, som hon anginge, fortfarande förblifva sådant det förut hade varit.[2]

Likasom i frågan om bevillningarnas öfverlemnande till riksgäldskontoret ansåg sig statsutskottet nu böra inbjuda adeln och presteståndet att biträda de öfriga stån-

---

[1] Borgarest. prot. VII, 483 f.; Bondest. prot. XIII, 134 f.

[2] R. o. Ad. prot. XXV, 196—219; Prestest. prot. XVI, 209—35.

dens godkännande af voteringspropositionerna.[1] Denna åtgärd ledde naturligtvis icke till bättre resultat — och i båda frågorna tycktes man nu hafva kommit så långt, som de för riksdagsärendenas behandling stadgade former medgåfvo. Detta var dock icke deras mening, som bestämde resultatet af omröstningarna i förstärkta statsutskottet.

Den 2 juni hade adeln och presteståndet beslutit att lemna utan afseende statsutskottets sista framställning angående votering i förstärkt utskott i de frågor, som rörde handels- och sjöfartsfonden och bevillningarnas öfverlemnande till riksgäldskontoret. Den 4 juni föreslog Hans Jansson bondeståndet att »*ålägga*» förstärkta statsutskottet att anställa votering i dessa frågor. Detta beslöts, och de öfriga stånden inbjödos att förena sig om beslutet. Inbjudningen blef, så grundlagsstridig den var, verkligen antagen af borgareståndet, dock först efter tre voteringar. Vid den första voteringen vunno de, som ville antaga inbjudningen, med tillhjelp af den förseglade sedeln. Strax derefter upptäcktes, att antalet voteringssedlar öfverstigit antalet närvarande ledamöter, och fråga uppstod, huruvida ny votering skulle af denna anledning anställas eller icke. Som emellertid en af minoritetens ledamöter hade aflägsnat sig, innan resultatet af voteringen tillkännagafs, så yrkades, att med anställandet af ny votering skulle anstå till en följande dag. Detta förslag blef med 27 röster mot 21 förkastadt; vid den derpå förnyade omröstningen i hufvudfrågan afhöllo sig 7 af minoritetens medlemmar från att deltaga i voteringen, och resultatet blef, att bondeståndets inbjudning antogs med 25 röster mot 17.[2] Detta skedde den 8 juni.

Den 11 juni beslöt statsutskottet med anledning af de båda ståndens åläggande att hos ständerna göra följande anmälan: »Vid det förhållande, att de omförmälda propositionerna afse sådana frågor, som, efter utskottets åsigt, icke kunna förfalla, utan, då rikets ständers beslut annorledes icke kunnat tillvägabringas, skola, enligt

[1] Statsutsk. mem. n:r 549.
[2] Borgarest. prot. VII, 597—616.

grundlagen, genom votering afgöras, har utskottet ansett sig icke kunna undgå att ställa sig borgare- och bondeståndens beslut till efterrättelse och följaktligen de afgifna voteringspropositionerna uti förstärkt statsutskott till afgörande företaga; och har utskottet beslutit, att sammanträde för sådant ändamål bör ega rum i morgon lördag kl. 4 e. m.»

Detta beslut var, såsom man redan af dess beskaffenhet kunde sluta och såsom också syntes af de många medföljande reservationerna, fattadt först efter en hård strid inom utskottet. Det hade till och med gått så långt, att ordföranden, grefve HORN, hellre än att framställa proposition på ett dylikt förslag, nedlagt klubban, och sedan beslutet, under frih. SPRENGTPORTENS ordförandeskap, dock blifvit fattadt, anmält en protest, som tillika innehöll en anmälan hos riksstånden, att han »instälde all verkställighetsåtgärd af utskottets genom framtvingad votering fattade beslut», intilldess voteringarna medgåfves af ett tredje riksstånd. [1]

Med anledning af statsutskottets anmälan beslöt presteståndet redan den 12 juni att med ogillande af utskottets beslut, hvarigenom det, enligt ståndets åsigt, hade trädt utom gränsen af de för utskottet i grundlagen bestämda rättigheter, förnya sin redan förut tvenne gånger, först på utskottets och sedermera på bondeståndets inbjudning, afgifna förklaring, det votering öfver förevarande frågor icke kunde ega rum, enär de redan, dels genom tre stånds sammanstämmande beslut blifvit afgjorda, dels genom att två stånd stannat mot två hade förfallit. Och skulle detta ståndets beslut statsutskottet till efterrättelse meddelas, äfvensom de öfriga stånden skulle inbjudas att deri deltaga. [2]

Omedelbart efter att detta beslut blifvit fattadt, föredrogs en ny anmälan från statsutskottet daterad den 12 juni och af innehåll, att grefve HORN nekat framställa proposition om utfärdande af anslag för det sammanträde

---

[1] Statsutsk. mem. n:r 590; jfr R. o. Ad. prot. XXVI, 233.
[1] Prestest. prot. XVI, 500—508.

af förstärkta statsutskottet, som den 11 juni blifvit af utskottet beslutet; att han på hemställan, huruvida han icke i så fall funne sig böra frånträda ordförandeskapet, hade förklarat, att han icke funne sig dertill ega anledning; och att något anslag till det beslutade sammanträdet i följd häraf icke hade egt rum.[1]

Samma dag på aftonen föredrogs presteståndets inbjudning jemte statsutskottets båda memorial i bondeståndet, som beslöt att »vidblifva sitt i förevarande ämne förut fattade beslut, med förständigande till statsutskottet att vid verkställigheten deraf grundlagsenligt förfara».[2] Samma beslut fattades den 14 juni af borgareståndet,[3] medan adeln samma dag förenade sig om presteståndets beslut.[4]

Dessa beslut hade knappt hunnit fattas, innan statsutskottet eftermiddagen den 14 juni med frih. Tersmeden såsom ordförande — grefve Horn lemnade ordförandeplatsen, då denna fråga kom före — och med 17 röster mot 3 beslöt att anslå kallelse till samtliga ordinarie ledamöter och suppleanter i förstärkta statsutskottet att tisdagen den 15 juni kl. 8 f. m. för de omtvistade voteringarnas verkställande sammanträda i bondeståndets sessionsrum: landtmarskalken hade nämligen låtit meddela, att det vanliga samlingsrummet, riddarhussalen, icke komme att för det ifrågavarande ändamålet upplåtas. Anslag uppsattes ock på vanliga ställen, men blefvo på befallning af grefve Horn nedtagna.[5] Emellertid samlades följande morgon på utsatt rum borgare- och bondeståndens ledamöter i förstärkta statsutskottet mangrant, medan af adelns instälde sig endast 3, af presteståndets endast 5, bland de sistnämnda biskop Hedrén för att å sitt stånds vägnar protestera mot voterings anställande,[6]

---

[1] Statsutsk. mem. n:r 592.
[2] Bondest. prot. XIII, 264—8.
[3] Borgarest. prot. VII, 674—9; jfr s. 667—70.
[4] R. o. Ad. prot. XXVI, 214—35; jfr s. 206—9.
[5] Borgarest. prot. VII, 686 f.
[6] Prestest. prot. XVI, 537 f.

och då ständerna vid ett föregående tillfälle uttalat den åsigten, att utskottet måste vara fulltaligt för att omröstning skall kunna ske, så nödgades de samlade att med oförrättadt ärende åtskiljas.[1]

Grefve Horns åtgärd att låta nedtaga de af statsutskottet beslutna anslagen meddelades i plena redan på aftonen den 14 juni och väckte inom borgare- och bondestånden en gränslös förbittring. I det sistnämnda ståndet användes mot honom så mustiga tillmälen, att till och med Bengt Gudmundsson fann att man gick för långt, och talmannen, som i dylika fall visst icke var ofördragsam, fann sig två särskilda gånger manad att erinra vederbörande om nödvändigheten att ej begagna personligen sårande uttryck mot en ledamot af ett annat riksstånd. Så väl här som i borgareståndet väcktes fråga om att mot grefve Horn tillämpa § 110 RF., och sistnämnda stånd yrkade den 15 juni med 40 röster mot 6 proposition på anmälan hos justitieombudsmannen för anställande af åtal. Talmannens vägran att framställa denna proposition blef emellertid på morgonen den 16 juni, samma dag riksdagen afslutades, af konstitutions-utskottet godkänd.[2]

* *
*

Förbittringen öfver det sätt, hvarpå den forne oppositionsmannen grefve Horn i denna sak hade uppträdt, yttrade sig ej blott inom stånden och i de liberala tidningarnas spalter: den gaf sig äfven luft i våldsamma gatuuppträden, hvarunder, enligt Horns egen uppgift, hans hus »stenades reguliert 8 dagars tid från kl. 10 till

---

[1] Jfr R. o. Ad. prot. XXVI, 259 f.; Borgarest. prot. VII, 690 f., och Prestest. prot. XVI, 556. På sistnämnda ställe uppgifves, att af adelns ledamöter endast 21, af presteståndets endast 19 voro frånvarande. Möjligen har olikheten i uppgifterna berott derpå, att af adelns ledamöter blott 3, af presteståndets blott 5 svarade vid uppropet.

[2] Borgarest. prot. VII, 685—8, 692 f.; Bondest. prot. XIII, 275—285, 296—314; Konstitutions-utsk. mem. n:r 128.

12 på aftonen», ehuru »med minskad ifver sedan de 2 första qvällarne passerat».[1] Ett lika värdigt uttryck sökte sig harmen öfver den bestämdhet och kraft, hvarmed landtmarskalken frih. PALMSTIERNA under riksdagen vetat att stäfja oppositionens försök till öfvergrepp.

Det var sedan lång tid tillbaka vanligt, att adeln, innan den efter slutad riksdag åtskildes, beslöt att såsom ett tecken af aktning och tacksamhet låta måla landtmarskalkens porträtt. En enda gång hade ett undantag gjorts från denna sed, nämligen vid 1789 års riksdag, då landtmarskalken grefve C. E. LEWENHAUPT ansågs hafva för att tjena konungens afsigter åsidosatt de pligter, som ålades honom af rikets grundlagar.

På öfligt sätt beslöt adeln den 17 maj 1841, att frih. PALMSTIERNAS porträtt skulle målas.[2] Ett par veckor derefter, den 4 juni, uppträdde oppositionens enfant perdu hr NILS RUDOLF MUNCK AF ROSENSCHÖLD och föreslog, »att adeln ville besluta att på riddarhusets bekostnad låta fullkomna den ännu defekta samlingen af landtmarskalksporträtten» genom att anskaffa porträttet af landtmarskalken vid 1789 års riksdag, hvilket »torde jemte det af landtmarskalken vid innevarande riksdag vara det märkvärdigaste i hela samlingen».

Tanken på att på detta sätt söka skymfa landtmarskalken hade ej upprunnit i den värde motionärens hjerna. Den ledde sitt upphof från Aftonbladsbyrån, och den torde, då den nu såg dagen, ej hafva inneburit någon öfverraskning för alla oppositionens ledande män.[3] Huru den skulle

---

[1] C. F. HORN, Minnen ur min lefnad (i Historisk tidskrift för 1892, s. 212).

[2] R. o. Ad. prot. XXV, s. 165.

[3] I LILLIECRONAS dagbok för den 22 mars 1841 läses: »I natt kunde jag länge icke somna och föll derunder på den idén om PALMSTIERNAS blifvande porträtt, att när frågan derom blifvit bifallen, skulle någon proponera att, som ett porträtt fattades i samlingen (landtmarskalken LEWENHAUPTS 1789), så skulle adeln nu besluta att äfven låta måla det. GUSTAF HIERTA gouterade mycket detta förslag och lofvade att tala om dess verkställande med grefve ANCKARSVÄRD.» — Den 3

komma att mottagas af riddarhuset, visade sig deraf, att grefve HORN genast yrkade motionens omedelbara förkastande, ett yrkande som dock, då en ledamot (hr CARL MAGNUS BRUMMER) begärde bordläggning, icke kunde bifallas.

Då motionen sedan, den 7 juni, föredrogs, yttrade frih. JACOB CEDERSTRÖM: »Sedan R. o. Ad. nu haft tillfälle att taga närmare kännedom om denna hr MUNCK AF ROSENSCHÖLDS motion, så anser jag intet annat för R. o. Ad. återstå än att med ogillande af framställningen afslå motionen, hvarom jag begär hr frih:n och landtmarskalkens proposition.» Många hördes derpå yrka omedelbar proposition, men innan denna hann framställas, begärde motionären ordet och förklarade sig villig att »tillmötesgå» sina motståndare genom att gifva motionen följande lydelse: »Då ståndet i plenum den 17 maj beslutat komplettera samlingen af landtmarskalksporträtten med landtmarskalken frih. PALMSTIERNAS, motionerar jag i anledning deraf, att ståndet ville finna skäligt än ytterligare fullkomna denna samling med landtmarskalken grefve CHARLES EMIL LEWENHAUPTS porträtt.» »Kortare kan motionen möjligtvis icke vara; men den är också lång nog», tillade den värde förslagställaren, »då den uttrycker allt hvad jag velat säga.» Detta var också ridder-

---

juni skrifver samme man: »MUNCK AF ROSENSCHÖLD var i något ärende på vår byrå. Jag gaf mig i tal med honom och framstälde den idén — — att på riddarhuset föreslå kompletterande af landtmarskalkarnes porträtt med LEWENHAUPTS, som förde stafven vid 1789 års riksdag. Denna idé föll honom särdeles på läppen, och det lät på honom, som ville han i nästa pleno verkligen framställa förslaget.» — Och under den 4 juni innehåller den nämnda dagboken följande: »Var på aftonen hos THOMANDER, som berättade mig, att SPRENGTPORTEN sagt honom, att MUNCK AF ROSENSCHÖLD i pleno på riddarhuset på f. m. väckt motion om målning af LEWENHAUPTS porträtt. SPRENGTPORTEN hade skrattat deråt och ej utan ett visst nöje sett hvad som låg i detta förslag för PALMSTIERNA. Jag berättade nu för THOMANDER mitt samtal med ROSENSCHÖLD, och han fann saken rätt rolig.»

skapet och adelns mening: med talrika bravorop helsades t. ex. så väl grefve Horn, då han uttalade den önskan, att om det vore hr Munck af Rosenschölds bestämda afsigt att uppväcka en storm, denna »måtte blifva så stark, att den om möjligt bortsopade både motionären och hans motion», som hr von Hohenhausen, då han förklarade, att ridderskapet och adeln »hade att tacka motionären för att hafva fått af honom en uppgift på det högsta mått af fördragsamhet, hvartill R. o. Ad. möjligen kunde förbindas genom skyldig aktning för den fria yttranderättens helgd». Så allmän och stark var förbittringen öfver motionen, att till och med hr Lars Hierta fann sig böra låta ett uttryck af »ledsnad öfver motionen», åtfölja sitt försåtliga yttrande, att »man verkligen kan måla en persons porträtt, utan att det behöfver utgöra något bevis på högaktning, när det blott är fråga om att för fullständighetens skull upptaga hans porträtt uti en samling». Det högsta han och de med honom vanligen liktänkande trodde sig om att kunna ifrågasätta var också, att motionen skulle afslås utan något särskildt uttryck af ogillande, — ett yrkande, som frih. Sprengtporten fann lämpligt att beledsaga med den förklaringen, att om landtmarskalken »ansåge ett sådant tillägg, som af åtskilliga talare blifvit yrkadt, kunna göras och böra göras vid detta tillfälle, så öfverensstämde det fullkomligt med hans öfvertygelse». För så vidt dessa ord skulle innebära en erinran till landtmarskalken om hans pligt att öfvervaka de stadgade formernas iakttagande, voro de lika obehöfliga som opassande: den grannlagenhet, hvarmed frih. Palmstierna i det längsta sökte undvika att framställa proposition på uttryckligt ogillande af motionen, gick så långt och väckte en sådan otålighet, att hr von Hartmansdorff slutligen fann sig böra uttala den »önskan, att man icke ville drifva komplimenterna mot motionären så långt, att man sårade känslorna på det andra hållet», hvarvid enligt protokollets ord »allmänt i salen ropades, att man instämde eller förenade

sig med hr VON HARTMANSDORFF».[1] Proposition på yrkandet att motionen skulle »med ogillande förkastas» blef också slutligen framstäld. Den besvarades med »starka ja», och på framställning af hr HIERTA afstod motionären från sin begäran om votering.

* * *

Den bitterhet i sinnena, som alltigenom tryckte sin prägel på denna riksdags förhandlingar, hade, i följd af förstärkta konstitutionsutskottets votering i representationsfrågan den 14 maj, förstärkta statsutskottets votering i kabinettskassefrågan den 18 maj, striderna om statsutskottets voteringspropositioner i frågorna om handels- och sjöfartsfonden och om bevillningsmedlens öfverflyttning till riksgäldskontoret, m. m., så att säga nått kokpunkten.

---

[1] R. o. Ad. prot. XXVI, 64—93, 103 f. Såsom ett prof på stämningen under denna diskussion må här anföras följande. Bland dem, som motsatte sig något särskildt uttryck af ogillande vid motionens förkastande var (riddarhuskanslisten) hr DALMAN, hvilken började sitt anförande med följande ord: »Det kan icke annat än på det högsta förundra mig, att så många af R. o. Ad:s ledamöter icke vetat att uppskatta den lofvärda granulagenhet, som ledt hr frih. och landtmarskalken vid framställningen af de propositioner, som här blifvit gjorda.» Härpå svarade VON HARTMANSDORFF: »Jag vet alldeles icke med den siste talaren, hvilken grannlagenhet hr frih. och landtmarskalken har att i detta fall iakttaga. Något sådant kan icke ens sättas i fråga utan en djerfhet, som minst anstår den, hvilken är R. o. Ad:s tjensteman, som håller till godo att äta dess bröd, och som borde hafva försyn att här uppträda såsom ståndets informator. Jag anhåller, att hr frih. och landtmarskalken täcktes gifva oss den proposition, som af frih. CEDERSTRÖM först blifvit begärd.» — »Många yttrade härtill deras bifall», säger protokollet. — Hr DALMANS svar lydde så: »Jag anhåller att emot hr VON HARTMANSDORFF få den erinran till protokollet antecknad, att jag här på riddarhuset yttrar mig, icke i egenskap af riddarhusets tjensteman, utan såsom, på grund af riksdagsordningen och riddarhusordningen, en af svenska folkets representanter, i hvilken egenskap jag icke tänker låta binda mig af några personliga konsiderationer.»

Den tog sig också intill sista stunden häftiga uttryck under så väl talmanskonferensens[1] som borgare- och bondeståndens öfverläggningar, och ej ens i de afskedstal, som ett par af bondeståndets ledamöter efter slutade förhandlingar uppläste för sina kamrater, kunde de afhålla sig från de utfall mot adeln och presteståndet, som under denna riksdag bland bönderna så ofta förekommo. Deremot voro de tal, hvarmed de särskilda stånden i skilsmessans stund[2] helsade hvarandra, hållna i värdig ton.

Sådant det höfdes den, i hvars namn det framsades, var ock det af kronprinsen upplästa tal, hvarmed konungen den 16 juni afslöt riksdagen och hemförlofvade ständerna. »Jag emotser», yttrade han deri, »för den Skandinaviska halfön en lyckosam framtid, om fredens välsignelse fortfarande skänkes oss. Men att med likgiltighet anse möjligheten af ett krig och försumma förberedelserna att möta detsamma, det är att offra sin sjelfständighet och långsamt gräfva sitt fosterlands graf. Nationerna äro hvad de vilja vara; om icke mäktiga, dock aktade, genom bevarad trofasthet i alla förhållanden och lugn i sitt inre.»

»Det gifves ögonblick», fortsatte han, »då ett folk måste underkasta sig hvilka uppoffringar som helst: det är, då statens ära det kräfver. Om äfven utaf statens öfverhufvud, till följd af dess ställning, fordras enskilda offer, böra de lemnas utan tvekan, då landets anseende och sanna bästa göra det till en lag.»

Värdigare svar kunde ej gifvas på den skrifvelse, hvarmed ständerna några dagar förut hade anmält sitt beslut med anledning af Kongl. Maj:ts framställning om anslag för kabinettskassans behof. Dermed var udden bruten af detta beslut, för så vidt det nämligen var riktadt mot konungen sjelf.

---

[1] Se Borgarest. prot. VII, 692 f.

[2] Från afskedsuppvaktningarna må meddelas följande episod, berättad af Lilliecrona i hans dagbok för den 16 juni: »Geijer hade kysst Hans Jansson och Nils Persson i Boda, då prestedeputationen var inne hos bönderna.»

Men i fråga om det regeringssystem, som föregått den nu genomkämpade riksdagen, behöllo dess händelser visserligen hela sin betydelse: att behandla folkrepresentationen annorlunda än som en makt, vid hvars uttalanden afseende *måste* fästas, var, efter hvad under denna riksdag passerat, omöjligt. Att hafva ådagalagt detta och att dermed hafva gifvit ett uppslag till förverkligandet af den idé om *samverkan* mellan regeringen och riksdagen, som föresväfvat 1809 års grundlagsstiftare, är en omständighet, som alltid måste tillförsäkra 1840 — 41 års ständer en betydelsefull plats i vår konstitutionela historia. Af mera tvetydig förtjenst var den förändring i regeringens organisation, som af dem genomdrefs, ty det torde vara svårt att jäfva den anmärkningen deremot, att den mera visat sig egnad att försvaga än att stärka det politiska elementet inom konungens statsråd. Och af ännu mera tvifvelaktigt värde var den insats de gjorde i frågan om nationalrepresentationens omgestaltning genom att till följande ständer öfverlemna ett förslag, som onödigtvis ref upp grundvalarne för den bestående representationsformen, som saknade nödiga förutsättningar i folkets historiska utveckling och som genom att sålunda omstörta i stället för att ombilda utgjorde motsatsen af hvad ett verkligt reformförslag bör vara. Att förslaget ej blef det, som slutligen antogs, minskar knappt betydelsen af den riksdag, der det framställdes, ty det har i alla fall på den stora frågans utveckling och lösning haft en afgörande inverkan. Och dock har man att från denna riksdag anteckna ett beslut, som för hela vårt folks politiska utveckling eger en ännu mera genomgripande betydelse: beslutet om nya grundvalar för folkundervisningen. Härmed trängde inflytandet af dess verksamhet till »de första pulsådrorna, till sjelfva hjertat af samhället»[1] och erhöll derigenom en betydelse, hvars omfattning ännu i dag ej låter sig öfverskådas.

[1] Jfr biskop HEDRÉNS afskedstal i presteståndet den 16 juni 1841. Prot. XVI, s. 573.

Riksrätten.

Då rikets ständer den 16 juni 1841 åtskildes, hade riksrättens förhandlingar ännu icke fortskridit så långt, att åklagaren hunnit afgifva sina slutpåståenden.

Åberopande konstitutionsutskottets uppdrag hade justitieombudsmannen — hofrättsrådet C. L. Landin — den 11 november 1840 till presidenten i Svea hofrätt ingifvit 7 särskilda skrifvelser, hvari äskats kallelse att inför riksrätt svara å dem bland konungens dåvarande eller f. d. rådgifvare — till antalet 18 —, hvilka deltagit i eller medelst afgifvet tillstyrkande, åsidosatt afstyrkande eller uraktlåten vägran af kontrasignation medverkat till ett eller flere af de regeringsbeslut, som utskottet vid sin granskning af statsrådsprotokollen funnit lagstridiga.[1] Med anledning häraf hade de herrar och män, som enligt § 102 RF. skulle utgöra riksrättens ledamöter, för domstolens konstituerande kallats till sammanträde i riddarsalen å Stockholms slott den 30 november. Som Svea hofrätts president E. G. von Rosén i följd af slägtskap med en af de tilltalade var jäfvig, intogs ordförandeplatsen af presidenten i kammarkollegium friherre Jacob Cederström. Äfven bland riksrättens öfriga ledamöter — särskildt bland presidenterna — befunnos nu eller sedermera flere vara af jäf eller annan orsak hindrade att såsom sådana fungera, hvadan rätten, då förhandlingarna fortskridit så långt, att den kunde skrida till målens afdömande, utgjordes, jemte ordföranden, endast af 14 ledamöter nämligen: chefen för förvaltningen af sjö-

[1] Jfr sid. 92 f. här ofvan.

ärendena konteramiralen Kreuger, justitieråden Themptander, Stråle, Isberg och Nordenstolpe, vice amiralen Coyet, generallöjtnanten Lorichs, hofrättsrådet Sköldberg, kammarrådet Fägersten, kommerserådet Leyonmarck, krigsrådet Branting, statskommissarien af Tuneld, amiralitetskammarrådet Widén och bergsrådet Tribler.

På grund af den kallelse, som riksrätten vid sitt konstituerande sammanträde beslöt att utfärda, instälde sig inför domstolen den 11 januari 1841 följande af de tilltalade personligen: statsråden friherre Lagerbielke och Ihre, f. d. statsråden grefve Löwenhielm, friherre Åkerhielm, Poppius, presidenten friherre von Schulzenheim, grefve Hård och presidenten friherre Gyllenhaal, f. d. statssekreterarne presidenten Skogman, von Hartmansdorff och Grip, samt f. d. tillförordnade statssekreterarne kansliråden Ulfsparre och Bohm och expeditionssekreterarne Munthe och Riben. F. d. justitiestatsministern grefve Rosenblad, som i följd af sin höga ålder af nära 83 år och dermed följande krämpor förklarade sig hindrad att personligen inställa sig, och f. d. statssekreteraren Danckwardt läto representera sig genom befullmäktigade ombud, medan utrikesstatsministern friherre Stierneld hade inskränkt sig till en anmälan, att han af sjukdom vore hindrad från inställelse.

Sedan justitieombudsmannens vidlyftiga anmärkningsmemorial med åtföljande bilagor blifvit uppläste, förklarade de tilltalade, att de för sina svaromåls uppsättande behöfde en tid af 2 månader, och bestämdes vid domstolens nästa sammanträde, att dessa svaromål skulle afgifvas den 29 mars. Sedan detta skett, dröjde det ett halft år, innan justitieombudsmannen fullständigt afgaf sina slutpåståenden och derefter nära ett tredjedels år, innan de tilltalade med anledning af dem afgåfvo sina förklaringar; och som justitieombudsmannen fann dessa föranleda några ytterligare andraganden å hans sida, på hvilka de tilltalade åter ansågo sig böra svara, så afslutades den stundom ganska bittra skriftvexlingen mellan parterna först i mars 1842. Riksrätten skred till dom

den 6 juni, och denna afkunnades offentligen den 2 juli sistnämnda år.

Domen innehöll, att riksrätten i tio särskilda fall icke kunnat upptaga justitieombudsmannens påståenden till pröfning, och att de anklagade i öfriga fall frikändes från åtal.

* * *

Till de åtal, som riksrätten ansåg sig kunna upptaga till pröfning, hörde de, som angingo de regeringsåtgärder, i kraft af hvilka trots ständernas skrifvelse af den 6 oktober 1834[1] **hufvudtitlarnes besparingar** blifvit anlitade för att under form af årliga arfvoden bestrida löneförhöjningar, hvartill ständerna nekat att bevilja anslag[2] — åtgärder, som enligt åklagarens mening inneburit en kränkning af ständernas i §§ 62, 64 och 65 R.F. stadgade rätt att bestämma statsmedlens användning.[3] De åtalade hade till sitt försvar anfört, att ständernas åberopade beslut ej kunde inskränka den dispositionsrätt öfver statsmedlen, som Kongl. Maj:t enligt §§ 62 och 64 R.F. egde och som i riksdagsbeslutet af den 2 maj 1810 blifvit af de grundlagsstiftande ständerna med följande ord erkänd: »Jemlikt §§ 62 och 64 R.F. och med skyldigt afseende ej mindre på riksstyrelsens befriande från olämpliga inskränkningar i dess dispositionsrätt öfver statsmedlen, än äfven på försäkrandet åt nationen af dessa medels användande till pröfvade behof och bestämda ändamål, hafva vi enhälligt fastställt följande hufvudtitlar och för hvarje af dem anslagit nedannämnda summor att inom sjelfva titeln af Kongl. Maj:t fritt och obehindradt disponeras.»[4]

---

[1] Se v. Schinkel, Minnen, XII, 1, s. 253 f.

[2] Se sid. 68, noten 1 härofvan.

[3] Se Handlingar ang. de inför riksrätt i följd af rikets ständers konstitutionsutskotts vid riksdagen år 1840 fattade beslut anstälda åtal, s. 18 f., 221 f., 360 f.

[4] Se Riksrättshandlingarna s. 115 f., 296 f., 340 f., 376 f.

Riksrättens dom lydde sålunda: »Som § 62 R.F. förmår att, sedan statsverkets behof blifvit af statsutskottet uppgifna och af rikets ständer pröfvade, ankommer det på rikets ständer att en deremot svarande bevillning sig åtaga samt att tillika fastställa, huru särskilda summor deraf skola till särskilda ändamål användas och dessa summor under bestämda hufvudtitlar uti riksstaten anslå; och i § 64 af samma grundlag finnes stadgadt, att så väl rikets ordinarie statsmedel och inkomster, som hvad under namn af extra ordinarie utlagor och bevillningar till statsverket af rikets ständer anslås, skola vara under konungens disposition, att till de af rikets ständer pröfvade behof och efter den upprättade staten anordnas; i öfverensstämmelse hvarmed § 30 R.O. innehåller, bland annat, att rikets ständers statsutskott eger efterse och granska, huruvida de gjorda eller förordnade utbetalningarna af statsmedlen icke öfverstigit beloppet af de hufvudtitlar, hvilka uti rikets ständers statsreglering blifvit faststälda, samt om, emot rikets ständers beslut, de anslagna summorna till hvarje hufvudtitel äro dragna till andra ändamål än dem, som under samma hufvudtitel höra, eller något af rikets ständer faststäldt anslag är öfverskridet, anmälan derom göra i rikets ständers plena emot den embetsman, som en sådan anordning kontrasignerat; alltså och enär häraf är uppenbart, att då å ena sidan de af rikets ständer faststälda hufvudtitlar utgöra den gräns, inom hvilken Kongl. Maj:ts dispositionsrätt af statens medel är inskränkt, det å den andra är Kongl. Maj:t medgifvet att till föremål hörande till hvarje titel fritt disponera de på titeln uppkommande besparingar, hvilken rättighet riksens ständer uti deras underdåniga skrifvelse den 10 april 1810 angående den vid dåvarande riksdag faststälda statsreglering äfven erkänt, funno riksrättens flesta ledamöter,[1] att hvarken det i rikets ständers

[1] Meningsskiljaktigheten rörde frågan om de anvisningar, som skett å 2:dra hufvudtitelns besparingar, utan att med visshet var kändt, att sådana funnos att tillgå (jfr sid. 68 härofvan). Härom yttrade riksrättens pluralitet: »Ehuru, då, på sätt före-

af herr justitieombudsmannen åberopade skrifvelse den 6 oktober 1834, deruti konungens dispositionsrätt öfver besparingarna jemväl medgifves, tillika framstälda förbehåll, att besparingarna ej finge till bestämda löneanslag användas, ej heller den omständighet, att vissa af Kongl. Maj:t uti dess nådiga proposition om statsverkets till-

---

nämndt är, riksstatens hufvudtitlar utgöra den gräns, inom hvilken konungen eger de af rikets ständer anvisade medel disponera, konungens rådgifvare icke bort tillstyrka anvisningar på andra hufvudtitelns besparingar, utan att kändt var, det sådana blefvo att tillgå; likasom det i synnerhet ålegat föredraganden för handels- och finansärendena, hvilken uti rådslagen om ifrågavarande anvisningar å denna hufvudtitel deltagit, att tillse det icke, såsom nu inträffat, andra hufvudtitelns anslag under flere år öfverskridits; likväl och då icke visadt är, att till de således utöfver hufvudtitelns belopp verkstälda utgifter äro vordna använda medel, hvilka rikets ständer för andra ändamål anvisat, så att här inträffat den händelse, § 65 RF. omförmäler, att medel annorlunda användts, än faststäldt blifvit, samt ifrågavarande rådgifvande åtgärder följaktligen icke kunna anses vara uppenbarligen stridande mot grundlagens tydliga föreskrift, funno de flesta ledamöterna, att ansvar i denna del ej kan svarandena ådömas.» — I denna del skilde sig justitierådet Themptander något från majoriteten och afgaf derföre rörande hela punkten eget votum, så lydande: »Lika med riksrättens flesta herrar ledamöter anser jag Kongl. Maj:ts rådgifvare icke hafva öfverträdt § 65 RF., så länge de här ifrågavarande anvisningar kunnat utgå af besparingarna å riksstatens hufvudtitlar. I den mån de förra öfverskridit de senare, hafva rådgifvande åtgärderna enligt min tanke ledt till följder, som ej kunnat förenas med föreskriften i nämnda §. Som det emellertid är upplyst och af herr justitieombudsmannen icke motsagdt, att beloppet af besparingarna ej förr än närmare två år efter det löpande kan tillförlitligt kännas; alltså och ehuru anledningar icke saknats att misstänka besparingarnas å andra hufvudtiteln otillräcklighet för alla deri gjorda anvisningar, och det i synnerhet kunnat tillhöra statssekreteraren för finansärendena att hafva ungefärliga förhållandet härmed närmare utredt, förekomma likväl enligt min tanke, icke fulla skäl att för uppenbar öfverträdelse af tydliga föreskriften i § 65 RF. till ansvar fälla konungens i dessa delar tilltalade rådgifvare.» (Riksrättshandlingarna, s. 402 f).

stånd och behof å hufvudtitlarne upptagna summor icke blifvit af rikets ständer derå uppförda, hafva utgjort hinder att, då besparingar å hufvudtitlarne funnits, derom på sätt som skett förordna; i följd hvaraf svarandena från ansvar för deras anmärkta rådslag i detta hänseende befriades.»

* *
*

Den frikännande domen var i detta fall enhällig. Den var det äfven i de öfriga, med undantag af ett: det som rörde f. d. statssekreteraren SKOGMANS medverkan vid den åtgärd, hvarigenom **kabinettskassan** blifvit iklädd borgensförbindelse för Barthelemykassans lån af 1826.

Såsom ofvan[1] är nämndt, hade konungens beslut om det ifrågavarande lånets upptagande blifvit fattadt den 26 juli 1826 på statssekreteraren SKOGMANS föredragning och i närvaro af statsministern för utrikes ärendena grefve WETTERSTEDT samt statsråden grefve ROSENBLAD och grefve WIRSÉN. Vid tillfället fördes protokoll, hvilket såsom sådant finnes vara af utrikesstatsministern åberopadt så väl i hans framställning till det protokoll af den 2 maj 1827, hvilket angår beslutet om upptagande af Barthelemyfondens andra lån hos kommerserådet FILÉEN, som i hans promemoria af den 10 juni 1836 rörande uppkomsten af kabinettskassans skuld.[2] På sin begäran att erhålla del af »de inför Kongl. Maj:t rörande handels- och finansärenden i statsrådet samt angående ministeriela mål förda protokoll», som innefattade Kongl. Maj:ts beslut i ämnet, hade emellertid konstitutionsutskottet den 13 maj 1840 från hofkanslersembetet erhållit det svar, att »något öfver handels- och finansärenden fördt protokoll» i ämnet »icke funnes», äfvensom att »något protokoll i ministeriela ärenden» angående saken »icke vore i Kongl. kabinettets

---

[1] Sid. 9.
[2] Se bil. D, n:r 1, *b*, noten 1 å sid. CXIX.

eller hofkanslersexpeditionens arkiver förvaradt»,[1] och det nu ifrågavarande åtalet kunde derföre endast grundas på beskaffenheten af den handling, som innehöll konungens bemyndigande till lånets upptagande. Denna handling, som innehades af presidenten i statskontoret, blef enligt justitieombudsmannens anhållan företedd inför riksrätten och var af följande lydelse:

»Nous CHARLES JEAN, Roi de Suède et de Norvége, savoir faisons, qu'ayant résolu, afin de couvrir les dépenses, dont la caisse de S:t Barthélémi a été chargée, qu'un emprunt de Cinquante Mille Rixdales de Banque de Hambourg soit levé, pour compte de la dite caisse, avec les garanties de la caisse du Cabinet et l'obligation de payer à dater de l'année 1828 Cinq Mille Rixdales par an, en remboursement du capital, et les intérêts, qui seront stipulés, ainsi que les frais y appartenans, Nous avons autorisé Notre Conseiller d'Etat Mr le Comte de WIRSÉN d'ouvrir cet emprunt: et nous ordonnons par la présente à Mr le Comte de WETTERSTEDT, Notre Ministre d'Etat et des affaires étrangères, Chef de Notre Département Colonial, d'expédier de la part des deux caisses de S:t Barthélémi et du Cabinet tous les documents et obligations, requis pour compléter cet arrangement et de les remettre à Mr le Comte de WIRSÉN. Donné au Chateau de Stockholm le 7 Novembre 1826.

CHARLES JEAN.

C. D. Skogman. *O. E. Bergius.*

Autorisation pour un emprunt de 50,000 R:d de Banque de Hambourg.»[2]

På grund af denna handling anmärkte justitieombudsmannen, efter att hafva utvecklat att kabinettskassan tillhörde riket och att löftesförbindelse alltid innefattade en skuldförbindelse, mot herr SKOGMAN att han genom sin derå tecknade kontrasignation gjort sig skyldig dels till förbiseende af § 76 R.F., dels ock »vid det förhållande att icke något protokoll i målet blifvit fördt» brutit mot § 38 R.F., som förklarar föredraganden ansvarig för att

[1] Antagligen förvarades handlingen, såsom nu, i konungens enskilda arkiv. — Den är affattad på franska, betecknar sig sjelf såsom »protokoll», men saknar den vanliga rubriken.

[2] Jfr Riksrättshandlingarna s. 203, 215—220.

de af honom kontrasignerade, från konungen utfärdade, befallningar instämma med deröfver förda protokoll.

Härpå svarade den åtalade med en framställning, som tydligen afsåg att åt hela den ifrågavarande transaktionen gifva egenskapen af en åtgärd, som saknade all officiel karakter: den underskrift, hvarmed han jemte en annan person hade »såsom vittne bestyrkt» den kungliga autorisationen, ådagalade genom sin form och beskaffenhet nogsamt, att den icke gifvits af honom i hans egenskap af statssekreterare för handels- och finans-ärendena, att autorisationen icke varit eller bort vara föremål för öfverläggning inför konungen uti statsrådet, och att följaktligen något statsrådsprotokoll, med hvilket beslutet derom skulle enligt § 38 RF. instämma, icke kunnat föras. Åtgärden vore således icke grundlagsenligt föremål för konstitutionsutskottets anmärkning och ej heller för riksrättens pröfning. Hvad särskildt beträffade den anmärkta garantien af kabinettskassan, så vore denna kassa, som justitieombudsmannen oriktigt ansett vara densamma som ministerkassan, eller anslaget på andra hufvudtiteln till ministerstaten, sammansatt af särskilda medel, som dertill af *Kongl. Maj:t*, icke af rikets ständer, anvisades, och stode under Kongl. Maj:ts fria disposition, utan föregången anmälan derom i statsrådet. Den utgjorde icke någon del af statsverket, och dess nu ifrågavarande garanti kunde följaktligen, äfven om den blefve utkräfd, icke *riket* med skuld belasta.

Gent emot detta sistnämnda påstående framhöll justitieombudsmannen, att ehuru ständerna icke omedelbarligen anvisade några medel till kabinettskassan, så hade dock denna kassa dittills till större delen varit sammansatt af vissa summor utaf anslaget till ministerstaten och ifrån extra utgiftsmedlen, jemte norska statskassans bidrag; att hon således, så vidt bidrag dertill inginge från riksstatens andra och åttonde hufvudtitlar, utgjordes af statens medel, hvilka af rikets ständer vid hvarje riksdag beviljades; och att vid sådant förhållande en denna kassa utöfver dess tillgångar ålagd borgen för Bar-

thelemykassans räkning syntes hafva åsyftat rikets eller statens skuldsättning i samma mån, som framdeles ingående statsmedel dertill påräknades.

Likasom, dessa förhållanden gendrefvo hr SKOGMANS påstående, att konungens autorisation till lånets upptagande icke *bort* förekomma till öfverläggning i statsrådet, så vederlägges hans uppgift, att den icke *varit* eller ens *kunnat* vara föremål för behandling derstädes af det faktum, att åtgärden blifvit besluten i en på grundlagsenligt sätt sammansatt konselj, — ehuru vederbörande gjort hvad på dem berott för att dölja tillvaron af den handling, som bar vittne derom,[1] och justitieombudsmannen derföre icke var i tillfälle att åberopa den som stöd för sina påståenden.[2]

Hvad slutligen angår hr SKOGMANS uppgift, att ändamålet med den kungliga fullmaktens undertecknande af honom och expeditionssekreteraren BERGIUS endast varit »att de såsom vittnen skulle bestyrka handlingens riktighet», hvarmed väl ej kunde menas annat, än att de skulle intyga riktigheten af konungens namnteckning, så synes justitieombudsmannen med allt skäl hafva betecknat den

---

[1] Den sats i WETTERSTEDTS P. M. af den 10 juni 1836, som omtalade dess tillvaro, ströks i den afskrift deraf, som meddelades hemliga utskottet den 17 augusti 1840. Jfr Bil. D, n:r 1, *b*, noten 1 å sid. CXIX.

[2] Att den ifrågavarande handlingens tillvaro dock icke var någon fullständig hemlighet, synes af följande anteckning i LILLIECRONAS dagbok för den 5 maj 1841: — — »FRÖLICH talade om för mig i dag, att det föregifvandet å vederbörande konseljledamöters sida, att intet protokoll i statsrådet varit fördt öfver kabinettskassefrågan, är ingenting mer och ingenting mindre än en osanning! Han har sett och haft protokollet i sina händer. Baron NORDIN har det och hade visat det åt FRÖLICH. NORDIN fick det i WIRSÉN'ska sterbhuset i följd af ett uppdrag af konungen att taga reda på någonting rörande FILÉEN'ska medlen. WIRSÉN hade haft den försigtigheten att till sin säkerhet förvara detta protokoll, som visade, att saken passerat åtminstone den lagliga formen — genom konseljen.» (Antagligen är det den svenska redaktionen af det ifrågavarande protokollet, hvarom här talas).

såsom »ett föregifvande, som vore alldeles obestyrkt, som af ingen anledning gjordes sannolikt, men af alla förekomna omständigheter motsades, samt följaktligen ej syntes förtjena afseende». — Att två kontrasignationer å samma handling ansågos behöfliga, var visserligen ovanligt, men förhållandet kunde lätt förklaras deraf, att den fullmakt, hvarå de tecknades, innefattade två särskilda uppdrag, det ena rörande Barthelemykassan, det andra rörande kabinettskassan; att expeditionssekreteraren BERGIUS, såsom anstäld i kolonialdepartementet, fungerade som kontrasignant å den förras vägnar, förefaller mycket naturligt; att statssekreteraren SKOGMAN anlitades som kontrasignant för den senare torde åter, såsom justitieombudsmannen påpekade, finna sin förklaringsgrund deri, att statssekreteraren för finansärendena ansågs vid detta tillfälle lämpligen kunna företräda kabinettskassans närmaste vårdare, utrikesstatsministern, då denne ej kunde kontrasignera en handling, som innefattade ett uppdrag åt honom sjelf.[1]

Det finnes för öfrigt en officiel handling, som formligen vederlägger hr SKOGMANS ifrågavarande uppgift: i det inför konungen i närvaro af statsministern för utrikes ärendena, chefen för kolonialdepartementet, grefve WETTERSTEDT och statsrådet grefve WIRSÉN förda protokoll af den 23 juni 1827, som innehåller konungens definitiva beslut rörande Barthelemyfondens andra lån hos kommerserådet FILÉEN,[2] förekommer den uttryckliga bestämmelsen, att autorisationen till upptagandet af detta lån skulle »*kontrasigneras* af statssekreteraren SKOGMAN och af hr BERGIUS».[3]

Denna handling var emellertid obekant för så väl justitieombudsmannen som riksrätten, och domen blef,

---

[1] Jfr Riksrättshandlingarna s. 64 f., 158 f., 202 f., 215 f., 267 f., 320 f., 328 f., 366 f., 384.

[2] Jfr sid. 10 här ofvan.

[3] Denna autorisation, som är daterad den 21 juni 1827, är ordagrant lika med den här ofvan meddelade fullmakten af den 7 nov. 1826, med undantag deraf att i stället för ordet »stipulés» står »acquittés».

som sagdt, frikännande. Den grundades hufvudsakligen derpå, att kabinettskassan, hvilken ej någonstädes funnes upptagen att höra till de rikets verk och inrättningar, som förvaltade statsmedel, bildades af tillgångar härflytande från de för ministeriela ändamål dels af svenska, dels af norska medel gjorda anslag, dem konungen fritt disponerade, samt sålunda ej innefattade några af rikets ständer särskildt för sådan kassas behof anvisade medel, de der specielt borde redovisas; att då följaktligen frågan om konungens den 7 november 1826 gifna autorisation icke varit af den beskaffenhet, att hon bort såsom ett regeringsärende föredragas i statsrådet, konungens beslut derom ej heller utgjort ämne för något statsrådsprotokoll eller fordrat kontrasignation af statssekreterare; att fördenskull hr SKOGMANS namnteckning å nämnda autorisation, äfven med afseende på den omständigheten att densamma jemväl funnes underskrifven af en annan, icke till antalet af konungens rådgifvare hörande person, huru som helst betraktad, icke kunde anses hafva ålegat honom i hans egenskap af statssekreterare för handels- och finansärendena; och något bestämdt påstående att han såsom förordnad att förvalta ett annat statsdepartement hade erhållit uppdrag att kontrasignera den ifrågavarande handlingen hade icke blifvit af åklagaren framställdt.

Ett särskildt skäl för den frikännande domen anfördes af justitierådet THEMPTANDER och bestod deri, att det icke blifvit styrkt, eller ens föreburet, att det »för riket och statsverket främmande» bidrag till kabinettskassan, som härledde sig från norska statskassan, skulle varit otillräckligt och att något af de från svenska statsverket komna bidragen blefve behöfligt till betäckande af hvad möjligen i följd af den nu ifrågavarande borgensförbindelsen kunde komma att kabinettskassan affordras; »hvad konungen egde att om användandet af ett sådant främmande bidrag till kabinettskassan förordna, i hvad ordning konungens beslut derom borde fattas och under hvad form de utfärdades», kunde enligt hans mening ej under-

kastas pröfning efter svensk lag och inför svensk myndighet.

Alldeles motsatt var den åsigt, som uttalades i justitierådet STRÅLES votum. Det särskilda förhållande, som egde rum i afseende på förvaltningen och redovisningen af kabinettskassan, kunde enligt hans omdöme icke förändra hennes egenskap att vara en statens tillhörighet, hvadan alla hennes förhandlingar måste vara gjorda för statens räkning; och den omständigheten, att till denna kassa inginge medel, som tillskötes af norska statsverket, kunde icke förändra beskaffenheten af de svenska statsmedel, som till hennes förvaltning blifvit öfverlemnade. — Äfven för öfrigt erkände han befogenheten af så godt som allt hvad justitieombudsmannen i detta mål anfört; men då det icke vore afgjordt, att kabinettskassans tillgångar skulle komma att anlitas med anledning af den henne ålagda borgensförbindelsen, och då, så vidt utredt vore, ingen framställning skett derom, att rikets ständer skulle såsom statens gäld öfvertaga den skuld, för hvilken denna borgensförbindelse blifvit ingången, eller att fordringsegare begärt någon rikets ständers åtgärd för att blifva förhulpna till betalning af sina fordringar, så fann han sig icke för det närvarande kunna slutligen bedöma, huruvida § 76 R.F. blifvit öfverträdd eller ej, och således ej heller nu för en sådan öfverträdelse kunna ådöma ansvar. Deremot pröfvade han skäligt döma hr SKOGMAN till ansvar enligt §§ 8 och 10 af ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter på den grund, att denne icke kunnat åberopa eller förete något inför konungen fördt protokoll, hvarmed konungens nu ifrågavarande, af hr SKOGMAN under den tid han var statssekreterare för handels- och finansärendena kontrasignerade beslut af den 7 november 1826 öfverensstämde.

På samma grund fäldes hr SKOGMAN till ansvar äfven af hofrättsrådet SKÖLDBERG, hvars klara och koncisa votum må i sin helhet anföras, så lydande: »Beträffande åtalet emot f. d. hr statssekreteraren numera hr presidenten SKOGMAN för det han skall, jemte expeditions-

sekreteraren Bergius i lifstiden, kontrasignerat en af Kongl. Maj:t den 7 november 1826 lemnad autorisation åt dåvarande statsministern för utrikes ärendena att utfärda handlingar till upptagande af ett lån på 50,000 rdr hamburger banko för Barthelemykassans räkning med borgen af kabinettskassan, så har väl hr presidenten invändt, att berörda underskrift icke af hr presidenten gifvits i egenskap af statssekreterare för handels- och finansärendena, att autorisationen för upptagande af lånet icke varit eller bort vara föremål för öfverläggning inför konungen i statsrådet, och att något statsrådsprotokoll derom icke kunnat föras, samt att ändamålet med handlingens undertecknande af hr presidenten och expeditionssekreteraren Bergius icke varit annat, än att de såsom vittnen skulle bestyrka handlingens riktighet; men utom det lika ovanliga, som högst oformliga deruti, att en regerande konungs underskrift skulle behöfva bekräftas af vittnen, förekommer ej heller enligt min tanke någon omständighet, som i ringaste mån gifver styrka åt detta förebärande, helst hr presidenten icke ens gittat uppgifva, att han och expeditionssekreteraren Bergius varit närvarande, när denna handling af Kongl. Maj:t undertecknades; deremot och då handlingen innefattade en befallning till utrikesstatsministern att utfärda obligationer för lånet, försedda med borgen af kabinettskassan, och enligt 38 § regeringsformen alla från konungen utgående expeditioner och befallningar, utom i kommandomål, skola för att vara gällande kontrasigneras af den föredragande, någon annan anledning för tillkomsten af hr presidentens namn under nämnda handling för mitt omdöme icke framställer sig, än den, att hr presidenten för att gifva handlingen förbindande kraft försett den med sin kontrasignation, hvaråt jemväl den omständighet, att ofvanföre namnet finnes ett sådant tecken, som vanligen utmärker kontrasignation, lemnar ökad trovärdighet; och emedan ostridigt är, att till den så kallade kabinettskassan inflyta medel, som af rikets ständer anordnas och utgå af statens tillgångar, så kan enligt min öfvertygelse det särskilda förhållande,

att denna kassa är under Kongl. Maj:ts höga disposition samt icke af ständernas revisorer granskas, ej förändra eller upphäfva dess egenskap att vara en rikets tillhörighet, dermed bör förhållas i öfverensstämmelse med regeringsformens föreskrifter, men herr presidenten sjelf medgifvit, det ifrågavarande ärende hvarken blifvit inför konungen i statsrådet föredraget eller något protokoll deröfver fördt, kan jag för min del ej annat finna, än att herr presidenten SKOGMAN genom sin kontrasignation å berörda handling åsidosatt iakttagande af stadgandet i 30 § regeringsformen, samt måste derföre min pligt likmätigt emot herr presidenten åberopa 8 § i ansvarighetslagen».[1]

Kabinettskassans borgensförbindelse af 1826 hade mot herr SKOGMAN föranledt ansvarsyrkande äfven på den grund, att han skulle gjort sig skyldig till öfverträdelse af § 58 RF. genom att, då beslut af Kongl. Maj:t fattades om propositionen angående statsverkets tillstånd och behof 1834, »icke väcka någon fråga om nämnda förbindelse» och således hafva »bidragit till att rikets ständer blifvit i okunnighet om en gäld, som belastade statsverket». För samma uraktlåtenhet, då 1840 års statsverksproposition afläts, voro friherre STIERNELD och statsrådet IHRE åtalade.[2]

Dessa åtal hörde till dem, som riksrätten förklarade icke kunna till pröfning upptagas: fråga om förment öfverträdelse af grundlag kunde enligt dess mening icke komma under hufvudsaklig pröfning hos riksrätten i andra händelser än der, om öfverträdelse skulle hafva egt rum, riksrätt kunde i enlighet med ansvarighetslagen fälla till ansvar; men till ansvar enligt ansvarighetslagen kunde riksrätten ej fälla, om icke den grundlagsbestämmelse, på grund af hvars förmenta öfverträdelse ansvar yrkades, funnes i denna lag omnämnd.[3]

---

[1] Se Riksrättshandlingarna 413—23.

[2] Jfr Riksrättshandlingarna s. 68, 164, 273, 327 f.

[3] Jfr Riksrättshandlingarna s. 398 f., 399 f., 400 f., 414 f. Se ock s. 90, 183 f., 282 f. 374 f.

Härmed förklarade domstolen i verkligheten, att en paragraf i den lag, som sjelf betecknar sig såsom den, »hvarefter ledamot af statsrådet skall för embetsförseelser af riksrätt dömas», är för riksrätten betydelselös. Denna paragraf är den 6:te och lyder så: »Uraktlåter statsrådsledamot eller konungens rådgifvare i kommandomål att de öfriga dem i grundlagen uttryckligen föreskrifna, men i denna ansvarighetslag icke särskildt uppräknade pligter och föreskrifter iakttaga och fullgöra, ankomme det på rikets ständer att hos konungen göra sådan anmälan, hvartill 107 § af regeringsformen dem berättigar, med iakttagande af de vilkor samma § i dess senare mom. stadgar.»

För så vidt denna paragraf ingår såsom en del af den lag, »hvarefter ledamot af statsrådet skall af riksrätt dömas», så måste den innebära skyldighet för riksrätten att till pröfning och dom upptaga åtal för sådan grundlagsöfverträdelse, som i paragrafen nämnes. Utfaller domen fällande, så blir påföljden den, att riksdagen eger rätt att på grund deraf hos konungen anhålla om den dömdes afskedande.[1]

Den mening rörande paragrafens betydelse, som 1840 års riksrätt hyllade, ställer ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter i strid med så väl § 106 som § 107 RF. Den har ock väsentligen bidragit till att i tillämpningen förrycka de grunder för konungens rådgifvares ansvarighet, som 1809 års grundlagsstiftare stadgat.

* * *

Såsom ofvan[2] är nämndt hade beviljandet af friherre Stierneldts afsked från utrikesstatsministersembetet blifvit uppskjutet i afvaktan på riksrättsprocessens afslutande. Det blef nu, den 11 juli 1842, gifvet, men efterträdaren statsrådet Ihres utnämning till det lediga embetets innehafvare egde dock ej rum förr än den 29 december s. å.

[1] Jfr Svedelius, Om statsrådets ansvarighet, s. 578—585.
[2] Sid. 145 f.

Förmodligen förorsakades dröjsmålet deraf, att man samtidigt med hans utnämning till utrikesstatsminister ville definitivt besätta den plats inom statsrådet, som egentligen var hans: chefens för ecklesiastikdepartementet. Till innehafvare af detta embete utnämndes nu helt oförmodadt[1] och till synnerlig förargelse för oppositionspressen biskop Heurlin. Likasom dermed statsrådet Grubbe's förordnande att förvalta ecklesiastikdepartementet upphörde, så skildes ock statsrådet Wingård nu från det uppdrag att förestå finansdepartementet, som han sedan den 16 maj 1840 innehaft, i det att till dettas chef utnämndes den man, som från sistnämnda tidpunkt varit dess verklige ledare, expeditionschefen Munthe. En vecka derefter, den 5 januari 1843, lemnade excellensen Törnebladh justitiestatsministersembetet och erhöll till efterträdare presidenten i Göta hofrätt L. H. Gyllenhaal.

Så var nu statsrådet efter tre års förlopp ändtligen fulltaligt. Detta förhållande varade dock ej länge. Den 14 januari 1843 erhöll chefen för landtförsvarsdepartementet grefve Mörner på begäran afsked, och med utnämningen af hans efterträdare dröjde det till den 29 april s. å., då embetet gafs åt den 71-årige generallöjtnanten friherre C. A. Lowisin, och den statsrådsplats, som blef ledig genom statsrådet Wingårds afgång den 18 december 1843, fyldes först i sammanhang med den systemförändring, som blef en följd af Carl Johans bortgång ur tiden.

---

[1] Se Reuterdahls minnesteckning öfver Heurlin, anf. arb., s. 224 f.

Carl Johans slut.

Den reaktion, som följde på den öfverdrifna beundran, hvarmed CARL JOHAN blifvit hyllad under sin första tid i Sverige, nådde sin spets i oppositionen vid 1840—41 års riksdag. Hänsynslösheten i denna opposition verkade i sin ordning ett omslag i tänkesättet, som bäst vitsordas af det bekymmer, hvarmed L. J. HIERTA i ett förtroligt bref till J. G. RICHERT under förra delen af 1843 uttalade sig om »den vexling af opinionsvinden, som passerat mellan 1834», då »nästan hela borgerskapet» i Stockholm undertecknade RICHERTS representationspetition, »1838, då det patrullerande borgarkavalleriet petitionerade NERMANS och HARTMANSDORFFS bortkörande, och nu, då en mängd ledamöter af samma militärkår skulle vara färdig att göra choc på tidningstryckerierna».[1]

Ett uttryck för denna förändring i opinionen var den komplettering af statsrådet, som vid slutet af 1842 egde rum: att män med politisk skarpblick och förutseende mottogo portföljerna annorlunda än »på förordnande», vittnade, såsom en konservativ tidning[2] anmärkte, att förtroende till framtiden återvändt. Ett annat bevis på omslaget i tänkesättet var den allmänna och hjertliga anslutning, hvarmed CARL JOHANS 25-åriga konungatid i februari och maj 1843 firades ej blott i hufvudstaden utan äfven i andra städer rundtom hela landet. »Det var försoningen för 1840—41, uppriktig, vänlig och fullständig, och intrycket deraf bevarades i ett tacksamt hjerta, spri-

[1] Brefvet skrefs den 16 febr. 1843 och meddelas i utdrag hos WIESELGREN, Lars Johan Hierta, s. 256.

[2] Svenska Biet för den 2 jan. 1843.

dande sitt milda sken öfver den gamle konungens sista lefnadsår.»[1] Det var ett tack — och ett farväl.

På förmiddagen den 26 januari 1844, samma dag konungen fyllde sitt 81:sta år, öfverraskades hufvudstadens invånare af följande bulletin: »Hans Maj:t konungen, som i går på aftonen, utan tillkännagifvet illamående, vid vanlig tid gick till sängs och sofvit lugnt under natten, anfölls omkring kl. $^1/_2$7 på morgonen af kräkningar och tecken till stegradt blodtillopp åt hufvudet, hvilket ännu fortfar, ehuru, som det tyckes, i aftagande.»

Sjukdomen tycktes vara hjernfeber, men denna efterträddes om några dagar af »häftig värk med ofta påkommande skärningar i högra foten och uppåt benet», och det dröjde nu ej länge, innan det var tydligt, att konungen var angripen af *gangræna senilis*. Sjukdomens förlopp följdes af allmänheten med orolig spänning. Någon tid ansåg man sig kunna hysa förhoppning om att konungens ovanliga kroppsstyrka skulle kunna öfvervinna den. Hvad i mensklig förmåga stod gjordes naturligtvis för att qvarhålla lifvet och lindra plågorna: fyra läkare — AF EDHOLM, THELNING, EKSTRÖMER och HUSS — egnade den höge patienten sina omsorger, och om hans vän grefve MAGNUS BRAHE berättas, att han från konungens första sjukdomsdag intill den sista, med undantag af en eller ett par timmar hvarje morgon, icke lemnade hans person, vare sig natt eller dag, — dermed, såsom en tidning[2] anmärkte, lemnande ett »vedermäle af en vänskap och personlig tillgifvenhet, som nästan saknar exempel». — Men inga omsorger kunde omintetgöra det faktum, att det menskliga lifvets gräns var hunnen. Med den 22 februari blefvo de underrättelser, som meddelades om sjukdomens gång, mer och mer hopplösa, till dess eftermiddagen den 8 mars följande bulletin utgafs:

---

[1] PALMSTIERNAS ord med anledning af Stockholms borgerskaps fest för konungen den 6 febr. 1843. Anf. arb. s. 121.

[2] Svenska Minerva för den 2 mars 1844.

»H. M. konungen fortfor att stilla och, som det syntes, utan plågor ligga i den dödssömn, som började kl. 2 på morgonen, intill kl. $^{1}/_{2}4$ e. m., då Hans Majestäts dyrbara lif utslocknade.»

»Med obortvända blickar», yttrar en minnestecknare, »mötte CARL JOHAN sin sista stund, med själens mod oafmattadt, mod att lefva, mod att dö, med tankens krafter friska, och äfven kroppens ovanliga styrka följde honom ännu i hans höga ålder, till dess en våldsam sjukdom hastigt sträckte honom ned på dödens läger. Ej öfverlefde han sig sjelf, men han nalkades till gränsen af den tid, för hvars behof han var så rikt utrustad. Hvad genom honom göras skulle, det var gjordt. I frid utslocknade han, i kretsen af de käraste, som han på jorden egde; åt dem lemnade han de tvenne kronorna med rättvis tillförsigt; inga mörka aningar för deras framtid eller Sveriges eller Norges störde den döendes lugn. Så följde honom lifvets bästa välsignelse intill slutet.»[1]

[1] SVEDELIUS, Till CARL XIV JOHANS minne. Tal den 11 maj 1864, sid. 45.

BILAGOR.

A.

Kontrakten rörande skeppshandeln 1825.[1]

N:o 1.

Kontrakt rörande försäljningen af linieskeppet Tapperheten, dat. Stockholm den 18 mars 1825.

(*Doublett.*)

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena samt Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS å andra sidan äro nedanstående vilkor öfverenskomne vid det af sistnämnde handelshus gjorde anbud, att till en Expedition på Indien få köpa Linieskeppet *Tapperheten.*

1:mo) Kongl. Maj:t och Kronan upplåter det utvalda fartyget till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS, att såsom deras rättfångna Egendom besitta och fritt begagna emot en öfverenskommen köpesumma af Ett Hundra Åttatio Tusende (180,000) Rdr Hamburger Banco som uti goda vexlar skola erläggas, näml. En fjerdedel vid Contractets underskrifvande uti Tre (3) månaders dato trattor på Hamburg, samt tre fjerdedelar uti Sex (6) månaders dato trattor på Hamburg, och hvilka sednare vexlar skola deponeras uti Kongl. Stats Contoiret att öfverlämnas till Kongl. Maj:t och Kronan då skeppet är

(*Copia.*)

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena samt Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS å andra sidan äro nedanstående vilkor öfverenskomna vid det af sistnämde handelshus gjorde anbud, att till en Expedition på Indien få köpa Linieskeppet *Tapperheten.*

1:o) Kongl. Maj:t och Kronan uplåter detta utvalda Fartyget till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS, att såsom deras rättfångna Egendom besitta och fritt begagna emot en öfverenskommen summa af Ett Hundrade Åttatio Tusende (180,000) Rdr Hamburger Banco, som uti goda vexlar skola erläggas, nämligen En fjerdedel vid Contractets underskrifvande uti Tre (3) månaders dato trattor på Hamburg samt tre fjerdedelar uti Sex (6) månaders dato trattor på Hamburg och hvilka sednare vexlar skola deponeras uti Kongl. Stats Contoiret att öfverlämnas till Kongl. Maj:t och Kronan då skeppet är

---

[1] Jfr v. SCHINKEL, Minnen ur Sveriges nyare historia XI, s. 148—157, XII, 1, s. 53—73.

aflefvereradt och med dess tillbehör af Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmägtigade qvitteradt. Alla dessa vexlar skola dateras ifrån den dag Contractet underskrifves, och primorna deraf genast insändas till behörig accept.

2:do) Till fartyget höra alla de Inventariepersedlar som enligt reglementen för hvarje serskilt uppbörd stadgas (med afdrag af undra Batteriets Canoner, Kulor, Artillerie Attirail samt erforderligt Krut, uppgående i värde till Tjugufem Tusende (25,000) Rdr Svenskt B:co, hvilken summa således ifrån ofvannämde köpeskilling afgår); äfvensom enligt samma Reglemente Trenne månaders utredning af alla slag; och skall fartyget upptackladt, måladt och enligt Reglemente klargjordt, inom Sex veckor efter Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmägtiges ankomst till Carlskrona, till dem varda aflefvereradt.

3:tio) Alla Effecter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

4:to) Skulle Kongl. Maj:t af oförutsedda händelser finna sig föranlåten att på något sätt lägga hinder i vägen för utförandet af denna Expedition, anses detta Contract häfvit från Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS sida, och förbinder sig Kronan i sådan händelse att genast till fullo godtgöra sådane af Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS i och för fartygets utrustning bevisligen gjorde utgifter som af detta Contract varit en följd, samt den

aflefvereradt och med dess tillbehör af Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmägtigade qvitteradt. Alla dessa vexlar skola dateras ifrån den dag Contractet underskrifves och Primorna deraf genast insändas till behörig accept.

2:o) Till fartyget hörer alla de Inventariepersedlar som enligt Reglementen för hvarje särskilt uppbörd stadgas (med afdrag af undre Batteriets Canoner, Kulor, Artilleri Attirail samt erforderligt Krut upgående i värde till Tjugufem Tusende (25,000) Rdr Svenskt Banko, hvilken summa således ifrån ofvannämde köpeskilling afgår) äfvensom enligt samma Reglemente Trenne månaders utredning af alla slag, och skall Fartyget uptakladt, måladt och enligt Reglemente klargjordt, inom Sex veckor efter Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmäktiges ankomst till Carlskrona, till dem varda aflefvereradt.

3:o) Alla Effecter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

4:o) Skulle Kongl. Maj:t af oförutsedda händelser finna sig föranlåten att på något sätt lägga hinder i vägen för utförandet af denna expedition, anses detta Contract häfvit från Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS sida, och förbinder sig Kronan i sådan händelse att genast till fullo godtgöra sådane af Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS i och för fartygets utrustning bevisligen gjorde utgifter som af detta Contract varit en följd samt den

emottagne delen af köpeskillingen återställa.

5:to) Såsom en motsvarande säkerhet för Kongl. Maj:t och Kronan ifall Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS inom en tid af sex veckor efter Contractets undertecknande skulle af någon orsak finna sig nödsakade att häfva detsamma och ej emottaga fartyget, förbinda de sig att afstå Tjugutvå Tusende Femhundrade (22,500) Rdr Hamburger Banco af den förskottsvis betalte fjerdelen af köpeskillingen utgörande Fyratiofem Tusende (45,000) Rdr Hamburger Banko, och kommer således blott andra hälften deraf, eller Tjugutvå Tusende Femhundrade (22,500) Rdr Hamburger Banco, att till dem återställas.

Stockholm d. 18 Mars 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM.
General-Amiral.
(Sigill).

MICHAËLSON & BENEDICKS.
(Sigill).

(Orig. i Justitiekanslersembetets expedition bland »Verificationer till redogörelsen för skeppsförsäljningsmedel».)

emottagna delen af köpeskillingen återställa.

5:o) Såsom en motsvarande säkerhet för Kongl. Maj:t och Kronan ifall Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS inom en tid af Sex veckor efter Contractets undertecknande skulle af någon orsak finna sig nödsakade att häfva detsamma och ej emottaga fartyget, förbinda de sig att afstå Tjugutvå Tusende Femhundrade (22,500) Rdr Hamburger Banco af den förskottsvis betalte fjerdedelen af köpeskillingen utgörande Fyratiofem Tusende (45,000) Rdr Hamburger Banco, och kommer således blott andra hälften deraf eller Tjugutvå Tusende Femhundrade (22,500) Rdr Hamburger Banco att till dem återställas.

Stockholm d. 18 Mars 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM.
General-Amiral.
(L. S.)

MICHAËLSON & BENEDICKS.
(L. S.)

Härmedelst intygas att föregående är en ord för ord lydande afskrift af Original Document.

Kongl. Svenska och Norska General-Consulatet i London den 13:de September 1827.

Å Embetes vägnar
CARL TOTTIE
Genr.Consul.

(Förestående handling förvaras i Gysinge Bruks arkiv.)

Serskilt Promemoria.

(*Copia.*)

1:mo) Om ibland de Effecter och persedlar som dels tillhöra Inventarierne eller Utredningarne,

1:o) Om ibland de effecter och persedlar som dels tillhöra Inventarierna eller utredningarna,

sådane skulle finnas, som köparen ej ville begagna, utan önska andra i deras ställe eller ett större antal af dessa Artiklar än Reglementen medgifva, och som köparen i och för denna resas beskaffenhet skulle åstunda från förråden utbekomma, äfvensom några nya tillverkade, så skola Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS besigtningsmän sådant uppgifva till Warfs-Amiralen som derom beslutar och tillåter så vidt sig göra låter, då utbytena eller ersättningarne motsvarande Kronoprisen contant betalas innan fartyget afseglar från Carlskrona.

2:do) Som det är tillåtet såväl för Officerare, Under-Officerare och Matroser vid flottan att söka permission till Sjöfarts idkande, möter intet hinder i den vägen, enär Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmäktigade derom uppgöra enskilta öfverenskommelser.

Stockholm d. 18 Mars 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM.
General-Amiral.
(Sigill.)

MICHAËLSON & BENEDICKS.
(Sigill.)

(Orig. i Justitie-kanslersembetets expedition.)

sådane skulle finnas som köparen ej vill begagna utan önska andra i deras ställe eller ett större antal af dessa artiklar än Reglementen medgifva och som köparen i och för denna resas beskaffenhet skulle åstunda från förråden utbekomma, äfvensom några nya tillverkade, så skola Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS besigtningsmän sådant upgifva till Varfs-Amiralen som derom beslutar och tillåter så vidt sig göra låter då utbytena eller ersättningarna motsvarande Kronoprisen contant betalas innan fartyget afseglar från C—krona.

2:o) Som det är tillåtit så väl för Officerare & Under-Officerare och Matroser vid flottan att söka permission till sjöfarts idkande, möter intet hinder i den vägen, enär Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmäktigade derom uppgöra enskilte öfverenskommelser.

Stockholm d. 18 Mars 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM.
General-Amiral.
(L. S.)

MICHAËLSON & BENEDICKS.

Härmedelst intygas att ofvanstående är en ord för ord lydande afskrift af original Documentet. — Kongl. Svenska och Norska General-Consulatet i London den 13 September 1827.

Å Embetets vägnar
CARL TOTTIE
General-Consul.
(L. S.)

(Förestående handling förvaras i Gysinge Bruks arkiv.)

N:o 2.

Kontrakt rörande försäljning af artilleripjeser m. m. tillhörande linieskeppet Tapperheten.

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena samt Herr FABIAN PHILIP å andra sidan, äro nedanstående vilkor öfverenskomne vid det af sistnämnde Herre gjorde anbud att få köpa åtskillige Artillerie piecer med dertill hörande Attirail.

1:mo) Kongl. Maj:t och Kronan upplåter härmedelst till Herr FABIAN PHILIP att såsom dess rättfångna Egendom besitta och fritt begagna:

26 st. 29-℔ Canoner med dess lådor och Artillerie Attirail

1,950 st. 29-℔ kulor, med ett dertill proportionerligt antal stångskott

300 centner krut

emot en sammanräknad summa af Tjugufem Tusende (25,000) Rdr Svenskt Banco.

2:do) Alla effekter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

FABIAN PHILIP.

(Sigill.)

(Orig. i Justitiekanslersembetets expedition.)

(*Copia.*)

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena samt Herr FABIAN PHILIP å andra sidan, äro nedanstående villkor öfverenskomne vid de af sistnämnde Herre gjorde anbud att få köpa åtskillige Artillerie Piecer med dertill hörande attirail.

1:o) Kongl. Maj:t och Kronan upplåter härmedelst till Herr FABIAN PHILIP att såsom dess rättfångne Egendom besitta och fritt begagna:

26 st. 29-℔ Canoner med dess lådor och Artillerie attirail

1,950 st. 29-℔ kulor med ett dertill proportionerligt antal stångskott

300 centner krut

emot en sammanräknad köpesumma af Tjugofem Tusende (25,000) Rdr. Sw. Banco.

2:o Alla Effecter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

FABIAN PHILIP.

Ofvanstående Artillerie Piecer etc. öfverlåtas härmed till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS i Stockholm för samma summa Rdr 25,000 Sw. Banco, utan någon avance för mig, att disponeras af dem, som deras öfriga egendom, hvaröfver detta lämnas till bewis.

Carlskrona den

FABIAN PHILIP.

(L. S.)

Härmedelst intygas att ofvanstående är en ord för ord ly-

dande afskrift af en förevist Copia tecknad utaf Herr FABIAN PHILIP. — Kongl. Svenska och Norska General-Consulatet i London den 13 September 1827.

Å Embetes vägnar
CARL TOTTIE
Genr.Consul.
(Sigill.)

(Förestående handling förvaras i Gysinge Bruks arkiv.)

N:o 3.

Kontrakt rörande försäljningen af fregatten af Chapman, dat. Stockholm den 19 april 1825.

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena sidan, samt Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS å andra sidan, äro nedanstående vilkor öfverenskomne vid det af nämde handelshus gjorda anbud, att till en Expedition på Indien få köpa Fregatten *af Chapman*.

1:o) Kongl. Maj:t och Kronan upplåter Fregatten *af Chapman* till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS att, såsom deras rättfångna egendom, besitta och fritt begagna, emot en öfverenskommen köpesumma af Tjugu Tusende (20,000) Liv Sterling, som uti goda Växlar skola erläggas, neml. Fem Tusende (5,000) Liv Sterling, vid Contractets underskrifvande, uti Tre (3) månaders dato Trattor på London, samt de öfriga Femton Tusende (15,000) Liv Sterling uti Sex (6) månaders dato Trattor på B. A. GOLDSMITH. Alla dessa växlar skola öfverlemnas till mig, för att till

(*Copia.*)

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena sidan, samt Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS å andra sidan, äro nedanstående vilkor öfverenskomne vid det af nämde Handelshus gjorda anbud, att till en Expedition på Indien få köpa Fregatten *af Chapman*.

1:o) Kongl. Maj:t och Kronan upplåter Fregatten *af Chapman* till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS att, såsom deras rättfångna egendom, besitta och fritt begagna, emot en öfverenskommen köpesumma af Tjugu Tusende (20,000) Liv Sterling, som uti goda wexlar skola erläggas näml. Fem Tusende (5,000) Liv Sterling, vid Contractets underskrifvande, uti Tre (3) månaders dato Trattor på London, samt de öfriga Femton Tusende (15,000) Liv Sterling uti Sex (6) månaders dato Trattor på B. A. GOLDSMITH. Alla dessa wexlar skola öfverlämnas till mig, för att till

Kongl. Maj:t och Kronan aflemna, då Fregatten är aflefvererad och med dess tillbehör af Herrar Michaëlson & Benedicks befullmäktigade qvitterad. Växlarne skola dateras ifrån den dag Contractet underskrifves och primorna deraf genast insändas till behörig accept.

2:o) Till fartyget höra alla de Inventariepersedlar som enligt Reglementen för hvarje särskild uppbörd stadgas, äfvensom enligt samma Reglementen Trenne Månaders utredning af alla slag, och skall fartyget upptakladt, måladt och enligt reglemente klargjordt, inom Sex veckor efter Herrar Michaëlson & Benedicks befullmäktiges ankomst till Carlskrona till dem vara aflefvereradt.

3:o) Alla effecter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

4:o) Skulle Kongl. Maj:t af oförutsedda händelser finna sig föranlåten att på något sätt lägga hinder i vägen för utförandet af denna Expedition, anses detta Contract häfvit från Herrar Michaëlson & Benedicks sida, och förbinder sig Kronan, i sådan händelse, att genast tillfullo godtgöra sådana af Herrar Michaëlson & Benedicks, i och för fartygets utrustning, bevisligen gjorda utgifter, som af detta Contract varit en följd, samt den emottagne delen af köpeskillingen återställa.

5:o) Såsom en motsvarande säkerhet för Kongl. Maj:t och Kronan, ifall Herrar Michaëlson & Benedicks inom en tid af Sex veckor efter Contractets

Kongl. Maj:t och Kronan aflämnas då Fregatten är aflefvererad och med dess tillbehör af Herrar Michaëlson & Benedicks befullmäktigade qvitterad. Wexlarne skola dateras ifrån den dag Contractet underskrifves och primorna deraf genast insändas till behörig accept.

2:o) Till fartyget höra alla de Inventariepersedlar som enligt Reglementen för hvarje särskild uppbörd stadgas, äfvensom enligt samma Reglementen Trenne Månaders utredning af alla slag, och skall fartyget upptakladt, måladt och enligt Reglemente klargjordt, inom Sex weckor efter Herrar Michaëlson & Benedicks befullmäktiges ankomst till Carlskrona till dem vara aflefvereradt.

3:o) Alla effecter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

4:o) Skulle Kongl. Maj:t af oförutsedde händelser finna sig föranlåten att på något sätt lägga hinder i vägen för utförandet af denna Expedition, anses detta Contract häfvit från Herrar Michaëlson & Benedicks sida, och förbinder sig Kronan, i sådan händelse, att genast tillfullo godtgöra sådana, af Herrar Michaëlson & Benedicks, i och för fartygets utrustning bevisligen gjorda utgifter, som af detta Contract varit en följd, samt den emottagna delen af köpeskillingen återställa.

5:o) Såsom en motsvarande säkerhet för Kongl. Maj:t och Kronan, ifall Herrar Michaëlson & Benedicks inom en tid af Sex weckor efter Contractets

undertecknande, skulle af någon orsak finna sig nödsakade att häfva detsamma, och ej emottaga fartyget, förbinda de sig att afstå Två Tusende Femhundrade (2,500) Liv Sterling af den förskottsvis betalte köpeskillingen, utgörande Femtusende Liv Sterling, och kommer således blott andra hälften eller Två Tusende Femhundrade (2,500) Liv Sterling att till dem återställas.

6:o) Om ibland de effecter och persedlar som dels tillhöra Inventarierne eller Utredningarne, sådane skulle finnas, som köparen ej ville begagna, utan önska andra i deras ställe, eller ett större antal af dessa artiklar än Reglementen medgifva, och som köparen i och för denna resas beskaffenhet skulle åstunda från förråden utbekomma, äfvensom några nya tillverkade, så skola Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS besigtningsmän sådant uppgifva till Warfs-Amiralen, som derom beslutar och tillåter, så vidt sig göra låter; då utbytena eller ersättningarne, motsvarande kronoprisen, kontant betalas innan fartyget afseglar från Carlskrona.

7:o) Batteriets Canoner förbinder sig köparen att låta nedlägga i Fregattens Rum, emedan de icke få begagnas på Batteriet af handelsfartyg.

Stockholm den 19 Aprill 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM. (Sigill.) — MICHAËLSON & BENEDICKS. (Sigill.)

(Orig. i Justitiekanslersembetets expedition.)

undertecknande, skulle af någon orsak finna sig nödsakade att häfva detsamma, och ej emottaga fartyget, förbinda de sig att afstå Två Tusende Femhundrade (2,500) Liv Sterling af den förskottsvis betalte köpeskillingen, utgörande Fem Tusende Liv Sterling, och kommer således blott andra hälften eller Två Tusende Femhundrade (2,500) Liv Sterling att till dem återställas.

6:o) Om ibland de effecter och persedlar som dels tillhöra Inventarierna eller Utredningarne sådane skulle finnas, som köparen ej ville begagna, utan önska andra i deras ställe, eller ett större antal af dessa artiklar än Reglementen medgifva, och som köparen i och för denna resas beskaffenhet skulle åstunda från förråden utbekomma, äfvensom några nya tillverkade, så skola Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS besigtningsmän sådant uppgifva till Warfs-Amiralen, som derom beslutar och tillåter, så vidt sig göra låter, då utbytena eller ersättningarne, motsvarande kronoprisen, kontant betalas innan fartyget afseglar från Carlskrona.

7:o) Batteriets Canoner förbinder sig köparen att låta nedlägga i Fregattens Rum, emedan de icke få begagnas på Batteriet af handelsfartyg.

Stockholm den 19 Aprill 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM. (L.S.) — MICHAËLSON & BENEDICKS. (L.S.)

Härmedelst intygas att ofvanstående är en ord för ord lydande afskrift af Original Docu-

mentet. Kongl. Svenska och Norska General-Consulatet i London den 13 September 1827.

Å Embetes vägnar
CARL TOTTIE,
Genr.Consul.
(L. S.)

(Förestående handling förvaras i Gysinge Bruks arkiv.)

N:o 4.

Kontrakt rörande försäljningen af linieskeppet Försigtigheten samt Fregatterna Camilla och Eurudice, dat. Stockholm den 1 Juni 1825.

(*Duplicat.*)

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena samt Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS å andra sidan, äro nedanstående vilkor öfverenskomne vid det af nämnde handelshus gjorda anbud att till en handelsexpedition få köpa Linieskeppet *Försigtigheten* samt Fregatterne *Camilla* och *Eurudice:*

1:o) Kongl. Maj:t och Kronan upplåter och försäljer Linieskeppet *Försigtigheten* och Fregatterne *Camilla* och *Eurudice* till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS att såsom deras rättfångna Egendom besitta och fritt begagna emot en öfverenskommen köpesumma af Etthundrade Nittio Tusende (190,000) Riksdaler Hamburger Banco för Linieskeppet, samt Åttatio Sex Tusende Femhundrade (86,500) Riksd. Hamb. B:co för Fregatten *Camilla* och Åttatio Fem Tusende (85,000) Rdr samma mynt för Fregatten *Eurudice*, eller inalles

(*Duplicat.*)

Emellan Kongl. Maj:t och Kronan å ena samt Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS å andra sidan, äro nedanstående wilkor öfverenskomne vid det af nämnde Handelshus gjorde anbud att till en handelsexpedition få köpa Linieskeppet *Försigtigheten* samt Fregatterne *Camilla* och *Eurudice.*

1:o) Kongl. Maj:t och Kronan upplåter och försäljer Linieskeppet *Försigtigheten* och Fregatterne *Camilla* och *Eurudice* till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS att såsom deras rättfångne Egendom besitta och fritt begagna emot en öfverenskommen Köpesumma af Etthundrade Nittio Tusende (190,000) Riksd. Hamburger Banco för Linieskeppet, samt Åttatio Sex Tusende Femhundrade (86,500) Riksd. Hamb. B:co för Fregatten *Camilla* och Åttatio Fem Tusende (85,000) Rdr samma mynt för Fregatten *Eurudice*, eller inalles

för alla tre fartygen ett belopp af Trehundrade Sextio Ett Tusende Femhundrade Riksd. Hamb. Banco, som på följande sätt komma att erläggas, nemligen Nittio Tusende (90,000) Riksd. Hamb. Banco i Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS Revers ständ på Tre månader, vid Contractets underskrifvande, samt resten af summan Tvåhundra Sjuttio Ett Tusende Femhundrade Riksdaler Hamb. Banco uti goda växlar fyra och en half ($4^1/_2$) månaders dato Trattor på Hamburg, hvilka sednare aflämnas till mig, sex veckor ifrån nedanskrifne dato.

2:o) Till fartygen höra alla de Inventariepersedlar som enligt Reglementet för hvar och en särskild uppbörd stadgas, äfvensom enligt samma Reglemente Trenne månaders utredning af alla slag, och skola fartygen upptaklade, målade och enligt Reglementet klargjorde inom Sex veckor efter nedanstående dato till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmägtige aflefveveras. Fregatten *Camilla* såsom varande utan Koppar- eller Zinkförhydning, aflämnas i detta tillstånd, utan att Koppring eller Zinkning kan ske vid Kronans Warf.

3:o) Alla Effecter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

4:o) Skulle Kongl. Maj:t och Kronan af oförutsedda händelser finna Sig föranlåten att på något sätt lägga hinder i vägen för utförandet af denna Expedition, anses detta Contract häfvit från Herrar MICHAËLSON & BENE-

för alla Tre Fartygen ett belopp af Trehundrade Sextio Ett Tusende Femhundrade Riksd. Hamb. Banco, som på följande sätt komma att erläggas, nemligen: Nittio Tusende Riksdaler Hamb. Banco i Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS Revers ständ på Tre Månader, vid Contractets underskrifvande, samt resten af summan Tvåhundrade Sjuttio Ett Tusende Femhundrade Riksd. Hamb. Banco uti goda wäxlar, fyra och en half ($4^1/_2$) Månader dato Trattor på Hamburg hvilka aflämnas till mig Sex weckor efter nedanskrifne dato.

2:o) Till fartygen höra alla de Inventariepersedlar som enligt Reglementet för hvar och en särskild uppbörd stadgas äfvensom enligt samma Reglemente Trenne månaders utredning af alla slag, och skola fartygen upptaklade, målade och enligt Reglementet klargjorde inom Sex weckor efter nedanstående dato till Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS befullmägtige aflefveveras. Fregatten *Camilla* såsom varande utan Koppar- eller Zinkförhydning, aflämnas i detta tillstånd, utan att Koppring eller Zinkning kan ske vid Kronans Warf.

3:o) Alla Effecter tillhörande förra punkten skola vara i godt och brukbart stånd.

4:o) Skulle Kongl. Maj:t och Kronan af oförutsedda händelser finna sig föranlåten att på något sätt lägga hinder i wägen för utförandet af denna Expedition, anses detta Contract häfvit från Herrar MICHAËLSON & BENE-

DICKS sida, och förbinder sig Kronan i sådan händelse att genast till fullo godtgöra, sådane af Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS, i och för Fartygens utrustande bevisligen gjorde ututgifter, som af detta contract varit en följd.

5:o) Såsom en motsvarande säkerhet för Kongl. Maj:t och Kronan, ifall Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS inom en tid af Sex veckor efter Contractets underskrift, skulle af någon orsak blifva nödsakade att häfva detsamma och ej emottaga Fartygen, förbinda de sig att till Kongl. Maj:t och Kronan erlägga Tjugufem Tusende(25,000)Riksdaler i Silfver.

6:o) Som fartygen äro försålde till en handelsexpedition, så förbinder sig köparen att ej föra eller begagna Linieskeppets undra Batterie och Fregatternes Batterie-Canoner, till annat än såsom barlast.

Stockholm den 1 Junij 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM.
General-Amiral.
(Sigill.)

MICHAËLSON & BENEDICKS.
(Sigill.)

(Orig. i Justitiekanslersembetets expedition.)

DICKS sida, och förbinder sig Kronan i sådan händelse att genast tillfullo godtgöra sådane af Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS bevisligen gjorde utgifter, som af detta Contract varit en följd.

5:o) Såsom en motsvarande säkerhet för Kongl. Maj:t och Kronan, ifall Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS inom en tid af Sex weckor efter Contractets underskrift, skulle af någon orsak blifva nödsakade att häfva detsamma och ej emottaga Fartygen, förbinda de sig att till Kongl. Maj:t och Kronan erlägga Tjugufem Tusende (25,000) Riksdaler i Silfver.

6:o) Som fartygen äro försålde till en handelsexpedition så förbinder sig köparen att ej föra eller begagna Linieskeppets undra Batterie och Fregatternes Batterie-Canoner, till annat än såsom Barlast.

Stockholm den 1 Juni 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM.
General-Amiral.
(Sigill.)

MICHAËLSON & BENEDICKS.
(Sigill.)

(Orig. i Gysinge Bruks arkiv.)

Tillägg!

1:o) Om under dessa fartygs utrustning i Carlskrona Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS ombud skulle önska att å dem göra någon lätt reparation eller förändring (utom Zinkning på fregatten *Camilla*) eller hafva några artiklar nya tillverkade, som de

1:o) Om under dessa fartygs utrustande i Carlskrona Herrar MICHAËLSON & BENEDICKS ombud skulle önska att å dem göra någon lätt reparation eller förändring (utom Zinkning på fregatten *Camilla*), eller hafva några artiklar nya tillverkade som de

i och för denna Resas beskaffenhet finna nödige, så böra de anmäla det till Warfs-Amiralen som derom beslutar och tillåter så vidt sig göra låter. För alla sådane arbeten och artiklar erlägges contant ersättning efter Kronoprisen innan fartygets afsegling från Carlskrona.

2:o) Skulle Kongl. Maj:t önska att erhålla Silfver till hela eller någon del af Wäxel-beloppet för ifrågavarande köpesumma, så förbinder sig köparen att innan Augusti Månads slut lämna deraf så stort belopp i Silfver som åstundas, mot inlösandet af motsvarande i Wäxlar, hvilket enl. särskild öfverenskommelse en månad efter Contractets dato skall honom (köparen) tillkännagifvas.

Stockholm den 1 Junij 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM. (Sigill.)

MICHAËLSON & BENEDICKS. (Sigill.)

(Orig. i Justitiekanslersembetets expedition.)

i och för denna Resas beskaffenhet finna nödige, så böra de anmäla det till Warfs-Amiralen, som derom beslutar och tillåter så vidt sig göra låter. För alla sådane arbeten och artiklar erlägges Contant ersättning efter Kronoprisen innan fartygens afsegling från Carlskrona.

2:o) Skulle Kongl. Maj:t önska att erhålla Silfver till hela eller någon del af Wäxelbeloppet för ifrågavarande köpesumma, så förbinder sig köparen att innan Augusti Månads slut lämna deraf så stort belopp i Silfver som åstundas mot inlösandet af motsvarande i wäxlar, hvilket enligt särskild öfverenskommelse en månad efter Contractets dato skall honom (köparen) tillkännagifvas.

Stockholm d. 1 Juni 1825.

RUDOLF CEDERSTRÖM. General-Amiral. (Sigill.)

MICHAËLSON & BENEDICKS. (Sigill.)

(Orig. i Gysinge Bruks arkiv.)

B.

Ur statsrådsprotokollen 1835—1841.

N:o 1.

Protokoll öfver krigsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 4 April 1835.

Närvarande:

Hans Excellence Justitiæ Statsministern Herr Grefve ROSENBLAD;
Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärendena Herr Grefve AF WETTERSTEDT;
Deras Excellencer Statsråden:
Herr Grefve LAGERBIELKE;
Herr Grefve LÖWENHIELM;
Statsrådet Herr Grefve ADELSVÄRD;
Statsrådet Friherre ÅKERHIELM;
Statsrådet POPPIUS;
Hofcancelleren Friherre v. SCHULZENHEIM samt
Förste Expeditionssecreteraren RIBEN.

Förste Expeditionssecreteraren föredrog i underdånighet:

— — — — — — — — — — — — — —

14:o.

Bondeståndets den 9 sistl. Mars daterade underd. skrifvelse af innehåll:

Sedan R. S. Statsutskott vid innevarande Riksdag, vid besvarandet af en inom Bondeståndet väckt motion med yrkande, att nämnde utskott måtte till Rikets Ständer inkomma med en tableau öfver de anslag, som, alltsedan år 1814, blifvit för Beväringsmanskapets beklädnad och utredning använde, på anförde skäl förklarat sig ej kunna rörande detta ämne meddela vidsträcktare uplysningar, än om ungefärliga antalet af de munderings-persedlar, som sedan år 1820 blifvit för Bevärings-styrkan

anskaffade, jemte det närvarande oundgängligaste behofvet af nya munderingar samt hvad Kongl. Maj:t under de 10 sistförflutne åren för Beväringsmanskapets beklädnad till disposition af Krigscollegii Utredningsafdelning årligen anvisat, så och enär dessa uplysningar ingalunda motsvarade hvad genom motionen åsyftats få utredt, hvilket Bondeståndet dock ansett vara af desto mera vigt, som inom ett annat riksstånd beskyllningar blifvit emot Representationen framkastade, att hafva vanvårdat de nödvändiga vilkoren för Beväringsmanskapets vapenöfningar, hade Bondeståndet funnit sig böra hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes i nåder anbefalla utarbetandet och tillhandahållandet af en tabellarisk öfversigt, angående alla de förhållanden, som erfordras, för att inför nationen ådagalägga huruvida de af Rikets Ständer allt sedan år 1814 beviljade contante anslag samt de tillgångar, som utur Kronans förråd kunnat användas för Beväringsmanskapets beklädnad och utredning, varit af den beskaffenhet, att de nödige behofven dymedelst kunnat blifva upfyllde; anseende Bondeståndet, för detta ändamål, de nu i underdånighet begärda upgifterna böra innefatta:

1:o Den styrka af Beväringsmanskapet, som hvarje år öfvats;

2:o Det antal munderings- och utrednings-persedlar, nya och gamla, som 1816 års Beväringsförråder innehöllo;

3:o De underhållskostnader, som hvarje år egt rum;

4:o Värdet af de persedlar, nya eller gamla, som ur Kronans förråder aflemnats till Beväringsförråden;

5:o Slitningspenningarne för de mindre munderingspersedlarne; allt detta Regementsvis redovisadt; samt

6:o Alla öfriga contanta utgifter för Beväringsmanskapets beklädnads-, remtygs- och utrednings-persedlar, som enligt utanordningar från Statsverket blifvit bestridde.

Varandes vid denna Bondeståndets skrifvelse fogade utdrag af Ståndets Protocoll d. 31 Januarii samt den 5 och 9 Mars innevarande år, då denna fråga uti Ståndets plenum förevarit.

Föredraganden och Statsrådet ansågo sig böra i underdånighet fästa Kongl. Maj:ts nådiga upmärksamhet på det ovanliga förhållande, hvarunder den nu förevarande skrifvelsen blifvit inför Kongl. Maj:t framburen.

Handlingarne utvisade nämligen, att en ledamot af Bondeståndet, begagnande sin honom i Rikets Grundlagar förvarade motionsrätt, yrkat, det Rikets Ständer skulle hos Kongl. Maj:t anhålla, »det i offentligt tryck skyndsamt måtte utgifvas en tableau, utvisande hvilka medel Rikets Ständer allt sedan år 1814 anslagit till underhåll af Beväringens beklädnad, hvad hvarje Regemente deraf utbekommit, hvarje Regementes årliga Bevärings-

styrka, när ny beklädnad erhållits samt huru mycket till reparationer årligen åtgått.»

Sedan denna motion i grundlagsenlig ordning blifvit till Statsutskottet remitterad och Utskottet uti utlåtande af den 10 December sistl. år på anförde skäl tillstyrkt, att motionen måtte förfalla, hade Rikets Ständer genom tre Stånds sammanstämmande beslut till denna Statsutskottets tillstyrkan lemnat bifall, i följd hvaraf och då den väckta motionen alltså vore afslagen, Statsutskottet till åtlydnad af stadgandet i 75 § Riksdagsordningen, uti memorial af d. 2 Januarii detta år, gifvit Rikets Ständer tillkänna, att Utskottet i anledning af den uti det 4:de Ståndet beslutade återremiss icke kunde taga någon befattning. Vid sådant förhållande trodde Statssecreteraren och Statsrådet för deras del, att Bondeståndet icke egt befogenhet att, på sätt som skett, i strid mot Rikets Ständers i laglig ordning fattade och uttryckta beslut, falla Kongl. Maj:t besvärlig med en fråga, hvars påtagligt *allmänna* beskaffenhet icke syntes stå tillsammans med dess undergångna behandling i Bondeståndets *enskilta* Besvärsutskott, en benämning, som i Föredragandens och Statsrådets tanke tydligt utvisade beskaffenheten af de mål, som lagenligt kunna blifva föremål för detta Utskotts verksamhet. På dessa skäl ansåg Föredraganden Bondeståndets underd. skrifvelse icke förtjena afseende och tillstyrkte derföre, att densamma, såsom till ingen åtgärd föranledande, måtte till handlingarne läggas.

Hofcancelleren Friherre VON SCHULZENHEIM ansåg, lika med Föredraganden och på de här ofvan af Föredraganden och Statsrådet yttrade skäl, Bondeståndets underd. skrifvelse intet afseende förtjena; men tillstyrkte i underdånighet, att Bondeståndet genom nådigt bref måtte derom underrättas.

Statsrådet POPPIUS tillstyrkte i underdånighet att, i fall Kongl. Maj:t skulle täckas gilla de här ofvan i underdånighet yttrade åsigter, Kongl. Maj:t, med afseende å de vid behandlingssättet af ifrågavarande ärende förekommande omständigheter, täcktes i nåder låta genom afgående nådig skrifvelse Dess höga beslut komma till Bondeståndets kännedom.

Statsråden Friherre ÅKERHIELM, Herr Grefve ADELSWÄRD, Hans Excellence Herr Grefve LÖWENHIELM, Hans Excellence Herr Grefve LAGERBIELKE samt Statsministern för Utrikes Ärendena Hans Excellence Herr Grefve AF WETTERSTEDT förenade sig med Hofcancelleren.

Justitiæ Statsministern Hans Excellence Herr Grefve ROSENBLAD förenade sig med Föredraganden.

Kongl. Maj:t täcktes i nåder förklara, att Kongl Maj:t, vid det uti Föredragandens och Statsrådets underdåniga yttranden ådagalagde förhållande, fann Bondeståndets underd. skrifvelse grundlagsvidrig och desto mindre förtjent af nådigt svar, som det stode för hvar och en af Bondeståndet öppet att dels utur Riksdagshandlingar, dels utur publika verks till Statsutskottet öfverlemnade räkenskaper vinna de af Bondeståndet åsyftade upplysningar. — Kongl. Maj:t täcktes alltså, med nådigt bifall till Föredragandens af Justitiæ Statsministern Herr Grefve ROSENBLAD biträdda mening, i nåder tillkännagifva sin höga vilja vara, att Bondeståndets underd. skrifvelse endast må till handlingarne läggas.

— — — — — — — — — — — — — —

In fidem Protocolli
C. O. Vougt.

Expedieras

Stockholms Slott den 11 April 1835.

CARL JOHAN.

M. ROSENBLAD.
A. G. MÖRNER. GUST. LAGERBIELKE. CARL LÖWENHIELM.
E. R. ADELSWÄRD. G. F. ÅKERHIELM.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 2.

Protokoll öfver Krigs-Ärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 9:de December 1836.

Närvarande:

Hans Excellence Justitiæ Statsministern Herr Grefve ROSENBLAD;
Deras Excellencer Statsråden:
Herr Grefve MÖRNER;
Herr Grefve LÖWENHIELM;
Statsråden:
Herr Grefve ADELSWÄRD;
Friherre ÅKERHIELM;
Hofcancelleren Friherre V. SCHULZENHEIM; samt
Statssecreteraren GRIP.

Statssecreteraren föredrog i underdånighet:

1:o.

Handlingar i fråga om tillgångar till betäckande af bristerne i nu gällande Stater för Gardesregementerne samt Kronprinsens Hussarregemente.

Af dessa handlingar inhemtades:

Efter verkställd reglering af Riksstatens 3:dje Hufvudtitel hade Rikets Ständer i skrifvelse af den 6 Nov. 1834 hos Hans Maj:t i underdånighet anmält, bland annat, att i afseende på de af Kongl. Maj:t för Lifgardet till häst, Svea Lifgardet och Andra Lifgardet äskade summor, tillsammans utgörande 18,568 R. 27 s. 6 rst. Banco årligen utöfver de för samma Regementen vid förra Riksdagen anvisade anslag, Rikets Ständer, som då vid beviljandet af ökadt anslag för dessa Regementen med tillhopa 14,993 R. 11 sk., åsyftande egentligen förbättring i Underbefälets löner och i mathållningen för Trouperne, tillika i underd. anhållit, att utväg för tillökning i det högre Befälets löner måtte beredas genom någon minskning i Befälets personal, ansett sig icke kunna de under Riksdagen nyssnämnde år ifrågakomne ytterligare anslag för Gardesregementerna, hufvudsakligen till förhöjning i Befälets aflöning, bifalla. — Rikets Ständer hade derjemte i underd. yttrat, att som med den summa af 1,321 R. 39 sk., hvilken till upförande å Kron Prinsens Hussarregementes Stat blifvit föreslagen, äfven hufvudsakligen åsyftats en löneförbättring för det högre Befälet, Rikets Ständer alltså, på samma skäl, som mot ofvannämnde 3:ne Regementen blifvit anförde och hvilka skäl vid förra Riksdagen föranledt afslag å då väckt fråga om tillökning i Kronprinsens Hussarregementes Stat, icke kunnat de begärde 1,321 R. 39 sk. bevilja.

I anledning häraf hade Kongl. Maj:t uti Bref till Statscontoiret af d. 24 Jan. 1835 täckts i nåder förklara, att innan någon förändrad reglering af nämnde Regementers Stater förordnades, ville Kongl. Maj:t deröfver infordra Statscontoirets underd. utlåtande, hvarvid jemväl borde uplysas, om och hvilka tillgångar inom 3:dje Hufvudtiteln kunde förefinnas till betäckande af de brister i nu varande Stater, som genom Rikets Ständers vägran af tillökning i anslagen dertill upstått.

Till följd häraf hade Statscontoiret under d. 27 sistl. Oct. afgifvit underd. utlåtande, deruti anföres:

Statscontoiret hade, uti enahanda fråga, d. 9 December 1830 i underdånighet sig utlåtit: »att besparingarne å 3:dje Hufvudtiteln, efter afdrag af de serskilta derå gjorda dispositioner, kunde anses gifva en årlig behållning af 19,000 R., disponible till andra föremål inom Titeln». — Statscontoiret ansåg sig således äfven nu böra i underd. upgifva, huru enahanda

calcul, under nu varande förhållanden och utsträckt så långt den kunnat af afslutade räkenskaper controlleras, utslagit. I sådant afseende anmältes derföre:

För år 1831, med hvilket års början de af Kongl. Maj:t i nåder godkände nya Aflöningsstaterne för de 3:ne Gardesregementerna vidtagit att gälla, visade Rikshufvudboken, att, sedan alla å 3:dje Hufvudtitelns en del Statsanslag yppade brister blifvit betäckte af Besparingarne på andra Statsanslag och af de från förra åren reserverade Besparingar inom Titeln, för året återstått å Statsanslags Besparingar å Hufvudtiteln 80,425 R. 15 sk. hvilka till vidare anordning reserverats; men enligt 1832 års Rikshufvudbok hade, efter bristernas godtgörande af Hufvudtitelns Besparingsmedel, icke större summa än 2,245 R. 31 sk. 6 rst. såsom reservationer af Statsanslagen till vidare anordning påföljande år öfverförts, hvartill orsaken egentligen varit den, att, jemte öfrige föreskrifne utgifter af Besparingarne sistnämnde år, Malmöhus Läns Ränteri erhållit af enahanda tillgångar ersättning för betydliga förskotter, utgångne derifrån år 1830 till Kongl. Maj:ts Eget Värfvade Regemente med — 12,961: 33: 4, åren 1831 och 1832 för Garnisonscompagnierne i Malmö och Landscrona — »19,462: 18: 7», samt åren 1830, 1831 och 1832 åt Commenderingarne i Malmö — »23,605: 35», hvilka 3:ne poster upgingo till en summa af R 56,029: 38: 11. Emedlertid hade, det oaktadt och fastän bägge åren icke obetydliga bidrag till fyllnad i tillgångarne för Artilleriets år 1830 fastställde Interimsstat äfven graverat Besparingarne, för år 1831 med 14,377 R. 47 sk. och år 1832 med 8,498 R. 44 sk. 2 rst., full tillgång inom Hufvudtiteln förefunnits till betäckande af bristerne jemväl i Interimsstaterne för Lifgardesregementerne äfvensom i Kronprinsens Hussarregementes Stat intill 1832 års slut.

För år 1833 hade Hufvudtitelns Besparingar på det hela understigit det nästföregående årets med circa 16,000 R, hvadan vid Rikshufvudbokens afslutning en brist inom Titeln förefunnits af 9,111 R. 41 s. 10 rst. att af följande års Besparingar betäckas.

För år 1834, hvilket års Rikshufvudbok nu vore afslutad, hade 3:dje Hufvudtiteln lemnat en Besparing på det hela af 5,878 R. 4 sk. 4 rst, hvilken således minskade bristen för år 1833 till 3,233 R. 37 sk. 6 rst.

Häraf visade sig således, att Statscontoiret, hvars förutseende i detta fall ej kunnat sträcka sig längre än till den tid, då den fastställda Statsregleringen skulle uphöra att vara gällande, så mycket mindre i verkligheten blifvit motsagdt uti dess i underd. skrifvelse af d. 9 Dec. 1830 yttrade förmodan, att

3:dje Hufvudtitelns Besparingar skulle lemna full tillgång till de då ifrågasatte tillökningarne i Lifgardesregementernas Stater, som Hufvudtiteln under tiden äfven lemnat tillgång för andra tillkomna och då ej beräknade utbetalningar; Och som de förhållanden, hvilka med den år 1835 vidtagna nya Statsregleringen inträdt, snarare öka än minska denna Hufvudtitels tillgång på Besparingar, hvilka genom Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 30 Dec. sistl. år blifvit befriade från kostnaden för Garnisonscommenderingarnes i Malmö och Landscrona underhåll, som förut derå utgjort en betydlig gravation, förmodade Statscontoiret äfven nu, att, i händelse några nya betydligare dispositioner å 3:dje Hufvudtitelns Besparingar ej tillkomma, äfven intill nästa Statsreglering tillgång deraf för Lifgardesregementenas aflöning efter Interimsstaten ej skall komma att saknas.

Vidare anförde Statscontoiret:

Rikets Ständer hade ock, i underd. skrifvelse till Kongl. Maj:t af d. 6 October 1834, i sammanhang med hvad de uttryckt sig i fråga om Kongl. Maj:ts nådiga dispositionsrätt öfver 2:a och 3:dje Hufvudtitlarnes Besparingsmedels användande till förhöjning i vissa Embetsverks eller Corpsers Ordinarie Löningsstater, i underd. anmält, det de jemväl tagit i öfvervägande, huru förhållas borde med de Embetsverk och Corpser, hvilka sedan sista Riksdag blifvit reglerade med högre Aflöningsstater, än de af Rikets Ständer fastställde, och af de dem tillagda förmoner kommit i åtnjutande, hvarvid Rikets Ständer medgifvit, *att det högre aflöningsbeloppet må fortfarande, så länge tjensternes nu varande innehafvare qvarstå, få tillgodonjutas, och skillnaden deremellan och den gamla Staten, såsom hittills skett, utgå af de på Hufvudtitlarne upkommande Besparingar.* Rikets Ständer hade dock tillika i underd. anhållit, att Kongl. Maj:t ville vara i nåder betänkt på en förändrad organisation af dessa Verk och Stater, hvarigenom de förut varande tillgångarne må finnas tillräcklige eller, om någon förhöjning deri blifver af nöden, upskjuta regleringens definitiva fastställande, intilldess Rikets nästkommande Ständer blifvit i tillfälle att af förslaget taga kännedom och yttra sig om anvisandet af den i anslaget erforderliga tillökning.

I anledning häraf hade i afseende å aflöningen för Kammarrätten, som under den 15 Okt. 1831 erhållit ny Stat med betydlig tillökning, Kongl. Maj:t, enär Rikets Ständer icke på Stat upfört anslag för den tillökte aflöning, som å Andra Hufvudtitelns Besparingar varit anvisad, genom nådigt Bref den 18 Oct. 1834 förklarat sig vilja vid framdeles inträffande ledigheter så väl inom Kammarrätten som andra Embetsverk, hvilka innehade Löneanslag af 2:dra Hufvudtitelns Besparingar, i nåder

pröfva, huruvida någon nedsättning af lönebelopp eller annan förändring, ledande till minskning i utgifterne å berörde Hufvudtitel, må kunna utan olägenhet för Rikets tjenst vidtagas; hvarefter Kongl. Maj:t vid flere förekomne tillsättningar af lediga tjenster serskilt i nåder förordnat, att de tillträdande fått åtnjuta de förbättrade lönerna, dock så, att gamla lönebeloppet skulle utgå efter Stat och Lönetillökningen, under namn af arfvode, utbetalas af Hufvudtitelns Besparingar; — Och hemställde Statscontoiret nu i underd., om icke enahanda författning må vidtagas med Lifgardesregementenas aflöning, helst ett hastigt återgående till den gamla Staten skulle rubba den, enligt i nåder anbefalld reglering, påbörjade och i flere afseenden nyttiga amorteringen af Officerarnes accorder.

Hvad den yppade bristen i Staten för Kronprinsens Hussarregemente af 1,321 R. 29 s. årligen angick, så hade den uppkommit deraf, att Regementets nya Stat anslår 2,103 R. 39 s. B:co contant mera, men deremot 268 Tunnor Spanmål in natura mindre än den gamla Staten; och enligt Kongl. Maj:ts nådiga Bref d. 9 Sept. 1830 skulle denna brist, eller skillnaden emellan värdet af nämnde 268 T:r Spanmål och Summan 2,103 R. 39 s. godtgöras så, att värdet af Lif- och Sadelmunderingarne för 6 Underofficerare borde af de under Krigscollegii förvaltning stående Beklädnadsmedel dertill användas samt återstoden utgå af Besparingarne å 3:dje Hufvudtiteln; men sedan Krigscollegium, som för år 1831 till Statscontoiret öfverlemnat Besparingen på anslaget till beklädnad, remtyg och sadelmundering åt Kronprinsens Hussarregemente med 667 R. 21 s. 4 rst, den 29 April samma år meddelat, att enär Collegium vid afgifvandet dädanefter af de årliga Statsprojecten icke kunde eller borde hos Kongl. Maj:t i underd. reqvirera beklädnadsanslag för ett större antal Underofficerare vid Regementet, än som genom Regementets senast fastställde Stat blifvit föreskrifvet, Collegium icke blefve i tillfälle att några Besparingar i Beklädnadsanslaget till Statscontoirets disposition framgent aflefverera, hade i följd deraf bristen till dess verkliga belopp, sedan spanmålen beräknats efter ortens markegångspris, blifvit helt och hållet å Besparingarne afförd, och syntes den äfven fortfarande deraf kunna godtgöras, så länge den till större eller mindre del komme att ega rum.

I afseende å dispositionen af Besparingarne å 3:dje och 4:de Hufvudtitlarne inhemtades af Protocollet för den 13 December 1834, det hade Kongl. Maj:t till samma Protocoll täckts i nåder förklara, att då sådana besparingar kunde tillvägabringas, ville Kongl. Maj:t, dädanefter såsom dittills, använda dem till Statens, Arméens och Flottans bestånd och bästa.

Vid öfvervägande af detta ämne funno Statssecreteraren och Statsrådet, att hvad beträffade Gardesregementenas Stater, Kongl. Maj:t vore så mycket mera obehindrad att deruti göra de förändringar omständigheterna kunde påkalla, som dessa Stater endast ad interim blifvit i nåder faststälde. — Det kunde likväl icke undfalla Statssecreterarens och Statsrådets upmärksamhet, att hvarje förändring i dessa Stater, om den skedde medelst minskning i den tjenstgörande styrkan, blefve betänklig, emedan det låg utom allt tvifvel, att hufvudstadens Garnison, i jemförelse till folkmängden derstädes och till antalet af de, i anseende till dess vidsträckthet, nödiga detacherade vakterne, snarare vore för liten än för stor och således heldre borde ökas än minskas, samt icke eller ledde till ändamålet, besparings vinnande, enär, om nyssnämnde förhållande måste erkännas, följden af en reduction af större eller mindre styrka, med motsvarande befäl, måste antingen blifva ökade passevolance- och recruteringskostnader för den qvarblifvande styrkan, eller ock, om till underhållande häraf den nu varande proportionen emellan permitterade och tjenstgörande bibehölles, en ovillkorlig nödvändighet att till Garnisons-tjenstgöring inkalla en för behofvet tillräcklig styrka af Indelta Arméen, omständigheter, hvilka båda, utan att beräkna den olägenhet landet och rotehållarne skulle i senare händelsen komma att vidkännas, ofelbart skulle medföra lika stora, om ej större utgifter, än som genom reductionen komme att besparas.

Ett annat sätt att härvid tillvägagå vore väl äfven att dels minska Befälets löner, dels reducera vissa Befälsplatser; men det senare kunde ej ske utan rubbning i Regementenas af Kongl. Maj:t redan såsom ändamålsenlig och nyttig pröfvade organisation och Statsverkets betungande med opåräknade accordsersättningar, — och det förra skulle svårligen kunna betraktas annorlunda än såsom en orättvisa emot Officerscorpser, som vore långt ifrån att kunna anses för högt aflönade, då afseende fästes å deras tjenstgörings trägenhet och öfriga beskaffenhet samt deras ställning i samhället, hvarförutan en sådan åtgärd icke vore förenlig med de grunder, hvarpå accords-amorteringsregleringen blifvit uprättad. Vid dessa förhållanden och då efter den utredning öfver 3:dje Hufvudtitelns besparingar, Statscontoiret nu lemnat, anledning för det närvarande också icke förekom att, i anseende till befarad brist på tillgångar, rubba den lönereglering och organisation, Kongl. Maj:t under den 15 Januarii 1831 åt dessa Regementen gifvit; och enär den af Statscontoiret i underd. föreslagna åtgärd att dela Aflöningsbeloppen i löner och arfvoden, åtminstone hvad Gardesregementena till fot beträffar, der de tillökade utgifterne utöfver

Rikets Ständers anslag till stor del tillkommit genom Regementenas förändrade organisation, utan att bestå i egenteliga lönetillökningar, vore föga verkställbart och ledande till rubbning i den vederbörande tillkommande pensionsrätt; så och enär härtill komme, att likasom arfvodens upförande på Stat i stället för löner antydde de förras provisionella natur, likasåväl vore ett sådant förhållande, hvad Gardesregementena angår, redan uttryckt genom deras benämning af Interimsstater, ansågo Statssecreteraren och Statsrådet sig böra i underdånighet tillstyrka, det Kongl. Maj:t nu täcktes inskränka sitt nådiga beslut i afseende å dessa Regementen till den förklaring, det Kongl. Maj:t på alla dessa grunder funne i nåder för godt att tillsvidare låta vid Gardesregementernes gällande Interimsstater utan förändring förblifva; dock att Statscontoiret egde att hvarje år, efter nyss afslutad Rikshufvudbok, inkomma med upgift å Besparingstillgångarne å 3:dje Hufvudtiteln, på det Kongl. Maj:t derefter må blifva i tillfälle att vidare fatta det beslut, hvartill omständigheterna må kunna föranleda.

Vidkommande åter Kronprinsens Hussarregementes Stat, så enär den mindre betydligt ökade utgift den uptager utöfver Rikets Ständers Anslag äfvenledes till största delen varit föranledd af Regementets förändrade organisation och endast till inga del utgjordes af någon egentlig lönetillökning, hvarjemte mera än hälften deraf, såsom från anslaget för materielen på Löningsstaten öfverflyttad, kommit den förra till godo, samt då härvid äfven borde i betraktande tagas, att, då genom den nya löneregleringen Regementets behof af spanmål in natura blifvit med 268 T:r nedsatt, den contanta tillökningen i sjelfva verket minskades i den mon markegångspriset å denna vara öfversteg Statspriset; så funno Statssecreteraren och Statsrådet, lika med Statscontoiret, denna ofta till stor del och möjligen någon gång till hela beloppet mera nominella än verkliga tillökning kunna och böra, på sätt som hittills, å Besparingarne tillsvidare afföras.

— — — — — — — — — — — — —

In fidem Protocolli

C. O. Vougt.

Expedieras

Stockholms Slott den 16 December 1836.

CARL JOHAN.

M. Rosenblad.

A. G. Mörner. Carl Löwenhielm.

E. R. Adelswärd. G. F. Åkerhielm. D. v. Schulzenheim.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 3.

Protocoll öfver Kammar-Ärender hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet på Stockholms Slott den 21 April 1837.

Närvarande:

Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve ROSENBLAD.
Deras Excellencer Statsråden:
Herr Grefve MÖRNER;
Herr Grefve LÖWENHIELM.
Statsråden Herr Grefve ADELSVÄRD;
Herr Friherre ÅKERHIELM.
Hofcanzlern Friherre VON SCHULZENHEIM.
Statsrådet Grefve HÅRD.
Statssecreteraren DANCKWARDT.

— — — — — — — — — — — — —

Slutligen behagade Kongl. Maj:t i Nåder tillkännagifva, att tillförordnade Justitiecanzlern Hofrättsrådet TÖRNEBLADH i underdånighet begärt att entledigas från den honom hittills updragne befattning som tillförordnad Justitiecanzler. Kongl. Maj:t såg med ledsnad, att Hofrättsrådet TÖRNEBLADH af familjförhållanden, böjelse för en mindre vidsträckt verkningskrets, enskilda göromål och af längtan att återvända till en ort, hvars inbyggare förstått att värdera hans rättvisa lagskipning, funnit sig föranledd att förnya sin ansökan att få återtaga befattningen med sin Domsaga. Då Hofrättsrådet TÖRNEBLADH redan en gång förut samtyckt att fortfara med det updrag, som anförtroddes honom år 1835, förklarade Kongl. Maj:t Sig ej nu kunna af honom fordra ett ytterligare bestridande af Justitiecanzlers-embetet, utan ville i Nåder bevilja honom afsked derifrån, med tillkännagifvande af Sin och Nationens tillfredsställelse öfver hans trogna, nyttiga och hedrande tjenster, och bedjande Försynen, som vakat öfver Sveriges öden, att hon måtte under kommande seklers lopp beskära Riket så trogna Embetsmän, så redliga Lagens tolkar, som Hofrättsrådet TÖRNEBLADH.

Derefter behagade Kongl. Maj:t i Hofrättsrådet TÖRNEBLADHS ställe i Nåder förordna tillförordnade Polismästaren i Stockholm, Lagmannen och Häradshöfdingen, Riddaren af Kongl. Nordstjerne och Vasa Orden CLAES ULRIK NERMAN att Justitiecanzlersembetet tills vidare förestå.

I anledning häraf utbad sig Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve ROSENBLAD att få i underdånighet an-

föra, det han ansåg Polismästaren Lagmannen NERMAN hvarken innehafva de egenskaper, eller det anseende i allmänheten, som erfordrades att förvalta Justitiecanzlers-embetet, ett af de vigtigaste i Riket. Hans Excellence fann derföre sin pligt fordra att hans förordnande till Justitiecanzlers-embetets bestridande i underdånighet afstyrka.

Hans Excellence Statsrådet Herr Grefve MÖRNER ansåg sig böra erkänna, att han icke kände Lagmannen NERMAN, emedan han aldrig gjort hans bekantskap, och således icke kunde fälla något personligt omdöme; men att hans Excellence utaf aktningsvärda personers yttranden, med hvilka han samtalat rörande NERMAN, fått anledning anse honom sakna det anseende och den skicklighet, som för Justiecanzlers-embetet erfordras, samt därföre instämde uti det af Hans Excellence Herr Grefve ROSENBLAD afgifna utlåtande.

Uti Hans Excellence Herr Justitie Statsministerns underdåniga yttrande instämde Statsråden Hans Excellence Herr Grefve LÖWENHIELM samt Herr Grefve ADELSVÄRD.

Statsrådet Hr Friherre ÅKERHIELM anförde i underdånighet, att, jemte det han instämde med Hans Excellence Herr Justitie Statsministern i dess underdåniga utlåtande, ansåg han sig böra tillägga, att det under närvarande tidsförhållanden, efter hans underdåniga mening, syntes mera än någonsin magtpåliggande, att Rikets Embeten tillsattes af erfarne, kraftfulle och af ett allmännare förtroende utmärkte män, helst föga säkerhet annars vunnes, att Kongl. Maj:ts landsfaderliga omsorger för allmän rätt, allmän ordning och allmänt väl upnådde det dermed åsyftade välgörande ändamålet; och då Justitiecanzlers-embetet är den hufvudsakliga organ, som Konungen och Landets Styrelse ega att påräkna för tillsynen öfver de lagskipande och administrativa Verkens gång och deras medlemmars tjensteutöfning, så trodde bemälte Statsråd det vara af högsta vigt, att detta Embete innehades af män med anseende, förmåga och en närmare bekantskap med den högre administrationens praktiska beskaffenhet. Dessa vilkor ansåg Statsrådet ej upfyllas genom ifrågavarande Embetsmans inträde i den högre administrationen, ehuru hans duglighet i öfrigt ej kunde förnekas.

Hofcanzlern Friherre VON SCHULZENHEIM biträdde Hans Excellence Herr Justitie Statsministerns och Statsrådet Hr Friherre ÅKERHIELMS underdåniga tankar.

Statsrådet Grefve HÅRD instämde i underdånighet med Hans Excellence Herr Justitie Statsministern.

Statssecreteraren ansåg äfven för sin del i underdånighet tilförordnade Polismästaren NERMAN icke kunna anses vara en tjenlig och lämplig person till ifrågavarande höga och vigtiga

Embete; hvarjemte Statssecreteraren utbad sig att härvid få i underdånighet framställa, om icke vid detta tillfälle, då ombyte af personer skedde vid Justitiecanzlers-embetet, Kongl. Maj:t skulle, på sätt länge varit i fråga, i Nåder täckas förordna, att Chefskapet öfver Justitiefördelningen af Kongl. Maj:ts Canzli borde skiljas från Justitiecanzlern, hvars egentliga befattning är att utöfva högsta åklagaremakten och således med den förra icke hade något verkligt sammanhang, samt detta Chefskap i stället updragas åt Justitie Statsministern, hvarigenom ett för ärendernas gång nödigt, hittills saknadt, samband imellan Högsta Domstolen samt Embets- och Tjenstemännen vid nämnde Canzlifördelning, hvilka för Högsta Domstolen beredde och föredrogo ärenderna samt expedierade Dess beslut, skulle vinnas.

I denna Statssecreterarens underdåniga framställning förenade sig Statsråden Hans Excellence Herr Grefve MÖRNER, Hans Excellence Herr Grefve LÖWENHIELM, Herr Grefve ADELSVÄRD, Hr Friherre ÅKERHIELM, Hofcanzlern Friherre V. SCHULZENHEIM och Statsrådet Grefve HÅRD.

Sedan uppå Kongl. Maj:ts Nådiga tillfrågan till Herr Justitie Statsministern, om han inginge på det af Statssecreteraren nu i underdånighet framstälda Förslag, Herr Justitie Statsministern i underdånighet yttrat, det han vore kommen till för hög ålder för att kunna åtaga sig en sådan börda, behagade Hans Maj:t i Nåder svara, att Hans Maj:t, med afseende å Herr Justitie Statsministerns höga ålder, icke kunde af honom fordra, att han skulle åtaga sig en så beskaffad tillökning af göromål; och behagade Hans Maj:t tillägga, att Justitiecanzlerns nuvarande Embetsåligganden före 1809 voro förblandade med Riksdrotzens, men att, sedan nya Grundlagen vardt antagen, dessa blefvo bestämda och åtskilda genom Instructionen som utfärdades d. 3 Aug. 1809, då Riksdrotz-embetet indrogs och i dess ställe en Justitie Statsminister tillsattes. Först efter Justitie Statsministern Grefve GYLLENBORGS död, då Justitiecanzlers-embetet förvaltades af nuvarande Landshöfdingen BERGENSCHÖLD, hade frågan om dessa åliggandens åtskiljande blifvit inför Kongl. Maj:t föredragen; men i anledning af de stridiga meningar, som yppades i Statsrådet, hade Kongl. Maj:t upskjutit att taga Sitt beslut derom och ämnade låta detta upskof fortfara, till dess fullständigare uplysningar blifvit lemnade. Hans Maj:t förklarade tillika, att hvad Statsrådets ledamöter anmärkt rörande Lagmannen NERMANS utnämning, vore ett skäl, hvarför Hans Maj:t borde stå fast i Sitt beslut om detta tillförordnande; ty om Hans Maj:t lyssnat till de lösa rykten, hvilka ofta allmänt kringspridts, både mot Statens Embetsmän och mot dem, hvilka en oväldig opinion vid inträffande ledighet utser till deras efter-

trädare, så hade orättvisor blifvit begångna och de högste Embetsmännens trogne tjenster blifvit misskände. Kongl. Maj:t tillade, att Polismästaren Lagmannen NERMAN hade varit tillförordnad Underståthållare i hufvudstaden, då denne under Friherre SPRENGTPORTENS tjenstledighet förestod Öfverståthållare-embetet; att under detta tillförordnande ett oafbrutet lugn fortfarit att råda, ehuru fremmande fartygsbesättningar ofta varit manstarkare än hufvudstadens garnison; samt att Lagarne vidmakthöllos, utan att vederbörande behöfde använda några åtgärder af stränghet. Hans Maj:t tillade ytterligare, att om man lät medborgarne i ro sköta deras fredliga yrken och lemnade dem åt deras medfödda böjelse för samhällsfrid och för upfyllandet af religionens föreskrifter, så skulle folket vara lugnt, hvar mans frihet tryggad och allmän ordning vidmakthållen.

Derjemte behagade Kongl. Maj:t i Nåder förordna, att Lagmannen NERMAN skulle under den tid han Justitiecanzlers-embetet förvaltade, räknadt ifrån och med nästa månad, upbära Justitiecanzlers-lönen, såsom arfvode; äfvensom att Rådmannen HARLINGSON, hvilken i grund af dess redan erhållna förordnande komme att med Polismästaretjenstens i Stockholm bestridande tills vidare fortfara, skulle likaledes derunder såsom arfvode upbära de Polismästare-embetet åtföljande löneinkomster, räknadt ifrån och med början af instundande Maj månad, emot det att han åt den person, som till förvaltande af hans Rådmanstjänst förordnades, af de därvid varande löneförmoner afstode det belopp, som Öfverståthållaren och Magistraten kunde finna lämpligt bestämma.

Hvad sålunda blifvit i Nåder beslutet, skulle, utan afvaktan af Protocollsjustering, under denne dags dato expedieras.

In fidem Protocolli
A. G. Westberg.

Expedieras

Stockholms Slott den 28 April 1837.

CARL JOHAN.

M. ROSENBLAD.

G. F. ÅKERHIELM.

CARL G. HÅRD. C. LÖWENHIELM.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 4.

Protocoll öfver Kammar-Ärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 1 Juni 1838.

Närvarande:

Hans Excellence Justitiæ Statsministern Herr Grefve ROSENBLAD;
Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre STIERNELD.
Statsråden:
Herr Grefve ADELSVÄRD;
Herr Friherre ÅKERHIELM; samt
Friherre GYLLENHAAL.
Canzlirådet ULFSPARRE.

— — — — — — — — — — — — —

Derefter täcktes Kongl. Maj:t till Justitiæcanzler i Nåder utnämna och förordna tillförordnade Justitiæcanzleren, Häradshöfdingen i Nordals, Walbo och Sundals Häraders Domsaga, Lagmannen och Riddaren af Kongl. Maj:ts Nordstjerne- samt Vasa-Orden CLAES ULRIK NERMAN.

Med anledning af hvad Statsråden Herr Friherre ÅKERHIELM, Herr Grefve ADELSVÄRD samt Hans Excellence Herr Justitiæ Statsministern i underdånighet yttrat till Protocollet den 21 April 1837, då Kongl. Maj:t behagade till Justitiæcanzler i Nåder förordna den nu dertill utnämnde, ansågo dessa Statsrådets Ledamöter sig böra vid detta tillfälle i underdånighet anföra, att då berörde förordnande blifvit med nit och verksamhet utfördt, och deraf med fullt skäl borde slutas, att Justitiæcanzleren NERMAN kommer att handhafva ifrågavarande Embete på ett sätt, som motsvarar Kongl. Maj:ts och Statens fordringar, så funno bemälte Statsrådets Ledamöter ingen anledning att yttra någon från denna Nådiga utnämning skiljaktig mening.

— — — — — — — — — — — — —

In fidem
B. W. Prinzencreutz.

Expedieras
Stockholms Slott den 6 Juni 1838.

CARL JOHAN.

M. ROSENBLAD. G. A. STIERNELD.
E. R. ADELSWÄRD. G. F. ÅKERHIELM.
CARL GYLLENHAAL.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 5.

Protocoll öfver Krigs-Ärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 5:te October 1838.

Närvarande:

Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve ROSENBLAD;
Hans Excellence Stats Ministern för Utrikes Ärendena Herr Friherre STIERNELD.
Deras Excellencer Statsråden:
Herr Grefve LÖWENHIELM;
Herr Grefve ADELSVÄRD.
Statsråden:
Herr Friherre ÅKERHIELM;
Friherre VON SCHULZENHEIM;
Grefve HÅRD;
Friherre GYLLENHAAL;
t. f. Hofcancelleren Statssecreteraren VON HARTMANSDORFF; samt
Statssecreteraren GRIP.

Sedan t. f. Statssecreteraren för Kammar-Ärendena blifvit tillkallad, föredrog Statssekreteraren GRIP i underdånighet:

Krigscollegii underdåniga skrifvelse af den 4 sistl. Sept., deruti med öfverlemnande af uprättad calcul öfver månadtliga kostnaden för de till Garnisons-tjenstgöring i Stockholm detta år commenderade trouper af Indelta Arméen, uti hvilken calcul serskildt upptogos utgifterna för marchen såväl till som från hufvudstaden, Collegium i underdånighet tillkännagaf, att medelsbehofvet till underhåll åt den hitcommenderade och härvarande Garnisons-förstärkningen utur Indelta Arméen upgick till omkring 21,000 Rdr för en tid af 30 dagar, och att, med afseende å underhållskostnadens beräkning för En Sqvadron af Lifregementets Dragoncorps ifrån d. 7 sistl. Julii, hade icke allenast åtgått de i stöd af Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 1 derpå följande Augusti utbekomna 24,000 Rdr, utan hade Underhållsafdelningen, som nu icke egde under händer någon tillgång af Nya Mötespassevolance- eller Beväringsmanskaps-Underhållsmedel att dermed förskjuta hvad möjligen kunde erfordras, jemväl ifrån Collegii andra afdelningar för detta ändamål uplånat 20,000 Rdr, hvilka likväl inom möjligaste korta tid och ofelbart inom detta års utgång måste återbetalas, så vida bestämda

utbetalningar och Statsmedels-liqvider skola kunna behörigen verkställas; på grund hvaraf Collegium utbad sig, med möjligaste första, nådig anvisning på ytterligare medel till underhållet af Garnisonsförstärkningen härstädes af Indelta Arméen.

Statssecreteraren GRIP anförde härvid i underdånighet:

Den 1 sistl. Augusti, då fråga förevar om anvisande af medel till utgifterne för commenderingarne af Indelta Arméen till Garnisons-förstärkning härstädes, tillstyrkte jag i underdånighet, att 3:dje Hufvudtitelns besparingsmedel skulle få användas, på lika sätt, som Kongl. Maj:t redan under den 21 föregående Julii i nåder förordnat i afseende å kostnaden för den tillsvidare inställda permitteringen af manskap vid Gardesregementena, samt att till betäckande af de förstnämnde utgifterna finge af Statscontoret till Krigscollegium utaf nämnde besparingar utbetalas en summa af 24,000 Rdr, som calculationsvis kunde antagas fylla behofvet till den 12 nästlidne Augusti.

Denna underdåniga tillstyrkan grundade jag dels på den från jemföring af besparingarnes förhållande föregående åren till derå gjorde anvisningar hemtade öfvertygelse, att 3:dje Hufvudtiteln kunde bära denna extraordinarie utgift, dels på förutsättning att Garnisons-förstärkningen, både den af Indelta Arméen och den utaf den utöfver vanligheten i tjenstgöring qvarhållna styrkan af Gardesregementena, var tillfällig och snart öfvergående; men jag fästade jemväl Kongl. Maj:ts höga uppmärksamhet derpå, att, då ingen sannolik beräkning kunde upgöras, att Titelns besparingar medgåfvo deras anlitande för dessa föremål för längre tid än till och med sistnämnde dag, eller d. 12 sistl. Aug., det blefve nödigt, att, så vidt dessa förhållanden derutöfver komme att fortfara, andra medel än 3:dje Hufvudtitelns dertill utsågos.

Det nådiga beslut Kongl. Maj:t i anledning af denna utaf Statsrådet biträdda underd. framställning i nåder fattade, har föranledt Krigscollegii nu gjorda underd. anmälan; men medel måste jemväl anvisas till de utgifter, som föranledas af den fortsatta inställelsen af permitteringen vid Gardesregementena, äfvensom till dem, hvilka uppstått genom anbefaldt hållande på stall af de 100 hästar vid Lifgardet till häst, hvilka enligt fourageringsstaten äro beräknade att under Julii och Augusti månader släppas på gräsbete. I fråga är således nu att utse medel till bestridande så väl af utgifterna för commenderingarne af Indelta Arméen till Garnisons-förstärkning, till den del de å 3:dje Hufvudtitelns besparingar för detta ändamål redan anvisade 24,000 Rdr dertill icke förslå, som ock af de kostnader, hvilka för inställde permitteringen och gräsbetet vid Gardesregementena efter d. 12 sistl. Augusti egt rum; och enär några

medel härtill, hvarå anvisning genom min embetsåtgärd må kunna ske, icke förefinnas, helst det mindre Creditivet för Rikets Försvar, om det ock icke redan vore disponeradt, i min tanke härtill icke skulle kunna användas, anser jag mig endast hafva att till Kongl. Maj:t öfverlemna att bestämma det anslag, hvaraf dessa utgifter må utgå, lärandes hvad af extraordinarie anslag härtill kommer att anvisas böra af Statscontoret tillhandahållas Krigscollegium för den del det erfordras för Garnisons-förstärkningen af Indelta Arméen, i mon af behof och emot förut anbefalld serskild redovisning, samt det öfriga på lika sätt få af Statscontoret disponeras till utgifterna för vid Gardesregementena inställde så väl permittering som gräsbete för hästar.

Sedan Statsrådet, som icke funne några medel under 3:dje Hufvudtiteln för nu ifrågavarande behof disponibla, således i anledning af hvad Statssekreteraren nu i underdånighet anfört, yttrat sig inse nödvändigheten deraf att andra medel än nämnde Hufvud Titels blifva i nåder anvisade så väl till bestridande af de utgifter för commenderingarne af Indelta Arméen till Garnisons-förstärkning i hufvudstaden, hvilka redan egt och komma att ega rum utöfver de dertill å nämnda Titels besparingar anordnade 24,000 Rdr, som ock till de genom inställd permittering vid Gardesregementena och genom hästars vid Lifgardet till häst hållande på stall i stället för gräsbete efter den 12 nästlidne Augusti, till och med hvilken dag utgifterna derför jemväl borde af besparingarne utgå, redan upkomne och vidare upkommande kostnader, täcktes Kongl. Maj:t i nåder bifalla hvad sålunda i afseende å 3:dje Hufvudtitelns andel i betäckandet af dessa extraordinarie utgifter och dispositionen af hvad utöfver samma andel erfordrades i underdånighet föreslaget blifvit; och ville Kongl. Maj:t för öfrigt, enär ifrågavarande kostnader varit föranledda af vidtagne militäriska anstalter, hvilka omständigheterna oundgängligen påkallat för lugnets och ordningens återställande i hufvudstaden, och hvilka anstalter till någon del ännu måste fortfara, sedan Statssekreteraren för krigsärendena afträdt, uti denna dags Statsråd öfver kammarärenden fatta nådigt beslut om anvisande af de serskilda medel, som dertill erfordrades. Dock ville Kongl. Maj:t hafva till protocollet anmärkt följande:

Då Kongl. Maj:t på grundlagsenligt sätt förordnade om lyftningen af den till Rikets försvar afsedde del af mindre Creditivet, stor 500,000 Rdr, i afsigt att betrygga hufvudstaden mot någon oväntad hastig öfverrumpling, hvilken redan länge sedan hade kunnat blifva följden af vissa fortsatta förolämpningar och smädelser, var Kongl. Maj:t långt ifrån att ana möjligheten deraf, att oroligt sinnade medborgare skulle öka antalet af de yttre

fiender, som sålunda kunde Riket ådragas på ett sätt, som stode i uppenbar motsägelse mot Rikets Grundlagar, hvilka åt Konungen ensam öfverlemna att besluta om krig och fred. Till denna glömska af Grundlagens anda och mening hade nu kommit ett annat vida mera brottsligt våldförande, nämligen den emot Svea Hofrätt i sjelfva Dess Sessionsrum begångna förgripelse, hvarpå följt bullersamma upträden, hvilka spridt förskräckelse i hela staden och stört fredliga och laglydiga medborgares lugn. Vid sådant förhållande och då Kongl. Maj:t nu mera insåg omöjligheten deraf att under loppet af innevarande och nästkommande år använda hela den till försvaret emot yttre fiender anvisade summa af 500,000 Rdr, hade Kongl. Maj:t trott Sig ega rättighet att disponera en del deraf till dämpande af inre oroligheter, men ville dock Kongl. Maj:t låta Sitt beslut i detta afseende blifva underordnadt de administrativa formernas kraf, hvadan ock Kongl. Maj:t stannade vid Dess ofvan, med bifall till Statssecreterarens och Statsrådets underdåniga yttrande, uti detta mål fattade nådiga beslut.

In fidem Protocolli
C. O. Vougt.

Expedieras

Stockholms Slott den 5:te October 1838.

CARL JOHAN.

M. ROSENBLAD.
CARL LÖWENHIELM. E. R. ADELSWÄRD.
G. F. ÅKERHIELM.
CARL G. HÅRD. CARL GYLLENHAAL. AUG. VON HARTMANSDORFF.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 6.

Protokoll öfver Kammar-Ärender hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet på Stockholms Slott den 6 Februari 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre STIERNELD.
Statsråden:
Herr Friherre ÅKERHIELM;
Herr Friherre LAGERBIELKE;
Friherre VON SCHULZENHEIM;
Grefve HÅRD och
Friherre GYLLENHAAL.
T. f. Hofcanzlern IHRE och
T. f. Statssecreteraren ULFSPARRE.

Sedan det i Statsrådet den 1 dennes förda Protocoll öfver Kammar-Ärender blifvit justeradt, föredrog tillförordnade Statssecreteraren i underdånighet:

1:o)

Hans Excellence Justitiæ Statsministern m. m. Herr Grefve MATHIAS ROSENBLADS tillförordnade Statssecreteraren öfverlemnade underdåniga ansökning att erhålla Nådigt Afsked och, då han upnått en ålder af nära 82 år samt tillbragt mer än 65 år i Rikets tjenst, i sin återstående lifstid få såsom årlig pension å allmänna Indragningsstaten upbära ett mot Justitiæ Statsministerlönen svarande belopp.

Kongl. Maj:t täcktes i Nåder bevilja Herr Grefve ROSENBLAD afsked från dess innehafvande Justitiæ Statsministersembete; Och komme Herr Grefven, som med en mångårig tjenstetid upnått en ålder af nära 82 år, att å Rikets Allmänna Indragningsstat upföras, för att derifrån i sin öfriga lifstid såsom årlig Pension upbära beloppet af dess Justitiæ Statsministerslön, med undantag af densamma åtföljande Taffelpenningar.

Derjemte och som Kongl. Maj:t härvid med serdeles tillfredsställelse och nöje Sig erinrade de utmärkt trogna och redliga tjenster, som Herr Grefve ROSENBLAD vid förvaltningen af detta vigtiga och ansvarsfulla kall och vid utöfningen af de mångfaldiga under hans ovanligt långa embetsmannabana af honom ombesörjda grannlaga allmänna värf och trägna befattningar genom sine grundeliga kunskaper och insigter, sin säll-

synta embetsmannaskicklighet, outtröttliga verksamhet och drift, sin vidsträckta och mogna erfarenhet, sin osvikeliga underdåniga tillgifvenhet och trohet, sina rastlösa omsorger samt uplysta och ihärdiga nit för Fäderneslandets väl Kongl. Maj:t och Riket städse bevisat; Så och då Kongl. Maj:t öfver hans bortgång från Justitiæ Statsministersembetet nu uttryckte Sin saknad, vore det tillika en angenäm pligt Kongl. Maj:t mot Herr Grefven upfylde, då Kongl. Maj:t för hans under loppet af hans långa och verksamma lefnad åt Konung och Fädernesland oafbrutet egnade redliga mödor betygade Herr Grefven Kongl. Maj:ts Synnerliga Nådiga välbehag. Herr Grefve ROSENBLAD borde emottaga detta såsom en rättvis gärd åt den sanna förtjensten och vara förvissad, att Kongl. Maj:t altid hos Sig skulle bevara minnet af hans bepröfvade trohet och tillgifvenhet. Och befallte Kongl. Maj:t att serskildt Nådigt Bref i enlighet härmed skulle till Herr Grefven afgå.

Kongl. Maj:t behagade derefter utnämna och förordna En af Rikets Herrar, f. d. Justitiæcanzlern, Riddaren och Commendeuren af Kongl. Maj:ts Orden Herr Grefve HANS GABRIEL TROLLE-WACHTMEISTER att, efter Herr Grefve ROSENBLAD, vara Justitiæ Statsminister.

2:o)

Justitiærådet m. m. J. C. VON LINDECREUTZS tillförordnade Statssecreteraren tillställde, af Prestbevis och Tjensteförteckning åtföljde, underdåniga afskeds-ansökning, hvaruti han tillika anhållit att han, som användt 56 år i Kongl. Maj:ts och Rikets tjenst och vore öfver 70 år gammal, måtte såsom pension för sin återstående lifstid få bibehålla sin Justitiæråds-lön.

I likhet med tillförordnade Statssecreterarens och Statsrådets härmed lemnade tillstyrkan behagade Kongl. Maj:t bevilja Justitiærådet m. m. JUSTUS CHRISTOPHER VON LINDECREUTZ Nådigt afsked under förklarande af Kongl. Maj:ts nådiga välbehag öfver hans vid utöfningen af de honom anförtrodde befattningar och embeten ådagalagde insigter och skicklighet samt bepröfvade underdåniga nit och trohet; kommande han, som uppnått öfver 70 års ålder och tillbragt 56 år i Kronans tjenst, att å Rikets allmänna Indragningsstat upföras för att derifrån under sin återstående lifstid upbära ett emot sin innehafde Justitiæråds-lön, med undantag af Taffelpenningarne, svarande årligt pensionsbelopp, hvarjemte Kongl. Maj:t i Nåder utnämnde och förordnade Hofrättsrådet i Kongl. Maj:ts och Rikets Svea Hofrätt, Kammarherren, tillförordnade Revisionssecreteraren, Kamereraren vid Kongl. Maj:ts Orden och Ridda-

ren af Dess Nordstjerne Orden, Friherre OTTO WILHELM STAEL VON HOLSTEIN, att i ledigheten efter VON LINDECREUTZ vara Justitiæråd.

In fidem
G. A. Söderhjelm.

Expedieras

Stockholms Slott den 6 Februari 1840.

CARL JOHAN.

G. A. STIERNELD.
G. F. ÅKERHIELM. CARL G. HÅRD.
CARL GYLLENHAAL. ALB. IHRE.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 7.

Protokoll öfver Kammar-Ärende inför Hans Maj:t Konungen å Stockholms Slott den 8 Februari 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre STIERNELD.
Stats Råden:
Herr Friherre ÅKERHIELM;
Herr Friherre LAGERBIELKE;
Friherre VON SCHULZENHEIM;
Grefve HÅRD och
Friherre GYLLENHAAL.
Tillförordnade Hofcansleren Cabinettssecreteraren IHRE.
Tillförordnade Statssecreteraren Cansliradet ULFSPARRE.

Tillförordnade Statssecreteraren anmälte i underdånighet Hans Excellence Statsministerns för Utrikes Ärenderne Herr Friherre STIERNELDS och Statsrådet Herr Friherre ÅKERHIELMS sistlidne gårdag, samt Statsrådet Friherre VON SCHULZENHEIMS denna dag ingifna underdåniga ansökningar om afsked från berörde deras innehafvande Embeten.

Kongl. Maj:t täcktes i Nåder förklara, att då bemälte afskedssökande, äfvensom Statsråden Herr Friherre LAGERBIELKE, Grefve HÅRD och Friherre GYLLENHAAL, för några dagar sedan serskildt hos Kongl. Maj:t gjort samma framställning hade Kongl. Maj:t svarat, att enligt Grundlagens föreskrift ålåg det

Kongl. Maj:t att inhemta Dess Statsråds tankar i afseende på utnämnandet af Ledamöter i deras ställe, som afgingo; att Kongl. Maj:t icke genast vore i tillfälle att utse dem, som dertill kunde komma i fråga, och att dessutom hos Rikets Ständer ofördröjligen komme under öfverläggning ett sedan sista Riksdag hvilande förslag till en ny organisation af Statsrådet. Kongl. Maj:t ville således nu upmana förbemälte afskedssökande, Herr Friherre STIERNELD, Herr Friherre ÅKERHIELM och Friherre VON SCHULZENHEIM, på sätt Kongl. Maj:t redan gjort det med Herr Friherre LAGERBIELKE, Grefve HÅRD och Friherre GYLLENHAAL, att fortfara med förvaltningen af deras embeten, intill dess ofvannämnde förslag blefve pröfvadt och afgjordt. Kongl. Maj:t tillade, att Statens intresse och värdighet fordrade, att Kongl. Maj:t förnyade till hvar och en af Statsrådets här ofvan serskildt nämnda Ledamöter denna Sin upmaning att icke vägra deras medverkan till Lagarnes och allmänna ordningens uprätthållande, och att Kongl. Maj:t icke drog i tvifvelsmål, att denna upmaning, som vore att anse såsom en pligt emot Fäderneslandet, skulle af alla Statsrådets Ledamöter efterkommas.

Alla Statsrådets ofvannämnde Ledamöter yttrade i underdånighet, att de af undersåtlig vördnad och tillgifvenhet för Hans Maj:t samt af pligt mot Fäderneslandet med beredvillighet skulle efterkomma Kongl. Maj:ts Nådiga vilja i detta afseende. Och förklarade Statsrådet Grefve HÅRD sig så mycket heldre i detta underdåniga yttrande instämma, som afsigten med hans till Kongl. Maj:t i ämnet gjorda underdåniga framställning varit att åt Kongl. Maj:ts Nådiga bedömande öfverlemna, huruvida under närvarande förhållanden Fäderneslandets väl kunde fordra HÅRDS afträdande från dess innehafvande embete.

In fidem
B. W. Prinzencreutz.

Expedieras

Stockholms Slott den 8 Februari 1840.

CARL JOHAN.

G. A. STIERNELD.

G. F. ÅKERHIELM. JOH. LAGERBIELKE. CARL G. HÅRD.

D. V. SCHULZENHEIM. ALB. IHRE.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 8.

Protocoll öfver Kammar-Ärender hållet inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet på Stockholms Slott den 17 Mars 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre STIERNELD;
Statsråden:
Herr Friherre ÅKERHIELM;
Friherre LAGERBIELKE;
Friherre VON SCHULZENHEIM;
Grefve HÅRD;
Friherre GYLLENHAAL;
Tillförordnade Hofcanzleren Cabinettssecreteraren IHRE;
Tillförordnade Statssecreteraren Canzlirådet ULFSPARRE.

— — — — — — — — — — — — — —

18:o.

Tillförordnade Statssecreteraren anmälte derefter i underdånighet en underdånig Skrift till Kongl. Maj:t från Hedervärda Bondeståndet, som under sistlidne gårdag blifvit till Kammarexpeditionens Registratorscontor inlemnad, derutinnan det Hedervärda Ståndet, jemte betygande af underdånig tacksamhet och erkänsla för det Tal, hvarmed Kongl. Maj:t i Nåder behagat öppna detta Riksmöte, jemväl förklarar sig å sin sida i underdånighet frambära uttryck af folkets tänkesätt rörande några af dess vigtigaste angelägenheter m. m. Tillförordnade Statssecreteraren och Statsrådets Ledamöter, som redan på förhand tagit kännedom af ofvanberörde underdåniga Skrift, ansågo i underdånighet för deras del, att då 26 § Riksdagsordningen icke omförmälde några andra svar å Konungens Tal vid Riksdagens öppnande än de som Landtmarskalken och Talemännnen vid samma tillfälle hålla, för att i Ståndens namn tolka deras underdåniga vördnad; och då vidare de ämnen eller önskningar, som i Skriften innehöllos, dels ingalunda kunde anses ensamt eller hufvudsakligen röra Hedervärda Bondeståndet, dels icke eller hade blifvit behandlade på sätt 60 § Riksdagsordningen bestämdt föreskrifver, kunde Bondeståndets nu ifrågavarande underdåniga skrifvelse icke föranleda till någon Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning eller beslut, utan endast vore af egenskap att läggas till handlingarne.

Härefter uplyste Tillförordnade Hofcanzleren särskildt, att den nu ifrågavarande Skriften vore af enahanda beskaffenhet med den, som en Deputation af Bondeståndet begärt att få till Kongl. Maj:t öfverlemna.

Kongl. Maj:t täcktes, på grund af hvad sålunda blifvit andraget, i Nåder befalla, att Hedervärda Bondeståndets underdåniga Skrift skulle läggas till handlingarne.

— — — — — — — — — — — — — —

In fidem

E. Gust. Norström.

Expedieras

Stockholms Slott den 24 Mars 1840.

CARL JOHAN.

G. A. STIERNELD.

G. F. ÅKERHIELM. JOH. LAGERBIELKE. D. V. SCHULZENHIEM.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 9.

Protokoll öfver Kammar-Ärender hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 28 Mars 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Herr Statsministern för Utrikes Ärenderne Friherre STIERNELD;

Statsråden:

Herr Friherre ÅKERHIELM;

Herr Friherre LAGERBIELKE;

Friherre VON SCHULZENHEIM;

Grefve HÅRD och

Friherre GYLLENHAAL;

Tillförordnade Hofcanzlern Cabinettssecreteraren IHRE;

Tillförordnade Statssecreteraren Canzlirådet ULFSPARRE.

Kongl. Maj:t täcktes till Justitiæ Statsminister i Nåder utnämna och förordna Generaltulldirecteuren och Commendeuren af Kongl. Nordstjerne Orden Grefve ARVID ARVIDSSON POSSE.

Statsrådet Herr Friherre ÅKERHIELM anförde härvid i underdånighet att, enär den i anledning af upkommen brist i Upbördscassan vid Tullverket emot Förvaltningen af detta verk i Kammarrätten nu anställde talan icke föranledde till något

ansvarsyrkande mot Generaltulldirecteuren Grefve Posse för begånget Embetsfel, utan endast påstående dervid blifvit gjordt, att bemälte Generaltulldirecteur borde deltaga i ersättningen af berörde brist, i fall sådan påföljd skulle vederbörande Controllanter ådömmas och desse ej förmådde ersättningen utgöra, samt Justitie-Statsminister-Embetet, i följd af den nu förestående förändrade organisationen af Statsrådet, ej derefter lemnar dess innehafvare säte och stämma i Konungens Högsta Domstol, där sannolikt ifrågavarande ersättningstalan kommer at slutligen afgöras, så syntes det Herr Friherren som hvarken den omförmälde sakens beskaffenhet eller formaliteterne för dess behandling lade något giltigt hinder i vägen för Generaltulldirecteuren Grefve Posses anställande såsom Justitie Statsminister, hvadan Herr Friherren för sin underdåniga del ej funne anledning att vid denna Nådiga utnämning någon underdånig påminnelse göra, utan trodde sig finna i detta af Kongl. Maj:t gjorda val en borgen för Embetets värdiga upfyllande.

Uti detta underdåniga yttrande instämde tillförordnade Statssecreteraren och Statsrådets öfrige ledamöter.

Sedan tillförordnade Statssecreteraren för Handels- och Finance-Ärenderne Förste Expeditionssecreteraren Munthe blifvit inkallad, behagade Kongl. Maj:t i nåder utnämna och förordna Statsrådet, Commendeuren af Kongl. Nordstjerne och Riddaren af Kongl. Svärds Orden, Friherre Carl Henrik Gyllenhaal att, efter Herr Grefve Posse, vara Generaltulldirecteur, hvarom Fullmagt skulle genom Handels- och Finance-expedition under denna dag utfärdas.

Derefter och sedan tillförordnade Statssecreteraren för Handels- och Finance-Ärenderne afträdt, täcktes Kongl. Maj:t till Statsråder, i ledigheterne efter aflidne Herr Grefve Adelsvärd och Friherre Gyllenhaal, i nåder utnämna och förordna Generallieutenanten, Generalbefälhafvaren och tillförordnade Cavallerie-inspecteuren i Första Militaire-Districtet, Riddaren och Commendeuren af Kongl. Maj:ts Orden, Riddaren af Kongl. Svärds Ordens Stora Kors Andra Klassen, Herr Friherre Gustaf Albrecht Bror Cederström, samt District-Chefen i Vestra Tulldistrictet, Riddaren af Kongl. Nordstjerne Orden Olof Immanuel Fåhræus.

Slutligen behagade Kongl. Maj:t till Landshöfding öfver Calmar Län med Öland i Nåder utnämna och förordna Justitiecanzleren, Riddaren af Kongl. Nordstjerne och Wasa Orden Claes Ulric Nerman, hvilken under sin tjenstetid såsom Landshöfding komme att upbära de vid Landshöfdingeembetet hittills varande löneförmåner, hvarjemte Kongl. Maj:t i Nåder förordnade Revisionssekreteraren Arvid Faxe att Justitiecanz-

lers-embetet tills vidare förvalta; Och befallte Kongl. Maj:t att de nu gjorde utnämningar skulle under denna dags dato expedieras.

In fidem
Knut von Troil.

Expedieras
Stockholms Slott den 28 Mars 1840.

CARL JOHAN.

G. A. Stierneld.
G. F. Åkerhielm. D. v. Schulzenheim. Alb. Ihre.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 10.

Protocoll hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 12 Maj 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve Posse;
Statsråden:
Herr Friherre Åkerhielm;
Herr Friherre Cederström;
Herr Friherre Lagerbielke;
Friherre von Schulzenheim;
Fåhræus;
Tillförordnade Hofcanzleren Cabinettssekreteraren Ihre;
Tillf. Statssecreteraren för Kammarärenden Canzlirådet Ulfsparre;
Tillf. Justitiecanzleren Revisionssecreteraren Faxe.

Landshöfdingen i Stockholms län Friherre Rålamb hade i rapport denna dag i underdånighet anmält, att till honom blifvit inberättadt, det en af Stockholms mindre ångbåtar förleden Söndag utgått härifrån till Waxholms Fästning med omkring 30 passagerare, hvarutaf största delen utgjorts af Bondeståndets Fullmägtige och några unga personer af deras Canzli-betjening; att genast efter framkomsten desse samtligen begifvit sig till Fästningen för att aflägga besök hos den derstädes häktade Assessoren Crusenstolpe; att denne, då antalet blef för stort, begifvit sig ut på vallen och etablerat sig och sitt sällskap uti en af bastionerne, dit vin och punsch ifrån värdshuset uphämtats, och att efter en stunds förlopp den på ångbåten varande musikpersonal blifvit efterskickad för att för de å Fästningen försam-

lade gästerna exequera åtskilliga musik-partier, samt att slutligen afskedet skall hafva varit serdeles lifligt och bullrande.

I anledning häraf och enligt tillförordnade Statssecreterarens samt Statsrådets underdånige tillstyrkande förordnade Kongl. Maj:t, det skulle Styrelsen öfver Fängelser och Arbetsinrättningar i Riket anbefallas att, sedan Commendanten på Waxholms Fästning blifvit i ämnet hörd, ofördröjligen och inom fyratioåtta timmar till Justitiecanzlers-embetet inkomma med upplysning i afseende å hvad enligt Landshöfding RÅLAMBS ofvanberörde rapport skall förefallit å nämnde Fästning sistlidne Söndag den 10:de dennes, samt derjemte meddela Justitiecanzlers-embetet bestyrkt afskrift af den Instruction, som af Styrelsen, till följd af Kongl. Maj:ts Nådiga Bref den 22 Januarii 1839, kan hafva blifvit utfärdad för Commendanten å berörde Fästning i afseende på de derstädes förvarade fångar; Hvilken Kongl. Maj:ts Nådiga befallning tillförordnade Justitiecanzleren förständigades att genom Bref, som genast skulle expedieras, Styrelsen öfver Fängelser och Arbetsinrättningar meddela; Hvarförutan tillf. Justitiecanzleren ägde att, sedan han af tillf. Statssecreteraren för Kammar-Ärender erhållit del af de beslut, som angående fångbevakningen blifvit uppå und. föredragning genom Kammarexpeditionen utfärdade, samt efter inhämtande af förenämnde upplysningar, underdånig Berättelse i ämnet till Kongl. Maj:t afgifva.

In fidem
B. W. Prinzencreutz.

Expedieras

Stockholms Slott den 12 Maj 1840.

CARL JOHAN.

A. POSSE.
G. F. ÅKERHIELM. G. B. CEDERSTRÖM.
JOH. LAGERBIELKE.
D. V. SCHULZENHEIM. OL. IM. FÅHRÆUS.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 11.

Protocoll hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 14 Maj 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve POSSE;
Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre STIERNELD;
Statsråden:
Herr Friherre ÅKERHIELM;
Herr Friherre LAGERBIELKE;
Herr Friherre CEDERSTRÖM;
Friherre v. SCHULZENHEIM;
FÅHRÆUS;
Tillförordnade Hofcanzleren Cabinettssecreteraren IHRE;
Tillförordnade Statssecreteraren för Kammar-Ärender Canzlirådet ULFSPARRE.

Tillförordnade Justitiecanzleren fick med Kongl. Maj:ts Nådiga tillåtelse företräda och anmälte i underdånighet att, sedan han till underdånig åtlydnad af Kongl. Maj:ts derom den 12:te dennes gifna Nådiga befallning anmodat Styrelsen öfver Fängelser och Arbetsinrättningar i Riket att efter Commendantens å Waxholms Fästning hörande ofördröjligen och inom fyratioåtta timmar till Justitiecanzlers-embetet inkomma med uplysningar i anledning af åtskilliga tilldragelser å nämnde Fästning sistlidne Söndag den 10:de dennes, hvarom Landshöfdingen i Stockholms Län Friherre RÅLAMB till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifvit Rapport; så hade nu bemälte Styrelse, efter det dess Ordförande, Generaldirecteuren m. m. LIVIJN, för att å stället om förhållandet sig underrätta, till Waxholm företagit en Inspectionsresa, öfverlemnat tillförordnade Justitiecanzlern ej mindre infordrad förklaring af Commendanten å Fästningen Öfversten m. m. PANCHÉEN, än ock Generaldirecteuren LIVIJNS till Kongl. Maj:t stälda underdåniga Berättelse i ämnet, hvilka uplästes. Härjämte hade Styrelsen uplyst att, såsom följd af Kongl. Maj:ts Nådiga Bref den 22 Januarii 1839, någon serskild Instruction icke blifvit för Commendanten å Waxholms Fästning utfärdad i afseende på fångvården derstädes, men att beträffande serskildt bevakningen af den å nämnde Fästning förvarade Assessoren CRUSENSTOLPE Styrelsen, uppå derom af Commendanten gjord förfrågan, uti skrifvelse den 19 October 1839 förklarat, att Commendanten i afseende på nämnde fånges bevakning ägde att ställa sig till efterrättelse hvad om Fångars tillsyn och behandling i allmänhet finnes stadgadt.

Kongl. Maj:t, som fann det ifrågavarande förhållandet icke vara i alla delar fullständigt utredt, befalte att tillförordnade

Justitiecanzleren skulle från Styrelsen öfver Fängelser och Arbetsinrättningar infordra och till Kongl. Maj:t inkomma med ännu felande uplysningar i nedannämnde omständigheter, nemligen:

1:o) Huruvida i afseende på de personer, som vid ifrågavarande tillfälle fått besöka Assessor CRUSENSTOLPE, vid deras inträde i Fästningen skett sådan förfrågan och undersökning, som uti 2 art. 7 § af Instructionen den 1 October 1803 föreskrifves.

2:o) Huruvida post förut funnits utanför dörren till CRUSENSTOLPES fängelse, samt när och, enligt hvilkens Ordres den blifvit indragen.

3:o) Huruvida CRUSENSTOLPE vid ifrågavarande tillfälle utgått från fängelserummet och befunnit sig bland personerne ute å vallen, samt

4:o) Hvarföre dörren till CRUSENSTOLPES fängelse icke varit tilläst, då någon post icke funnits der utstäld.

In fidem

B. W. Prinzencreutz.

Expedieras

Stockholms Slott den 14 Maj 1840.

CARL JOHAN.

A. POSSE. G. A. STIERNELD.

G. CEDERSTRÖM. JOH. LAGERBIELKE.

OL. IM. FÅHRÆUS.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 12.

Protokoll hållet inför Hans Maj:t Konungen och Statsrådet å Stockholms Slott den 15 Maj 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve POSSE;
Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre STIERNELD;
Statsråden:
Herr Friherre ÅKERHIELM;
Herr Friherre CEDERSTRÖM;
Herr Friherre LAGERBIELKE;
Friherre VON SCHULZENHEIM;
FÅHRÆUS;
Tillförordnade Hofcanzleren Cabinettssecreteraren IHRE;
Tillförordnade Statssecreteraren för Kammar-Ärender Canslirådet ULFSPARRE.

Statsrådet Grefve HÅRD var af sjukdom hindrad att denna dag uti Statsrådet sig infinna.

Tillförordnade Statssecreteraren anmälte i underdånighet ett efter Nådig befallning upsatt Förslag till stadga om fördelning Statsdepartementerne emellan af de dem tillhörande ärenden, till iakttagande så snart Kongl. Maj:t meddelat Dess Nådiga stadfästelse å det af Rikets Ständer, jemlikt Deras underdåniga skrifvelse den 4:de nästlidne Mars, antagne förslag till förändrad organisation af Statsrådet.

Statsrådet Herr Friherre ÅKERHIELM yttrade härvid i underdånighet följande:

»Då Förslaget till den stadga, som bestämmer fördelningen af ärenderna de blifvande Statsdepartementerna imellan, är uppgjordt af de Statsrådsledamöter, som till Departementschefer äro i nåder utsedde, och Densamma öfverenstämmer med Kongl. Maj:ts Höga åsigt af saken, finner jag, som nu frånträder mitt Statsrådsembete, mig icke äga att vid nämde stadga göra någon underdånig erinran.»

Uti detta yttrande instämde Statsrådet Friherre VON SCHULZENHEIM.

Kongl. Maj:t täcktes, jemlikt Statsrådets öfrige Ledamöters underdåniga tillstyrkande, i Nåder gilla och fastställa det uppgjorda Förslaget efter den lydelse, som detsamma, vid detta Protocoll bilagdt, utvisar, med befallning tillika att ifrågavarande Stadga skulle under morgondagens dato utfärdas.

Derjemte behagade Kongl. Maj:t i Nåder förordna, att de bägge Statsministrarne samt de blifvande Departementscheferne, hvar och en för dess Departement, skulle sist inom Sex månader hos Kongl. Maj:t i underdånighet anmäla de förändringar uti den nu gillade Stadgan, som de kunde anse nödiga och ändamålsenliga. Slutligen förklarade Kongl. Maj:t sig vilja bestämma de dagar i hvarje vecka, på hvilka de särskilda Conseillerna skola hållas; och skulle hvarje Departements Chef förut hos Kongl. Maj:t anmäla de ärender, som skola uti Statsrådet föredragas.

In fidem

B. W. Prinzencreutz.

Expedieras

Stockholms Slott den 16 Maj 1840.

CARL JOHAN.

A. POSSE. G. A. STIERNELD.

G. CEDERSTRÖM. JOH. LAGERBIELKE.

OLOF IM. FÅHRÆUS. ALB. IHRE.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 13.

Protocoll hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 16:de Maj 1840.

Närvarande:

Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve POSSE;
Hans Excellence Statsministern för Utrikes ärenderne Herr Friherre STIERNELD;
Statsråden:
Herr Friherre ÅKERHIELM;
Herr Friherre CEDERSTRÖM;
Herr Friherre LAGERBIELKE;
Friherre VON SCHULZENHEIM;
FÅHRÆUS.

Sedan f. d. tillförordnade Statssecreteraren för Kammar-Ärenden Canzlirådet ULFSPARRE blifvit inkallad och Kongl. Maj:t i Nåder täckts åt honom updraga att i egenskap af Föredragande för tillfället vara närvarande, behagade Kongl. Maj:t till Chef och Föredragande Statsråd för Civildepartementet i Nåder förordna Statsrådet m. m. FÅHRÆUS.

Det uti Statsrådet sistledne gårdag förde Protocoll justerades, hvarefter Canzlirådet ULFSPARRE afträdde och Statsrådet FÅHRÆUS i underdånighet anmälte:

1:o.

Statsrådet m. m. Herr Friherre ÅKERHIELMS underdåniga ansökning att från dess innehafvande Statsråds-embete i Nåder varda entledigad.

Herr Friherre ÅKERHIELM yttrade härvid i underdånighet följande:

»Då jag, såsom det serskilta Protocollet för Kammar-Ärender under den 8:de sistlidne Februarii förmäler, jemte de öfriga Statsråden vid denna tidpunkt ansåg mig böra i underdånighet anmäla mig till frånträdande af Statsråds-embetet, föranläts jag härtill af det inträffade förhållande, att den i allmänna Blad sedan länge förkunnade, från innevarande Riksmötes början i Riksståndens öfverläggningar öppet uttalade opposition emot Eders Kongl. Maj:ts ansvarige Rådgifvare genom Utskottsvalen ådagalade i handling, att denna mening äfven var Rikets ständers majoritets. Från detta ögonblick syntes ingen tvifvel kunna upstå, att den för det allmännas nytta så nödvändiga samdrägten emellan de bägge Statsmagterne skulle uteblifva, om icke å ena eller andra sidan något steg gjordes för att bereda ett bättre

förhållande och undanrödja de för landet menliga följder, som af denna missämja borde förväntas. Af sådan anledning uppkallade mig pligten och tillgifvenheten mot Konung och Fosterland att, i hvad på mig kunde ankomma, medverka till denna samdrägts återställande, och då det måste vara bland Statsmannens främsta pligter under en constitutionel Statsförfattning att med upmärksamhet följa de tidsförhållanden, i hvilka han skall verka och att, utan blindt förlitande till sin goda vilja, jemföra sin tids anspråk med sin förmåga, trodde jag mig böra inse, att denna samdrägts återställande icke genom positiva åtgärder från min sida kunde tillvägabringas. Jag tvekade då icke att genom den negativa af mitt resignerande från Statsråds-embetet söka att bidraga dertill, ehuru detta steg innebar en uppoffring af mina förhoppningar att såsom Statsman ännu någon tid kunna gagna, — förhoppningar, hvilka Eders Kongl. Maj:ts mig visade Nådiga förtroende berättigat mig att hysa. Eders Kongl. Maj:ts i förberörde Protocoll uttryckte Nådiga uppmaning till Dess Statsråd att i Embetet förblifva, intilldess frågan om Statsrådets förändrade organisation vore afgjord, emottogs af mig med lika underdånig beredvillighet och erkänsla för det Nådiga förtroende, som dicterade denna upmaning, som af det öfriga Statsrådet, och det blef mig en kär pligt att såsom Rådgifvare och Representant medverka till antagande af denna förändring, hvilken, om ej ännu innebärande alla de egenskaper, som erfordras för att göra den till ett väl bildadt organiskt Styrelseverk, likväl utgör ett framgående på den väg, som leder till vår hela administrations förenkling och ändamålsenligare verksamhet.»

»Sedan den tid hafva Rikets Ständer antagit nämnde grundlagsförändring, och Eders Kongl. Maj:t har äfven deråt gifvit Sitt Nådiga samtycke samt går nu att utse den personal, som kommer att utgöra Eders Kongl. Maj:ts nya Conseil. Det tillhör icke mig att bedöma, huruvida jag må anses äga de egenskaper, som erfordras för att kunna räknas bland detta antal, men det tillhör mig att ej förbise de betydliga ökade, af lätt förutsedde inträffande yttre och inre förhållanden försvårade embetspligter, som ovilkorligen komma att åtfölja de nya Statsråds-beställningarne.

Efter en på 38:de året tillbragt effectiv och till större delen trägen och mödosam tjenstetid har jag äfven hunnit nära det tidsmoment af min lefnadsålder, som för pensions erhållande är erforderlig; men då min sedan flere år försvagade helsa, med föga hopp om en bättre, förbjuder mig att tilltro mig kunna under en för det nya administrativa Statsskickets utveckling tillräcklig tiderymd motsvara de ökade embetspligter, som i högsta Styrelsen numera upkomma, samt jag, med de tänkesätt och

grundsatser, som städse fört mina steg på tjenstebanan, ej velat betrakta mitt fortfarande derstädes såsom ett beräknadt supplement af den kortare tid, som erfordras för fyllande af pensionsrätt i lefnadsår, har jag funnit pligten och de här i underdånighet åberopade inträffade förhållanden ålägga mig att anse gränsen för mitt Statsmannakall nu vara uphunnen.

Det skulle blifva mig ett dyrbart minne af min tjenstebana, om det lyckades mig att genom denna sanna teckning af mina bevekelsegrunder för dess frånträdande hafva beredt mig deras rättvisande af Den upphöjda och ljusa blick, Hvars höga pröfning de nu underställas.»

Jämte det Kongl. Maj:t i Nåder förklarade sig gilla och värdera de bevekelsegrunder, hvilka föranledt Herr Friherrens åstundan att dess innehafvande Statsråds-embete nu frånträda, änskönt föga fattades i fyllnaden af den ålder och tjenstetid, som skulle berättiga honom att bibehålla sin innehafvande lön såsom pension, täcktes Kongl. Maj:t i Nåder bevilja Herr Friherre ÅKERHIELM afsked från berörde dess Embete, med betygande af Kongl. Maj:ts serdeles Nådiga välbehag öfver Herr Friherrens städse ådagalagde redliga nit och trohet vid utöfningen af de flere honom i Nåder anförtrodde vigtiga embeten och uppdrag, samt den rättrådighet och uplysning, hvarföre han såsom Kongl. Maj:ts Rådgifvare sig utmärkt, och hvarigenom han förvärfvat sig rättmätigt anspråk på Kongl. Maj:ts och Nationens erkänsla.

Derjemte förklarade Kongl. Maj:t sig vilja uppå Financedepartementets underdåniga föredragning besluta om Nådig Proposition till Rikets Ständer angående pension för Herr Friherre ÅKERHIELM; Och skulle i sådant afseende Protocollsutdrag till Financedepartementet afgå.

Herr Friherre ÅKERHIELM afträdde.

2:o.

En af Statsrådet Grefve HÅRD till Kongl. Maj:t ingifven skrift, deruti i underdånighet anföres, att då på grunder, dem Grefven icke ansett sig behöfva närmare utveckla, han förutsåg, att vid den nya organisationen af Statsrådet Kongl. Maj:t icke afsett hans bibehållande vid det Embete, som för få år sedan blifvit honom i Nåder anförtrodt, skulle väl dess underdåniga anhållan om Nådigt entledigande från detta Embete kunna synas öfverflödig; men att han likväl nödgades i underdånighet framställa en sådan anhållan för att med densamma förena en annan, den nemligen, att Kongl. Maj:t måtte täckas i Nåder behjerta

den ställning, hvaruti han, med en talrik famille, skulle komma att efter frånträdande af sin hittills innehafde lön sig befinna. I sådant afseende har Grefve HÅRD omförmält, att, då Grefven för omkring femton år sedan åter inträdde på Embetsmannabanan, hade han ägt en för tarflig utkomst tillräcklig förmögenhet, att hvad som nu deraf återstår icke kunde försäkra honom med famille om ens den tarfligaste bergning, ännu mindre lemna utväg till fullbordande af tvänne söners uppfostran, samt att hans försvagade helsa och minskade krafter icke heller lemnade någon utsigt för honom att kunna på annan väg i någon väsentlig mån bidraga till fyllande af bristen; Af hvilken anledning Grefven i underdånighet begärt, att Kongl. Maj:t måtte täckas genom Nådig proposition till Rikets Ständer öfverlemna hans anhållan att under sin återstående lifstid få tillgodonjuta sin innehafvande Statsrådslön, eller den del deraf, som kunde finnas icke öfverstiga ett billigt anspråk, och derjemte för vinnande af Kongl. Maj:ts Nådiga förord till Rikets Ständers bifall i underdånighet åberopat, utom behofvet, äfven den omständighet, att han före tillträdet af Statsrådsembetet innehade ett annat, dervid han kunnat hoppas att längre hafva blifvit bibehållen och hvars åligganden möjligen icke öfverstigit hans förmåga, ehuru med utöfningen af det sist innehafde det icke lyckats honom att motsvara Kongl. Maj:ts förväntan och förtroende.

Kongl. Maj:t täcktes i Nåder bevilja Grefve HÅRD afsked från dess innehafvande Statsrådsembete, med betygande af Kongl. Maj:ts serdeles Nådiga välbehag öfver Grefvens i de honom i nåder anförtrodde vigtiga Embeten bepröfvade redliga nit och trohet samt de insigter och den rättrådighet, han under utöfningen af sitt Rådgifvarekall ådagalagt och hvarigenom han gjort sig förtjent af Kongl. Maj:ts och Nationens erkänsla; Och ville Kongl. Maj:t uppå underdånig föredragning genom Financedepartementet i Nåder besluta om aflåtande till Rikets Ständer af nådig Proposition i anledning af Grefve HÅRDS anhållan om pension; i hvilket afseende Utdrag af Protocollet skulle till Financedepartementet expedieras.

3:o.

Stats Rådet Friherre VON SCHULZENHEIMS underdåniga ansökning att från det honom i nåder anförtrodde Statsrådsembete undfå afsked, hvilken ansökning den 8 sistlidne Februari varit Kongl. Maj:t föredragen, på sätt det då förde Protocoll utvisar.

Kongl. Maj:t fann godt i Nåder utnämna och förordna Statsrådet Friherre VON SCHULZENHEIM till President i Bergscollegium; i följd hvaraf Friherrens underdåniga ansökning om afsked från Statsrådsembetet komme att förfalla.

Sedan Friherre von Schulzenhielm afträdt, behagade Kongl. Maj:t till Statsråd i nåder utnämna och förordna: Landshöfdingen i Wermlands län m. m. af Wingård samt Cabinettssecreteraren m. m. Ihre.

Derjemte täcktes Kongl. Maj:t i Nåder förordna: Till Chef för Justitiedepartementet Justitie Statsministern m. m. Herr Grefve Posse; Till Chef för Utrikesdepartementet Statsministern för Utrikes Ärenderne m. m. Herr Friherre Stierneld; Till Chef och föredragande Statsråd:

för Landtförsvarsdepartementet Statsrådet m. m. Herr Friherre Cederström;

för Sjöförsvarsdepartementet Statsrådet m. m. Herr Friherre Lagerbielke; samt

för Ecklesiastikdepartementet Statsrådet m. m. Ihre;

Hvarjemte Kongl. Maj:t i Nåder förordnade Statsrådet m. m. af Wingård att, såsom Chef och Föredragande, tills vidare förestå Financedepartementet.

I sammanhang härmed behagade Kongl. Maj:t enligt Statsrådets underdåniga tillstyrkande i Nåder förordna:

1:o) Att Justitie Statsministern skulle öfvertaga den befattning såsom Chef för Kongl. Maj:ts Nedre Justitierevision och Justitierevisions-Expedition, hvilken Justitiecanzlers-Embetet förut tillhört.

2:o) Att, i anseende till den nu Justitiedepartementet updragne befattning med Tryckfribetsärender, Hofcanzlers-Expeditionen komme att med Justitiestats-Expeditionen införlifvas; dock att, enär någon del af Hofcanzlers-Expeditionens göromål jemväl blifvit till Utrikesdepartementet öfverflyttad, Canzlistlönen å Hofcanzlersexpeditionens Stat skall derifrån afföras och på Utrikesdepartementet i stället uptagas.

3:o) Att Krigsexpeditionens Embets- och Tjenstemän skulle på Landt- och Sjöförsvarsdepartementerne, i mån af hvartderas behof af personal, på lämpligt sätt fördelas.

Uppå derom af Departementschefen gjord underdånig hemställan täcktes Kongl. Maj:t i Nåder förordna Statsrådet Ihre att under innevarande Riksdag, intill dess Kongl. Maj:t annorlunda förordnar, utöfva den befattning med Riksdagsärenden, som i 42 § Riksdagsordningen omförmäles.

Slutligen befalte Kongl. Maj:t, jemlikt Statsrådets underdåniga tillstyrkande, att Circulairebref, sådant det finnes Protocollet bilagdt, skulle till vederbörande Embets-myndigheter afgå, angående upphörandet af Hofcanzlers- och Statssecreterare-Embetena och deras befattningars öfvertagande af Cheferne för de Sju Departementerne, med befallning att i Embetesärender, hvilka, efter hvad hittills varit stadgadt, till vederbörande Expe-

ditioner af Kongl. Maj:ts Canzli ingått, vända sig till dessa Departementer, efter den fördelning af ärenderne dem emellan, som genom den derom under denna dag utfärdade allmänna stadga närmare bestämmes.

In fidem.
B. W. Prinzencreutz.

Expedieras
Stockholms Slott den 16 Maj 1840.

CARL JOHAN.

A. Posse. G. A. Stierneld.
G. Cederström. Joh. Lagerbielke.
Ol. Im. Fåhræus.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 14.

Protokoll öfver Civil-Ärender hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 31 Juli 1840.

Närvarande.

Hans Excellence Justitie Statsministern Herr Grefve Posse;
Hans Excellence Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre Stierneld;
Statsråden:
Herr Friherre Cederström;
Herr Friherre Lagerbielke;
Fåhræus;
af Wingård;
Ihre; och
Törnebladh.

Statsrådet Fåhræus anmälte i underdånighet deras Excellencer Justitie Statsministern Herr Grefve Posses samt Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre Stiernelds den 29:de dennes till Civildepartementet ingifna underdåniga ansökningar om Nådigt entledigande från berörde deras innehafvande Embeten; äfvensom att deras Excellencer ytterligare denna dag inlemnat en gemensamt undertecknad skrift af följande innehåll:

»Sedan vi till Eders Maj:ts Civildepartement aflemnat våra underdåniga ansökningar att blifva entledigade från de oss nådigst

anförtrodda befattningar att vara Justitie Statsminister samt Statsminister för Utrikes Ärenderne, anhålla vi underdånigst att inför Eders Maj:t serskildt få redogöra för det skäl, som föranledt oss att vidtaga detta steg.

»Då Eders Maj:t i Nåder täcktes utnämna oss till nämnde befattningar, emottogo vi desamma med den förhoppning att i utöfningen deraf kunna gagna vårt fädernesland, ty vi hyste den fastaste föresats att egna vår tid och vår förmåga odeladt åt statens tjenst, att noggrant följa Grundlagarnes föreskrifter samt att aldrig lemna ur sigte Rikets sanna väl. — Denna föresats hafva vi, oss veterligen, aldrig svikit, men vi hafva dock redan vunnit fullkomlig visshet derom, att vi misstagit oss om vår ställning i det allmänna, då vi påräknade Rikets Ständers förtroende såsom stöd för vår Embetsmannaverksamhet.

»Nyttan och behöfligheten af de anslag Eders Kongl. Maj:t begärt, dels till gevärstillverkningen, dels till vattencommunicationerne, lärer icke någon kunna bestrida; och den lika oväntade som ofördelaktiga utgång voteringarne om dessa anslag, det oaktadt, fått i förstärkta Statsutskottet kan därför icke af oss förklaras annorlunda, än som ett uttryck af Rikets Ständers missbelåtenhet med det sätt, hvarpå vi utöfva våra Embeten. — Vi böra således förutse, att i händelse vi qvarstå såsom medlemmar af Eders Maj:ts Statsråd, Rikets Ständers framtida beslut i Statsregleringsfrågor skola blifva likartade med de redan fattade, hvarigenom omöjlighet för Eders Maj:t att hålla Riksstyrelsen i jemn och oafbruten gång skulle upstå; och det är af sådan anledning och för att icke ådraga oss förebråelsen att hafva varit orsaken till ett sådant för Riket olycksbådande förhållande, som vi anse oss skyldige både Konungen, Nationen och oss sjelfve att icke längre bibehålla de oss Nådigst anförtrodde Embeten, från hvilka vi underdånigst anhålla att blifva entledigade.»

I anledning häraf behagade Kongl. Maj:t i Nåder yttra:

»Eder begäran om entledigande ifrån de platser I innehafven, såsom Justitie Statsminister och Statsminister för Utrikes ärenderne, förvånar mig. Täta ombyten ibland Rådgifvare-personalen sätta äfven den mest inskränkta äregirighet i jäsning. Långt ifrån att gifva Grundlagarne mera stadga, tillskapa de tvertom en böjelse för allmänna frihetens omstörtande.

Af dessa skäl önskar Jag, att I fortfaren med utöfningen af de Embeten, Jag, å Nationens vägnar, anförtrott Eder. Då Jag utnämnde Eder, leddes Jag hvarken af tillfällighetens ingifvelse eller af något slags inflytande. Om män med mera upplysning och skicklighet att bekläda dessa tjenstebefattningar hade framställt sig för min tanka, så skulle Jag företrädesvis hafva valt dem.

Men då Jag beviljar Edra afskedsansökningar, bören I sjelfve erkänna, att Jag måste hafva tillräckligt rådrum för att bestämma sådana val, som på en gång svara emot mina förhoppningar och emot Nationens behof att se Statens högsta Embeten innehafvas af män, hvilkas fosterlandskänsla och kunskaper göra dem värdiga att fylla dem.

Jag upmanar Eder altså, Mine Herrar, i det allmänna bästas namn, att ännu en kort tid fortfara med utöfningen af Edra Embeten, intill dess Jag kunnat nämna Edra efterträdare.»

Deras Excellencer förklarade i underdånighet, det de ansågo deras pligt fordra att efterkomma den af Kongl. Maj:t till dem stälda upmaning att fortfara med utöfningen af deras innehafvande Embeten, intill dess Kongl. Maj:t kunnat deras efterträdare utse, men anhöllo dock i underdånighet, med hänsigt till de af dem förut anförda skäl, att Kongl. Maj:t täcktes, så snart omständigheterne sådant medgåfve, låta för dem Nådiga afsked utfärda.

In fidem
B. W. Prinzencreutz.

Expedieras

Stockholms Slott den 31 Julii 1840.

CARL JOHAN.

A. Posse. G. A. Stierneld.
G. Cederström. Joh. Lagerbielke. Ol. Im. Fåhræus.
Johan af Wingård. Alb. Ihre. C. Törnebladh.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 15.

Protocoll öfver Civil-Ärender hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 5 September 1840.

Närvarande:

Statsråden:
Herr Friherre Cederström;
Herr Friherre Lagerbielke;
Fåhræus;
af Wingård;
Ihre; samt
Törnebladh.

— — — — — — — — — — — — — — —

Vid förnyad föredragning af Hans Excellence Herr Justitie Statsministern Grefve POSSES sedan den 31 sistlidne Julii upskjutna underdåniga ansökning om Nådigt afsked från dess innehafvande Statsministers-Embete

behagade Kongl. Maj:t, enligt Statsrådets underdåniga tillstyrkande, till samma ansökan lemna Dess Nådiga bifall; och täcktes Kongl. Maj:t i Nåder förordna Statsrådet m. m. C. P. TÖRNEBLADH att Justitie Statsministers-Embetet under ledigheten tills vidare förvalta.

Sedan, på sätt Protocollet för den 31 sistlidne Julii utvisar, Hans Excellence Herr Statsministern för Utrikes ärenderna Friherre G. A. STIERNELD i underdånighet anhållit om Nådigt afsked från dess innehafvande Statsministers-Embete, eller att, om sådant, med afseende å de emot honom väckta åtal inför Riksrätt, icke genast kunde beviljas, erhålla tjenstledighet under tiden med afstående af alla till Embetet hörande löneförmåner,

behagade Kongl. Maj:t, då ärendet nu ånyo anmältes, enligt Statsrådets underdåniga tillstyrkande, i Nåder tillåta, att Herr Friherre STIERNELD må, under berörde vilkor, utöfningen af Statsministers-Embetet frånträda; och täcktes Kongl. Maj:t i Nåder förordna Statsrådet m. m. A. IHRE att Statsministers-Embetet för Utrikes ärenderne tills vidare förvalta.

Med framställning af de allt mera uppenbara olägenheter, som Statsrådets, alltsedan dess förändrade organisation fortfarande, ofulltalighet hade till följd, påkallade Föredragande Statsrådet härvid Kongl. Maj:ts Nådiga uppmärksamhet uppå angelägenheten att, då genom de båda Statsministrarnes afgång antalet af Statsrådets Ledamöter nu blifvit än mera inskränkt under det i Grundlagen bestämda, rättelse i detta förhållande med det snaraste måtte beredas. Enligt 8 § Regeringsformen böra Statsrådets samtlige Ledamöter, der de icke laga förfall ega, öfvervara alla mål af synnerlig vigt och omfattning, som i Statsrådet förekomma och Rikets allmänna Styrelse röra. Icke blott med Grundlagens anda vore alltså det anmärkta förhållandet oförenligt, men det bokstafliga innehållet af åberopade § innebure ett ovillkorligt hinder emot företagandet, i Statsrådets nuvarande skick, af vigtigare regerings- och lagstiftningsärenden, och då ett längre fortfarande af detta förhållande skulle blifva af en betänklig inverkan på Riksstyrelsens jemna gång, ansåg Föredragande Statsrådet det vara af yttersta behof påkalladt, att berörda hinder må varda undanröjdt.

Denna, af Statsrådets öfrige Ledamöter jemväl understödda, hemställan behagade Kongl. Maj:t besvara med det Nådiga förklarande, det Kongl. Maj:t vore betänkt på tillsättandet af de lediga Statsministers- och Statsråds-platserna, så snart så-

dant, med iakttagande af den härtill erforderliga grannlaga pröfning, lämpligen må kunna ske.

In fidem
B. W. Prinzencreutz.

Expedieras

Stockholms Slott den 10 September 1840.

CARL JOHAN.

G. B. CEDERSTRÖM. JOH. LAGERBIELKE. OL. IM. FÅHRÆUS
JOHAN AF WINGÅRD. ALB. IHRE. C. TÖRNEBLADH.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 16.

Protokoll öfver Civil-Ärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet å Stockholms Slott den 14 Januari 1841.

Närvarande:

Statsråden: Herr Friherre LAGERBIELKE,
FÅHRÆUS,
AF WINGÅRD,
IHRE,
TÖRNEBLADH,
GRUBBE och
Grefve MÖRNER.

Kongl. Maj:t behagade i nåder utnämna och förordna Statsrådet, t. f. Chefen för Justitiædepartementet, CARL PETER TÖRNEBLADH, att vara Justitiæ Statsminister; samt Justitiærådet, Friherre OTTO WILHELM STAËL VON HOLSTEIN, att vara Stats-Råd.

Sedan Friherre STAËL VON HOLSTEIN fått företräde samt, jemte den utnämnde Justitiæ Statsministern, aflagt den vanliga eden,

förklarade Kongl. Maj:t, att det vore med särdeles tillfredsställelse, som Kongl. Maj:t till ifrågavarande vigtiga Embeten utnämnt män, hvilka genom deras grundliga insigter och lagkunskap, ådagalagde i utöfningen af de flere maktpåliggande

Embetsbefattningar dem varit anförtrodde, gjort sig af detta Kongl. Maj:ts höga förtroende välförtjente.

In fidem

N. M. Schönmeyer.

Expedieras

Stockholms Slott den 14 Januarii 1841.

CARL JOHAN.

JOH. LAGERBIELKE. OL. IM. FÅHRÆUS. JOHAN AF WINGÅRD.
ALB. IHRE. C. TÖRNEBLADH. S. GRUBBE.
A. O. MÖRNER.

(Orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 17.

Protokoll öfver Finance-ärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet å Stockholms Slott den 22 Junii 1841.

Närvarande:

H. E. Herr Justitiæ Statsministern TÖRNEBLADH;
Statsråden:
Herr Friherre LAGERBIELKE,
FÅHRÆUS,
AF WINGÅRD,
IHRE,
GRUBBE,
Grefve MÖRNER
och Friherre STAËL VON HOLSTEIN.

Efter föregången justering af det inför Hans Maj:t Konungen i Statsrådet den 8 uti innevarande månad öfver Finance ärenden hållna protocollet anmälde Tillförordnade Departementschefen Statsrådet AF WINGÅRD i underdånighet nedannämda mål — —
— — — — — — — — — — — — — —

33:o.

Rikets Ständers under den 18 nästlidne Februarii i underdånighet aflåtna skrifvelse, innefattande anmälan att, sedan Kongl. Maj:t, som funnit f. d. Statssecreterarne för Krigs- och Ecclesiastikärendena C. G. GRIP och A. VON HARTMANSDORFF, hvilkas befattningar genom Statsrådets förändrade organisation upphört, vara berättigade att, intilldess de till andra Embeten med motsvarande eller högre löner på Stat kunde varda i Nåder utnämnde, bibehållas vid innehafvande löneförmåner af 4000 R:dr med derunder beräknade 260 Tunnor Spanmål för hvardera,

täckts i Nådig skrifvelse den 19 Maj sistförflutet år Rikets Ständer härom underrätta, på det att vid Allmänna Indragningsstatens reglerande erforderligt anslag för ifrågavarande lönersättningar måtte derå varda uppfördt, Rikets Ständer tagit berörda Nådiga skrifvelse i behörigt öfvervägande, men icke funnit skäl å Allmänna Indragningsstaten bevilja uppförande af förenämnda lönersättningar.

I sammanhang med denna Rikets Ständers anmälan, hvaraf, såsom Protokollet för den 20 sistlidne April utvisar, Kongl. Maj:t redan erhållit kännedom, förekom nu ånyo Statscontoirets under den 2 i samma månad gjorda och i Statsrådsprotokollet för den 20 April intagna underdåniga hemställan, af hvad medel den förre Statssecreterarne GRIP och VON HARTMANSDORFF nådigst tillerkända löneersättning hädanefter skall utgå.

Ehuru Rikets Ständer förklarat sig icke hafva funnit skäl, att å *Allmänna Indragningsstaten* uppföra beloppet af de löneförmåner, förre Statssecreterarne C. G. GRIP och AUG. VON HARTMANSDORFF, på grund af nådiga fullmakter och i följd af Kongl. Maj:ts den 19 Maj 1840 meddelta föreskrift, intill samma års utgång å Riksstatens Andra Hufvudtitel uppburit, ansåg likväl Statsrådet för sin del bemälde Statssecreterare böra orubbad tillgodonjuta deras af Kongl. Maj:t erkända och dem tillförsäkrade rätt att, intilldess de varda till andra Embeten med motsvarande eller högre löner på Rikets Stat i nåder utnämnde, hållas skadeslöse för de löneförmåner, som tillhört de af GRIP och HARTMANSDORFF innehafda, nu mera indragna, Statssecreterare-Embeten, helst dessa embeten upphört i följd af den utaf Kongl. Maj:t och Rikets Ständer i grundlagsenlig ordning beslutade förändring af Statsrådets organisation och endast af sådan orsak måst af innehafvarne lemnas.

Då emellertid, sådant oaktadt, förbemälde Statssecreterares löner blifvit af Rikets sistförsamlade Ständer uteslutne utur den Riksstat, som ifrån och med innevarande års början och intill nästa Riksdag skall gälla till efterrättelse, och Rikets Ständer icke tagit i öfvervägande eller meddelat beslut, af hvilka Statsmedel ofta nämnde löneersättningar böra från och med detta år utgå, fann Statsrådet vid sådana omständigheter och i följd af Statscontorets häraf föranledda förfrågan sig föranlåtet i underdånighet tillstyrka, det Kongl. Maj:t måtte för det närvarande i Nåder anbefalla Statscontoiret att tills vidare af under händer hafvande medel till förre Statssecreterarne GRIP och VON HARTMANSDORFF qvartaliter anordna och utbetala ett årligt belopp, svarande emot den Statssecreterarelön med derunder inberäknad

spanmål, som hvardera å Riksstaten intill slutet af år 1840 åtnjutit.

Statsrådet Friherre STAËL VON HOLSTEIN yttrade för sin del att, enär Kongl. Maj:t under den 19 Maj 1840 förklarat Statssecreterarne GRIP och VON HARTMANSDORFF berättigade att, intill dess de varda till andra embeten med motsvarande eller högre löner på Rikets Stat i Nåder utnämnde, hållas skadelöse för sina, på grund af nådiga fullmagter, förut uppburna löneförmåner, Friherre STAËL VON HOLSTEIN alltså med anledning af Statscontorets underdåniga förfrågan ansåg sig böra i underdånighet tillstyrka, att, i följd af Kongl. Maj:ts förberörda Nådiga föreskrift och i öfverensstämmelse dermed, Statscontoret måtte undfå nådig befallning att tills vidare af under händer varande medel ifrågaställda löneersättningsbelopp utbetala.

Kongl. Maj:t förklarade sig desto heldre i nåder gilla hvad Statsrådet sålunda underdånigst yttrat och tillstyrkt, som Rikets Ständer icke blott vid flere föregående Riksdagar lemnat löneersättningar åt Embets- och Tjenstemän, hvilka befunnit sig i lika förhållande med innehafvarne af de numera upphörda Statssecreterare-Embetena, utan äfven vid nyss afslutade Riksmöte, genom underdåniga skrifvelser af den 18 December nästlidet år och den 15:de sistförflutne April, yttrat, att både rättvisa och billighet påkallade, att full löneersättning gåfves, på sätt Rikets Ständer jemväl anslagit ej mindre åt Embets- och Tjenstemännen vid Nummer-Lotteriinrättningen, än åt Ledamöterne af Rikets Allmänna Ärendens Beredning, ehuru personalerna vid dessa indragne verk icke varit, såsom Statssecreterarne GRIP och VON HARTMANSDORFF, med fullmakter försedda och icke eller Grundlagen åt förstnämnda Inrättnings tillvaro gifvit samma stöd, som åt Statssecreterare-Embetenas.

Slutligen ville Kongl. Maj:t i nåder anbefalla Statscontoiret att af extra utgiftsmedlen till Tillförordnade Chefen för Financedepartementet, Statsrådet AF WINGÅRD, utbetala en summa stor Ett Tusen Fyra Hundra Riksdaler, för att, emot framdeles afgifvande redovisning inför Kongl. Maj:t, af bemälde Statsråd användas för trenne af Kongl. Maj:t kända behof.

In fidem Protocolli
Nils af Zellén.

Expedieras
Stockholms Slott den 30 Junii 1841.
CARL JOHAN.

C. TÖRNEBLADH. JOH. LAGERBIELKE. OL. IM. FÅHRÆUS.
JOHAN AF WINGÅRD. ALB. IHRE. S. GRUBBE.
O. W. STAËL V. HOLSTEIN.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

N:r 18.

Protokoll öfver Justitiædepartements-ärender hållet på Stockholms Slott Onsdagen den 22 December 1841 inför Hans Maj:t Konungen uti Statsrådet

i närvaro af:
Hans Excellens Herr Justitiæ Statsministern TÖRNEBLADH,
Statsråden: Hr Friherre LAGERBIELKE,
FÅHRÆUS,
AF WINGÅRD,
IHRE,
GRUBBE,
Grefve MÖRNER,
Friherre STAËL VON HOLSTEIN;
Justitieråden: STRÅLE,
NYBLÆUS.

Sedan det öfver Justitiedepartementets Ärender uti Statsrådet den 14 i denna månad hållna protokoll blifvit justeradt anmälte Hans Excellens Herr Justitie Statsministern i underdånighet:

— — — — — — — — — — — — — —

36:o.

Götha Hofrätts underd. Skrifvelse af den 27 sistlidne Oktober med förslag till återbesättande af den genom Häradshöfdingen, Lagmannen F. T. ENEROTHS död ledigblifna Häradshöfdingebeställning uti Tössbo och Wedbo Häraders Domsaga på Dalsland; på hvilket förslag af Hofrätten blifvit upförde: i 1:sta rummet GUSTAF HÖCKERT, Ordinarie Notarie vid Civilexpeditionen i Götha Hofrätt, Häradshöfdinge; i det andra JOHAN GRÖNVALL, Fiskal derstädes, Häradshöfdinge; och i 3:dje rummet SAMUEL SAGER, Ordinarie Notarie vid Civilexpeditionen i samma Hofrätt, Häradshöfdinge; hvarjemte såsom Sökande till denna Häradshöfdingebeställning sig anmält, dels hos Hofrätten, för erhållande af rum å förslaget: C. F. STOLPE, Magistratssecreterare i Gefle; S. A. REENSTIERNA, Auditör vid Piониercorpsen, Häradshöfdinge; M. ÖDMAN, Borgmästare i Åmål; J. H. BONNECREUTZ, Häradshöfdinge; J. M. BERGIUS, Borgmästare i Wenersborg; C. L. MOLIN, Kanslist i Justitiækanslersexpeditionen, Häradshöfdinge; N. G. SOMMELIUS, Auditör vid Elfsborgs Regemente, Häradshöfdinge; C. T. AGRELL, E. O. Notarie vid Civilexpeditionen i Götha Hofrätt, Häradshöfdinge; A. J. PIHLGREN, vice Notarie i Svea Hofrätt, vice Häradshöfdinge; A. HWASSER, Häradshöfdinge; C. W. OLBERS, Borgmästare i Marstrand; C. W. BOHRMAN, Borgmästare i Sigtuna; J. E. SVALANDER, Fiskal i Götha Hofrätt, Häradshöfdinge, samt K. A. J. GYLLENKROK, vice Aktuarie och Amanuens i Götha Hofrätt,

Häradshöfdinge; dels ock omedelbart hos Kongl. Maj:t JOH. JACOBI, Borgmästare i Södertelje; A. VON FEILITZEN, Häradshöfdinge; samt FREDRIK HJORT, Häradshöfdinge; hvilka alla sökande jemväl ingifvit tjensteförteckningar, hvaraf ett till jemförelse dem emellan upgjordt sammandrag finnes detta Protokoll bifogadt.

Hans Excellens Herr Justitiæ Statsministern och Statsrådets öfrige Ledamöter tillstyrkte i und:ht, att Auditören vid Pioniercorpsen å Carlsborgs fästning Häradshöfdingen S. A. REENSTIERNA, hvilken bland Sökanderne ägde de största förtjensterne, måtte i Nåder varda utnämnd och befordrad till det ifrågavarande Häradshöfdingeembetet.

Kongl. Maj:t behagade i Nåder utnämna och förordna Borgmästaren i Södertelje JOHAN JACOBI att efter Häradshöfdingen, Lagmannen F. T. ENEROTH vara Häradshöfdinge uti Tössbo och Wedbo Häraders Domsaga i Dalsland, med tillgodonjutande af detta Embete åtföljande löneförmoner, intill dess desamma, i anledning af väckt fråga om förändrad lönereglering för Domare och ny indelning af Domsagorna, kunna blifva annorlunda bestämda.

Statsrådet Friherre STAËL VON HOLSTEIN yttrade härefter:

»I likhet med hvad Statsrådet tillförene vid annat tillfälle yttrat, utan att sådant likväl då blifvit taget till Protokollet, trodde Statsrådet, att vid tillsättning af Embetsmän förnämligast borde afses skicklighet, men företräde i lefnads- och tjensteår bestämma valet emellan Sökande med lika skicklighet. När denna grundsats följdes, befrämjades det allmännas fördel och utöfvades rättvisa emot den enskildte. Genom afvikelse derifrån åsidosattes båda delarne.

Borgmästaren JACOBI vore så väl till lefnads- och tjensteår, som i skicklighet och erfarenhet i Domarevärf vida underlägsen flere bland Sökanderne till den nu ifrågavarande Domaresysslan. De förtjenster, som gjort honom berättigad att framför sina medsökande komma i Nådig åtanke till sysslan, måste således vara förvärfvade utom Domarens verkningskrets. Statsrådet veterligen hade JACOBI icke utom densamma haft någon befattning eller offentligt värf, der han kunnat ådagalägga utmärkta egenskaper, så framt sådant icke ansåges hafva skett under utöfningen af hans Riksdagsmannakall under sistförflutna Riksdag. I detta fall kunde likväl vara tvifvelaktigt, huruvida belöningen vore ändamålsenlig. Möjligtvis kunde Städernas innevånare låta den misstankan vinna insteg att, derest till Representanter valdes Magistratspersoner, desse vid utöfningen af Riksdagsmannakallet egentligen betraktade detsamma såsom medel att erhålla befordran till indrägtiga Domaresysslor och under sådan beräkning mera afsåge sin egen än det allmännas fördel. Sannolika följden

af en sådan misstanke blefve, att få och slutligen kanske icke någon Magistratsperson, som grundlagsenligt kunde uteslutas, finge plats i Borgareståndet, der de uplysningar och råd, som af duglige och redbare Magistratspersoner kunde meddelas, likväl voro både nyttiga och nödiga. För dem bland sökanderne, hvilka, i alla andra hänseenden öfverlägsne, icke kunnat med JACOBI få täfla i ådagaläggandet af Riksdagsmannaegenskaper, måste det blifva smärtsamt och påkostande att se sig tillbakasatte, utan att kunna inse och upfatta giltigt skäl dertill. På dem, som efter trägna mödor och bepröfvad skicklighet stodo vid det mål, att de ägde billigt anspråk på befordran; på dem, som, ännu icke så långt komne, dock nitfullt sträfvade till samma mål, och på den stora allmänheten, som med rätta fäste synnerlig vigt vid sättet för Domare-platsernas beklädande, måste också sådant göra ett ofördelaktigt intryck, hvars följder blefvo, hvar efter annan, håglöshet hos dem, som beträdt eller beträdde tjenstemannabanan, brist på dugliga ämnen till Embetsmän, lam och kraftlös embetsförvaltning samt missbelåtenhet hos Nationen.

På alla dessa skäl och då bland Sökanderne icke allenast Auditören REENSTIERNA, som Statsrådet Friherre STAËL VON HOLSTEIN lika med Statsrådets öfrige Ledamöter i und.:ht föreslagit, utan äfven flere andra, och bland dem förnämligast Häradshöfdingarne GRÖNVALL och HJORT, i Domareväfr ägde förtjenster framför Borgmästaren JACOBI, finge Statsrådet och Friherren med den skyldighet och den rättighet 9 och 33 §§ Regeringsformen bestämma härmed i underdånighet reservera sig emot JACOBI'S nu skedda utnämning.

Kongl. Maj:t behagade i anledning deraf i Nåder anmärka, att hvad Statsrådet Friherre STAËL VON HOLSTEIN anfört »sig hafva vid annat tillfälle yttrat, utan att sådant likväl blifvit tagit till protokollet», vore något som aldrig inför Kongl. Maj:t i Statsrådet egt rum, hvilket utan tvifvel vore den enda orsaken, hvarför det hvarken hade bort eller kunnat till Protokollet tagas.

Kongl. Maj:t, som fann, att Friherre STAËL VON HOLSTEIN till stöd för sin afgifna reservation emot Borgmästaren JACOBI'S ifrågavarande utnämning till Häradshöfding i Tössbo och Wedbo Häraders domsaga åberopat 9 och 33 §§ Regeringsformen, hade önskat, att Friherre STAËL VON HOLSTEIN äfven erinrat sig hvad Konungen tillhörer enligt 4 § af samma Grundlag. I denna § är nemligen bestämdt, att Konungen äger allena styra riket på sätt Regeringsformen föreskrifver; hvarvid Konungen dock i de fall, som i Regeringsformen stadgas, bör inhemta underrättelse och råd af ett Statsråd, hvartill Konungen kallar och utnämner kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade Svenske Frälse eller Ofrälse män.

Med förtroende till Friherre Staël von Holsteins kunskaper, till dess i domareväirf ådagalagde skarpsinnighet och omdömesförmåga, hade Kongl. Maj:t, efter att först hafva utnämnt Friherre Staël von Holstein till Ledamot i Kongl. Maj:ts Högsta Domstol, kallat Friherren till Ledamot i Statsrådet.

Hvad Friherre Staël von Holstein i sin reservation framställt rörande den person, på hvilken Kongl. Maj:ts val vid berörde Häradshöfdingeembetes tillsättande fallit, gjorde nödigt, att i Friherrens minne återkalla innehållet af Borgmästaren Jacobi's tjensteförteckning. Enligt densamma är Jacobi 43 år gammal och har redan år 1824 inträdt i statens tjenst, hvarefter han oafbrutet varit i utöfning af juridiska tjenstebefattningar, har ifrån år 1827 till och med 1838 erhållit 24 särskilda förordnanden, dels att vara ordförande i åtskilliga Rådhusrätter, dels att förrätta Härads- och Lagmansting, blifvit Rådman och Kämnerspræses i Örebro år 1829 och varit Borgmästare i Södertelge sedan år 1830.

Här förekom jemväl: att Jacobi, genom frivilligt val af Södertelje Stads innevånare, är vorden utsedd till en af de Tre, som skulle upföras på förslag till det lediga Borgmästare-embetet i nämnde stad; att han dervid erhållit företrädet, samt att Jacobi, i följd af det sätt, hvarpå han fullgjort sina tjensteåligganden, äfven blifvit framför andra medtäflande af samma stads innevånare vald till deras Ombud i Borgareståndet vid den Riksdag, som började år 1840.

Det förtroende, Södertelje Stads innevånare på detta sätt fortfarande visat Borgmästaren Jacobi, hade varit ett af de skäl, som föranledt Kongl. Maj:t att utnämna Jacobi till ofvanberörde Häradshöfdingeembete; och Statsrådet Friherre Staël von Holsteins yttrade åsigt kunde således icke till någon del förändra Kongl. Maj:ts i detta afseende redan fattade Beslut.

In fidem
Sv. P. Ekstrand.

Expedieras

Stockholms Slott den 11 Januarii 1842.

CARL JOHAN.

C. Törnebladh. Joh. Lagerbielke. Ol. Im. Fåhræus.
Joh. af Wingård. Alb. Ihre. S. Grubbe.
A. O. Mörner. O. W. Stael v. Holstein.

(Ur orig. i K. Riksarkivet.)

C.

Hemliga utskottets protokoll 1840—41.

N:r 1.

Stockholms Slott den 17 Augusti 1840.

Protocoll hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Hemliga Utskottet.

Sedan Kongl. Maj:t genom Nådig skrifvelse, i kraft af 54 § i Regeringsformen och 28 § i Riksdagsordningen, af Rikets Ständer äskat ett Hemligt Utskott och Ledamöter dertill blifvit utsedde, hade Kongl. Maj:t genom vanligt anslag låtit kalla dem att denna dag kl. 6 eftermiddagen i Hans Maj:ts Audiencerum sig infinna.

Uppå underdånig anmälan att Utskottet vore församladt, behagade Kongl. Maj:t, jemte Hans Kongl. Höghet Kronprinsen, beledsagade af undertecknad Statsråd, sig dit begifva, då till Kongl. Maj:t i underdånighet öfverlemnades Rikets Ständers underdåniga skrifvelse af den 12 innevarande månad, med uppgift å till Ledamöter i detta Hemliga Utskott utsedde nemligen:

af Ridderskapet och Adeln

f. d. Ryttmästaren grefve Claes Fredric Horn; f. d. Ryttmästaren Friherre Vilhelm Fredric Tersmeden; samt Majoren vid Vesterbottens Kongl. Fältjägareregemente, Riddaren af Kongl. Svärdsorden Georg Gabriel Emil von Troil;

af Presteståndet

Biskopen och Ledamoten af Kongl. Nordstjerneorden Doctor Christopher Isac Heurlin; Prosten Eric Samuel Ödmann, och Contractsprosten Carl Eric Hallström;

af Borgareståndet

Grosshandlaren Frans Schartau; Grosshandlaren Carl Fredric Wærn, och Brukspatronen Thore Petré; samt

af Bondeståndet

Riksdagsfullmägtigen Johan Jacob Rutberg från Norrbottens Län; Riksdagsfullmägtigen och Fullmägtigen i Rikets Ständers Riksgäldscontoir Hans Jansson från Elfsborgs Län; samt Riksdagsfullmägtigen f. d. Fullmägtigen i Riksgälds Contoriet Nils Pehrsson från Södermanlands Län.

Jemte samtelige desse Utskottets Ledamöter voro äfven närvarande:

Landtmarskalken, Landshöfdingen och Riddaren af Kongl. Svärdsorden, Friherre Carl Otto Palmstierna;

Erkebiskopen, En af de Aderton i Svenska Akademien, Commendeuren af Kongl. Nordstjerneorden Doctor Carl Fredric af Wingård;

Vice Talmannen för Borgareståndet, Landssecreteraren och Riddaren af Kongl. Vasaorden Carl Christian Halling; samt

Talmannen för Bondeståndet Anders Ericsson.

De framträdde samteligen och aflade den i 40 § Riksdagsordningen föreskrifna tysthetsed, som, af dem underskrifven, vid detta Protocoll finnes bilagd och hvilken dem af undertecknad Statsråd förestafvades.

Härefter inkallades Canzlirådet, Riddaren af Kongl. Nordstjerneorden Nils Joachim af Wetterstedt, Expeditionssecreteraren, Riddaren af Kongl. Nordstjerneorden Martin Fredric Åberg samt Andre Secreteraren i Kongl. Cabinettet, Kammarjunkaren Nils Wilhelm af Wetterstedt, och sedan undertecknad Statsråd företett Kongl. Maj:ts Nådiga förordnanden af den 4 dennes för den förstnämde att under innevarande lagtima Riksdag vara Secreterare i Hemliga Utskottet, för att derstädes föra Protocoll vid de tillfällen, då Kongl. Maj:t sjelf uti Utskottet icke är närvarande, samt för de sednare att vara Canzlister i samma Utskott, aflade de den vid detta Protocoll bifogade Ed, som äfven af undertecknad Statsråd dem förestafvades.

Kongl. Maj:t täcktes härefter öppna sammankomsten med ett tal (på Fransyska, som sedermera af Hans Kongl. Höghet Kronprinsen upplästes i Svensk öfversättning) af följande lydelse:

»Gode Herrar och Svenske Män!

Då jag i grundlagsenlig form sammankallade Rikets Ständer med den tillfredsställelsen att kunna förelägga dem en berättelse om Statsverkets tillstånd, som visar att Rikets Financiella ställning är fördelaktigare än den tillförene varit, föreställde jag mig icke att de politiska förhållanderna i Europa skulle föranleda mig till begagnande af 54 § Regeringsformen att äska bildandet af ett Hemligt Utskott. Då denna nödvändighet likväl inträffat, bjuder Min Konungsliga pligt Mig att uppfylla densamma.

Monarchers första skyldigheter äro att åt nationerna bereda fred och oberoende, förmåner så nära förenade med nationaläran och det inre välståndet. Inga uppoffringar böra anses för stora, inga mödor för tunga att ernå dem, ty de utgöra samhällsbyggnadens grundvalar.

Oaktadt den Europeiska brytning, som hotade nationers tillvaro och statsskick, har jag haft lyckan att se Sverige återlyftadt till det politiska anseende, det i följd af stora motgångar hade förlorat.

Ett lika svårt åliggande, det att stadga Rikets financiella ställning, kräfde äfven Min omsorg; ty efter segren fordra folken en materiel välmåga, och krigaren, som genom sina tjenster beredt den, önskar också att njuta af dess frukter.

Jag har lyckats att ordna Sveriges penningeverk medelst dödandet af den utländska skulden, hvarigenom landet försattes i den ställning att ej behöfva åsamka sig ny gäld, så vida ej stora olyckor hemsöka oss, såsom hungersnöd, opåkallade krig eller plötsliga fiendteliga infall; — att, i förening med Rikets Ständer, anskaffa nya tillgångar för att öka allmänna krediten, och sluteligen att genom en fortfarande nedsättning af utskylderna ingifva förtroende hos utländningen och trygghet inom landet. I ären i tillfälle att jemnföra hvad Banken nu äger i klingande mynt och hvad han ägde år 1811, samt dess behållna vinst då, emot hvad den nu uppgår till. Vid granskningen af de mig derom lemnade uppgifter finner jag, att bankens inkomster år 1811 ej öfverstego 248,000, då de nu belöpa sig till 700,000 Riksdaler. Då utgjorde bankens capital i silfver 4,497,000 Riksdaler, nu 6,605,000. Bankens år 1811 utelöpande sedelstock har blifvit minskad med omkring 6,000,000 Riksdaler, hvilka böra ersättas för att fylla det dåvarande rörelsecapitalet. Tillökningen af en tredjedel i Rikets folkmängd kräfver detta. Dessa millioner böra användas till befrämjande af national-försvaret, åkerbruket, allmänna undervisningen, handlen, slöjdfliten, sjöfarten och andra nödvändiga och nyttiga företag.

Statsverkets och Riksgäldscontoriets ställning vid ofvannämde tidpunkt, jemnförd med den närvarande, måste äfven fästa uppmärksamheten. I kännen de på ziffror grundade förslag vederbörande derom afgifvit. Jag skall antyda sättet att nyttigt och grundlagsenligt använda våra öfverskott: att under loppet af 20 år småningom med en tredjedel förminska grundskatten, hvilken uppkommit för mer än två secler sedan; och att dessutom, under samma tids förlopp, med lätthet öka bankens behållna vinst från 700,000 till minst 1,500,000 Riksdaler. En hvar måste medgifva, att den verkelige statsmannen är den, som ej allenast tillskapar de felande tillgångarne, utan ock med klok beräkning använder dem han beredt.

Oaktadt så lyckliga förhållanden och en så lofvande framtid finner Jag att man vill påskynda nationens fortgång på ändringarnes bana, i afsigt, Jag vill hoppas det, att gifva mera fullkomlighet åt hennes politiska och lagstiftnings-system. I veten, huru mycket Jag sjelf nitälskar för dessa önskningar. Min framskridna ålder lemnar mig föga tid qvar att vara Eder nyttig, och det är för mig en ny anledning att bereda utvecklingen af dessa lysande framgångar.

Detta blifver likväl ej lätt, om man icke vill med mig samverka dertill, ty gammal häfd och enskilt interesse uppresa sig fortfarande deremot och lägga mångfaldiga hinder i vägen. Det fordras ihärdighet, men tillika måtta, för att uppnå det mål, dit Jag så gerna ville föra Eder, utan att rubba någons privilegier, ty dessa tillhöra de fyra Riks-Stånden, och det beror af hvarje bland dem att föreslå mig, hvad de vilja afstå, och af Min Konungsliga pligt att gilla det, som befinnes ledande till allmänt väl.

Sedan grundvalen sålunda blifvit lagd, bör verkställigheten ske planmässigt och sorgfälligt följa den utstakade banan. Detta system är enighet, allmän endrägt, frånvaro af all afund, som skakar nationerna, tanken på det goda man gemensamt vill verka, öfvertygelsen om den obetydeliga vigt Sverige för 30 år sedan hade i Europas politiska vågskål, och i jemnförelse dermed den vi nu äge, sedan vi både till hjertan och tänkesätt äro förenade med Brödrariket och tillsammans bilda den Scandinaviska halfön.

Det är med nationer som med familjer. Deras inbördes tvister böra, så mycket möjligt är, undandöljas för främmande blickar. Troget följande denna grundsats, Jag kunde tillägga denna häfd, hvarifrån man ej kan afvika, utan att blottställa sig för vådliga faror, har Jag ansett mig böra låta Eder få kännedom af åtskilliga diplomatiska handlingar, meddelade åt 1823 års Hemliga Utskott och åt de efterföljande. Vid deras genomläsande skolen I öfvertyga Eder om de faror landet varit

utsatt för, de svårigheter Regeringen haft att öfvervinna, de hinder hon måst besegra för att komma till den lyckliga ståndpunkt, hvarpå Sverige nu befinner sig, så väl i sina inre som yttre förhållanden.

Sedan den 13 Mars 1809 hade Sverige att rättfärdiga en statshvälfning. Som detta ej kunde ske annorlunda än genom folkets lycka, så var bemödandet att bereda den enda utvägen att vidtaga. Härvid var dock valet brydsamt, och för att fatta ett beslut måste man öfverväga folkets rättigheter och behof, ögonblickets kraf och de omständigheter, hvilka förändrat Svenska nationens förhållande till det öfriga Europa. Följderna öfverstego alla förhoppningar. Vapnens framgång är öppet ådagalagd och kan af ingen bestridas. Nationerna hafva återvunnit sina rättigheter. Svenskar och Norrmän hafva äfven sina, hvilka det tillkommer mig att upprätthålla.

De förnämsta Europeiska Magters politik och interessen hafva tagit en ny vändning efter Riksmötets början. I kännen det system, som Regeringen har följt hittils. De handlingar, hvilka komma Eder att meddelas, skola öfvertyga Eder derom, att det var det enda som kunde och borde vidtagas för att freda Sverige för den olyckan och, hvad värre är, den förnedringen, att blifva ett af de mägtiga Europeiska Rikens lydprovins. Rikets Ständer erkände höjden af den fara, som sväfvade öfver fäderneslandet, och genom en adress af den 13 Mars 1815, framförde de sina tacksamhetskänslor till Högst salige Konungen och till Mig för det beslut vi hade fattat. Jag har sedermera blifvit hälsad af dem med den lika tillfredsställande som ärofulla benämningen af landets Fader.

Nu mera äro de fullbordade dessa storverk, dessa förvånande framgångar, dem det skarpsyntaste öga ej vågade genomtränga. Försynen har täckts hittintills upplysa oss, och ännu hafva vi yttre oberoende och inre frihet under lagarnes skydd.

Men dessa lagar kringgås ofta; någon gång kränkas de äfven. Man söker att undandraga Regeringens vårdande magt en skyddande handling, som tillkommer den uteslutande. Jag bör således nu, då Europa, oaktadt dess böjelse för lugn, visar nya tecken af osämja, önska att känna Edra åsigter om fortfarandet af den Neutralitet, Jag fastställt för Sverige och Norrige, i vissa händelser, dem Jag anropar den Allsmägtige att afvärja, men hvilka likväl kunna inträffa. Neutraliteten är nödvändig för den Nordiska halföns båda riken. Hon ensamt kan gifva oss denna opartiskhet, som rättvisan kräfver och som religionen inplantar hos hvarje menniskovän.

Med ett ord, Mine Herrar, här är nu fråga om fortfarande fred samt orubbelig neutralitet, eller om krig och dess hotande

vådor, dess förstörande plågoris och alla derifrån oskiljaktiga följder, hvaraf under loppet af 30 år så bedröfliga exempel företett sig i andra länder.

Om vi välja neutraliteten, så böra vi försätta oss i den ställning, att vi kunna fordra och bibehålla den. Besluta vi oss för krig, så måste vi föra det öppet och ej blottställa oss för de motgångar, som kunde härröra från bristen af en krigsvand militair förvaltning.

Hvarje stats styrka, huru mägtig den än må vara, beror på dess inre endrägt. Jag upprepar det ännu en gång, detta gäller äfven om den mägtigaste. Med desto mera skäl är denna enighet så högst nödvändig för Sverige och Norrige, att hon är första villkoret för deras politiska tillvaro, deras lugn, deras inre välfärd och deras yttre förhållanden till Europa och den öfriga verlden.

Jag förnyar Eder, Gode Herrar och Svenske Män, försäkran om Min Konungsliga Nåd och bevågenhet.»

Sedan de i Kongl. Maj:ts ofvanstående Nådiga Tal omnämde Handlingar blifvit öfverlemnade till Grefve C. F. Horn, såsom Utskottets Ordförande under Kongl. Maj:ts frånvaro derstädes, täcktes Hans Kongl. Maj:t, jemte Hans Kongl. Höghet Kronprinsen, begifva sig till sina rum. Ut supra.

In fidem
Ol. Im. Fåhræus.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 2.

Protocoll hållet i Riksens Högloft. Ständers Hemliga Utskott d. 20 Augusti 1840.

Närvarande:

Af Högloft. Ridderskapet och Adeln:

Ryttmästaren Herr Grefve C. F. Horn;
Majoren och Riddaren af Kongl. Svärdsorden Herr G. G. E. von Troil.

Af Högvördige Presteståndet:

Herr Contraktsprosten C. E. Hallström.

Af Vällofl. Borgareståndet:

Herr Grosshandlaren FR. SCHARTAU;
Herr Brukspatronen TH. PETRÉ.

Af Hedervärda Bondeståndet:

JOHAN JACOB RUTBERG från Norrbottens Län;
HANS JANSSON från Elfsborgs Län och
NILS PEHRSSON från Södermanlands Län.
Herr Landtmarskalken samt Talemännen för Borgare- och Bondestånden voro äfven närvarande.

S. D. 1:o. Sedan efter skedd kallelse Utskottet sig å Kongl. Slottet församlat kl. 9 f. m., anmältes att följande Herrar Ledamöter af Hemliga Utskottet vore med permission från Staden afreste, nemligen: Ryttmästaren Herr Friherre W. FR. TERSMEDEN, Biskopen Herr Doktor I. HEURLIN, Prosten och Kyrkoherden i Vendel Herr Magister ER. S. ÖDMANN, samt Grosshandlaren Herr C. F. WÆRN.

2:o. Talemannen för Välloff. Borgareståndet, Borgmästaren i Stockholm Herr G. HOLM, hvilken icke varit närvarande vid första sammanträdet i H. M:t Konungens höga öfvervaro, d. 17 dennes, men nu i Utskottet sig infann, aflade den vanliga Eden, som honom af undertecknad Secreterare förestafvades.

3:o. Antog Utskottet till Dess Vaktmästare, att vid sammankomsterne med uppassning tillhandagå, Canzliposten H. APELBLAD.

4:o. Anmältes af underteknad Sekreterare, det Kongl. Maj:t i Nåder befallt, att en specificerad Förteckning skulle upprättas, och af Utskottets Sekreterare undertecknas, å de Handlingar och Dokumenter hvilka, inlagde i trenne serskilda konvoluter, på första sammankomst-dagen till Hemliga Utskottet blifvit öfverlemnade, ifrån och med år 1818 till och med innevarande år, och af hvilka de äldre dokumenterne varit, under de föregående Riksdagarne, Hemliga Utskotten meddelade. För uppsättandet af en sådan lista, som till H. M:t Konungen skulle öfverlemnas, uppbrötos af Herr Ordföranden de 3:ne konvoluterne, och öfverlemnades de deri befintliga handlingarne i Underteknads vård.[1]

---

[1] Vid protokollet finnes följande »*Förteckning på de handlingar, som den 17 augusti 1840 till Hemliga Utskottet blifvit öfverlemnade.*

1. Öfversättning af ett till Kongl. Maj:t af H. E. Herr Statsministern för Utrikes Ärenderne afgifvet underdånigt Memorial, dateradt Stockholm den 16 Augusti 1840.

Bilagor dertill:

a) Uppgift på de Diplomatiska Utgifter, som för närvarande af Kongl. Statscontoiret bestridas.

5:o. Började läsningen med de vid detta protokoll fogade Handlingarne rörande Kongl. Kabinetts-Kassans nuvarande skuld.[1] I anledning af hvad, såsom en af de bidragande orsakerne dertill, förekom, begärte Hr PETRÉ ordet, och yttrade som följer:

»Enligt en allmänt spridd berättelse skulle H. E. Grefve DE GEER erhållit H. M:t Konungens tillbud af den sista extra ordinarie Ambassaden till London, om hvilken Utrikes Statsministern, i afseende på dermed förbundne utgifter, bland annat gjort framställning, den der blifvit Utskottet meddelad. Om nu, på sätt jemväl berättas, Grefve DE GEER icke allenast med tacksamhet accepterat berörde uppdrag, utan ock förklarat sig vilja, utan Statsverkets betungande, bestrida hela kostnaden för detsamma, så vore det måhända anledning för Utrikes Statsministern att upplysa anledningen, hvarför en annan blifvit hugnad med den utomordentliga Ambassaden och Staten sålunda belastad med en betydlig utgift, undviklig i händelse förtroendet för Grefve DE GEER fått fortfara.»[2]

---

b) Öfversättning af en till Kongl. Maj:t den 10 Juni 1836 af H. E. Herr Grefve AF WETTERSTEDT ingifven Promemoria.

c) Yttrande af Hans Maj:t Konungen i anledning af H. E. Herr Baron STIERNELDS Memorial.

---

2. Öfversättning af en Circulaire-skrifvelse till Konungens Ministrar i Köpenhamn, Berlin, Wien, Paris, London, Petersburg och Haag, samt Chargé d'affaires i Hamburg, dat. Stockholm den 14 April 1837.

Bilagor dertill:

a) Öfversättning af en skrifvelse till H. E. Herr Statsministern för Utrikes Ärenderne från Ministern Baron LAGERHEIM, dat. Köpenhamn den 20 April 1837.

b) Öfversättning af en dépêche till H. E. Herr Statsministern för Utrikes Ärenderne från Ministern Baron LAGERHEIM, dat. Köpenhamn den 21 April 1837.

---

3. Öfversättning af en dépêche från Lord PALMERSTON till Sir THOMAS CARTWRIGHT, dat. London den 13 November 1838.

4. Note, innefattande ett förklarande af H. M. Konungen, att Hemliga Utskottet kommer att erhålla meddelanden af Underhandlingarne med Danmark rörande Sundska Tullen.

Af alla dessa handlingar medfölja afskrifter på Fransyska språket.

---

5. Hemliga Utskottets Protocoll under Riksdagen af 1823.
6. D:o D:o under Riksdagen 1828—1830.
7. D:o D:o under Riksdagen 1834—1835.»

[1] Se Bil. D, n:r 1 *a*—*c*.

[2] I ULFSPARRES anteckningar läses: »Drottning VICTORIA af England skulle krönas år 1838. Etiketten fordrade, att Sverige, likasom alla andra makter i Europa, skickade en ambassadör att öfvervara den akten. Först

Vidare tillade Herr PETRÉ, det han önskade att, såsom en utgångspunkt för Utskottets bedömmande af de detsamma meddelade Diplomatiska förhandlingarne, Kongl. Maj:ts vid första sammankomsten hållna Nådiga Tal måtte å nyo uppläsas; hvarefter bemälte Tal af undertecknad förelästes.

6:o. Fortsattes läsningen af den vid detta protokoll bilagda planen för liqviderandet af Kabinetts-Kassans skuld, samt Budgeten öfver de Kongl. Svenska och Norrska Utrikes Beskickningarnes nuvarande Traktamentsbelopp, jemte öfriga härhos fogade Handlingar.

Undertecknad Sekreterare upplyste, på derom af Utskottet erhållen tillåtelse, att ett afdrag af 10 procent å bemälte Traktamenten sedan några år egt rum; och på tillsägelse af Utskottet åtog sig underteknad att till Utskottets nästa sammankomst förskaffa behörig upplysning, huruvida ifrågavarande 10 pro C:ts afdrag verkställes af det nu å aflöningslistan uptagna beloppet, eller om detta sednare utgör traktaments-återstoden efter förut skedt afdrag; äfvensom huruvida de Ministrar och andre Diplomatiske Ombud, som i Sverige åtnjuta några ordinarie löneförmåner, oafkortadt uppbära desamma jemte deras traktamenten vid de respektive Missionerne.

7:o. Upplästes en härhos fogad P. M. af framledne Stats Ministern för Utrikes Ärenderne, H. E. Herr Grefve AF WETTERSTEDT, af d. 10 Juni 1836, rörande Kabinetts-Kassans skuld, äfvensom ett i anledning af detta memorial af H. M:t Konungen meddeladt skrifteligt yttrande angående dessa dokumenters öfverlemnande till Hemliga Utskottet; hvarefter öfriga vid detta Protokoll lagda handlingar äfvenledes upplästes.

8:o. Började läsningen af Diplomatiska Handlingar ifrån och med 1818 och följande år, hvilka förut varit 1823 års Hemliga Utskott meddelade. Herr Brukspatronen PETRÉ, som nu begärde ordet, yttrade som följer:

»För min del anser jag det icke vara 1840 års Hemliga Utskott tillständigt att ingå i bedömmande af H. M:t Konungens nu upplästa, omkring 20 år gamla, skrifvelser till Fremmande Regenter. Dels hafva dessa papper redan vid 1823 års Riksdag varit föremål för ett Hemligt Utskotts handläggning och utlåtande, dels finner jag dem vara allt för identiska med H. M:t Konungens Höga personlighet för att kunna betraktas såsom

---

utsåg Konungen dertill H. Exc. Grefve CARL DE GEER, som också var sinnad att åtaga sig uppdraget, men då han fick veta, att etiketten vid hofvet i London icke tillät, att man der uppträdde i stöflar, utan man skulle vara klädd i knäbyxor, silkesstrumpor och skor, så måste han afsäga sig uppdraget, emedan han en gång hade brutit af sig ena benet. Då blef Sveriges minister i Paris Grefve GUSTAF LÖWENHIELM dertill utnämd.»

Ministeriella Akter, öfver hvilka Utskottets omdöme kan anses fullkomligen fritt och otvunget. Framledne H. E. Grefve LAGERBIELKES af 1823 års Hemliga Utskott antagna förslag till underdånig skrifvelse i detta ämne är affattadt i en form, som vanligtvis är hinderlig för en klar framställning af de upplysningar Kongl. Maj:t äskar af Rikets Ständers Hemliga Utskott.»

I anledning af detta anförande yttrade Herr Grefven och Ordföranden, att då Kongl. Maj:t till Utskottet låtit aflemna ifrågavarande Handlingar, och afsigten dermed lärer vara, att Utskottet deraf skulle taga kännedom, torde uppläsningen böra för sig gå; hvari Utskottet äfvenledes instämde.

9:o. Herr Baron och Landtmarskalken upkom i Utskottet kl. 11 f. m., men aflägsnade sig efter en stunds förlopp jemte Talemännen.

10:o. Fortsattes läsningen af de meddelade äldre dokumenterne, till och med år 1823.

Riksdagsmannen RUTBERG aflägsnade sig kl. 12 middagstiden; hvarefter läsningen fortsattes, och varade till emot kl. 1/2 3 e. m., då Utskottet åtskiljdes, och skulle dagen till nästa sammankomsten så väl genom anslag å de respektive Ståndens Anslagstaflor som medelst skriftelig kallelse å Ståndens Klubbar, på derom skeende tillsägelse af Herr Grefven och Ordföranden, tillkännagifvas.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 3.

Protocoll hållet i Riksens Högloft. Ständers Hemliga Utskott d. 28 Aug. 1840.

Närvarande:

Af Högloft. Ridderskapet och Adeln:

Herr Ryttmästaren Grefve HORN;
Herr Ryttmästaren Friherre TERSMEDEN; och
Herr Majoren VON TROIL.

Af Högvördige Presteståndet:

Herr Contractsprosten ÖDMANN; och
Herr Contractsprosten HALLSTRÖM.

Af Välloft. Borgareståndet:

Herr Grosshandlaren SCHARTAU.

Af Hedervärda Bondeståndet:

JOH. JAC. RUTBERG;
HANS JANSSON; och
NILS PEHRSSON.

S. D. 1:o. Tillkännagafs att följande Herrar Ledamöter af Hemliga Utskottet ännu icke voro till staden återkomne neml.:
Herr Biskopen Doktor HEURLIN, samt
Herr Brukspatronen PETRÉ och
Herr Brukspatronen WÆRN.

2:o. Justerades Protokollet öfver första sammankomsten inför H. M:t Konungen d. 17 Augusti, samt det inför Hemliga Utskottet förda Protokollet d. 20 i samma månad.

3:o. Uplästes en af Herr Kabinettssekreteraren, Kammarherren Friherre MANDERSTRÖM aflemnad P. M., rörande förhållandet med det afdrag af 10 p. C:t, som å Kongl. Svenske och Norrske utevarande sändebudens traktamenten äger rum, samt rörande de löneförmåner några af dem, utöfver deras traktamentsbelopp, i Sverige upbära; hvilken P. M. vid detta Protokoll finnes bifogad.[1]

4:o. På derom erhållen tillåtelse af Utskottet uplyste underteknad Sekreterare, i anledning af Herr PETRÉS vid förra sammankomsten gjorda och i Protokollet för samma dag införda begäran, att H. E. Statsministern för Utrikes Ärenderne Friherre STIERNELD ingenting äger sig officiellt bekant angående något af H. E. Herr Grefve DE GEER till H. M:t Konungen i underdånighet framställdt anbud att, såsom Ambassadeur Extraordinaire, afgå till England vid tillfälle af Hennes Stor-Britanniska Maj:ts Kröning.

5:o. Herr Ordföranden Grefve HORN framstälde derefter såsom öfverläggningsämne den förfrågan, huru förhållas bör, då Ledamöter af Hemliga Utskottet för enskilda angelägenheter från Hufvudstaden afresa, och hvarest de i sådant afseende skola vända sig till erhållande af permission? — Sedan Herr SCHARTAU förmält, att Herrar WÆRN och PETRÉ dertill erhållit sitt Stånds tillåtelse, och Herr Prosten HALLSTRÖM, att Herr Biskopen Doktor HEURLIN till Gottland afrest med H. M:t Konungens tillstånd, samt det vidare blifvit tillkännagifvet, att desse Herrar Ledamöter snart vore att hit återförvänta, beslöt Utskottet att med begäran om permission för så beskaffade resor,

---

[1] Se bil. D. n:r 2.

borde tillgå enligt föreskriften i 79 §:n uti Riksdagsordningen af d. 10 Febr. 1810.

6:o. Började läsningen af de till 1829 års Hemliga Utskott meddelade Handlingarne, nemligen Protokollerne för d. 22 och 24 Jan. samma år, jemte dervid fogade Diplomatiska skriftvexling; hvarefter Utskottet åtskildes kl. omkring $^3/_4$ till 9 eft. middagen.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets Handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 4.

Stockholms Slott den 7 September 1840.

Protocoll hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Hemliga Utskottet.

Sedan Kongl. Maj:t i nåder låtit kalla Hemliga Utskottet att denna dag, kl. 6 eft. midd., i Hans Maj:ts Audiencerum sammanträda, inställde sig:

af Ridderskapet och Adelen:

Ryttmästaren Grefve C. F. HORN;
Ryttmästaren Friherre V. F. TERSMEDEN;
Majoren EMIL VON TROIL.

af Presteståndet:

Biskopen Doctor C. I. HEURLIN;
Prosten E. S. ÖDMANN;
Contractsprosten C. E. HALLSTRÖM.

af Borgareståndet:

Grosshandlaren F. SCHARTAU;
Brukspatronen TH. PETRÉ.

af Bondeståndet:

Riksdagsfullmägtigen J. J. RUTBERG från Norrbottens län;
Riksdagsfullmägtigen HANS JANSSON från Elfsborgs län;

äfvensom:

Landtmarskalken Friherre C. O. PALMSTIERNA;
Erkebiskopen Doctor C. F. AF WINGÅRD;

Talmannen för Borgareståndet Borgmästaren G. HOLM; och Talmannen för Bondeståndet ANDERS ERICSSON; hvarefter Kongl. Maj:t, uppå underdånig anmälan att Utskottet sålunda vore församladt, behagade, jemte Hans Kongl. Höghet Kronprinsen, beledsagade af undertecknad Statsråd, sig dit begifva och höll, på Fransyska, följande af Hans Kongl. Höghet Kronprinsen sedermera i Svensk öfversättning upplästa Tal:

»Gode Herrar och Svenske Män!

Då jag den 17:de sistledne Augusti öppnade Hemliga Utskottet, sade Jag Eder att, oaktadt sin böjelse för lugnets bibehållande, Europa dock visade nya tecken af osämja.

Det är med ledsnad Jag nu nödgas förklara, att dessa farhågor synas blifva allt mera hotande. De åtgärder Jag måste vidtaga, oaktadt tvisterna ej ännu egenteligen röra hvarken vårt interesse eller vår politik, äro likväl sådane, att de ej kunna uppskjutas. De äro moraliska och materiella. Den moraliska delen deraf är redan uppfyld. Alla Regeringar hafva genom Våre Missioner blifvit underrättade, att Sverige och Norrige förklarat sig i fullkomligt neutralitetstillstånd; men denna förklaring är ej tillräckelig för våra sjöfarande. Några fartyg af Vår Örlogsflotta måste utrustas för att skydda de båda Rikenas handel på Kusterna samt i Levantiska farvattnen och på Medelhafvet. Deras närvaro skall hafva det dubbla ändamålet att af de stridande Amiralerne fordra aktning för båda Rikenas flaggor och i nödfall äfven rättvisa.

Sveriges och Norriges Statsråd äro ense med Mig om bibehållandet af fredens välgerningar och om fortfarandet af en sträng neutralitet.

Jag uppmanar Eder att tillkännagifva, om I delen Min och deras åsigt.

Sextio år, som Jag egnat åt vapenyrket, förvaltningen och politiken, hafva bekräftat hvad jag redan förut lärt af Historien och öfvertygat Mig att af alla olyckor, som kunna drabba folken, är kriget den, som Regeringarne böra i synnerhet bemöda sig att förekomma och aflägsna.

Jag anser mig böra göra Eder uppmärksamme derpå, att för att bibehålla neutralitet måste man hafva ett visst anseende ibland de Europeiska Statsmagterne. Jag har haft den lyckan att försätta de båda rikena i en ställning att af de Fem stora magterna räknas bland de första Stater af andra ordningen.

Det är endast genom Vår enighet vi kunna bibehålla detta rum. Jag äger den öfvertygelse, att Rikets Ständer icke, genom ett oväntadt afslag å alldeles oumbärliga diplomatiska medel, skola blottställa Riket att nödgas nedstiga ifrån den politiska

ståndpunkt hvarest det nu befinner sig, att de skola bespara landet den smärtsamma känsla att anses såsom ur stånd att bibehålla detta rum, samt Mig grämelsen att se trettio års bemödanden endast medföra Sveriges minskade anseende.

Jag förblifver Eder, Gode Herrar och Svenske Män, med all Kongl. Nåd och välvilja välbevågen.»

Hans Kongl. Maj:t, jemte Hans Kongl. Höghet Kronprinsen, återbegåfvo sig till sine rum, hvarefter undertecknad Statsråd, på Kongl. Maj:ts Nådiga befallning, till utskottet aflemnade följande Handlingar nemligen:

1:o. Underdånigt Memorandum om Cabinettscassans tillstånd af Cabinettssecreteraren Baron MANDERSTRÖM, dat. Stockholm den 5 September 1840.

Bilagor dertill:

a) Utdrag af ett bref, dateradt London d. 21 Juli 1840.

b) Utdrag af ett bref, dateradt Paris d. 14 augusti 1840.

c) Utdrag af en skrifvelse, daterad Petersburg $^{15}/_{3}$ augusti 1840.

d) Utdrag af ett bref från London, dateradt d. 18 augusti 1840.

e) Utdrag af en dépèche från Grefve BJÖRNSTJERNA, daterad London d. 28 augusti 1840.

2:o. Hans Maj:t Konungens i anledning af ofvanstående handlingar afgifna nådiga yttrande.

3:o. Memorandum, på Kongl Maj:ts Nådiga befallning till Hemliga Utskottet aflemnadt, jemte nedanstående Handlingar rörande underhandlingen om Sundska Tullen.

4:o. Svenska Regeringens Memorandum om Sundska Tullen.

5:o. Danska Regeringens svar derå.

6:o. Svenska Regeringens replik i anledning af Danska Regeringens svar.

7:o. Dépèche till Ministern Baron LAGERHEIM från Hans Excellence Herr Friherre STIERNELD, dat. Stockholm den 12 Maj 1840.

8:o. Dépèche till Ministern Baron LAGERHEIM från Hans Excellence Herr Friherre STIERNELD, dat. Stockholm den 5 Juni 1840.

9:o. Utdrag af en dépèche från Chargé d'affaires Grefve GYLDENSTOLPE, dat. Paris d. 19 Juni 1840.

10:o. Dépèche från Danske Statsministern för Utrikes Ärenderne H. E. Herr KRABBE CARISIUS till Grefve MOLTKE, Kongl. Dansk Minister i Stockholm, dat. Köpenhamn den 5 Juli 1840.

11:o. Skrifvelse från Ministern Grefve BJÖRNSTJERNA till Hans Excellence Herr Friherre STIERNELD, dat. London d. 28 Juli 1840.

12:o. Note från Sir H. WYNN, Engelsk Minister vid Kongl. Danska Hofvet, till Hans Excellence Herr KRABBE CARISIUS, dat. Köpenhamn d. 1 Augusti 1840.

13:o. Utdrag af en skrifvelse från Generalconsul EVERLÖF till Hans Excellence Herr Friherre STIERNELD, dat. Helsingör den 7 Augusti 1840.

14:o. Dépèche från Hans Excellence Herr Friherre STIERNELD till Ministern Baron LAGERHEIM, dat. Stockholm den 21:sta Augusti 1840.

15:o. Utdrag af en Dépèche från Ministern Baron LAGERHEIM till Hans Excellence Herr Friherre STIERNELD, dat. Köpenhamn den 31 Augusti 1840.

Ut supra.

In fidem
OL. IM. FÅHRÆUS.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 5.

Protokoll hållet i Hemliga Utskottet den 7 September 1840.

Närvarande:

Af Ridd. och Adeln:

Herr Grefve HORN;
Herr Frih. TERSMEDEN;
Herr Major VON TROIL;

Af Preste ståndet:

Herr Biskop HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Contractsprosten HALLSTRÖM.

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandlanden SCHARTAU;
Herr Brukspatron PETRÉ;

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäkt. RUTBERG;
» HANS JANSSON.

Landtmarskalken Herr Frih. PALMSTIERNA
Erkebiskopen Herr Doctor AF WINGÅRD;
Borgareståndets Talman Herr HOLM, och
Bondeståndets Talman ANDERS ERICSSON.

S. D. Anmältes att Riksdagsfullmäktigen NILS PERSSON erhållit sitt Stånds permission att vara frånvarande 14 dagar.

Justerades och godkändes Protokollet hållet i Hemliga Utskottets sista sammanträde d. 28 sistl. Augusti.

Herr Grosshandlanden SCHARTAU och Riksdagsfullmäktigen HANS JANSSON begärde till denna dagens Protokoll antecknadt, att de för deras del instämde i Herr Brukspatronen PETRÉS till Utskottets Protokoll den 20 sistl. Augusti aflemnade skriftliga yttrande, angående otillständigheten för 1840 års Hemliga Utskott att ingå i bedömmande af då upplästa öfver 20 år gamla skrifvelser och handlingar.

Herr Grefven och Ordföranden hemstälde derefter till Utskottet att genast företaga de i dag på Kongl. Maj:ts Nådiga befallning meddelade Handlingar, och att således i dag icke fortsätta läsningen af de förut erhållna, och som denna hemställan möttes af bifall, upplästes till en början följande, vid detta Protokoll fogade Handlingar, neml.:

1:o Underdånigt Memorandum om Cabinettscassans tillstånd af Cabinettssekreteraren Baron MANDERSTRÖM, dat. Stockholm d. 5 Sept. 1840,[1] med dertill hörande bilagor:

a utdrag af ett bref dat. London d. 21 Juli 1840.

b d:o d:o dat. Paris d. 14 Aug. 1840.

c d:o d:o dat. Petersburg d. $^{15}/_{3}$ Aug. 1840.

d d:o d:o från London d. 18 Aug. 1840.

e d:o d:o af en Dépèche från Herr Grefve BJÖRNSTJERNA, dat. d. 28 Aug. 1840.

2:o Hans Maj:t Konungens i anledning af ofvanstående Handlingar afgifne Nådiga Yttrande.[2]

Efter, i anledning så väl häraf, som af Kongl. Maj:ts denna dag till Utskottet hållne Nådiga Tal, hvilket på begäran ytterligare upplästes, uppstådd öfverläggning angående de ämnen, som af Utskottet genast borde besvaras; huruvida utlåtandet i afseende på neutralitetens bibehållande äfven borde omfatta Cabinettscassans ställning; och om med anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Yttrande angående behofvet af några Örlogsfartygs utrustning till handelns skydd på kusterne samt i de Levantiska farvattnen och på Medelhafvet tillfället borde begagnas att i underdånighet afgifva några upplysningar och omdömen beträffande Örlogsflottans närvarande tillstånd, hvilket sednare ömsom yrkades och bestreds, beslöt Utskottet uppå af Herr Grefven och Ordföranden framstäld Proposition att, med uppskjutande af alla dessa frågor, vid nästa sammanträde, som utsattes till kl. 7 i morgon afton, först i ordningen företaga och behandla den om

[1] Se Bil. D, n:r 3.
[2] Se Bil. D, n:r 4.

neutraliteten och det underdåniga svar, som i följd deraf bör aflåtas.

Uppå härefter förekommen anledning och Herr Grefvens och Ordförandens proposition beslöt Utskottet, att dess Protocoll skulle blott vara ett sak- och icke diskussions-protokoll; hvar och en Ledamot dock obetaget att, när han så serskildt äskade, få sina enskildta yttranden i Protokollet upptagne.

Slutligen biföll Utskottet Herr Grefvens och Ordförandens hemställan att, ehuru Kongl. Maj:t i sin sednaste förklaring rörande Cabinettscassans ställning lemnat Utskottet öppet att i detta ämne upplysa sina ståndskamrater, ledamöterne likväl ville uppskjuta alla meddelanden härutinnan, intill dess de hunnit taga en ännu fullständigare kännedom om alla de dertill hörande och till Utskottet redan aflemnade Handlingar.

Herr Landtmarskalken, Herr Erkebiskopen och Borgareståndets Taleman hade under tiden aflägsnat sig, och Utskottets öfriga Ledamöter åtskiljde sig kl. $^1/_2$ 10 på aftonen.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets Handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 6.

Protokoll hållet i Rikets Höglofl. Ständers Hemliga Utskott den 8 September 1840.

Närvarande:

Af Höglofl. Ridd. och Adeln:

Herr Ryttmästaren Grefve HORN;
Herr Ryttmästaren Friherre TERSMEDEN;
Herr Majoren VON TROIL;

Af Högvördige Presteståndet:

Herr Biskopen Doktor HEURLIN;
Herr Contractsprosten HALLSTRÖM;
Herr Contractsprosten ÖDMANN;

Af Vällofl. Borgareståndet:

Herr Grosshandlanden SCHARTAU;
Herr Brukspatronen PETRÉ;

Af Hedervärda Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen RUTBERG;
Riksdagsfullmäktigen HANS JANSSON.

Herr Landtmarskalken och Bondeståndets Taleman voro äfven närvarande.

S. D. 1:o. Enligt i går träffad öfverenskommelse samlades Utskottets Herrar Ledamöter kl. 7 e. m.

2:o. Anmältes, att Herr Brukspatronen Wærn ännu icke till staden återkommit, och derefter, af Riksdagsfullmäktigen Hans Jansson, att Riksdagsfullmäktigen Nils Persson, som, enligt hvad förut blifvit uppgifvet, erhållit sitt Stånds tillåtelse att i enskilda angelägenheter till sin hemort afresa, äfvenledes hade ämnat derom anhålla hos Hemliga Utskottet, på den sammankomst som d. 4 dennes med detta Utskott varit öfverenskommen, men hvilken i följd af inträffade sammanträden i några andra af R. H. St.:s Utskott, då måste till i dag uppskjutas; i följe hvaraf Nils Persson var förhindrad att sin begäran om en sådan permission anmäla.

3:o. Sedan i gårdagens sammanträde Utskottet öfverenskommit att till handläggning denna dag företaga ärendet rörande det neutralitetssystem, Kongl. Maj:t ämnade för de Förenade Rikena Sverige och Norrige bereda och iakttaga, i händelse ett krig emellan de Europeiska Staterna skulle utbryta, uppläste Herr Brukspatronen Petré nedanstående anförande:

»Till förtydligande af mitt yttrande vid sammanträdet i går får jag nu anföra.

Kongl. Maj:t har behagat meddela Hemliga Utskottet, att ibland Europeiska Stater af andra ordningen är Sverige den första.

Kongl. Maj:t har jemväl förespeglat nödvändigheten att upprätthålla Rikets förvärfvade anseende. Kongl. Maj:t har förklarat sin höga afsigt att åt Riket bevara en aktad neutralité, och Kongl. Maj:t har omförmält behofvet att snart utrusta örlogsfartyg till betryggande af Rikets handel ock sjöfart.

Nu åligger Hemliga Utskottet att, med föranledande af denna nådiga framställning, till Kongl. Maj:t afgifva underdånigt utlåtande. Formen för detsamma beror af Utskottets godtfinnande.

Enligt 35 § R. O. eger väl Utskottet att med Konungen, i ämnen som Hans Maj:t pröfvar böra hemlighållas, öfverlägga, det vill med andra ord säga, att muntligen diskutera; men denna föreskrift har aldrig bokstafligen blifvit iakttagen och lärer icke heller nu kunna tillämpas. Den segrande bevisning, som ofta kan genom en väl förd muntlig diskussion tillvägabringas, går sålunda inom Hemliga Utskottet förlorad, och möjligheten att upplysa och upplysas sättes dymedelst i beroende af den ceremoniella etikettens, i allt hvad rörer sak, strängt begränsade skriftställare-egenskap. Hvarje emancipation från detta skadliga band är en fördel, vunnen åt den undersåtliga pligten. Denna

kräfver en fri öfvertygelses sansade, men likväl ädla och sjelfständiga språk.

Utskottets utlåtande kan inskränkas till ett kort, föga innehållsrikt svar, men det kan också erhålla en latitud, tillräcklig för meddelande af vigtiga upplysningar. Till de sednare hör i främsta rummet en med ämnet nära gemenskap egande skildring af förhållandet med Rikets sjöförsvar. Är organisationen af detta försvar så beskaffad, att Kongl. Maj:ts höga afsigt att dermed upprätthålla Rikets anseende och neutralité kan befrämjas? Är sjövapnet i den ställning, att Rikets kuster derigenom kunna i händelse af ett sjökrig behörigen skyddas? Eger detta vapen den inskränktare omfattning, som skulle erfordras för den mindre örlogsutrustning, Kongl. Maj:t ansett närvarande tids omständigheter påkalla? Jag tvekar icke att på dessa frågor gifva ett bestämdt nekande svar. Jag tvekar icke heller att uttrycka den mening, att det för Hemliga Utskottet är ett dyrbart åliggande att begagna det nu erbjudna tillfället att för Hans Maj:t Konungen utveckla, huru betänkligt tillståndet är med Rikets sjöförvaltning. Det är ej nog dermed, att vi sakna ångfartyg och bombkanoner och en fullständig skärgårdsflotta! Vi sakna äfven öfvadt befäl, öfvadt manskap! Tviflar någon inom Utskottet på denna eftertänkliga brist? — Nå väl! Må man då gå till Norska Marinen! Må man deraf taga noga kännedom och sedermera dermed jemnföra den Svenska! Man skall då erfara, att med fråga om gemensamt sjöförsvar med brödrafolket Sverige icke ens kan motsvara de måttligaste fordringar på reciprocité! I Riksdagsordningens 42 § medgifves Utskott att från Vederbörande inhemta de muntliga eller skriftliga upplysningar, som kunna behöfliga finnas. Jag tillåter mig att med hänsigt till förevarande maktpåliggande fråga åberopa detta stadgande och erinrar dessutom, att om ämnet är grannlaga, så är också tillfället att sålunda behandla det synnerligen gynnande, ty derigenom att Utskottets förhandlingar skola hemliga hållas, kan den eljest i statssaker af politisk vigt så mycket befarade offentligheten intet menligt inflytande utöfva.»

4:o. Med föranledande häraf och efter en längre diskussion rörande den utsträckning Utskottet funne sig befogadt att gifva åt den underdåniga adress Hemliga Utskottet beslutat att i denna fråga först till Kongl. Maj:t aflåta, samt huruvida denna adress borde innehålla några på infordrande upplysningar stödda yttranden om Svenska sjöförsvarets ställning i allmänhet, eller helt enkelt innefatta Utskottets åsigt rörande Hans Maj:ts i samråd med Dess Statsråd, enligt Dess till Utskottet afgifna Nådiga Memorandum, vidtagna beslut att hos de Europeiska krigförande Makterne söka åt de förenade Rikena bereda fredens välgerningar

och en sträng neutralitet, begärte Herr Majoren von Troil ordet och yttrade som följer:

»Den framstälda frågan, huruvida neutraliteten bör iakttagas eller icke, är, om den blott såsom en abstrakt princip framställes i sin fulla allmänlighet, obeskrifligen lätt att besvara; den innefattar detsamma som jemförelsen emellan freds- och krigstillstånd i och för sig sjelfva betraktade, och det torde väl då knappast finnas någon förnuftig menniska, som ej inser det förras välgörande verkan för alla folk och för de mindre isynnerhet. Om vi likväl tillstyrkte Kongl. Maj:t att under *alla möjliga förhållanden* bibehålla neutraliteten, befarar jag, att vi gingo längre än Svenska nationens önskningar och sanna fördel påkalla, ehuru sådant visserligen torde vara önskligt under de flesta (måhända 19 af 20) af de stora brytningar, som kunna uppkomma emellan de Europeiska makterna. Så synes äfven förhållandet vara i det skick hvari sakerna nu visa sig, då Frankrike på ena sidan väpnar sig ensamt emot de öfriga stora makterna; ty Sverige skulle dervid våga det högsta, utan att i märkbar mon kunna inverka på resultatet, enär Englands och Rysslands förenade uppträdande såsom våra fiender utgör den enda händelse, i hvilken vår förmåga att oss försvara kan vara tvifvelaktig, och vi såsom dessa makters bundsförvandt med vår obetydliga sjöstyrka och vårt aflägsna läge ej kunde deltaga i Frankrikes bekrigande. Det tyckes äfven vara att hoppas, att någon synnerlig svårighet att bibehålla vår neutralitet ej för det närvarande måtte förefinnas, då ingendera sidan har något att vinna genom vårt aktiva deltagande, men båda skulle röna betydande olägenheter genom vår fiendtlighet: Ryssland och England genom att nödgas försvara sin handelsväg på den långa sträcka den går utåt våra kuster, och Frankrike genom saknaden af Skandinaviens skogsprodukter just då det bäst behöfver dem.

»Skulle den jemförelsevis obetydliga frågan, om Syrien skall beherrskas från Constantinopel eller Cairo, föranleda ett stort Europeiskt landtkrig, så kunna oberäkneligt förändrade förhållanden uppstå. — Jag vågar dock förutsätta, att så ej kommer att ske, emedan de båda central-makter, som nu herrska öfver Italien och Rhenstränderna, dervid skulle spela alltför högt spel, ty det ligger ej utom sannolikhetens gräns, att båda dessa herraválden då skulle kunna taga en ända med förskräckelse. Om Engelska folket då nödgade sin styrelse att ej längre samverka med den makt, som inom det Europeiska Statsförbundet anses representera förtrycket, om Ludvig Philip, segrande vid Weichseln, lät höra dessa ord, som Napoleon försummade att uttala: *Konungariket Polen existerar*, då skulle jag tro mig handla förrädiskt mot mitt fosterland, om jag längre tillstyrkte dess Re-

gering att bibehålla neutraliteten. — Jag har valt detta exempel för att visa, att vi ej böra tillstyrka neutraliteten under *alla möjliga förhållanden*, men väl uttrycka den åsigt, att densamma för Sverige är fördelaktig, så väl under de förhållanden, som nu visa sig, som ock i allmänhet under de krig, hvilka inom Europa kunna uppkomma.»

Då frågan derefter till afgörande förekom, framstälde Herr Grefven och Ordföranden den proposition: huruvida Utskottet delar Hans Maj:ts afsigt, och Dess Statsråds tillstyrkan, att, så länge de förenade Rikenas ära och sjelfständighet det medgifva, bibehålla en sträng neutralitet; hvilken Proposition med Ja besvarades.

5:o. Herr Landtmarskalken och Bondeståndets Taleman hade under diskussionen, mot kl. 10 e. m., aflägsnat sig, och sedan, efter besvarandet af ofvannämnde proposition, ingen vidare öfverläggning ägde rum samt beslut blifvit fattadt, att anslag till nästa sammanträde i behörig ordning skulle ske till Fredagen d. 11 dennes kl. 6 e. m., åtskildes Utskottets Herrar Ledamöter mot kl. 11 på aftonen.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 7.

Protokoll hållet i Rikets Högl. Ständers Hemliga Utskott den 11 September 1840.

Närvarande:

Af Ridderskapet och Adelen:

Herr Ryttmästaren Grefve HORN;
Herr Ryttmästaren Friherre TERSMEDEN;
Herr Majoren VON TROIL;

Af Presteståndet:

Herr Biskopen Doctor HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM;

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandlaren SCHARTAU;
Herr Brukspatron PETRÉ;

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen J. J. RUTBERG.

Bondeståndets Talman ANDERS ERICSSON var äfven tillstädes.

Anmältes af Riksdagsfullmäktigen RUTBERG, att HANS JANSSON på förmiddagen insjuknat och vore således urståndsatt att sammanträdet i dag bivista.

Till bestyrkaude af behörigheten utaf Herr Grosshandlaren WÆRNS och Riksdagsfullmäktigen från Södermanland NILS PEHRSSONS uteblifvande företeddes och upplästes dels ett utdrag af Vällofl. Borgareståndets Protocoll för den 15 Augusti och 2:dra September, deraf inhemtades, att Ståndet beviljat Herr WÆRN, förstnämnde dag, 3:ne veckors ledighet från Riksdagsgöromålen, beräknade från den 19 Augusti, och andra dagen 3:ne veckors förlängning deruti; dels ett utdrag af Hedervärda Bondeståndets Protocoll för den 2 September, enligt hvilket Riksdagsfullmäktigen NILS PEHRSSON erhållit ledighet från Riksdagsgöromålen under 14 dagar från den 5:te i samma månad.

Herrar SCHARTAU och PETRÉ tillkännagåfvo härvid, att de ej varit närvarande i Ståndet, då förlängningen af Herr WÆRNS permission beviljades, och hemställde till Utskottet, huruvida och hvilken åtgärd borde vidtagas för att fylla de frånvarande ledamöternes rum.

Herr Grefven och Ordföranden upplyste i anledning häraf, att Kongl. Maj:t för honom, som blifvit till Kongl. Maj:t uppkallad, förklarat, det Ledamöterne i Hemliga Utskottet ej borde kunna begagna erhållande ledighet från Riksdagsgöromålen, utan att äfven hos Kongl. Maj:t söka och undfå permission från Hemliga Utskottet; att likväl ingen complettering af redan bortreste ledamöter, genom nya val, vore af nöden, utan blott att Talemännen borde underrättas om Kongl. Maj:ts Nådiga åsigt i afseende på permitteringen af ledamöter i Hemliga Utskottet, i fall sådan framdeles skulle förekomma

Utskottet ansåg, vid sådant förhållande, något annat i förevarande fråga för närvarande ej erfordras, än att Herr Grefven och Ordföranden lemnar Talemännen del af Kongl. Maj:ts ofvanstående Nådiga förklaring.

Upplästes till justering det i Utskottets sista sammanträde den 8 dennes hållne Protocoll, hvarefter Herr PETRÉ anförde, att då Utskottet beslutit, att dess Protocoll ej skulle upptaga discussionerne, ville han ej vid det nu upplästa, men till dagens Protokoll anmärka, att i det förra saknades ett af Herr Majoren VON TROIL framställdt interessant yttrande angående Europas allmänna politiska ställning och de utsigter den samma öppnade till krig eller fred för vårt land, ehuru Herr PETRÉ önskat dess intagande i Protocollet; hvarjemte Herr PETRÉ, för det fall att någon skulle kunna tycka, att discussionen vid sista samman-

komsten erhållit en för stor utsträckning, begärde till detta Protocoll den erinran, att Hemliga Utskottet vid föregående Riksdagar, enligt hvad meddelade handlingar vid handen gifva, ingått i ännu vidlöftigare pröfning af dåvarande ämnen och förhållanden, såsom då Utskottet vid 1823 års Riksdag, i anledning af Englands bemedling i den Norrska liqvidationsfrågan, ledde sig till den slutsats och förklaring, att det var första steget till en emancipation ifrån den Heliga Alliancen m. m.

Herr von Troil erinrade, att beslutet var, det anföranden skulle i Protocollet intagas endast då den, som dem yttrat, sjelf äskade det; men fann det icke olämpligt, att äfven så skedde, då en annan ledamot serskilt begärde det, hvarföre han gerna ville lemna sitt ifrågavarande yttrande till förra Protocollet, om så åstundades.

I denna önskan förenade sig Utskottet enhälligt och godkände derefter, med förbehåll af detta tillägg, uppå Herr Grefvens och Ordförandens proposition det till justering nu upplästa Protocollet för den 8 dennes.

Herr Grefven och Ordföranden föreslog härefter, att innan discussionen fortsättes öfver något enskilt af de redan förekomne ämnena, Utskottet först behagade taga fullständig kännedom af redan erhållne handlingar, emedan Herr Grefven alltmera öfvertygat sig om angelägenheten deraf, för att fullkomligt bedömma deras möjeliga sammanhang och inflytelse på det ena eller andra af dessa ämnen.

Efter någon öfverläggning härom biföll Utskottet att först fortsätta och sluta läsningen af de till Utskottet öfverlemnade Protocoller och handlingar, som ännu icke förekommit, i ordningen af deras ålder.

Herr Petré anmärkte till Protocollet, att de om Orientaliska frågan meddelade anonyma skrifvelserna äro af motsägande innehåll, så att då den ena förespeglar krig, spår den andra fred, vid hvilket förhållande man torde sannolikast kunna hoppas den sednares önskvärda bibehållande.

Härefter upplästes Protocollet i Hemliga Utskottet den 29 Januari 1829 med dertill hörande bilagor, samt Protocollet i samma Utskott för den 18:de September berörde år med en del af dess bilagor, allt angående underhandlingarne i anledning af d. Konung Gustaf den fjerde Adolph's Son, Prins Gustaf's antagne titel utaf Prins af Sverige; hvarmed fortfors till kl. 1/2 10 på aftonen, då Utskottet åtskiljdes.

In fidem
N. af Wetterstedt.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 8.

Protokoll hållet i Rikets Högloftl. Ständers Hemliga Utskott den 15 September 1840.

Närvarande:

Af Ridd. och Adeln:

Herr Ryttmästaren Grefve HORN;
Herr Ryttmästaren Friherre TERSMEDEN:

Af Presteståndet:

Herr Biskopen Doktor HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM;

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandlanden SCHARTAU;
Herr Brukspatron PETRÉ;

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullm. RUTBERG;
Riksdagsfullm. HANS JANSSON.

Herr Baron och Landtmarskalken samt Bondeståndets Taleman voro äfven närvarande.

S. D. 1:o. Anmältes, att Herr Majoren VON TROIL af inträffad opasslighet vore hindrad att vid sammankomsten i dag vara närvarande.

2:o. Justerades och godkändes Protokollet för den 11 dennes.

3:o. Anmälte Herr Grefven och Ordföranden, att han genom Herr Landtmarskalken fått sig meddelad Hans Maj:t Konungens Nådiga önskan att, så fort sig göra låter, erhålla det Betänkande, Kongl. Maj:t af Utskottet äskat, till besvarande af Konungens Nådiga framställning i neutralitets-frågan; i följe hvaraf Herr Grefven föreslog att, med åsidosättande af de äldre handlingarnes uppläsning i mån af deras data, öfvergå till uppläsningen af de sednare handlingar rörande neutralitets-frågan, hvilka förut varit 1834 års Hemliga Utskott meddelade.

Herr PETRÉ begärte att till Protokollet för denna dag få anmärka svårigheten att inom Utskottet uppgöra en bestämd arbetsordning, då dels af Herr Grefven och Ordförandens framställning, dels af Herr Baron och Landtmarskalkens anmälan om Konungens Nådiga önskan i detta afseende, en rubbning i denna ordning nödvändigt måste inträffa; men då Herr Grefvens hem-

ställan om läsningens företagande af Utskottet gillades, blefvo de sednast omnämda handlingarne för år 1834 nu föreläste.

4:o. Herr PETRÉ anmärkte derefter, att åtskilliga skiljaktigheter förefunnes emellan Hemliga Utskottets för år 1834 omdömen i den nu för handen varande frågan och de bedömanden derom, Herr PETRÉ vid granskningen inom Constitutionsutskottet af Statsrådets Protokoller för samma år kunnat inhämta, och afgaf i detta afseende följande yttrande till Protokollet:

»Det omdöme, 1834 års Hemliga Utskott meddelat öfver Hans Maj:t Konungens utländska Politik, är, såsom mig synes, föga instämmande med Hans Maj:t Konungens eget omdöme deröfver, sådant det finnes uttryckt i tvenne Statsrådsprotokoll, hvilka jag i Constitutionsutskottet vid denna Riksdag haft tillfälle genomläsa; — en erinran, som lätteligen skulle kunna närmare utvecklas, derest tiden nu sådant medgaf.

Jag kan för öfrigt efter att nu hafva in extenso hört det yttrande, förra Riksdagens Hemliga Utskott till Hans Maj:t afgifvit, icke underlåta att påminna, det samma yttrande icke motsvarar Hans Maj:ts rättvisa anspråk att få, med befrielse från allt för sak fremmande ordkram, inhemta, huru Utskottets Ledamöter tänka i de till deras bedömmande öfverlemnade frågor.»

I hufvudsaken, eller sjelfva neutralitetsfrågan, tillkännagaf Herr PETRÉ, att han uppgjort ett förslag i ändamål att sammanjemka de serskilda meningarne i afseende å redaktionen af Betänkandet, hvilket han uppläste, så lydande:

»Första åtgärden för att komma till slut uti den fråga, öfver hvilken Hans Maj:t äskat bestämdt utlåtande inom tvenne dagar härefter, är utan tvifvel att meddela proposition å den uppställning, så i anseende till omfång som form, besagde utlåtande bör erhålla. Skiljaktiga åsigter häröfver hafva i ett föregående plenum inom Utskottet gjort sig gällande, och det är på grund af deri förefallen diskussion, jag tager mig friheten meddela förslag till den proposition, hvartill denna diskussion gifvit anledning.

Anser Hemliga Utskottet att med besvarandet af Kongl. Maj:ts Nådiga framställning angående upprätthållandet af Rikets neutralité Utskottet bör, jemte uttalande af sin öfvertygelse om Rikets allmänna intresse af en bestående, med dess ära och anseende förenlig, fred, uttrycka den opinion, dels att Rysslands och Englands nyligen afslutade politiska förbund gifver en säker borgen för möjligheten af denna neutralités fortfarande, utan hinder af yttre politiska förhållanden, dels ock att den inre kraft, som till detta stora och vigtiga ändamål fordras, skall i väsendtlig mån vinnas, då Hans Maj:t icke allenast täckes, enligt hela Nationens önskan, med fosterländskt sinnade män besätta de i

Hans Maj:ts Konselj ledige varande rum, utan äfven, i öfverensstämmelse med Rikets Ständers åsigter, för Rikets sjöförsvar fastställa en plan, som, noga beräknad ej mindre på landets läge och betydliga kuststräckning samt dess financiella ställning och materiella förmåga, än ock på tidens kraf af ingripande förändringar i sjövapnets organisation och på åtgärder till dess samverkan med det Norrska, vore ett hufvudsakligt medel att åt kommande tider bevara neutraliteten och betrygga landets sjelfständighet?»

Sedan deröfver en längre diskussion ägt rum och det blifvit beslutadt, att i händelse af blifvande votering äfven minoritetens inom Utskottet tanka i betänkandet skulle inflyta, samt att de nu föreslagna propositionerna, i fall de såsom motiver antoges, icke ordagrant, utan endast till deras mening, i samma betänkande skulle intagas, och efter det Herr Grefven och Ordföranden förmält, att ehuru han, äfvensom andre bland Utskottets Ledamöter, icke kunde dela den tanka, att propositionerna vore till formen fullt öfverensstämmande med föreskriften i 35 § Riksdagsordningen, ansåg sig dock Herr Grefven pligtig, då Utskottet det äskade, att dem framställa, i den ordning som följer:

Första propositionspunkten, om de förhoppningar det nu varande förbundet emellan England och Ryssland kunde alstra för bibehållandet af Skandinaviens neutralitet, antogs.

Rörande Andra propositionen, att Utskottet hoppades det Konungen ville till Ansvarige Rådgifvare utnämna fosterländskt sinnade män, uppstodo stridiga meningar i hänseende till formen af propositionen; och yttrades af några Ledamöter, att denna tanka väl såsom allmän sats kunde antagas i den form, att densamma icke må stå i strid med Rikets Ständers Constitutionsutskotts befogenhet i denna del, och sedan beslut blifvit fattadt, att förslaget härom skulle till ordställningen modifieras, antogs propositionen med tillägg af detta sednare vilkor.

Tredje propositionen: huruvida Utskottet i betänkandet skulle något vidröra nödvändigheten af ett väl ordnadt sjöförsvar, antogs derefter genom votering, med 5 Ja mot 4 Nej, likaledes med vilkor af jemkning i ordalagen.

Fjerde propositionen: om några af de uti det vid Protokollet för den 8 dennes fogade anförande af Herr von Troil yttrade politiska satser rörande neutralitetssystemet i allmänhet äfvenledes skulle i betänkandet, med nödiga jemkningar i ordställningen, inflyta, besvarades af de fleste Ledamöterne med Ja; — hvarvid dock Herr Prosten Ödmann anmälte: att, enär han deltagit i de af Herr Petré framställda åsigter under förbehåll att uttrycken måtte få modifieras, han nu hemställde, det dessa åsigter måtte såsom motiver för Utskottets opinion ingå i det

afgifvande Betänkandet; hvilket han förmodade kunna lätt ske derigenom, att man appellerade till Hans Maj:t Konungens visa omtanka för Fäderneslandets väl och således yttrade den bestämda öfvertygelse Utskottet hyste, att, för neutralitetens bibehållande, Hans Maj:t ibland andra åtgärder äfven afsåge de förr omnämnda af Herr PETRÉ proponerade.

Herr Biskop HEURLIN och Herr Prosten HALLSTRÖM anmälte deras reservation emot antagandet af de trenne sista propositionspunkterna, under förbehåll att, i händelse de icke kunde till alla delar instämma i Majoritetens redaktion, hvilket de först efter åhörandet deraf vore i tillfälle att afgöra, då få i Betänkandet äfven sina åsigter utvecklade; i hvilken sednare mening Herr Grefven och Ordföranden äfven instämde.

5:o) Härefter fick undertecknad Sekreterare Utskottets befallning att till nästa sammanträde, Fredagen d. 18 dennes, hafva ett Förslag till Betänkande uppsatt, för att inför Utskottet föredragas och dess ombeprövande underställas.

Utskottet åtskildes kl. mot 9 e. m.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 9.

Protokoll hållet i Rikets Höglofl. Ständers Hemliga Utskott den 18 September 1840, kl. 9 förmiddagen.

Närvarande:

Af Ridd. och Adeln:

Ryttmästaren Herr Grefve HORN;
Ryttmästaren Herr Friherre TERSMEDEN;
Majoren Herr VON TROIL.

Af Presteståndet:

Herr Biskopen Doktor HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM.

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandl. SCHARTAU;
Herr Brukspatronen PETRÉ;

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen RUTBERG;
Riksdagsfullmäktigen HANS JANSSON.

Herr Baron och Landtmarskalken samt Bondeståndets Talman voro äfven tillstädes.

1:o) Upplästes det af Herr Majoren VON TROIL uppsatta skriftliga yttrande i neutralitetsfrågan, i öfverensstämmelse med hvad han förut muntligen anfört, och hvilket Brukspatronen PETRÉ hade begärt och Herr Major VON TROIL medgifvit måtte till Protokollet för den 8 dennes fogas, och deruti finnes infördt.

Med anledning af detta anförande, begärte Herr PETRÉ, att följande dess skrifteliga yttrande måtte uti denna dags Protokoll intagas.

»Herr Major VON TROILS skrifteliga yttrande om det fall, då det efter hans förmenande vore mot fäderneslandet »förrädiskt» att tillstyrka neutralitetens bibehållande, erinrar mig om ett enskildt meddelande, hvars inflytning i Utskottets Protokoll torde vara så mycket lämpligare, som Utskottets förhandlingar icke tillhöra offentligheten och endast äro att betrakta såsom confidentiella uttryck af Utskottets opinion i de af Kongl. Maj:t till Utskottets bedömande hänskjutna ämnen.»

»Det har nemligen spridt sig en berättelse derom, att Ryske Kejsaren nyligen skulle hafva erbjudit Hans Maj:t Konungen en väpnad styrka att under loppet af innevarande Riksmöte, efter sig företeende omständigheter, använda inom landet, samt att Kongl. Maj:t deruppå svarat, det Hans Maj:t icke hade af nöden att detta anbud begagna och skulle anse behofvet af ett dylikt biträde, om det någonsin inträffade, utmärka att Hans Maj:t icke vidare borde med Rikets Styrelse fortfara. I fall denna berättelse eger grund, så lärer Hemliga utskottet med tacksamhet erkänna, att Hans Maj:t Konungens ifrågavarande svar är med Nationens sympatier nära identifieradt.»

2:o) På Kongl. Maj:ts till undertecknad Sekreterare meddelade Nådiga befallning upplästes derefter en afskrift af Hans Maj:ts Nådiga skrifvelse, daterad Stockholms Slott d. 6 Febr. 1840, till H. Ex. f. d. Justitiecanzleren, Herr Grefve TROLLE WACHTMEISTER, deri Hans Maj:t tillkännagifver, det Högstdensamme utnämnt Hans Excellence till Justitie Statsminister; äfvensom Herr Grefve TROLLE WACHTMEISTERS svar, dateradt Årup d. 11 Febr. 1840, deri Hans Excellence detta Nådiga förtroende sig i underdånighet undanbeder.

På Kongl. Maj:ts i detta afseende yttrade önskan skulle innehållet af bemälde skrifvelser, hvilka endast varit till Utskot-

tets enskilda kännedom meddelade, icke uti denna dags Protokoll intagas, utan afskrifterne till Hans Maj:t återställas.

3:o) Undertecknad Sekreterare uppläste vidare den skrifteliga berättelse om sitt underdåniga företräde hos Hans Maj:t Konungen, som till detta Protokoll finnes vidfogad.

4:o) På grund af hvad i denna berättelse förekommer rörande de deri omnämnda serskilda anbuden i afseende å Justitie Statsministersembetets tillsättande, yttrade Herr PETRÉ, i hänseende till Statsrådets icke-fulltalighet, som följer:

»De upplysningar, Hans Maj:t Konungen behagat genom Utskottets Sekreterare meddela i afseende på åtgärder, vidtagne för besättande af Justitie Statsministersembetet, föranlåta mig, att till Protokollet anföra följande:

Efter nya Styrelseformens antagande gjorde Rikets Ständer sig hopp, att samtlige Kongl. Maj:ts Rådgifvare skulle komma att gemensamt representera och försvara ett Regeringens system, bygdt på reformerande grundsatser och utgånget från sann constitutionel anda. Denna förhoppning kan icke uppfyllas, så länge Rådgifvareplatserna tillsättas, så att säga, oafhängige af hvarandra och således varda beklädda med män, hvilka till hvarandra befinna sig i en isolerad ställning och, långt ifrån att röja benägenhet att stå och falla tillsamman, äro helt och hållet fremmande för hvarandras tänkesätt, insigter och karakter. Anbudet till Herr TÖRNEBLADH af Justitie Statsministersembetet ådagalägger, huruledes en långt framskriden ålder med åtföljande bräckligheter icke ligga i vägen för möjligheten att uppflyttas till Statens högsta embete, som likväl nu mera i vida högre mått än förut synes fordra mannaålderns hela kraft. Grefve TROLLE WACHTMEISTER har ganska riktigt insett detta kraf. Derom vittnar bemälde Grefves Utskottet communicerade bref till Hans Maj:t Konungen. Önskligt vore, att Grefve WACHTMEISTERS efterdöme kunnat tjena till vägledning för dem, som, oaktadt de befinna sig vid lifvets gräns, ansett sig oförhindrade att emottaga rum i den nya Departementalstyrelsen.

Då Hans Maj:t, genom Utskottets Sekreterare, uttryckligen förklarat sin önskan, att Utskottets afgifvande utlåtande i fråga om neutralitetens bibehållande icke må komma att innehålla något rörande Statsrådets fåtalighet, finner jag för min del, att allt hvad Hemliga Utskottet kunnat med sina diskussioner i detta ämne åsyfta redan är vunnet, då Hans Maj:t i förväg behagat inhemta fullständig kännedom om alla Utskottets förhandlingar. Den inskränkta form, jag i följd af Biskop HEURLINS erinringar varit föranlåten gifva mitt förslag om proposition till sistnämnde frågas intagande i betänkandet, skulle dessutom lätt kunna föranleda misstydning. Det är från denna synpunkt måhända en

ren vinst, att berörde proposition, ehuru af Utskottet redan antagen, blifver, hvad det underdåniga nu å bane varande utlåtandet beträffar, utan all påföljd.»

I detta yttrande förenade sig äfven Riksdagsfullmäktigen Hans Jansson, under medgifvande, i likhet med Herr Petré, att uti den afgifvande underdåniga Adressen ingenting rörande Statsrådets kompletterande behöfde upptagas.

5:o) Upplästes ett Förslag till underdånigt Betänkande, och för att detsamma behörigen granska samt till företagande af nödiga ändringar utsågs en Redaktionsafdelning att, sedan Utskottet sig på förmiddagen åtskiljt, detta arbete genast företaga. Härtill valdes en Ledamot af hvarje Stånd, neml.: Herr Frih. Tersmeden, Herr Prosten Ödmann, Herr Brukspatronen Petré och Riksdagsfullmäktigen Hans Jansson; hvarefter Utskottet åtskildes för att åter sammanträda denna dag kl. 6 e. m.

In fidem
N. af Wetterstedt.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

Bilaga till näst före stående protokoll.

Då jag anser såsom min pligt att, i egenskap af Hemliga Utskottets Secreterare, redogöra för det företräde jag denna dag fått den Nåden att hos Hans Maj:t Konungen erhålla i anledning af den Nådiga befallning jag emottog att hos Hans Maj:t kl. 2 e. m. mig infinna, får jag härmedelst vördsammast den äran att förloppet deraf inberätta så fullständigt mitt minne det tillåter.

Sedan Hans Maj:t befallt mig afgifva en sanningsenlig berättelse om discussionen denna dag samt att omnämna hvad hufvudsakeligen dervid tilldrog sig, yttrade jag, att enligt förut fattadt beslut öfverläggningen vidrörde redaktionen af det Betänkande Hans Maj:t önskat nu genast af Utskottet få emottaga uti neutralitetsfrågan. Då jag för Konungen redogjorde om innehållet så väl af Herr Major von Troils anförande rörande ett väl ordnadt neutralitetssysteme i allmänhet, samt om de 3:ne punkter, Herr Brukspatronen Petré uti Utskottets betänkande önskat få upptagne, med tillägg: att Utskottet bifallit propositionen derom, dock med de modificationer i ordställningen, hvilka af Herr Petré medgifne, af Utskottet måhända kunna anses nödige, svarade Hans Maj:t:

»Att Han gerna emottager de upplysningar Utskottet kan finna sig föranlåtet att i politiskt hänseende framställa; att Hans Maj:t således icke är emot att i betänkandet de förhoppningar

för neutralitetens bibehållande uttryckas, dem förbundet emellan Ryssland och England synas kunna tillförsäkra Scandinavien; att Konungen äfvenledes gerna emottager hvad Utskottet önskar omförmäla rörande nödvändigheten af ett väl ordnadt och med Rikets säkerhet förknippadt starkt sjöförsvar, enär sådant ingår i de åsigter Konungen sjelf i denna del hyser, och derå Hans Maj:t ämnar fästa Rikets Ständers uppmärksamhet; men att Hans Maj:t önskar, det Utskottet i sitt underdåniga betänkande ingenting ordar om completterandet af Dess Conselj, enär denna punkt, som rörer Hans Maj:ts inre förvaltning (då deremot den om sjöförsvaret i förevarande fall äfven kan ingå i Rikets förhållande till utrikes magter), endast och allenast tillhör Hans Maj:ts Eget ombepröfvande samt icke ingår i den fråga rörande neutraliteten, derå Konungen begärt Utskottets utlåtande. Konungen tillade vidare: att Han ansåge sistnämnde punkts upptagande i Hemliga Utskottets betänkande vara stridande emot den grundlagsparagraf, som bjuder: att Hemliga Utskottet icke må upptaga och behandla sådane ärender, som till annat Utskotts behandling höra, samt att Hans Maj:t sålunda endast af Rikets Ständers Constitutionsutskott anser sig kunna en sådan hemställan emottaga; och att, i händelse Hemliga Utskottet vidrörer denna punkt, såge sig Hans Maj:t försatt i nödvändighet att vägra ett emottagande af betänkandet.

För att lemna Utskottet en kännedom om de åtgärder Hans Maj:t redan vidtagit för att, i enlighet med Nationens önskan, göra Statsrådets personal fulltalig, täcktes Hans Maj:t omnämna:

att Hans Maj:t, som bekant är, redan den 6 i sistledne Februari månad sjelf tillskrifvit Hans Excellence Herr Grefve Trolle Wachtmeister, det Konungen utnämnt honom till Justitie Statsminister, men att Hans Excellence, under förebärande af svag hälsa, i underdånighet undanbedt sig detta förtroende;

att Hans Maj:t derefter låtit tillfråga Herr Statssecreteraren Baron Nordenfalk, om han ville samma embete emottaga, men att han svarat: det han ännu icke, före förloppet af ett års tid, kunde för egna vigtiga angelägenheter åtaga sig en så maktpåliggande befattning;

att Konungen på samma erbjudande till Herr Presidenten Gyllenhaal fått dess underdåniga afsägelse af förtroendet;

att Hans Maj:t i Sin Conseil sökt öfvertala f. d. Justitieombudsmannen Herr Törnebladh att emottaga Justitie Statsministersembetet, men hvilken detsamma vägrat, under förebärande af framskriden ålder och svag hälsa;

hvarefter Hans Maj:t uppdrog åt Herr Törnebladh att i samma ämne vidtala Justitierådet Bredberg, som likaledes begärde att få undanbedja sig förtroendet;

att Herr Törnebladh, på Kongl. Maj:ts Nådigste befallning, omnämt Konungens önskan i detta afseende för Herr Justitierådet Isberg, som derå afgaf samma nekande svar, som Herr Bredberg. Hans Maj:t hade derefter sjelf derom talat med Herr Isberg, som i underdånighet anhöll att få undanbedja sig Justitie Statsministersembetet.

Då en annan person, den Hans Maj:t icke uppgaf, med Konungen talat om Herr Presidenten Baron Ehrenborgh, hade Hans Maj:t svarat, det man sagt Högstdensamme att Baron Ehrenborgh åstundade qvarblifva vid sitt innehafvande Presidentsembete, och att han ej ville åtaga sig den besvärliga och ansvarsfulla befattning, som med denna gren af styrelseförvaltningen är förknippad. Då under samtalet det förebars: att man trodde det Baron Ehrenborgh dock, vid erhållen kännedom om Hans Maj:ts nådiga önskan i detta afseende, icke torde vara obenägen att Justitie Statsministersbefattningen sig åtaga, bemyndigade Hans Maj:t den person, som hade föreslagit honom och som utmärker sig så väl för en ädel caractere som för redliga och rättsinniga tänkesätt och grundsatser, att tillskrifva Herr Baron Ehrenborgh, att, om han önskar emottaga detta embete, vill Konungen honom dertill utnämna; och å denna skrifvelse inväntar Konungen ett svar inom 8 à 10 dagar.»

Hans Maj:t befallte mig att för Utskottet inberätta detta förhållande och tillade derefter: »Att Utskottet deraf torde finna allt hvad Hans Maj:t gjort för att i detta fall gå den allmänna önskan till mötes; att Hans Maj:t blifvit i största bekymmer försatt öfver den ringa framgång ärendet hittils haft och öfver de alltjemt förnyade afsägelserna; och att utom det obehag, detta förhållande förorsakat Hans Maj:t, skulle det högeligen smärta Högstdensamme, om Hemliga Utskottet, hvars nitiska medverkan i bedömandet af Hans Maj:ts höga afsigter Han påräknat, ytterligare skulle vidröra ett ämne, som Hans Maj:t förmenar icke tillhöra Utskottets handläggning och derå Konungen icke begärt Utskottets yttrande.»

Stockholm den 15 September 1840.

(Undertecknadt.)

N. af Wetterstedt.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 10.

Protocoll hållet i Rikets Höglofl. Ständers Hemliga Utskott den 18 September 1840, kl. 6 e. m.

Närvarande:

Af Ridd. och Adeln:

Ryttmästaren Herr Grefve HORN;
Ryttmästaren Herr Friherre TERSMEDEN;
Herr Majoren VON TROIL.

Af Presteståndet:

Herr Biskopen Doktor HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM.

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandlanden SCHARTAU;
Herr Brukspatronen PETRÉ.

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen RUTBERG;
Riksdagsfullmäktigen HANS JANSSON.

Bondeståndets Taleman var likaledes närvarande.

S. D. 1:o) Justerades och godkändes Protokollet för d. 15 September.

2:o) Sedan den på förmiddagen utsedde Redaktionsafdelningen nu mera hunnit fullända och upsätta det härhos i afskrift vidfogade förslaget till underdånigt svar till Hans Maj:t Konungen i Neutralitetsfrågan, blef detsamma nu uppläst och godkändt; hvarefter Herr Biskop HEURLIN förklarade: det han efter åhörandet af detta förslag icke ansåge sig äga anledning att till detsamma begära några rättelser eller deremot sig reservera, utan förenade han sig, äfvensom Herr Prosten HALLSTRÖM, i det af Utskottet yttrade enhälliga godkännandet af Adressen, som på Utskottets befallning nu blef renskrifvet och af dess samtlige närvarande ledamöter undertecknades, i ändamål att, jemte en dervid fogad Fransk öfversättning, af Herr Grefven och Ordföranden till Hans Maj:t Konungen i underdånighet öfverlemnas på den dag Hans Maj:t dertill täckes utsätta.

3:o) Derefter slutades läsningen af Bilagorne till Hemliga Utskotts-Protokollerne för d. 18 Sept. och den 10 Okt. 1829,

samt 15 Mars 1830 och 24 April 1834; hvarefter Utskottet åtskildes kl. 1/2 9 eft. midd.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

Bilaga till näst före stående protokoll.

S. A. K.

Då Hemliga Utskottet går att i djupaste underdånighet inför E. K. M:t nedlägga det svar E. K. Mt af Utskottet äskat å den Nådigst framstälda frågan om en sträng neutralitets bibehållande, har Utskottet intet ögonblick tvekat att instämma i den allmänna tanka E. K. M:t Sjelf i detta ämne delar med Dess ansvarige Rådgifvare.

Om likväl Utskottet skulle tillstyrka E. Maj:t att under alla möjliga förhållanden bibehålla neutraliteten, befarar Utskottet att gå längre, än Fäderneslandets sanna väl och nationens önskningar föranleda. Efter Utskottets förmodan är Englands och Rysslands förenade uppträdande såsom våra fiender den enda händelse, då vår egen förmåga att oss försvara kunde vara tvifvelaktig. Under den brytning emellan de stora makterna, som nu hotar att störa Europas lugn, visar sig dock föga anledning, att de Skandinaviska Rikena skulle tvingas att deltaga i den befarade striden. Utskottet anser det så väl för Ryssland och England som för Frankrike vara af vigt att icke bryta freden med Sverige och Norrige. Många skäl förefinnas ock till den förmodan, att ett allmänt krig emellan de stora makterna ännu torde vara långt aflägsnadt. Den politiska ställningen så i Italien, som i Tyskland och Polen lärer, efter Utskottets tanka, afhålla dessa makter ifrån att tända en eld, hvars härjningar man möjligen icke kan dämpa eller bestämma. Skulle emellertid sådana förhållanden inträffa, då Fäderneslandets sanna väl och ära uppmanade till deltagande i stridens vådor, hyser Utskottet det fullkomliga förtroende till Ed. Maj:t, att dessa förhållanden icke lemnades obegagnade; och skulle anse det oförenligt med sant fosterländska tänkesätt att i sådana fall tillstyrka Ed. M:t neutralitetens bibehållande. Det vore då utan tvifvel som Folket gerna skulle uppbjuda sina yttersta krafter och icke sky några uppoffringar för att under sin Konungs ledning uppnå samhällens högsta och ädlaste mål. Men under alla förhållanden anser Utskottet icke blott försvaret till lands, utan ock Sveriges och Norriges gemensamma sjöförsvar, ordnadt efter den plan, som Skandinaviens geografiska läge angifver, vara ett hufvud-

sakligt medel för de förenade folkens sjelfständighets och neutralitets betryggande. Då Utskottet icke anser sig tillständigt att ingå i bedömande af det system för Sjövapnets organisation, som må betraktas mest förenligt med tidens fordringar samt Sveriges och Norriges unionsförhållanden, vågar likväl Utskottet göra sig derom förvissadt, det E. K. M:t med Nådigt välbehag upptager, att Utskottet på denna vigtiga del af Statsförvaltningen vågat fästa Ed. M:ts höga uppmärksamhet.

Då slutligen Hemliga Utskottet, med grundad förhoppning om en fortfarande fred, äfven för sin del, i underdånighet tillstyrker E. K. M:t att bibehålla de förenade Rikenas neutralitet, så vidt denna kan förenas med Rikenas ära och sjelfständighet, tror Utskottet sig jemväl kunna förvissa E. K. M:t om Svenska folkets nitälskan för fredens befästande eller krigets aflägsnande från våra landamären; öfvertygadt, som Utskottet är, att ett Rikes tryggade sjelfständighet i hänseende till utrikes makter utgör den enda säkra borgen för vidmakthållandet af dess inre frihet. Stockholm den 18 September 1840.

(Underteknadt)

C. F. Horn. W. F. Tersmeden. Troil.
C. I. Heurlin. E. S. Ödmann. C. E. Hallström.
Frans Schartau. T. Petré.
J. J. Rutberg. Hans Jansson.
N. af Wetterstedt.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 11.

Protokoll hållet i Rikets Höglofl. Ständers Hemliga Utskott den 22 September 1840.

Närvarande:

Af Ridd. och Adeln:

Herr Ryttmäst. Grefve Horn;
Herr Ryttmäst. Frih. Tersmeden;
Herr Majoren von Troil.

Af Presteståndet:

Herr Biskopen D:r Heurlin;
Herr Prosten Ödmann;
Herr Prosten Hallström.

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandl. SCHARTAU;
Herr Brukspatronen PETRÉ.

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen RUTBERG;
» » HANS JANSSON;
» » NILS PERSSON.

Herr Baron och Landtmarskalken samt Bondeståndets Taleman voro äfven närvarande.

S. D. Enligt förutgånget anslag sammanträdde Utskottet kl. 9 f. m.

1:o) Justerades och godkändes Protokollet för d. 18 September på för- och eftermiddagen.

2:o) Herr Grefven och Ordföranden tillkännagaf, att han förleden gårdag vid ett af Hans Maj:t Konungen beviljadt underdånigt företräde i Hans Maj:ts händer öfverlemnat det Betänkande rörande Neutralitetsfrågan, Utskottet under d. 18 dennes afgifvit.

3:o) Justerades och godkändes Protokollet öfver Hemliga Utskottets underdåniga sammanträde inför Hans Maj:t Konungen den 7 September.

4:o) Fortsattes och slutades läsningen af 1834 och 1835 års Hemliga Utskotts Protokoller med dertill hörande bilagor, nemligen:

a) Återstoden af Protokollet för d. 26 April 1834.
b) Protokollet för d. 29 April samma år.
c) D:o för d. 12 Jan. 1835.
d) D:o för d. 30 Jan. samma år.
e) D:o för d. 19 Maj s. å.

Härefter började läsningen af de handlingar rörande Sundska tullen, hvilka d. 7 Sept. blifvit af Kongl. Maj:t till Utskottet öfverlemnade.

5:o) Upplästes ånyo H. Exc. Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Baron STIERNELDS Memorandum af d. 16 Aug. innevarande år, rörande Cabinettscassans skuld, med dertill hörande bilagor, äfvensom det af framl. Exc. Statsministern Herr Grefve AF WETTERSTEDT afgifne betänkande i samma ämne af d. 10 Junii 1836.

6:o) Beslöt Utskottet att frågan om Cabinettscassan skulle hvila på bordet; hvarefter Utskottet åtskildes omkring kl. 1 e. m.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 12.

Protocoll hållet i Riksens Höglofl. Ständers Hemliga Utskott den 28 September 1840.

Närvarande:

Af Ridderskapet och Adeln:

Herr Ryttmästaren Grefve HORN;
Herr Majoren VON TROIL.

Af Presteståndet:

Herr Biskopen Doktor HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM.

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandlaren SCHARTAU;
Herr Brukspatronen WÆRN;
Herr Brukspatronen PETRÉ.

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen RUTBERG;
Riksdagsfullm. HANS JANSSON;
Riksdagsfullm. NILS PEHRSSON.

Talemännen för Borgare- och Bondestånden voro äfven närvarande.

S. D. 1:o) Efter anslag sammanträdde Utskottet kl. 9 f. m.

2:o) Anmältes af Herr Major VON TROIL, att Herr Ryttmästaren Baron TERSMEDEN af sjukdom vore hindrad att i Utskottet sig infinna.

3:o) Justerades och godkändes Protokollet för d. 22 sistl. September.

4:o) Herr Brukspatronen WÆRN anförde till Protokollet, att då han hört, det något ogillande försports deröfver, att han, med förbiseende af stadgandet i 79 § Riksdagsordningen, skolat ifrån staden afrest, funne han sig nu föranlåten förklara, det han härtill redan en längre tid förut haft permission, så väl af sitt Stånd som af Constitutionsutskottet, och att enär vid Utskottets första sammanträde icke något annat förekom än uppläsningen af Kongl. Maj:ts till Utskottet hållna nådiga tal, yppade sig för Herr Brukspatronen icke något tillfälle att serskild en sådan permission af Hemliga Utskottet begära.

5:o) Fortsattes läsningen af handlingarne rörande Öresundska Tullfrågan, i hvilket ämne Herr PETRÉ till Protokollet aflemnade följande skrifteliga yttrande:

»För bedömande af frågan om Öresundka Tullen vore nu af högsta intresse att få del af Svenska Missionens i Köpenhamn meddelanden rörande Danska Regeringens tillgörande i saken. Det är tillförlitligen kändt, att Handelscorpsen i Köpenhamn nu mera nitälskar för en betydlig nedsättning i Öresundska Tullen och att man der till och med bearbetar en plan, att Danmark skulle bevilja alla Nationers flaggor full frihet att utan tull passera Sundet, mot erhållande på en gång af en viss summa, lämpad för hvarje Nation efter den större eller mindre anpart som densamma, per medium räknadt, hitintills i allmänhet utgjort i Öresundska Tullen. Danmark befinner sig med hänsigt till denna Tull i en tvungen ställning, mindre för de diplomatiska demonstrationer, som åtskilliga fremmande makter derom förehafva, än för den nya riktning, handeln är på väg att taga i anledning af de för densamma vid Hamburg öpnade Jernbanor, hvilka, derest de icke skulle komma att fortsättas genom Danska området, skulle på en kortare omväg kunna utsträckas på ett sätt, att Danmark, äfven med oförkränkt bibehållande af Öresundska Tullen, pericliterade att förlora en betydlig del af sin nu egande handel. Häraf synes, att frågan om Öresundska Tullen, oberoende af Sveriges ministeriella tillgörande, kommit i det skick, att en brytning nu mera kan anses oundviklig, — ett förhållande, hvaråt Hemliga Utskottet synes böra skänka närmare uppmärksamhet, för att komma i tillfälle att betrakta Öresundska Tullfrågan från sin rätta synpunkt.»

6:o) Herr Wærn uppläste derefter de rörande Cabinettskassans skuld d. 7 sistl. September aflemnade Handlingarne; i anledning hvaraf Herr Petré till Protokollet skriftligen anförde, som följer:

»I fråga om reorganisation af Rikets utländska Diplomati har jag inom Borgareståndet afgifvit ett yttrande, hvilket jag torde få, vid nytt sammanträde, å annan dag till Utskottets Protokoll meddela. Är det Utskottet tillåtet att fritt och otvunget i detta ämne meddela sina tankar, så synes mig tillfället dertill icke böra försummas.

Vidkommande den i afseende på Ministerstaten i morgon förestående omröstning i Förstärkt Statsutskott, så har jag förut tillstyrkt bifall till Statsutskottets för denna Stat föreslagne anslag; varande det min föresats att med min röst, inom Förstärkta Statsutskottet, befästa den mening, jag i förenämnde afseende inom Borgareståndet uttryckt. Detta öppna förklarande har jag ansett mig böra afgifva med föranledande af Kongl. Maj:ts begäran, att Hemliga Utskottets ledamöter skulle, på sätt lämpligast finnes, i detta ämne communicera sig med Förstärkta Statsutskottets ledamöter. Utan att nu tala om den grundlagsvidriga till-

komsten af Minister-cassans skuld, vill jag blott erinra, att de Hemliga Utskottet meddelade diplomatiska handlingar ingalunda kunna anses lemna nöjaktig utredning för skuldens upprinnelse. Hvad man derutaf med säkerhet kan inse är, att skulden i begynnelsen varit jemförelsevis mindre betydlig, men genom ett illa beräknadt betalningssätt och deraf följande ocker småningom uppgått till dess närvarande höga belopp.»

Efter någon diskussion i ämnet och sedan åtskillige ledamöter ansett det tiden ännu icke vore inne att i denna fråga till Kongl. Maj:t afgifva något underdånigt yttrande, då ärendet rörande Cabinetts-kassan i alla fall skulle till afgörande i Förstärkt Statsutskott förekomma, begärtes och beslöts, att frågan tills vidare skulle bordläggas.

7:o) Fortsattes och slutades läsningen af handlingarne rörande Öresundska Tullärendet; och åtskildes Utskottet kl. omkring 2 e. m.

In fidem
N. af Wetterstedt.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 13.

Protocoll hållet i Rikets Höglofl. Ständers Hemliga Utskott den 17 November 1840.

Närvarande:

Af Ridd. och Adeln:

Herr Ryttmästaren Grefve Horn;
Herr Ryttmästaren Frih. Tersmeden;
Herr Majoren von Troil.

Af Presteståndet:

Herr Biskop Heurlin;
Herr Prosten Ödmann;
Herr Prosten Hallström.

Af borgareståndet:

Herr Grosshandl. Schartau;
Herr Brukspatronen Petré;
Herr Brukspatr. Wærn.

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen Rutberg;
Riksdagsfullm. Hans Jansson;
Riksdagsfullm. Nils Persson.

Talemännen för Borgare- och Bondestånden voro äfven närvarande.

S. D. 1:o) Justerades och godkändes Protokollet för d. 28 September.

2:o) Anmälte Herr Grefven och Ordföranden, att sedan Hemliga Utskottets sammankomst sistnämnde dag hade Herr Brukspatronen PETRÉ och Riksdagsfullmäktigen NILS PERSSON, med sina Stånds tillstånd, i enskilda ärender från hufvudstaden varit afreste, den förre på 14 dagar och den senare på trenne veckor; hvarvid Herr PETRÉ anförde, det han endast hade begagnat 14 dagars permission, enär det varit honom sagdt, att en sammankomst i Hemliga Utskottet snart skulle inträffa.

3:o) Företogs den på bordet hvilande frågan rörande Kabinettskassans skuld, i anledning hvaraf, och till upplysning af den handläggning detta ärende hittils i Höglofl. Statsutskottet undergått, Herr Grefve HORN till Protokollet yttrade som följer:

»Den fråga, som länge hvilat på Utskottets bord rörande bristen i Cabinettscassan, kommer nu att upptagas och, som jag önskar, äfven att afgöras uti allt hvad på Utskottet beror, dervid Utskottets verkningsförmåga visserligen är ganska ringa och förnämligast inskränkt till det underdåniga svar, som måste aflåtas på Kongl. Maj:ts Nådiga Remiss af frågan. Men för att afgifva detta und. utlåtande bör efter min tanka Utskottet hafva stadgat sin öfvertygelse om nödvändigheten af att ifrågavarande brist måste betäckas utan afseende på sättet för dess tillkomst. Jag ber att här få omtala, huru denna fråga blifvit af Statsutskottet behandlad. Vid uppgörande af Riksstatens 2:dra Hufvudtitel erhöll Utskottet på begäran af Statsministern för Utrikes Ärenderne Frih. STIERNELD den upgift rörande Cabinetts-cassan: att den anslagssumma, som Svenska Staten jemte den Norska hittils bestämt för Utrikesdepartementet, någon gång varit tillräcklig, men ofta erfordrat tillskott, hvarföre Kongl. Maj:t de sednare åren dertill anvisat 40,000 Rdr. af Extra Utgiftsmedlen, och att de 15 åren som föregått Friherrens anträde till Embetet en högst betydlig brist uppstått i berörda Cassa, hvilken brist dock skulle vara till fullo betäckt inom 5 à 6 år med bibehållande af de närvarande statsbidragen, samt att denna brist upkommit genom extra ambassader, traktaters afslutande och hemliga utgifter, hvilka sednare vore af egenskap att endast kunna meddelas ett Hemligt Utskott. Statsutskottet, som fann uti den sålunda upgifna skuldsättning en anledning till anmärkning, öfverlemnade densamma till Constitutionsutskottets handläggning, och beräknade derjemte huru stor andel af den årligen för Ministerstaten anslagne summa 390,518: 26: 10, inberäknadt Norges bidrag, kunde

anses erforderlig för sitt egentliga ändamål. Utskottet stannade i det beslut att tillstyrka Rikets Ständer anslagets bestämmande till 200,000 Rdr, med det förklarande likväl, att något hinder ej mötte att, der så nödigt pröfvas, vid en blifvande Extra Statsreglering taga i betraktande frågan om anslag till Cabinettscassans extra utgifter. Det var detta förklarande, som bestämde mig att biträda Utskottets tillstyrkande, och jag beklagar, att Utskottet icke sett sig föranlåtet att å extra Staten anvisa fyllnaden i ett behof, som omöjligen kan förnekas af dem, hvilka, lika med Hemliga Utskottets ledamöter, känna förhållandet, — ett förhållande af Statens skuldsättning i sig sjelft ganska bekymmersamt och som föranledt den ansvarspåföljd, hvilken blifvit med all möjlig stränghet utkräfd. Men just derföre att den konstitutionella ansvarigheten här är tagen i allvarligt anspråk, anser jag frågan nu mera hos Ständerna böra betraktas från en annan synpunkt, den nemligen: om, med kännedom af skuldförhållandet, man kan låta detsamma fortfara och derigenom förhindra en om sin egen och Statens värdighet ömtålig man att emottaga Utrikes Ärendernes portfölj, under äfventyr att Statens yttre anseende lider derigenom, att antingen skuldförbindelserna icke honoreras, eller att diplomatiske angelägenheterne vanvårdas under en epok af hotande vådor för Europas lugn. — Med anledning af hvad jag sålunda haft äran anföra, är min önskan, att Hemliga Utskottets ledamöter måtte samfält stanna i den öfvertygelse, att Cabinetts-cassans ofvannämnde skuld, utgörande circa 570,000 Rdr. B:co, oberäknad den fordran Kongl. Maj:t Sjelf eger af 203,333: 16 och icke för närvarande vill utkräfva, måste på ett eller annat sätt liquideras, dervid jag helst ville föreslå, att den antagna amortissementsplanen måtte följas. Jag anser nödigt, att Utskottet i denna del stadgar sin öfvertygelse, innan något underdånigt yttrande öfver frågan beslutes.»

4:o) Herr PETRÉ upläste följande förslag tlll inskränkningar i Konungens utevarande Beskickningars aflönings-stater:

Wien	7,200	Hamb. B:co.
Brüssel	3,000	» »
Haag	7,200	» »
Turkiet	2,350	» »
Hamburg	2,000	» »
Madrid	3,000	» »
S:a	24,750	Rdr. Hamb. B:co.

Efter någon öfverläggning i Hufvudfrågan och enär Utskottet ansåg, att densamma ännu erfordrade ytterligare handläggning inom HögloflL. Statsutskottet, beslöts att än vidare låta frågan

inom Hemliga Utskottet förblifva hvilande, hvarefter Utskottet åtskildes kl. mot 2 eft. midd.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 14.

Protokoll hållet i Riksens Högl. Ständers Hemliga Utskott den 26 Januarii 1841.

Närvarande:

Af Ridd. och Adeln:

Herr Ryttmästaren Grefve HORN;
Herr Majoren VON TROIL.

Af Presteståndet:

Herr Biskop HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM.

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandlanden SCHARTAU;
Herr Brukspatron PETRÉ;
Herr Brukspatron WÆRN.

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen RUTBERG;
Riksdagsfullmäkt. HANS JANSSON;
Riksdagsfullmäkt. NILS PERSSON.
Talemannen för Bondeståndet var äfven närvarande.

1:o) Utskottet sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

2:o) Tillkännagafs att Herr Brukspatron PETRÉ d. 9 dennes hade erhållit sitt Stånds permission att i enskilda angelägenheter på 14 dagar från hufvudstaden afresa, och hvartill han likaledes nu hos Utskottet sig anmälte. — Äfvenledes anmälte Herr Major VON TROIL att Herr Baron TERSMEDEN vore af sjukdomsförfall hindrad att i dag sig i Utskottet infinna.

3:o) Justerades och godkändes Utskottets Protokoll för den 17 November sistledet år.

4:o) Tillkännagaf Herr Grefven och Ordföranden, att Utskottet till denna dag varit sammankalladt för att afhöra uppläs-

ningen af åtskilliga af t. f. Statsministern för Utrikes Ärenderne, Herr Statsrådet IHRE, till Herr Grefven enskildt öfverlemnade och vid detta protokoll fogade handlingar, för att om deras innehåll meddela Utskottet kännedom, i ändamål att Hemliga Utskottets Herrar Ledamöter måtte försättas i tillfälle att öfvertyga sig om grundlösheten af de rykten som kringlupit rörande Kongl. Svenske och Norrske General-Consulns i Egypten, Herr ANASTASYS förhållande i anledning af de Orientaliska förhandlingarne i Alexandria. — Handlingarne upplästes; hvarefter Utskottet åtskildes kl. 2 eft. middagen.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 15.

Protokoll hållet i Rikets Höglofl. Ständers Hemliga Utskott den 19 Mars 1841.

Närvarande:

Af Höglofl. Ridd. och Adeln:

Ryttmästaren Herr Grefve HORN;
Ryttmästaren Herr Frih. TERSMEDEN;
Herr Öfverste ANCKARSVÄRD.

Af Högvördige Presteståndet:

Herr Biskop HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM.

Af Vällofl. Borgareståndet:

Herr Grosshandlanden SCHARTAU;
Herr Brukspatron PETRÉ;
Herr Brukspatron WÆRN.

Af Hedervärda Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen RUTBERG;
Riksdagsfullm. HANS JANSSON;
Riksdagsfullm. NILS PERSSON.

Talemannen för Bondeståndet var äfven närvarande.

1:o. Sedan Herr Öfverste A. ANCKARSVÄRD af Högloft. Ridderskapet och Adeln blifvit utsedd att, i Herr Majoren VON TROILS ställe, som från hufvudstaden afrest, i Hemliga Utskottet såsom ledamot inträda och sig nu i Utskottet inställt, anmodades han af Herr Grefven och Ordföranden att aflägga den vanliga Eden, hvilken honom af underteknad Sekreterare förestafvades.

2:o. Herr Grefven och Ordföranden tillkännagaf: att föremålet med närvarande sammankomst vore att lemna Herr Öfverste ANCKARSVÄRD ett tillfälle att taga kännedom om de intill denna dag af Kongl. Maj:t Utskottet meddelade och inför detsamma uplästa handlingar, af hvilka flere ännu icke utgjort ett ämne för något utlåtande från Utskottets sida, i en afgifvande Adress; men enär Herr Ordföranden hade sig bekant, att ännu flere diplomatiska handlingar torde blifva till Utskottet aflemnade, samt att H. M:t Konungen snart torde ämna inför Sig sammankalla Hemliga Utskottet, ansåg Herr Grefven tiden ännu icke vara inne att om en underdånig Slutadress öfverlägga.

Herr PETRÉ anförde: att då flere af de till Utskottets kännedom meddelade ärenderne ännu voro obesvarade, ansåg han, det Utskottet hade af Herr Grefven och Ordföranden bort sammankallas för afgifvandet af den ifrågasatta Adressen, hvilket han för sin del velat hafva till Protokollet anmärkt.

Herr Grefven och Ordföranden yttrade: att då han trodde sig veta, att Kongl. Maj:t ämnade meddela Utskottet ännu flere uplysningar rörande Öresundska tullen, hade Hr Grefven ansett ett sådant meddelande först bort afvaktas, innan frågan om adressen förekomme; hvaremot Hr PETRÉ förklarade sin tanke vara att, oberoende af Sundska Tullfrågan, Utskottet borde yttra sig om frågan rörande Kabinettskassan, innan Rikets Högloft. Ständer i detta ämne fattade sitt beslut. Herr Grefven och Ordföranden anförde i anledning af detta yttrande, att han redan förut framställt denna fråga för Utskottets öfverläggningar, men den hade hvarje gång förklarats böra tills vidare uppskjutas; och uppmanade han Herr PETRÉ att, i händelse han nu hade något att i ämnet anföra, sådant fullgöra, då Herr Grefven icke skulle underlåta att till Utskottets ombepröfvande ärendet framställa. Sedan Herr PETRÉ anmält, det han icke vore beredd att något förslag i detta afseende för det närvarande afgifva, upsköts frågan på nytt.

3:o. Herr öfverste ANCKARSVÄRD anhöll att få tillgång till de redan föredragne handlingarnes genomläsande, och tillsades följaktligen en af Hemliga Utskottets Canzlister att dem till Herr Öfversten aflemna på de dagar han i Utskottets rum ville sig infinna för att om dessa handlingar taga kännedom.

4:o. Herr Grefven och Ordföranden framställde frågan om bestämmandet af vanliga arfvoden för Utskottets Sekreterare och Canzlister samt Vaktmästare; men Utskottet ansåg, att då ännu icke tiden vore förhanden till dess uplösning kunde detta ämne tills vidare förblifva hvilande; hvarefter Utskottet åtskildes.

In fidem
N. AF WETTERSTEDT.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 16.

Stockholms Slott den 19 Maj 1841.

Protocoll hållet inför Hans Maj:t Konungen uti Hemliga Utskottet.

Närvarande:

Af Ridderskapet och Adeln:

Ryttmästaren Herr Grefve HORN;
Ryttmästaren Hr Frih. TERSMEDEN;
Herr Öfverste ANCKARSVÄRD.

Af Presteståndet:

Herr Biskop HEURLIN;
Herr Prosten ÖDMANN;
Herr Prosten HALLSTRÖM.

Af Borgareståndet:

Herr Grosshandlanden SCHARTAU;
Herr Brukspatron PETRÉ;
Herr Brukspatron WÆRN.

Af Bondeståndet:

Riksdagsfullmäktigen HANS JANSSON.

Landtmarskalken Herr Friherre PALMSTIERNA,
Erkebiskopen Herr Doctor AF WINGÅRD, samt
Talemännen för Borgare- och Bondestånden voro äfven närvarande.

Sedan efter kallelse genom vanligt anslag Hemliga Utskottets ofvannämnde Herrar Ledamöter samt Talemännen för de fyra Riksstånden kl. 6 eft. midd. infunnit sig i Konungens

Audiencerum, behagade Hans Maj:t, vid derom erhållen underrättelse, åtföljd af H. K. H. Kronprinsen, äfvensom af undertecknad Statsråd, Sig till Utskottet begifva.

Kongl. Maj:t höll derefter på Fransyska det vid detta Protocoll i afskrift bilagde Tal, som sedermera af H. K. H. Kronprinsen upplästes i Svensk öfversättning, hvaraf afskrift äfvenledes härhos finnes bifogad.

Kongl. Maj:ts nådiga afskedshelsning besvarades i underdånighet å Utskottets vägnar af Dess Ordförande, Ryttmästaren Herr Grefve HORN, på sätt bilagde afskrift utvisar.

Kongl. Maj:t täcktes derpå återbegifva sig till Sina rum; och Utskottet åtskiljdes kl. omkring $^3/_4$ till 7 eft. middagen.

Ut supra.

In fidem Protocolli
OL. IM. FÅHRÆUS.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

Bilagor till näst före stående protokoll.

a.

Gode Herrar och Svenske Män!

Då Jag vid denna Riksdag församlade Eder, inskränkte Jag Mig icke till att endast gifva Eder kännedom af de sedan den föregående tillkomne diplomatiske förhandlingar. Jag har äfven till Eder låtit öfverlemna dem, hvilka meddelades Hemliga Utskotten under 1823, 1828 och 1834 årens Riksmöten, för att upplysa Eder om den förflutna tiden och sätta Eder i tillfälle att, med oväld, bedömma den.

En dag skall komma, Mine Herrar, och den är måhända icke aflägsen, då dessa handlingar kunna framläggas inför hela verlden. Det vittnesbörd de skola afgifva blifver sanningens. Om Jag då lefver, skall man icke vägra Mig det; är Jag icke mera till, skall man nedlägga det på min graf. Eder Konung frikallar Eder emellertid, Mine Herrar, ännu en gång, ifrån den Ed I svurit såsom Ledamöter af Hemliga Utskottet. I behöfven inga andra band än dem pligt, ära, samvete och redlighet ålägga Oss alla gemensamt. Under skydd och ledning af dessa känslor kunnen I omnämna för Edra Medborgare innehållet af de handlingar I läst eller hört läsas i detta Utskott och hvaraf de sjelfva framdeles omedelbarligen kunna erhålla kännedom.

Jag har nu sammankallat Eder för att gifva Eder tillkänna, det Edra göromål hafva upphört, och förblifver Eder,

Gode Herrar och Svenske Män, med all Kongl. Nåd och ynnest städse välbevågen.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

b.

Herr Grefve Horns Svar å H. M:t Konungens Tal till Hemliga Utskottet.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Då E. K. M:t täckts Nådigst förklara, att Hemliga Utskottets förhandlingar nu äro afslutade, är Utskottet utur tillfälle att till E. K. M:t i underdånighet öfverlemna någon adress i anledning af de meddelanden, som under Riksdagens lopp Utskottet från E. K. M:t fått emottaga. Det återstår då för Utskottet endast att till E. K. M:t frambära dess underdåniga försäkran om de känslor af ren vördnad, trohet och tillgifvenhet, som böra lifva hvarje redlig Svensk.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

D.

Handlingar rörande Kabinettskassan, meddelade Hemliga Utskottet 1840.

N:r 1.

Öfversättning af ett till Kongl. Maj:t af H. E. Statsministern för Utrikes Ärenderne Herr Friherre Stierneld afgifvet Underdånigt Memorial, dat. Stockholm den 16 Augusti 1840.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Då Eders Kongl. Maj:t i Nåder täckts af Rikets nu församlade Ständer äska tillsättandet af ett hemligt Utskott, har Eders Kongl. Maj:t i sammanhang dermed befallt mig inkomma med en redogörelse om Cabinettscassans nuvarande ställning, eller dess skulder och behof.

De förra upplysas bäst af närlagde af framledne H. E. Statsministern Herr Grefve af Wetterstedt till Eders Kongl. Maj:t under den 10 juni 1836 inlämnade Memorial, utvisande så väl upphofvet, som dåvarande beloppet af nämde skulder, jemte de utvägar som vidtagits för att så väl betäcka, som småningom afbetala desamma.

Detta förslag har från och med år 1837 noggrant följts, och äro sedan dess liquiderade:

Af Engelska skulden, utom räntor,	£	20,000: —
Till Herrar Michaelson & Benedicks	Sv. B:co	15,000: —
Till Herrar Sterky & C:ie i S:t Petersburg	» »	20,833: 16.

Cabinettscassans skulder belöpa sig således i denna stund till:

Återstoden af skulden hos Hrr Smith, Payne & Smiths	£ St.	30,000: —
Till Filénska fonden	Hamb. B:co Rdr.	60,000: —
Till Herrar Michaelson & Benedicks	Rdr. Sv. B:co	10,650: —

Denna skuld har uppkommit för af detta handelshus lefvererade presenter åt Diplomatiska personer, vid de tillfällen då dessa ej af Eders Kongl. Maj:ts egen Handcassa blifvit betalade.

Till Herrar STERKY & C:IE Rdr. Sv. B:co 3,000.

Till Herrar WESTPHALEN & RIST i Hamburg, balance vid sistl. års bokslut, Hamb. B:co Rdr. 14,700. — Denna skuld har uppstått genom de kostnader, som förorsakats utaf de Utomordentliga Beskickningarne till kröningarne i London och Milano, äfvensom genom några andra nödvändiga utgifter, hvilkas belopp ej varit betydligt, men dock ådragit Cabinettscassan en brist, då alla dess tillgångar varit förut tagna i anspråk till skuldernas successiva afbetalning.

Till Eders Kongl. Maj:t 76,250 Rdr. Hamb. B:co, hvilka sednare Eders Kongl. Maj:t dock täckts tillåta att framgent få innestå.

Cabinettscassans utgifter äro dels ordinarie, dels extraordinarie.

De förra belöpa sig, enligt närlagde i underdånighet bifogade tableau, till Hamb. B:co 93,650, utgörande i Sv. B:co ungefär 250,000 Rdr.

De sednare kunna icke med säkerhet bestämmas, men hafva under de 10 sednare åren per medium utgjort från 40,000 till 50,000 Rdr. Sv. B:co.

Då man dertill lägger amorteringen af Engelska lånet, som på de nästkommande sex åren skall liquideras med £ 5,000 om året utom räntor, samt afbetalningen med 10,000 Rdr. Hamb. B:co äfven på hvarje år af det FILÉNska lånet, anser jag att, med det nuvarande Anslaget på så väl Andra Hufvudtiteln, som af Extra Utgiftsmedlen, och med förutsättande att under denna tid det Norrska anslaget oförändradt kommer att utgå, Cabinettscassans hela skuld bör med år 1846 vara till fullo betalt, då likväl det förskott af 76,250 Rdr. Hamb. B:co, som Eders Kongl. Maj:t täckts densamma lämna, förblifver oliquideradt; då Eders Kongl. Maj:t täckts tillåta, att detsamma får innestå, mot 4 % ränta, till dess tillgångarne kunna medgifva att, med långa betalningsterminer, afbörda detsamma.

De tillgångar, hvilka till amortering och räntor af Cabinettscassans skuld förefinnas, bestå uti det Norrska bidraget, 33,333: 16 Rdr. Hamb. B:co.

Amortering och räntor af Engelska lånet medtager:

År	1841	£	6,438: 15	= Hamb.	B:co	28,974: 18.
»	1842	»	6,186: 5	= »	»	27,838: 6.
»	1843	»	5,933: 15	= »	»	26,701: 42.
»	1844	»	5,681: 5	= »	»	25,565: 30.
»	1845	»	5,428: 15	= »	»	24,429: 18.
»	1846	»	5,176: 5	= »	»	23,293: 6.
		£ St.	34,845: —	= Hamb.	B:co	156,802: 24.

I denna beräkning är likväl cursen af £ St. på Hamburg upptagen till $4^1/_2$ Rdr.; men man erhåller sällan en så favorabel curs, och efter 4: 36 stiger summan i Hamb. B:co till Rl. 165,508: 36.

Då man afdrager denna summa af 165,508: 36 från sex år af det Norrska bidraget, 200,000 Rdr., återstår för dessa år ett öfverskott af Hamb. B:co Rdr. 34,491: 12.

Amorteringen af FILÉNska lånet fordrar:

År 1841	Rdr.	10,000	+	3,600	=	Rdr.	13,600.
» 1842	»	10,000	+	3,000	=	»	13,000.
» 1843	»	10,000	+	2,400	=	»	12,400.
» 1844	»	10,000	+	1,800	=	»	11,800.
» 1845	»	10,000	+	1,200	=	»	11,200.
» 1846	»	10,000	+	600	=	»	10,600.
Hamb.	B:co	60,000	+	12,600	=		72,600.

Interesse på Konungens fordran för sex år à Rdr. Hamb. B:co 3,050 per år .... 18,300.

Rdr. Hamb. B:co 90,900.

Till denna summas betalning skulle användas:

1:o. Det här ofvan beräknade öfverskott 34,491: 12.

2:o. Genom indragning af Ministerplatsen i Haag och genom nedsättande af Missionens i Paris tractamente till 10,000 Rdr. och det i London till 12,000 Rdr. uppkommer en årlig besparing af 10,700 Rdr. eller för sex år .... 64,200: —

Summa Rdr. H. B:co 98,691: 12.

Då man derifrån afdrager den summa, som ofvan beräknats, att betala FILÉNska lånet och Konungens interessen .... 90,900: —

uppstår ett öfverskott af Rdr. Hamb. B:co 7,791: 12

som bör användas till afbetalning å de öfrige Cabinettscassans skulder till Herrar WESTPHALEN & RIST, MICHAELSON & BENEDICKS, samt STERKY & COMP:IE.

På detta sätt, och med iakttagande af den noggranna hushållning uti Cabinettscassans extraordinarie utgifter, som alltsedan år 1837 varit iakttagen, kunde dess skulder vid slutet af år 1846 vara till fullo liquiderade, med undantag af det af Eders Kongl. Maj:t lämnade förskott af 76,250 Rdr. Hb. B:co.

Genom afbetalningen af det FILÉNska lånet 60,000 Rdr. Hamb. B:co uppstår en fordran till lika belopp hos Colonial-

departementet, men hvilken, i anseende till detta Departements financiella tillstånd, torde föras inom linien.

Denna berättelse om Cassans behof är grundad på en sann framställning af dess tillstånd, och så vida icke några utomordentliga händelser, som den högsta vishet och den mest öfvade politiska blick ej kunna förutse, skulle inträffa, är jag öfvertygad att den plan jag nu uppgifvit, kan följas, och bör medföra det önskade resultatet.

Med djupaste vördnad, trohet och nit framhärdar
Stormäktigste Allernådigste Konung,
Eders Kongl. Maj:ts
underdånigste och tropligtigste tjenare
och undersåte.

(undertecknadt) Alg. Stierneld.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

Bilagor till näst förestående handling.

a.

Tableau öfver Cabinettscassans ordinarie utgifter.

					Hamburger Banco.		
		Rdr.	s.	r.	Rdr.	s.	r.
Köpenhamn,	En Envoyé	7,200	—	—			
	En Legationssecreterare	900	—	—	8,100	—	—
S:t Petersburg,	En Envoyé	14,400	—	—			
	En Legationssecreterare	1,800	—	—	16,200	—	—
Paris,	En Envoyé	13,500	—	—			
	En Legationssecreterare	1,800	—	—	15,300	—	—
London,	En Envoyé	13,500	—	—			
	En Legationssecreterare	1,800	—	—	15,300	—	—
Berlin,	En Envoyé	7,200	—	—			
	En Legationssecreterare	900	—	—	8,100	—	—
				Transport	63,000	—	—

					Hamburger Banco.		
		Rdr.	s.	r.	Rdr.	s.	r.
	Transport	—	—	—	63,000	—	—
Wien,	En Envoyé	7,200	—	—			
	En Legationssecreterare	900	—	—	8,100	—	—
Haag,	En Envoyé	—	—	—	7,200	—	—
Constantinopel,	En Chargé d'Affaires ad interim	2,350	—	—			
	En Drogman	400	—	—	2,750	—	—
Madrid,	En Chargé d'Affaires	—	—	—	3,000	—	—
Brüssel,	En Chargé d'Affaires	—	—	—	3,000	—	—
Hamburg,	En Chargé d'Affaires	—	—	—	2,000	—	—
pensioner		—	—	—	600	—	—
dito, i Rdr. Svenskt B:co 10,716: 32 svarande ungefärligen emot		—	—	—	4,000	—	—
	S:ma Rdr. Hamb. B:co	—	—	—	93,650	—	—

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

b.

Underdånig Promemoria (ingifven till Kongl. Maj:t af Grefve Wetterstedt den 10 juni 1836).

(Öfversättning.)

Ifrån den första stund, då för mera än tjugufem år sedan Eders Kongl. Maj:t satte sin fot på Skandinaviens jord, utgjorde det orubbliga syftemålet för Eders Maj:ts regeringsgrundsatser att, i förening med förbättringen af Dess nya Fosterlands välstånd, använda den verksammaste och kraftigaste omsorg för vidmakthållandet af Rikets sjelfständighet utom detsamma (sic!) Knappast utgånget utur en kamp, som kostat landet en tredjedel af dess område, nedtryckt under bördan af en skuldsättning, som hade stigit utöfver allt förhållande med de tillgångar, hvilka ännu funnos i behåll, lemnadt till pris åt en skakning, som nödvändigt bort upkomma af ett i samhällsordningen fattadt ingripande beslut, och i följd af en Kongl. Dynastis förvisning, företedde Sverige år 1810 för den medborgare, som opartiskt bedömde

dess ställning, endast ämnen till lifliga farhågor för dess framtid. Omgifvet af makter med hvilka det befunnit sig i strid, mäktigt inveckladt genom sina missöden i det politiska system dessa makter då för tiden i förening med Frankrike hade antagit, och hvilket i tidernas längd skulle emot Sverige väpna den enda bundsförvandt, som länge förblifvit detsamma trogen, sväfvade Riket i ovisshet, uti sina politiska beräkningar, emellan kraftlösa önskningar och öfverdrifna förhoppningar.

Men då genom ett enhälligt val af Nationen, som erkände behofvet af en kraftfull hand för att rycka densamma ur det bråddjup, som öppnades för dess fot, landets framtida öden anförtroddes åt Eders Maj:ts vishet och verksamma vård, återlifvades hoppet i alla hjertan, och förhållandet förändrades. Landets närvarande belägenhet och de officiella Acter hvilka blifvit utfärdade allt ifrån 1810, och hvilka det blefve öfverflödigt att omförmäla i denna underdåniga Promemoria, bevisa tillräckligt de oförutsedda och lyckliga verkningarne af Eders Maj:ts faderliga omsorger. Sverige har ostyckadt och segrande genomgått denna långa tidrymd af politiska omstörtningar och förändringar, hvilka föregingo och åtföljde NAPOLEONS stora och minnesvärda fall; våldfördt genom denne intill denna stund lycklige Monarks oförutseende politik och genom det orättvisa och emot Traktaternas helgd verkstälda besittningstagandet af Pomern, nödgades Sverige väpna sig emot honom i förening med en makt, med hvilken det varit tvunget att sluta fred medelst afträdandet af Finland; och sedermera har det skådat, utur spillrorna af den Kejserliga tronen i Frankrike, restaurationen af en förjagad Konunga-ätt; en historisk tilldragelse hvilken syntes vara i öppen motsats af följderna utaf vår revolution år 1809. Sedan faran en gång var öfverstånden, såg Sverige åtskilliga gånger den erkänsla afsvalna, som bort vara en gärd åt Eders Maj:ts bemödanden att hos Koalitionen mot det allmänna förtrycket inprägla ingifvelserna af Dess insigter; och det erfordrades Eders Maj:ts hela lycka, mod och försigtighet för att motverka dessa serskilda tilldragelser.

En afsatt Konung, hvars Son efter NAPOLEONS fall sökte att framställa sina förmenta anspråk, påkallade i första rummet, och för Sveriges heligaste intressen, Eders Maj:ts upmärksamhet. Om någonsin vidt omfattande diplomatiska relationer och en verksam vaksamhet äro nödvändiga, är det isynnerhet för ett land, som uti sitt sköte sett fullbordas en revolution. Denna sanning har icke allmänneligen varit tillräckligt insedd hos oss, och våra otillräckliga anslag för denna gren af statstjensten äro derpå ett bevis. Man hade blifvit tvungen att för längesedan erkänna den oundgängliga nödvändigheten af ett åtminstone mera

tillräckligt anslag i detta afseende, så vida Eders Maj:t icke Sjelf hade mellankommit med direkta tillskott; och då Eders Maj:t icke mera dermed kunde fortfara, men behofvet deraf likväl förspordes, nödgades man då heldre taga sin tillflykt till lån, än att försumma medlen att skyndsamt och säkert blifva underrättad om hvad som emot Sveriges intressen förehades. Deraf upkommo uti financielt hänseende förluster och åtaganden, hvilka icke mera kunna fortsättas; och i det jag till Eders Maj:ts kännedom upgifver deras belopp, får jag underdånigst hemställa, att Eders Maj:t, till de talrika enskilda uppoffringar Eders Maj:t redan gjort för detta vigtiga syftemål, äfvenledes täckes med sin höga bekräftelse förse den åtgärd, jag vågar föreslå, för att göra slutliqviden häraf mera lätt.

Det torde blifva tillräckligt att jag i Eders Maj:ts minne återkallar de hemliga utgifter, hvilka under året 1811 hafva blifvit gjorda, och som af intet ordinarie anslag kunnat betäckas, för att känna, å ena sidan, Kejsar NAPOLEONS verkliga afsigter i hänseende till oss, isynnerhet då hans plan att tvinga oss, i ändamål att oåtergifligen (sic!) åstadkomma en brytning med England, småningom utvecklade sig; och, å den andra, för att uprätthålla, öka och nyttiggöra i England det förtroende, hvilket oaktadt vår påtvungna krigsförklaring Stor-Britanniska Ministéren hade oss tilldelat. Det förefans på denna tid ingen möjlighet att begära några anslag för att bestrida dessa oundvikliga utgifter och sedermera fatta ett beslut uti intresset af Sveriges nationalitet och sjelfständighet. Den så till sägandes tvetydiga ställning, hvaruti vi då befunno oss, erfordrade en utomordentlig varsamhet; och denna sednare har uti ett så beskaffadt förhållande inga bättre hjelpmedel att tillgå, än tillräckliga penningeanslag, med urskilning använda, och hvilka följakteligen alstra nyttiga resultater.

Dessa tillgångar lemnades af Eders Maj:ts enskilda Kassa.

Sedan Frankrike genom inkräktningen af Pomern och i följd af den med England afslutade freden hade förklarat oss krig, blef den ömsesidiga ställningen ännu mera bestämd; men oaktadt alla skriftliga öfverenskommelser och alla traktater erfordrades äfven under krigets lopp en oaflåtlig omsorg och ihärdighet för att emotstå alla de yrkanden, hvilka åsyftade att öfvertala Eders Maj:t att öfverskrida det mål Eders Maj:t sig föresatt, och att vårda de serskilda intressen, åt hvilka Eders Maj:t var kallad att gifva en sammanhållningspunkt af samdrägt och förtroende. I sjelfva verket torde Eders Maj:t, utan tvifvel, äfven med tillfredsställelse erinra sig den omständighet, hvilken, mig veterligen, aldrig förut inträffat och troligen icke mera framställer sig, då Lord Cathcart, som ägde sin Regerings odelade förtroende,

erbjöd Eders Maj:t, i Åbo, en summa af 500,000 £., utan en enda skrifven rad och utan något annat munteligt löfte från Dess sida, än att öfverföra en del af tropparne på Rikets östra och södra kuster. Eders Maj:t anhöll hos Högstsalig Konungen om tillstånd att få öfverlemna denna summa till Statskontoret för att läggas till de allmänna krigs-anslagen. Likväl fortfor Eders Maj:t att med Dess enskilda förmögenhet bestrida de dryga hemliga utgifter, hvilka voro oundgängliga i följd af den icke allenast ömtåliga, men äfven brydsamma ställning hvaruti Sverige sig befann.

Efter intagandet af Paris och Bourbonernas återkomst hade de Allierade makterna vunnit sitt syftemål och beslöto att dela de länder de eröfrat. Sverige hade ensamt icke erhållit något annat än ett fördrag med Danmark, som Prins Christians krigsrustningar i Norrige de facto sökte att tillintetgöra. Man nödgades således använda vapnen för att tillvägabringa en fredlig förening emellan dessa begge Riken, och detta i ett ögonblick, då hela Europa hvilade sig efter sin långvariga kamp. Men detta brodermördande krig slutades snart till gemensam belåtenhet; och Den som hade vetat segra, bevisade vid detta tillfälle, att han likaledes lifvades af försoningsandan. Det var under dessa omständigheter som de utomordentliga utgifterna skulle fördubblas, och de stegrades till ett belopp, hvarom jag varit i tillfälle att öfvertyga mig, då jag på nära håll såg deras vidd, isynnerhet då Eders Maj:t bestridde dem af Sin enskilda förmögenhet.

Knappt hade Napoleons andra försök att åter bemäktiga sig sitt välde ett ögonblick rubbat det allmänna fredslugnet och dess uphofsman blifvit fjettrad på en klippa i Oceanen, förr än f. d. Konungens familj började visa tecken till lif och till stämplingar. Eders Maj:t, som icke fruktade att med Nationens ombud öppet öfverlägga om sina penninge-förhållanden, lyckades att få liqviderad Deras enskilda förmögenhet, härflytande från gåfvor af Nationen, uti metallisk valuta, det vill säga något öfver det dubbla belopp i pappersmynt, hvarå denna familj kunde göra anspråk i kapital och ränta. Men under det Eders Maj:t föraktade dessa lönliga stämplingar och det samband de kunde äga med några enstaka tilldragelser uti det inre af landet, hvilkas upprinnelse hade kommit till Eders Maj:ts kännedom, underlät Eders Maj:t icke att iakttaga den vaksamhet, hvarigenom Eders Maj:t dittills lyckats att utforska utgreningarna och sammanhanget deraf.

Snart öppnade sig ett mera vidsträckt fält för denna patriotiska verksamhet. De uti Aachen förenade Monarkerna beslöto oaktadt alla föregående bestämda försäkringar att göra ett försök med inflytandet af det gemensamma protektorat de sökte

att uprätta, i det de ville vägleda Eders Maj:ts beslut i hänseende till betalningen af Norriges andel uti Danmarks allmänna skuld. Man påstod temmeligen öppet, att det tillhörde Sverige att dertill förskjuta summan, ett påstående, som uppenbart var stridande emot den formela ordalydelsen i Kieler-traktaten. Detta försök afvisades med hela värdigheten af en sjelfständig Regering, och verkan deraf var så bestämd, att vid intet annat tillfälle någon skriftelig gemensam framställning mera försöktes mot Sverige. Men isynnerhet vid detta tillfälle påkallade användandet af hemliga medel betydliga summor, och utgången har visat, att de icke varit utan nytta. — Skeppshandelsåtgärden kräfde någon tid derefter betydliga uppoffringar. I samma mån som Kejsar Alexander, ledd af några Staters framställningar, gjorde sig till förespråkare af de reklamationer illviljan hos oss påkallade emot ett förslag, beräknadt att minska Statens till vår marins underhåll bestämda utgifter, dymedelst att vi på fördelaktiga vilkor försålde våra gamla krigsfartyg för att förskaffa oss medel att efterhand bygga nya, var det mera än någonsin af vigt att upplysa förhållandet och att söka utforska denne Suveräns verkliga afsigter, äfvensom deras, hvilkas åsigter Han delade, utan att vilja det. De politiska relationerna emellan de begge Hofven blefvo vid detta tillfälle mindre vänskapliga, och i den stund en ömsesidig förlikning skulle upgöras afled Kejsaren.

Den nu regerande Kejsaren åberopade för sig såsom en del af arfvet efter Sin Broder Eders Maj:ts vänskap och förtroende, och Eders Maj:t tvekade icke att upriktigt motsvara Dess uppmaning. Denna sjelfvilliga och ömsesidiga förbindelse har sedermera icke undergått någon förändring, och inför Europa ådagalagt, att högaktningen och tillgifvenheten emellan tvenne Monarker, af hvilka den Ene leder ett Kejsarrikes öden och den Andre styr tvenne Stater af andra rangen, kunna ganska väl stå i förening med äfven de ömtåligaste förhållanden af nationalära och sjelfständighet. Ingen kan bättre än jag känna, att denne Furstes vänskap aldrig köptes för priset af något slags uppoffring, och att aldrig Kronans värdighet och Nationens sjelfständighet vidmakthöllos med en mera noggrann upmärksamhet. Man bör i sanning beklaga förblindelsen hos dem, hvilka icke förstå den förutseende klokheten i denna politik och icke veta, att en hemlig illvilja hos en mäktig granne är mera skadlig än ett öppet krig, och att densamma i längden ofelbart utmattar en mindre mäktig Stat.

Hans Kejserl. Maj:t bevisade snart att han sjelf visste erkänna och värdera denna inbördes vänskap och sjelfständighet, i det han uttalade sina tänkesätt så upriktigt som han det gjorde, då Eders Maj:t underrättades om förslaget att förmäla

Prins GUSTAF af Holstein Gottorp, f. d. Konung GUSTAF ADOLFS son, med Prinsessan MARIANA af Nederländerna, och att, uti det tillkännagifvande som deraf skulle göras till detta Konungarikes Generalstater, begagna en benämning, som Sverige borde afvisa med hela känslan af dess nationlighet och dess sjelfständighet. Eders Maj:t tvekade icke att framställa Sig såsom Sitt Rikes kraftige förespråkare, och Dess öppna och afgörande åtgärder, både emot Konungen af Nederländerna och emot Europas öfriga Monarker, lyckades icke allenast att upgöra denna för Sverige så vigtiga fråga, utan äfven att öfvertyga dem, hvilka kunde tvifla derpå, att Eders Maj:t hvarken åsidosatte Sitt folks rättigheter, eller dem, som dess enhälliga önskningar hade anförtrott Eders Maj:t.

De händelser, som år 1830 inträffade i Frankrike, och den öfverhängande kris, som då hotade Europa, — en kris, som genom insurrektionen i Polen med hvarje dag blef mera betänklig, — ökade, jemte Eders Maj:ts upmärksamhet och ständiga omsorg, behofvet af en hemlig, mera sorgfällig och följaktligen mera dyrköpt vaksamhet. Må man endast erinra sig huru passionerna voro stegrade år 1831; huru den Orientaliska frågan tycktes medföra allvarsamma brytningar emellan Ryssland och England, en händelse som alltid skall blifva brydsam för intermediära Stater; och man skall lätteligen kunna inse Eders Maj:ts ökade omsorger, för att uti fortskridandet af Dess politik undvika de klippor, som på alla håll visade sig.

Sådan är den korta öfversigt jag inför Eders Maj:t framställt rörande det system hvilket blifvit följdt, de lyckliga resultater som beseglat detsamma, och de utgifter detta system nödvändigt påkallat. Enligt hvad Eders Maj:t Sjelf behagat finna, böra dessa sednare hafva en gräns; de hafva redan upgått, i följd af kursförändringar, ökade förluster, räntor och omsättningskostnader, enligt hvad den redogörelse utvisar, som jag underdånigst till Eders Maj:t ingifvit, till den höga summan af öfver 226,000 Rdr. Hamb. B:co. Då härtill lägges en summa af 100,000 Rdr. samma mynt, som år 1827 uptogs hos Herr FILÉEN för Kolonialdepartementets räkning, men hvaraf en del användes helt och hållet för utgifter hvilka tillhörde Cabinettscassan, [1] är det lätt att öfvertyga sig om beloppet af de för handen varande förbindelserna. Att betala dem medelst Departementets ordinarie tillgångar är omöjligt. Det återstår således ingen annan utväg att komma utur denna påtvungna ställning, än att uptaga ett lån och använda beloppet deraf till en slutlig liqvidation. De

[1] I det franska originalet lyder denna sats så: »mais dont une partie a été employée à un objet purement intérieur et du plus grand intérêt pour le pays à cette époque», hvarpå följa dessa ord: »ainsi qu'il est constaté par le Protocole du 26 juillet 1826».

nuvarande omkostnaderna upgå, i följd af sex omsättningar om året och dubbla kommissions-arfvoden så väl härstädes, som hos Bankirerna, kursförändringar, brefporto, kurtage och provision, till omkring tio procent årligen. Denna ofanteliga utgift, som likväl uti ingen mån minskar skuldkapitalet, öfverstiger redan våra användbara tillgångar.

Serskilda förslager hafva blifvit gjorda för att utgöra (sic!) detta lån; men de hafva icke haft någon påföljd, dels emedan man funnit att betalningsterminen, som Bankirerna alltid önska se förlängd, var för lång, dels emedan andra vilkor icke kunde antagas.

Om Eders Maj:t täckes, en gång för alla, godkänna den underdånigst bifogade Diplomatiska budgeten,[1] skall Eders Maj:t,

[1] Denna hade följande utseende:

	Hamburger Banco.					
	Rdr.	s.	r.	Rdr.	s.	r.
Diplomatiska Cassans inkomster.						
af Sverige	100,000	—	—			
af Norrige	32,000	—	—	132,000	—	—
Då utgiften uppgår till	105,000	—	—			
utgör öfverskottet	27,000	—	—	132,000	—	—
och om utgiften minskas till	102,000	—	—			
skulle öfverskottet utgöra	30,000	—	—	132,000	—	—
Budget för Utrikes Ärenderne.						
S:t Petersburg, En Envoyé	14,400	—	—			
En Legationssecreterare	1,800	—	—			
En Attaché vid Beskickningen	900	—	—	17,100	—	—
Berlin, En Envoyé	7,200	—	—			
En Legationssecreterare	900	—	—	8,100	—	—
Paris, En Envoyé	13,500	—	—			
En Legationssecreterare	1,800	—	—			
En Attaché vid Beskickningen	900	—	—	16,200	—	—
Transport				41,400	—	—

genom en jemförelse emellan tablån öfver våra inkomster och öfver våra utgifter, säkerligen finna, att utan att rubba förvaltningen skall Utrikesärendernas Departement befinna sig i tillfälle att med egna tillgångar icke allenast betala hela den skuld detsamma uptager uti Kolonialdepartementets namn, men att det äfvenledes, hvilket i längden icke torde kunna undvikas i anseende till den reciprocitet man synes vilja bibehålla, skall kunna

		Hamburger Banco.					
		Rdr.	s.	r.	Rdr.	s.	r.
	Transport	—	—	—	41,400	—	—
London,	En Envoyé	15,000	—	—			
	En Legationssecreterare	1,800	—	—	16,800	—	—
Wien,	» »	—	—	—	8,100	—	—
Köpenhamn,	» »	—	—	—	8.100	—	—
Haag,	» »	—	—	—	8,100	—	—
Brüssel,	» »	—	—	—	3.000	—	—
Madrid,	» »	—	—	—	4,000	—	—
Hamburg.	» »	—	—	—	1.500	—	—
	Den andra hälften, eller 1,500 Rdr, erlägges af Kongl. Postverket.						
Italien,	En Legationssecreterare	—	—	—	3,000	—	—
	Denna Beskickning kommer att helt och hållet indragas vid Herr LAGERSVÄRDS död.						
Pensioner,	i Rdr. Hamb. Banco	—	—	—	1,300	—	—
Dito	i Rdr. Svenskt Banco	—	—	—	5,000	—	—
					100,300	—	—
Utomordentliga utgifter, utrustningskostnader m. m.		—	—	—	4,700	—	—
	Summa	—	—	—	105,000	—	—
Att afdraga vid Herr LAGERSVÄRDS bortgång		—	—	—	3,000	—	—
	Summa	—	—	—	102,000	—	—

Stockholm d. 10 Junii 1836.

(undertecknadt) G. AF WETTERSTEDT.

Gillas.

CARL JOHAN.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

återställa Eders Maj:ts Beskickning i Haag, och anställa en Chargé d'Affaires i Brüssel. Dessa tillgångar äro beräknade på de årliga anslagen, dels från Sverige, dels ifrån Norrige; och om man finge förutsätta, att man i framtiden ville minska desamma, vore tiden inne att antingen upgifva beloppet af Departementets skulder, hvilka väl framför allt böra betalas, samt att, om sådant funnes lämpligt, anmoda Rikets Ständer att för dessa skulder ansvara, i det de för liqviden deraf anvisade det belopp de skulle vilja afdraga på ofvanstående anslag; eller att i samma mån indraga de nuvarande Beskickningarne: hvilken sednare åtgärd tillhör Eders Maj:t att uteslutande bestämma.

Sedan Grefve Björnstjerna vändt sig till Herrar Smith, Payne & Smiths, hvilka underhålla ganska betydliga handelsförbindelser med Sverige, har detta hus erbjudit sig att, på de vilkor deras härhos fogade förslag innehåller, lemna ett lån af 50,000 £, betalbara på 10 års tid med 5 procent i årlig ränta, i det de förbinda sig, på samma gång, att detta lån endast skulle utgöras i enskilda remisser och icke synas på Börsen.

Dessa förenade förhållanden hafva föranledt Eders Maj:t att lemna Sitt bifall till detta lån, och att tillåta, för att lemna en större säkerhet åt långifvarne i hänseende till det ordentliga upfyllandet af de öfverenskomna vilkoren, det en garanti dessa erbjudes hos Riksgäldskontoret, motsvarande de årliga räntorna och afbetalningarne å ifrågavarande lån, på det anslag af 200,000 Rdr., Eders Maj:t och Dess Efterträdare fått Sig beviljadt under 1815 års Riksdag.

Så snart Eders Maj:t, i följd af de penninge-upoffringar Eders Maj:t redan så ädelmodigt och vid så många tillfällen erbjudit för att bestrida så beskaffade utgifter, som dem jag i närvarande fall Dess ombepröfvande underställer, täckes tillåta, att den summa af 100,000 Rdr. Hamb. Banco, Eders Maj:t den 1 Jan. innevarande år behagade förskjuta för att afbörda Utrikes-Ärendernes och Kolonial Departementerne en lika summa å deras löpande skuld, icke må återbetalas af de tillgångar vi efter handen kunna disponera, förr än efter slutliqviden, på tio år, utaf lånet af 50,000 £, om hvars upptagande nu är fråga, och att de småningom skeende amorteringarne å förskotts-kapitalet icke förr, än våra tillgångar ej mera behöfva användas till afbetalningar å lånet, må verkställas, blifver det för oss möjligt, att medelst våra tillgångar, hvilka upgå till ett *minimum* af 27,000 Rdr. Hamb. B:co om året, betäcka, allt ifrån början och efter hand, så väl intressen som amorteringarne till en tiondedel af ofvannämnde lån, och att derefter till Eders Maj:t eller Dess rätts innehafvare återlemna det betydliga förskott i silfver Eders Maj:t täckts bevilja.

Återstoden å FILÉEN'ska lånet, utgörande 60,000 Rdr Hamb. B:co, påfordrar likväl nya tillgångar på Utrikesdepartementets fond utöfver den årliga summan af 27,000 Rdr Hamb. Banco. De utgifter jag här ofvanföre upräknat, hafva allesammans haft till ändamål att försäkra rikets sjelfständighet och att förekomma dess störtande uti en af dessa brytningar, hvilka så ofta hotat Europa. De allmänna ärendernas närvarande belägenhet synes antyda, att dessa brytningar antingen i en framtid skola uphöra, eller icke äga samma omfång. Men om man låter detta ögonblick förbigå, kunde det inträffa att botemedlet blefve mera svårt. Efter alla de betydliga förskott Eders Maj:t behagat göra; efter de upoffringar, som deraf varit en följd, har Eders Maj:t hvarken kunnat eller bort fortfara dermed. Det företer sig således intet annat medel, än att uptaga ett lån för att betäcka totalbeloppet af de förbindelser, hvaraf, dels på grund af Eders Maj:ts befallning, dels af pligt, jag nu i underdånighet fått framlägga en öfversigt. Jag vågar följaktligen hos Eders Maj:t anhålla, att Eders Maj:t nådigst täcktes meddela mig Dess bemyndigande till uptagandet af ifrågavarande lån. Om samma orsaker ännu en gång förnyades och erfordrade enahanda oundgängligen nödvändiga utgifter, har Eders Maj:t alltid trott, att man, för medlen, upriktigt deröfver bör samråda med Rikets Ständer, hvilka icke torde vara mindre angelägna än Eders Maj:t att upprätthålla Fosterlandets sjelfständighet, ära och värdighet.

Stockholm d. 10 Juni 1836.

Underdånigst
G. AF WETTERSTEDT.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

c.

Yttrande afgifvet af Konungen i anledning af Friherre Stiernelds memorial.

Sedan Kongl. Maj:t af detta Memorial tagit kännedom och gillat dess innehåll, befallte Kongl. Maj:t att detsamma till Hemliga Utskottet skulle öfverlemnas, och täcktes dervid yttra sig som följer:

Utvecklandet af de orsaker som verkat till Cabinettscassans skuldsättande, utvisar de förskott, som Konungen lemnat af Sin enskilda Cassa. Konungen anser Sig lycklig att Försynen åt Honom skänkt en ära, som alla Furstar kunna eftersträfva, men som få ibland dem uphinna. Denna ära består uti att hafva uphöjt en olycklig Nation, som dignade under bördan af sina

motgångar, och att hafva åt densamma beredt en financiell ställning, med hvilken få andra länders kunna jemföras, och som är ägnad att blifva än ytterligare förbättrad. Konungen vet att som sig bör skatta denna ära. Sverige är fritt; Sverige är sjelfständigt. Ordföranden i Hemliga Utskottet är tillika Ordförande i Statsutskottet; andra ledamöter af detta sednare Utskott äro äfven medlemmar af det förra. Då de således befinna sig uti en ställning, som tillåter dem att upskatta vidden af de upoffringar som Konungen gjort, kunna de med full sakkännedom och sundt omdöme bedömma nödvändigheten att bibehålla våra gamla Allianser och våra diplomatiska förbindelser. — Förra Riksdagars Statsutskott hade ej, som det nuvarande, att bestämma användandet af 12 millioner[1] för att deraf lemna Staten hvad som är nödvändigt för ärendernas oafbrutna gång. — Det nuvarande Utskottet kan, genom att bestämma användandet af en del af denna summa, föreslå det årliga nedsättandet af de Allmänna Skatterna till ett belopp af 7 à 800,000 Riksdaler.

Konungen har ingått förbindelser i Nationens namn. Han har upfyllt sin skyldighet och tviflar ej att Riksens Ständer äfven upfylla deras. — Konungen är fordringsägare, men om Han kunde föreställa Sig att en förökning af skatterna skulle betunga de skattdragande för att bereda ersättning af Hans fordran, skulle Han ej ett ögonblick draga i betänkande att afstå från all betalning till dess att Nationen kunde verkställa den på öfverskotten af inkomsterna.

Konungen, som räknade på att det nuvarande Anslaget för Ministerstaten fortfarande skulle komma att utgå, trodde sig ej behöfva sammankalla Rikets Ständer år 1836, i den öfvertygelse att intet afdrag af detta anslag under åren 1841—46 kunde komma i fråga, och detta af det skäl, att af alla Regeringar det isynnerhet äro de hvilka styra en Nation, som genomgått en statshvälfning, hvilka äro nödsakade att med upmärksamhet följa den Europeiska politiken, och detta i högre mått än de Regeringar och folk, som från dylika statshvälfningar varit bevarade.

Ännu ett skäl har legat till grund för detta Konungens beslut. Han har önskat undvika att öka de Skattdragandes bördor, att från landtbruket, industrien, själavården och embetsverken hitkalla familjefäder genom allt för täta Urtima Riksdagar, då inga högst vigtiga omständigheter fordrade deras sammankallande.

---

[1] *Not:* 3,300,000: Bankens vinst vid 1840 års slut.
3,300,000: Riksgäldscontoirets öfverskott vid samma tid.
6,000,000: det belopp hvarmed Bankens rörelsekapital bör ökas, för att bringa Sedelcirculationen till samma belopp som den var år 1811.

S:a 12,600,000.

— Konungen har ej trott att en summa, som inom loppet af få år kunde återbetalas endast genom fortfarandet af närvarande anslag, borde ingå i beräkningen vid fattandet af ett beslut af denna egenskap, särdeles då man tog i betraktande de stora summor, hvilka Staten sedan slutet af förra Riksdagen och endast till följd af fredens bibehållande äger att disponera. Konungen anmärker vidare, att ett tillfälle till allvarsamma betraktelser yppar sig för Statsmannen, då han betänker de oerhörda skuldsummor, hvilka belasta de Stater, som i vår tid undergått politiska revolutioner.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 2.

P. M. (meddelad Hemliga Utskottet den 28 augusti 1840).

Med anledning af Herr Canzlirådet af Wetterstedts hos mig gjorda förfrågan, huruvida någon af de Svenska Diplomatiska Tjenstemännen åtnjuter annan lön å Stat, får jag äran uplysa, att, så vidt mig är bekant, inträffar detta förhållande endast med trenne af dessa Embetsmän, neml.:

1:o) Ministern i Paris, Hans Exc. Herr Grefve Löwenhielm, hvilken lärer åtnjuta en Cavallerie-Inspecteurs lön, upgående till 3 à 4,000 R. B:co årligen, hvaraf Hans Excellence dock afstår en del till tjenstförrättande Inspecteurerna.

2:o) Ministern i London, Herr Grefve Björnstjerna, som åtnjuter inkomsten af ett Adelsfane-boställe, beloppet hvaraf är mig obekant; samt

3:o) Ministern i Haag, Herr Baron Hochschild, hvilken i egenskap af Handsecreterare hos Högsalig Hennes Maj:t Enkedrottningen Sophia Magdalena åtnjuter å Indragnings-Stat en pension, hvars belopp lärer vara 250 Rdr Svenskt Banco.

Jag tror mig med visshet kunna försäkra, att ingen af de öfriga svenska Diplomatiska Tjenstemännen äger någon annan å Stat upförd inkomst, än den som Statscontoirets qvartalsförslag för Ministerstaten utvisa.

De Diplomatiska Tjenstemännens löner utgå i enlighet med den till Hemliga Utskottet aflemnade Tableau, upgående till ett sammanlagdt årligt belopp af 93,650 Rdr Hamb. B:co, och är

det afdrag af 10 %, som 1832 af Kongl. Maj:t anbefaldes, redan från detta belopp afräknadt.

Stockholm den 28 Augusti 1840.

L. Manderström.

(Orig. bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 3.

Öfversättning af ett till Kongl. Maj:t ingifvet underdånigt Memorandum af Cabinettssecreteraren Baron Manderström, dat. Stockholm den 5 September 1840.

S. A. K.

Då H. E. Herr Friherre Stierneld erhållit Eders Kongl. Maj:ts Nådiga tillstånd att från staden afresa, till skötande af sin hälsa, har Eders Kongl. Maj:t behagat befalla mig att, i egenskap af Cabinettssecreterare, till E. K. M. i underdånighet inkomma med ett memorandum i afseende å de uplysningar och handlingar, hvilka blifvit till Hemliga Utskottet öfverlemnade rörande tillståndet af Cabinettscassan, hvars vård blifvit mig, i frånvaro af H. E. Herr Statsministern för Utrikes Ärenderne, af E. K. M. i Nåder anförtrodd.

Hemliga Utskottet har redan, då det tagit kännedom af det underd. utlåtande som till E. K. M. af H. E. Herr Friherre Stierneld under den 16:de sistl. Augusti afgafs, kunnat öfvertyga sig om de orsaker, som varit vållande till denna Cassas financiella tillstånd. De diplomatiska handlingar, hvilka blifvit Utskottet meddelade, och hvilka sträcka sig tillbaka ända före året 1823, hafva äfven kunnat gifva Utskottet en ledning vid bedömmandet af orsakerna till en del af dessa utgifter. — En närmare redogörelse har ej kunnat blifva Utskottet lemnad; den skulle ej allenast vara stridande mot det i alla länder antagna bruk, till följd hvaraf det diplomatiska anslagets särskilda (extra ordinarie) utgifter äro frikallade från all granskning; den skulle äfven stå i strid med Grundlagens stadgande, som till förmon för denna Cassa gör ett undantag från den allmänna regel af granskning genom Rikets Ständers Revisorer, hvilken nästan alla andra administrativa Verks räkenskaper äro underkastade.

Hemliga Utskottet känner beloppet af skulden; det känner äfven den summa, som ifrån och med år 1837 blifvit afbetald

för (sic!) Capital och räntor. — Då man på dessa summor grundar en ganska enkel uträkning och jemför dem med den Diplomatiska Cassans årliga inkomster och utgifter, hvilka äfven blifvit meddelade, är det lätt att öfvertyga sig att, — enligt hvad uti H. E. Herr Friherre STIERNELDS här ofvan åberopade Utlåtande finnes utredt, — denna skuld kan betalas inom loppet af 5 eller 6 år, utan att någon tillökning är nödvändig eller begärd utöfver det nuvarande anslaget af 100,000 Rdr Hamb. B:co och den summa af 40,000 Rdr Svenskt B:co, hvilken årligen blifvit för Cabinettscassans räkning anordnad å Extra Utgiftsmedlen till följd af innehållet utaf Rikets vid 1823 års Riksdag församlade Ständers und. Skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t, hvaruti säges, att Rikets Ständer beslutit, det Cabinettscassans behof för Courrier-resor, Hemliga eller extra Utgifter m. m., i den mån besparingar å berörda anslag icke kunna dertill lemna tillgång, kommer att, hädanefter som hittills, fyllas af de till Eders Kongl. Maj:ts disposition för extra Utgifter förut under Riksstatens 8:de Hufvudtitel upförde 100,000 Rdr Svenskt Banco.

Vid 1809 års Riksdag bestämdes anslaget till Ministerstaten till 90,000 Rdr, med tillfälle för Cabinettscassan att å extra utgiftsmedlen upbära en summa, som vissa år upgått ända till 60,000 Rdr på extra Utgiftsmedlen (sic!), att beräkna dessa penningar al pari med Hamb. B:co och godtgöra sig skillnaden: anslaget fortfor sålunda ända till år 1823, då dess erkända otillräcklighet förmådde Rikets Ständer att öka det till 100,000 Rdr. Hamb. B:co, samt att på samma gång, under förutsättande att denna summa ej skulle vara tillfyllestgörande för utgifternas bestridande, göra det här ofvan anförda tillägg, till följd hvaraf minst 40,000 Rdr Sv. B:co årligen blifvit anordnade på Extra Utgiftsmedlen. Det är till följd af detta bemyndigande, hvilket öfvergått till häfd, som E. K. M. handlat.

Det förslag af Statsutskottet, som nu blifvit af tvenne Stånd antaget, nedsätter ej allenast anslaget under det belopp, hvartill det sedan år 1823 utgått, utan bestämmer det till och med lägre än det varit sedan år 1809. Hemliga Utskottet skall säkert finna, att de diplomatiska relationerna ej kunna vara mindre kostsamma nu, än de voro då detta anslag beviljades, särdeles då Cabinettscassan sedan denna tid till följd af politiska förhållanden och af de mot Sverige riktade anslag ådragit sig förbindelser som måste upfyllas, och att således den summa, som af förra Ständer blifvit beviljad, långt ifrån att hafva varit tillräcklig, lemnat en brist, hvilken genom inskränkningar och hushållning, iakttagne så långt som omständigheterne kunnat medgifva, man redan lyckats att fylla till en del, och till hvars fullkomliga betalande inom några år man upgjort en plan, grundad på den

öfvertygelse, att någon nedsättning uti anslaget till Diplomatiska Cassan ej för någon tid kunde sättas i fråga.

Under tiden hafva de beslut, som i Riksstånden till följd af det nedsättningsförslag, som af Statsutskottet meddelats, blifvit fattade, hänskjutit det slutliga afgörandet af denna fråga till förstärkta Statsutskottet. Då de detaljer, som höra till detta ärende, ej äro inbegripna uti antalet af dem, som till Rikets Ständer kunde meddelas, beslöt E. K. M. att sammankalla ett Hemligt Utskott och befallte att till detsamma öfverlemna de handlingar, som voro tjenliga att uplysa anledningarne hvarföre denna skuld blifvit gjord, att utveckla den plan som hittills blifvit följd till skuldens successiva afbetalning, och att bevisa huru densamma inom några år helt och hållet skall försvinna genom fortsättandet af det nuvarande anslaget, med undantag af den summa af 76,250 Rdr Hamb. B:co, som utgör E. K. Maj:ts återstående fordran, för hvars återbetalande E. K. M. i Nåder förklarat Sig vilja lemna Cabinettscassan anstånd.

Eders Kongl. Maj:t har på samma gång anbefallt mig att öfverlemna, för att till Hemliga Utskottet meddelas, de härhos i underdånighet bifogade från Paris, London och Petersburg nyligen ankomna skrifvelser, hvilka utveckla dessa Hofs politik och det inflytande densamma kan komma att utöfva på den så högst vigtiga frågan om krig eller fred. E. K. M. har beslutat att ej förlora någon tid, utan genast framlägga dem för Hemliga Utskottet, då de beslut, som hota med en nedsättning af det diplomatiska anslaget, blifvit fattade i samma stund som Europa förändrar sin politik, och då en spänning emellan några Makter af första ordningen synes göra utbrottet af ett krig till en öfverhängande fara. — E. K. M. har redan förklarat, att oaktadt vår financiella ställning är af egenskap att kunna tillåta bevillandet af ökade anslag, E. K. M. likväl hoppades kunna undvika att derom till Rikets Ständer framställa Nådig proposition; men att E. K. M. på samma gång var öfvertygad, att Rikets Ständer, genom Hemliga Utskottet uplyste om sakernas ställning, ej skulle undandraga sig att fortfarande bevilja anslaget till Diplomatiska Cassan till samma belopp som det hittills utgått. E. K. M. har äfven behagat, så väl för H. E. Herr Statsministern för Utrikes Ärenderne, som för mig, yttra den öfvertygelse, att dessa förbindelser äro en fäderneslandets heders-skuld, och att således E. K. M. ansåg deras gäldande som en helig pligt för Nationen.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

N:r 4.

Yttrande afgifvet af Konungen i anledning af friherre Manderströms memorandum af den 5 sept. 1840.

Sedan Konungen tagit kännedom af närlagda und. memorandum och godkänt dess innehåll, befallte Hans Maj:t, att det skulle öfverlemnas till Hemliga Utskottet, till hvars medlemmar Konungen afgifver följande förklaring:

Då jag antog Nationens val, visste jag, att jag i och med detsamma måste afstå från ett Furstendöme och en stor del af en betydlig förmögenhet, som jag i mitt fosterland, Frankrike, hade förvärfvat. Dessa fördelar, som voro ämnade att gå i arf till min familj, lemnades af mig utan afseende, emedan frågan var att svara mot ett olyckligt folks förtroende. Den sjelfförsakelse, jag härvid visade, upskattades då af den man, som ådrog sig Europas och hela verldens upmärksamhet. Han visste, att de belöningar jag erhållit, voro gifna för redan gjorda tjenster, ej för tjenster, som man af mig väntade. Han förklarade, att alla mina dotationer skulle fortfarande förblifva min tillhörighet. De bevekelsegrunder, som sedan förmådde honom att afhända mig dem och att förena dem med sin egen enskilda förmögenhet, äro kända: den politik, som han genom sitt anfall på Sverige tvingade detta land att antaga, var dertill orsaken. Jag aflägsnade mig från mitt fosterland, från ett stort och ädelt folk, från en armée, som intill denna stund varit oöfvervinnelig; som någon gång kunnat se sin tapperhet sviken af lyckan, men som, äfven då fienden inträngt i hjertat af Frankrike och 30 mil från dess hufvudstad, aldrig hade förtviflat. Jag kunde aflägsna mig från detta land, ty det var segrande, aktadt och fruktadt. — Sverige, deremot, var olyckligt.

Jag har redan i Svenskarnes minne återkallat denna tidpunkts skrifter och förhandlingar, beloppet af deras dåvarande tillgångar och landets befolkning, för att för dem ådagalägga mitt nuvarande fäderneslands ställning vid denna tid. — Då jag skilde mina öden från Frankrike, hvars gränser jag bidragit att utvidga och hvars rykte jag förökat, aflägsnade jag mig från den lycka jag der njöt, för att söka en ny ära: den, att stadga den frihet, som Sverige nu åtnjuter.

Jag har lyckats deruti. Dess bibehållande beror nu af medborgarnes gemensamma samverkan och lagarnes noggranna upfyllande. Jag skulle hafva önskat att aldrig hafva funnit anledning att säga det; men ofta är det menniskornas öde, att ju större välgerningar de varit i tillfälle att utöfva, ju lättare blir glömskan en följd af dessa välgerningar.

Dessa anmärkningar framställa sig otvunget för min tanke, då jag önskar att fästa Hemliga Utskottets upmärksamhet på de orsaker, som gifvit anledning till Cabinettscassans nuvarande financiella ställning. Genomläsningen af de handlingar, som blifvit Hemliga Utskottet meddelade, har kunnat öfvertyga Utskottet om dessa orsaker, och Utskottet har kunnat deraf finna, att det var först från den stund jag ej längre dertill kunde använda summor, hämtade från min enskilda förmögenhet, som Cabinettscassan belastades med utgifter, härrörande af de politiska omständigheter, hvarom Utskottet kunnat taga kännedom vid undersökningen af de handlingar, som blifvit till detsamma öfverlemnade, och som sträcka sig från Congressen i Aachen och ända till närvarande tid. Dessa utgifter hafva varit nödvändiga för Sveriges väl och oundvikliga för bibehållandet af den vänskap och det goda förstånd, som förenade oss med de öfriga Staterna i Europa. Hafva dessa utgifter varit onödiga? Svaret på denna fråga synes lätt att gifva, då man kastar en blick på hvad som i Europa under de sednaste 25 åren sig tilldragit, och på den ställning, som Sverige under denna tidpunkt lyckats bibehålla. Hvar och en känner, huru invecklad under de sednast förflutna åren politiken varit; huru många Stater som blifvit omstörtade; huru många Constitutioner som blifvit afskaffade för att lemna rum åt andra, hvilka åter snart fått vika för nyare idéer; hvar och en känner de Statshvälfningar, som under dessa år oroat Europa och som skakat det borgerliga krigets härjande gissel öfver den Pyreneiska halfön, Frankrike, Holland, Belgien, Polen, och nu sednast i Orienten. Då vi se, huru många länder som varit föremål för dessa sönderslitande strider, böra vi ej glömma, att det blod, som flutit öfverallt i Europa, ej har fuktat Scandinaviens landamären. Om de summor, hvilkas användande belastat Cabinettscassan, bidragit att från oss aflägsna faran att blifva träffade af de olyckor, som drabbat andra länder; om de bidragit att tillvägabringa ett ömsesidigt förtroende äfven med de Makter, hvilka synas vara minst väl benägna för Sverige; om de gifvit mig tillfälle till ett närmare och noggrannare bevakande och derigenom beredt mig möjligheten att stadga ett säkrare och mera uplyst omdöme i afseende å de tilldragelser som omgåfvo oss; om, säger jag, de bidragit till ett sådant förhållande, — och jag förklarar för Hemliga Utskottet, att jag derom är öfvertygad, — hvem kan då säga, att de varit illa använda? Och tillhör det icke uplysta medborgare att använda alla sina bemödanden för att försäkra beviljandet af anslag, som bereda möjligheten att betäcka den upkomna bristen?

Hemliga Utskottet känner den plan, som varit följd vid skuldens successiva afbetalande. Denna plan har varit grundad på mitt förtroende till Nationen och min öfvertygelse att den skulle bevilja tillgångar för bibehållandet af freden och det lyckliga tillstånd, hvaruti vi nu befinna oss. Detta tillstånd tillåter Nationen ej allenast att fortfarande bevilja det diplomatiska anslaget, men äfven att i detta ögonblick disponera 12 millioner Riksdaler Banco, utom Bankens tillkommande vinst, och lemnar tillfälle att nedsätta skatterna med 7 à 800,000 Rd. B:co årligen intill nästa Riksdag.

Då jag till Hemliga Utskottet öfverlemnat de handlingar, som utvisa Cabinettscassans financiella ställning, har jag velat öfvertyga dess ledamöter om omöjligheten att underhålla de diplomatiska relationerna på en ej allenast passande, men äfven nödvändig fot, på samma gång som utgifterna för afbetalningen och räntorna på lånen bestriddes, i händelse den föreslagna nedsättningen af Förstärkta Statsutskottet antogs, och jag har önskat, att Hemliga Utskottets Ledamöter ville meddela detta förhållande till sina medbröder i de fyra Stånden, och att, utan att ingå i detaljer som ej medgifva offentlighet, de ville gifva dem en riktig föreställning om sakens verkliga tillstånd för att bibringa dem den öfvertygelsen, att det är oundgängligen nödvändigt att afhålla sig från att vidtaga en nedsättning, som skulle hafva till oundviklig följd att förhindra Styrelsens gång i en af dess vigtigaste grenar och att således sätta i fara ej allenast landets lugn, men tvinga oss att bereda militäriska försvarsanstalter, kostsamma för Riket, men nödvändiga i sådant fall för att försäkra dess politiska bestånd.

Jag har alltför mycket förtroende för Hemliga Utskottets Ledamöters uplysta tänkesätt, för att ej vara förvissad om, att de skola öfvertyga sig så väl om sakens vigt, som om den öppenhet, hvarmed den blifvit dem meddelad, och jag är alltför försäkrad om deras fosterländska tänkesätt, för att ej vara säker om, att de skola använda alla sina bemödanden för att verka till ett nyttigt, rättvist, och nödvändigt beslut i denna sak.

Om Hemliga Utskottet kastar en blick på de politiska tilldragelser, som nu försiggå, kan Utskottet lättast bedöma, om den närvarande ställningen i Europa erbjuder ett lämpligt tillfälle att företaga en minskning uti Sveriges och Norriges diplomatiska förbindelser. Jag tror det icke, och nödvändigheten, som motsätter sig ett sådant besluts fattande, ger åt Hemliga Utskottet, åt Rikets Ständer och åt Nationen det råd, att ej nu företaga en dylik nedsättning. Den afrådes äfven af min långa erfarenhet, som gifvit mig ovedersägliga bevis uppå, att den stora konsten uti politiken ej uteslutande består uti att

begagna sig af de fördelar, som ett krig skänker, men att undvika, till och med att förekomma, krigets förnyande genom den kännedom man kan erhålla om de förslag, som upgöras, och om de medel man vill använda för att stifta oro hos ett fredligt folk och hos de Nationer, som äro tillgifna sin Regent och som önska njuta de fördelar, som vördnaden för lagarna medföra.

De handlingar, som till 1835 års Hemliga Utskott blifvit lemnade, utvisa mina ständiga omsorger för fredens bibebållande och de Förenade Nordiska Rikenas lugn. Den grundsats, som jag då utvecklade, den att till hvarje pris bibehålla en neutralitet, hvilken midt under de politiska passionernas strid och de stora Makternas misshälligheter ensam kan försäkra de folk, till hvilkas ledare Försynen behagat kalla mig, om en oafbruten lycka; denna grundsats har jag aldrig förlorat ur ögonsigte. Jag gör de lifligaste önskningar för en fredlig lösning af den stora politiska fråga, som nu sysselsätter verlden och som kan ånyo störta den uti ett krig, hvars följder ej kunna beräknas, men jag vill derföre ej vika det ringaste från den politiska bana, som jag oaflåtligt följt; och jag skall ingenting uraktlåta för att bibehålla denna neutralitet, som är så nödvändig för vidmakthållandet och den ytterligare utvecklingen af de förenade Rikenas handel och industri. Jag kan ej för mig sjelf dölja, att, för att vinna detta ändamål, upoffringar skulle kunna blifva af nöden, för att åt Sverige kunna gifva den ställning, som aktningen för dess flagga fordrar; men oaktadt jag ej åt Rikets nu församlade Ständer föreslår att för detta vigtiga föremål bevilja anslag, som i behofvets stund kunde användas, ser jag mig dock af omständigheternas vigt föranledd att fästa Hemliga Utskottets upmärksamhet på möjligheten af en framdeles skeende proposition i detta ämne. Dess afgifvande kommer att bero af utvecklingen af den politiska fråga, som nu sysselsätter Europa, och ej allenast de stora Makterna, men äfven Staterna af andra ordningen.

Hemliga Utskottet bör öfverväga, att om Jag hittills varit vårdaren af den allmänna friheten och den nationella sjelfständigheten, så tillhör det nu Ständerna och Nationen att försköna de sista dagar som återstå af min lefnad. Hemliga Utskottets Ledamöter kunna för Rikets Ständer förnya den försäkran, att om vi måste gripa till vapen för att bibehålla denna sjelfständighet, skall Jag, oaktadt min högt framskridna ålder, ej skicka våra härar till striden, utan Sjelf föra dem dit.

(Bland Hemliga Utskottets handlingar i K. Riksarkivet.)

E.

Ur biskop C. I. Heurlins brefvexling.

N:r 1.

C. I. Heurlin till biskop A. C:son af Kullberg, dat. Stockholm den 8 sept. 1840.

S. H. T.

Min vördade Herr Broder!

Med synnerlig glädje och tacksamhet har jag haft äran emottaga Min Vördade Broders förtroliga och vänskapsfulla skrifvelse och värderar på det högsta det mig härigenom visade ynnestprof. Till alla delar underskrifver jag reflexionerna om den oefterrätteliga Riksdagen och den olycksaliga slappheten hos höga vederbörande. Ställningen är högst betänklig och utsigterna för framtiden mörka och hotande. Rabulismen vinner ständigt nya segrar och upplösningen fortgår med stora steg. De sansade moderata äro lemnade åt sig sjelfva, utan föreningspunkt och utan både stöd och uppmuntran. Till styrelse märkes intet tecken. Statsskeppet lemnas åt vind och våg.

Om och hvilka planer och illusioner man å högre ort kan göra sig, är åtminstone för mig en fördold hemlighet. De qvarstående, alt för beskedliga och menlösa Statsråden tyckas vara lugna och belåtna. De sköta i maklighet de kuranta målen — och hvad de vigtiga angelägenheterna beträffar, tänka de väl: kommer dag, kommer råd. Herren hjelper de enfaldige. Någon fara för framtiden tyckas de als icke ana. De äro hvarken kalla eller varma — och litet smittade af tiden, torde ordet reform äfven för dem vara kärt, utan att närmare bry sina öfverkloka hufvuden med den beniga frågan, hvad och huru skall reformeras. Deras enda bekymmer och enda ambition, utom äran af Ministertiteln, tyckes vara att väl försvara sig emot 106 och 107 — och således framstå i ett större ljus än de bortgångne. — Därmed tro de sig hafva uppfylt allan rättfärdig-

het. Hvad jag om dem yttrat, är ett utbrott af en billig harm — öfver deras indolence — deras glömska af sin pligt att stödja Konungamakten och i tid söka mota de faror som hota både Konungahus och Fädernesland. Hafva de något bekymmer, så är det för den incompletta Conseilen. Om completteringen torde de påminnas — men hvar finna personer med skicklighet, som vilja offra sig åt tacklösa mödor, åt förföljelsen och smädelsen? Det närvarande förhållandet är emellertid en alt för uppenbar carricatur på Departemental styrelse att längre kunna fortfara. De bägge Ministerplatserna få ej stå obesatta. TÖRNEB. nödgas väl interimsvis åtaga sig Justitian — och IHRE Utrikes ärenderna. — Han kommer troligen att för detta ändamål öfvergå till Consultatift Statsråd, om man blott kan finna en Ecclesiastik Chef. I förtroende vill jag nämna att Konungen erbjudit mig denna plats, men han tycktes hafva anat mitt bestämda och ovillkorliga nej, och gaf lätt vika för mina mer än giltiga skäl. Detta bekymmer är lätt undanröjdt. Man har ju WINGÅRDS gamle candidat, GRUBBE — och därmed är den saken hulpen. Man har äfven nämnt THOMAS JÄRTA, men jag tror att WINGÅRDS älskling föredrages och lättare låter öfvertala sig. THOMANDER stode ock villigt till tjenst, men tills vidare lära svårigheter möta. THOM. är en framtidsman — och hoppas på framtiden. Hvad Riksdagen beträffar, så skulle jag gillat om man afblåst den i början af Junii, men i närvarande stund skulle jag ej våga tillstyrka en sådan kraftyttring. Man betänke, att utom de radicale, för hvilka republiken är målet, och de af liberala phraser förvillade, och de uppblåste bönderna — har man Coalitionen att frukta — denna afgrundstanka — med abdication till syfte och outsägliga olyckor till följder. Coalitionens planer äro nu fullkomligt afslöjade. Man vill förarga och reta det gamla lejonet. Det ligger ju öppet att anfallen emot Systemet icke gälla några andra personligheter, än den högste. De andre äro blotta figuranter. Afblåstes Riksdagen i detta ögonblick, så skulle klandret och missnöjet uteslutande riktas emot denne ende — den närvarande Conseilen skulle reservera sig och resignera — och någon ny skulle icke kunna bildas utan af yttersta högra sidan, de strängt conservative — och då finge vi vänta oss betänkliga gatuuppträden. Också tyckes ingen på högre ort tänka på detta räddningsmedel. Man gör sig ännu falska förhoppningar på det förstärkta statsutskottet. Det är olycksaliga tjensteandar, som underhålla dessa illusioner. — Att man har dem, vet jag bestämdt, ty jag har ärligt sökt draga bindeln från vederbörandes ögon. Men i den meningen äro alla böner och föreställningar spilda — man predikar för döfva öron. När nu i slutet af månaden omröstningarne gått för sig och ögonen

öppnas och man får se, att alt är förloradt — att af dessa ständer intet rimligt och förnuftigt är att hoppas — då är tiden inne att låta blåsa — appellera till Nationen — bilda en ny kraftfull och enig Conseil, klokt förbereda och snart sammankalla en ny Riksdag — då framgå med kraft, men tillika med moderation — och skulle Regeringen äfven då ligga under — så är det förbi med gamla Sverige — då börjar upplösningen i fullt raseri — och hvad som kan räddas — står till den högstes Nåd. Många galenskaper äro påtänkta — förberedda — men ännu icke definitift beslutade. Nationen gör sig oriktiga föreställningar om dessa förslag. En gång antagna af ständerna, kan man först framlägga deras fördärfliga följder. Halffärdiga skola de blifva kära föremål för tidningarnes lofsånger — och deras klagan öfver allenastyrandet, som midt under arbetet förhindrat ständerna att komma till resultater, skall lättare vinna gehör hos den tidningsläsande publiken. Missnöjet emot den *ende* bearbetas starkt, och man må akta sig att gifva det ny näring.

Min vördade broder finner hvad jag tänker. Bekymren delar jag lifligt och tror att Riksdagen ej bör räcka för länge. Ännu någon tid måste man låta den vara, men när man hunnit så långt, och dit komma vi snart, att Regering och administration blir i brist på penningar omöjelig — när man klart kan framlägga det vådliga, upplösande och skadliga uti de fattade besluten — då är tiden inne att låta oss fara hädan. Men äfven till detta så nödiga steg skall man sakna mod. Dixi et Salvavi. — Den ena af de 3:ne frågorna är nu besvarad. Beträffande min vördade broders hitresa, så vet jag, att Konungen önskar återse sin gamle vän, och att WINGÅRD därpå insisterar. AGARDH vill snart resa, FRANZÉN har lemnat oss. Biskopsstolarne äro ofta tomma. HOLMSTRÖM och NIBELIUS ha så nära till sina hem. Bäst är att Bror direct skrifver till BRAHE eller WINGÅRD. Den förre frågar ofta: när kommer vännen KULLBERG? Jag nämde i förgårs: Han är 70 år och vill blifva hemma, men dermed visar sig hvarken han eller WINGÅRD belåtna. TEGNÉRS hälsotillstånd fortfar beklagligen att vara svagt. Fråga är att låta honom resa till ett berömdt institut i Schleswig. Man väntar vidare underrättelser därifrån, innan beslut fattas. Hans, min älsklings, olycka bedröfvar mig djupt.

Med oinskränkt vördnad, vänskap och tillgifvenhet har äran framlefva,

Min bäste Broders,
ödmjukaste tjenare
C. I. HEURLIN.

Stockholm d. 8 Sept. 1840.

P. S. Inom vårt stånd är ställningen sig tämmeligen lik. Visst visa sig äfven hos oss tecken till tidens oro — äfven hos oss höres en och annan liberal predikan — men i de vitala frågorna bibehåller sig någorlunda den sansade majoriteten. Men hvad hjelper det i förstärkta Utskottet? Minoriteten sluter sig till den stora Borgare- och Bondhopen och segrar.

P. S. Hvad min Bror skrifvit om uppdraget från framl. Kronprinsen förstår jag ej bedöma. Hemligheten torde ej böra begrafvas. Kan och bör den ej *nu* upptäckas, så torde likväl någon åtgärd kunna vidtagas att den för efterverlden ej alldeles går förlorad. Enskilda considerationer måste vika, om någon vigtig upplysning eller något för fäderneslandet nyttigt därigenom kan vinnas.

(Orig. i Kongl. Biblioteket.)

N:r 2.

C. I. Heurlin till biskop A. C:son af Kullberg, dat. Stockholm den 22 febr. 1841.

Min vördade Herr Broder!

Det var mig en stor glädje att emottaga min vördade Broders så vänskapsfulla och förtroliga skrifvelse, den jag läsit och flere gånger återläsit, så att hvarje ord af mig minnes. Alt är så sannt, träffande och mästerligt sagdt. Många hjertliga tacksägelser för de herrliga orden.

Min vördade Bror bedömer ställningen precist sådan den är. Beklageligen blir den med hvarje dag bedröfligare och betänkligare, och ej utan bäfvan kan man tänka på framtiden. Redan långt före Riksdagen anade jag de vådor, som hotade — jag höjde ofta en varnande röst — uppmanade till enighet, beslutsamhet och kraft — men man lyssnade ej därtill — de gamla illusionerna fortforo — man släpte tyglarne handlöst ifrån sig — och lät Coalitionens planer fritt utveckla sig. Ja, man föll till och med i de af den utlagda nät, och lät förleda sig från det ena till det andra misstaget, och den i mörkret verkande rabulismen har förstått att förträffligen begagna dem. Vi befinna oss emedlertid i ett oefterrättlighets- eller snarare upplösningstillstånd af betänklig natur. Staten är angripen i sina innersta grundvalar och hela statsskicket hotas med en total omstörtning. 2:ne fac-

tioner — Coalition och Rabulism — hafva förenat sig — men för olika mål — den förra vill abdication och tabouretter för sina Chefer, den sednare en liten tids anarchie och republik. Om något antidynastiskt inblandar sig, har det likväl ännu icke slagit rötter eller utbredt sig. Tiden för främmande inblandning är ännu icke inne. Godt komma kan.

Abdicationsvännerna hafva fattat nya förhoppningar af det nya trasslet med den olycksaliga Cabinettscassan. Om denna kan jag meddela några upplysningar. Man har med denna Cassa illa hushållat — en mängd främmande utgifter hafva på den blifvit anvisade. Men bristen har likväl hufvudsakligen tillkommit genom usel förvaltning — genom vexelvingleri — genom oskäliga räntor och provisioner o. s. v. För alt vingleri man bedrifvit, stå de förra FILÉNska curatorerne och främst framl. WIRSÉN i ansvar. Det delas af NORDIN, SKOGMAN och flere. WETTERSTEDT förstod icke dylika penningetransactioner och var i öfrigt svag — obeslutsam och uppskjutande. Han hoppades på bättre tider för Barthelemyfonden, eller ock att denna ö skulle kunna säljas och betala skulden. Under flere år uppgjordes ingen räkning — man vinglade sig fram genom vexeldragning på olika Bankirhus — med ständigt ökade omkostnader. Konungen var okunnig om verkliga förhållandet. Då Bankrutten ej längre kunde döljas, då WETT. stod vid den öppnade afgrunden — grämelse häröfver lade honom i grafven — uppgjordes en plan att upptaga lån, som småningom kunde amorteras genom indragningar inom Diplomatien. Den gillades och har sedermera ifrån 1836 blifvit följd, hvarigenom skulden äfven blifvit minskad med nära 300,000 Rd. Cassans ställning var ej okänd för Coalitionen, aldraminst för NORDIN, som haft befattning med de FILÉNska affairerna och varit begagnad af WIRSÉN. Denna omständighet vill man begagna, som häfstång för andra syften — att tvinga, om ej till abdication, likväl till ett Cabinett i Coalitionens Anda. För denna var STIERNELD, lika litet som flere af gamla Conseilen, icke aldeles främmande. DE GEER'ska salongen var mellanlänken emellan Coalitionschefen och STIERNELD. Denne sednare utsågs till och åtog sig att så till vida gå Coalitionens ärenden, att han skulle genomdrifva *a*) Departem:alstyrelsen, *b*) den gamla Conseilens afskedande, *c*) det nya Cabinettets bildande, ehuru han i fråga om personer icke just ville intaga någon af yttersta venstra sidan. STIERNELD lyckades i de bägge första postulaterna. I det sista var det så mycket mindre möjeligt, som Coalitionen var sammansatt af disparata ämnen — olika syften och pretentioner. STIERNELD var ej vuxen denna role. Han hade intagit en falsk position — nödgades ständigt vackla — och sedan POSSE inträdt, släpte han aldeles trådarne, dem han

egentligen aldrig haft i sina händer. Cabinettscassan var nu häfstången. Constitutions- och Statsutskott begärde bägge upplysningar. Nu kom man i ett svårt dilemma. Å ena sidan skulle STIERNELD räddas från 106 och 107 — han skulle ju qvarstanna i Conseilen — å den andra behöfde han ovilkorligen de gamla anslagen. Detta är den enkla förklaringen på de olika svaren. De afgåfvos i samråd med vissa Coalitionsmän. Men de voro ej mäktige nog att styra händelserna. Också torde en och annan önskat STIERNELDS plats. Inom Constitutionsutskottet sökte ANCKARSVÄRD och TERSMEDEN rädda STIERNELD — det misslyckades — han fick reträtt. Statsutskottet begagnade hans sanningsenliga uppgift på Cassans årliga utgifter såsom motif för nedsättning af anslaget. Det förespeglade väl någon hjelp till den kända och uppgifna bristens betäckande uti Extra Statsregleringen — om man nemligen fick ett Cabinett, som behagade. Men sedan denna förhoppning slagit felt, förbigick Utskottet med fullkomlig tystnad Cabinettscassans behof. Men ej nog därmed — man lockade IHRE att först framträda på Riddarhuset och sedan utverka en formlig proposition. Den afslås helt knapphändigt — och först därefter framdrager man STIERNELDS förglömda skrifvelse till Constitutionsutskottet. Hvarken med STIERNELD eller IHRE har man ringaste barmhertighet. Nu trodde man sig hafva »Systemet» i sitt våld — nu kunde man föreskrifva vilkor, aftvinga concessioner, ja, möjeligen abdication. Intrigen var väl uttänkt och har hittills blifvit mästerligt genomförd. Utgången vet Gud allena. STIERNELD är emedlertid svårt comprometterad. Endast genom en väl juridiskt loflig, måhända antaglig, men politiskt olämplig, om ej fördömlig advocatur kan motsägelsen emellan de bägge skrifvelserna bortresonneras. För Cassans räkning skall betyda i dess namn. Det sednare är sannt, det förra osannt. Lånet i England är upptagit i Colonialdepartementets namn. Cabinettscassan har icke ingått borgen — men däremot Kung och Kronprins (rätt vackert!), men pengarne hafva användts för Cabinettscassans räkning, ränta och amortering däraf utgått. För de FILÉNska Obligationerna har Cabinettscassan däremot verkligen iklädt sig fullt ansvar, såsom Borgesman. Hvad som i detta afseende kan anmärkas, rörer likväl endast personligheter. De må uppoffras om landets väl det kräfver — men saken i sig — skulden och pligten att reglera denna affaire — hafva icke genom detta uppslag undergått ringaste förändring. Tvärtom uppmanas vi af högre considerationer att bevilja medel. Det gäller Kungamakten — dess aktning och förtroende inför hela verlden — det gäller Nationens ära. Afslås allt anslag — så måste Kung och Prins betala — penningeuppoffringen är en obetydlighet — men att Nationen vägrar betala deras skulder — vägrar honorera

förbindelser dem de å Statens vägnar iklädt sig — det är en fläck på purpurn, som aldrig utplånas. Svåra strider — grufliga chicaner förestå — och måhända en snöplig utgång.

Man har nu börjat väcka motioner om Riksdagens slut. Hvilken redlig fosterlandsvän önskar icke det? Men hvad rimligt hopp kan man därom göra sig, när snart sagdt ingenting hufvudsakligt är afgjordt? Nästan dageligen emottaga vi betänkanden af en högst vådlig syftning. Stånden hålla långa tal och stanna i olika beslut. Därpå sammanjemkningar — omröstningar i förstärkt utskott — och slutet blir ett oredbart chaos af galna förslag, för hvilka samhällsupplösande åsigter ligga till grund. Af en lärd folkskola väntar man lycksalighet — Communalväsendet skall ordnas efter den förträffliga individuella personlighetsprincipen — Tjenare, Torpare och lösdrifvare få talan och rösträtt. Jag vämjes att läsa och höra dessa Jakobinska läror. Äfven inom vårt stånd har smittan inrängt, men mängden har kommit till besinning. Man är likväl utledsen vid detta eländiga bråk — de mera långtseende äro bedröfvade och rädda för framtiden. Åt oss sjelfva äro vi lemnade. Regeringen synes icke till och förspörjes icke hvarken i ord eller handling. Den tyckes vara tranquil och alt vara väl beståldt. Jag ville kalla den en parodie på Departm.-Styrelse. De Herrarne ega intet förtroende hvarken hos den ena eller andra sidan. De sakna mod, kraft och beslutsamhet: 106 och 107 stå ständigt framför dem och bränna dem ofvan och under. Illa var det förr, värre är det nu. De gamle kände åtminstone sängkammarn och hemsederna — och kunde något uträtta. De nye förstå föga. Upplösning öfver alt. Gud hjelpe det arma fäderneslandet!

Ärkebiskopen är rask, men börjar tröttna vid de långa discussionerna. Ifrån honom och flere af ståndet har jag att framföra många hälsningar.

Tegnér är, Gudilof! något bättre, och hans adjunct, som återkommit från Schleswig, ger hopp om hans återkomst i April med återstäld hälsa.

Förlåt, vördade Broder, den slarfviga Galimathias jag nu skickar. En annan gång skall jag skrifva ordentligare.

Med vördnadsfull tillgifvenhet och vänskap har jag äran framhärda,

Min Herr Broders
ödmjukaste tjenare
C. I. Heurlin.

Stockholm d. 22 Febr. 1841.

(Orig. i Kongl. Biblioteket.)

F.

Ur expeditionssekreteraren J. G. Richerts brefvexling.

N:r 1.

J. G. Richert till boktryckaren L. J. Hierta den 8 februari 1840.

Trufve den 8 Fbr. 1840.

Hr Boktryckaren L. J. Hierta. Stockholm.

Jag är Tit. särdeles förbunden för brefvet d. 3, och de osvikliga bevis af vänskap för mig, som jag deri funnit. Det är i sanning påkostande att ej kunna svara mot hvad Tit. önskat och väntat af mig.

Berodde det af mig sjelf, så vore jag färdig att i ögonblicket resa till Stockholm, endast för att få deltaga i den allmänna glädjen öfver tilldragelserna vid riksdagen. Äfven på det afstånd, hvari jag befinner mig, känner jag ett nytt lif spridas i mina ådror, när jag tänker på de stora och lyckliga följder, dessa tilldragelser kunna och *böra* hafva för fäderneslandet.

Men resa kan jag icke. Jag qvarhålles af embetsgöromål, som ej tåla afbrott; och jag kan på längre tid ej få tjenstledighet. Således har jag måst vägra emottagandet af den mig erbjudna sekreterarebefattning i Konst.utskottet.

Jag är öfvertygad, att denna plats utan svårighet skall kunna fyllas af lika skicklig och, törhända, mera passande man på närmare håll. Det ligger snarare emot, än för mig, att jag förut arbetat något i representationsfrågan, hvilken väl måste bli en af dem, som skola mest allvarligt behandlas af ett så organiseradt utskott som detta. Jag skulle komma i en besynnerlig ställning, ehvad mina principer gingo igenom eller lågo

under. I förra fallet misstänkte man mig att ha för mycket ridit på en gammal käpphäst; i det senare åter blefve jag nödsakad att skrifva ett betänkande tvärt emot min kända öfvertygelse. Intetdera vore rätt lyckligt för saken. Det är vida bättre att den bearbetas af fullkomligt ojäfviga händer. Går det goda då fram, så hade det ingen fördom emot sig: går det åter icke, så måste man afbida bättre tider. Jag fruktar dock, att de sent komma, om man icke riktigt begagnar den stund, som nu synes vara inne.

Andra saker af vigt, än representationsfrågan, förekomma visserligen äfven i Utskottet; men de interessera mig vida mindre, emedan de ej hafva ett lika varaktigt inflytande på våra samhällsförhållanden i framtiden. Jag önskar dem all möjlig framgång, i den mån de verka för det godas seger; men jag har för dessa *allena* icke lust att träda ur min verksamhet på den plats, der ödet ställt mig.

Jag känner med mig mycken sjelfständighet, men icke den egenkärlek, som fordras för att anse sig oumbärlig, der man icke egentligen har att göra, och för att tro sig vara försatt i en alltför trång verkningskrets, om man ej omedelbart får rycka in i det stora hela. Jag sköter mitt kall och söker intet annat rykte, än att samvetsgrannt hafva uppfyllt det. Faller mig något mera till, så tar jag det, såsom en skänk, utan öfvermod, och mister det utan förödmjukelse.

Än en gång säger jag min hjertliga önskan för alla goda sakers framgång. Måtte de, som äro kallade att vårda dem, icke ett ögonblick förgäta sitt kall!!!

Vänskapsfull högaktning alltid

(Hastigast) J. G. RICHERT.

(Ur C. W. LILLIECRONAS dagbok under Riksdagen 1840—41).

N:r 2.

J. G. Richert till E. G. Geijer den 11 nov. 1840.

Herr Professor!

Begrafven som jag är i luntor och småtvister inom en trångare krets, har jag dock ej kunnat afhålla mig från att följa den stora strid, som föregår på afstånd, och hvars slut skall

bestämma mitt fäderneslands väl eller ve för en lång framtid, — med lika lifligt intryck, som om jag såge och hörde den på stället. Från detta intresse komma naturligtvis sympatier för dem, som kämpa för den sak jag ansett och anser vara sanningens och rättvisans, framför allt för dem, som utgjuta sjelfva hjerteblodet i denna kamp.

En sådan sympati drifver mig att betyga Herr Professorn min innerliga tacksamhet för det sista yttrandet i representationsfrågan. Ingen har fört sanningens talan så ärligt, ingen så litet väjt öfvermodets maktspråk eller feghetens hån. Det är menniskans rätt och den allena, Herr Professorn försvarat. Jag är menniska, och vill ej vara något annat. Undra således icke på, att jag känt mig rörd af försvaret.

Nog hade jag föresett, att ingenting i närvarande stund skulle gå framåt, ty jag räknar ej det framåt, att man tar ett steg åt sidan, för att undvika det rätta; men icke trodde jag, att man skulle ha så ringa vett och försyn, att man vågade häda sjelfva personlighetens idé. Den som skäller på personligheten, förråder hat och förakt för menniskan, för Menniskones son, för honom, som var personlighet, så obeklädd med jordisk ära eller lycka, att han, lik den sämste »proletär», ej hade ett tak »att hvila sitt hufvud under».

En lära, med sådant syfte, kan predikas i Minerva och i tysthet finna insteg hos dem, hvilkas ärenden hon går; men i den stund den hyllades af Sveriges prästestånd, afkunnade detta stånd, såsom svenska folkets representant, sin everldliga dödsdom.

Jag är glad att hafva lefvat så länge, att jag af själ och hjerta kan säga Herr Professorn min högaktning och min tillgifvenhet.

Den 11 Nov. 1840.

(Efter konceptet, bland Richerts efterlemnade papper).

N:r 3.

E. G. Geijer till J. G. Richert den 24 nov. 1840.

Om Herr Expeditionssekreteraren också ej väntar sig något svar, så må det dock tillåtas mig att uttrycka min hjertliga tillfredsställelse öfver brefvet. — De förbindelser för hvilka en moralisk nödvändighet ligger till grund — och såsom en sådan anser

jag en insedd gemensamhet i de högsta, öfver all enskild personlighet uphöjda, interessen — äro både de varaktigaste och de ädlaste. Jag hoppas att en sådan förbindelse emellan oss blifvit grundlagd för lifvet.

Tillgifnast
E. G. Geijer.

Stockholm d. 24 Nov. 1840.

(Ur originalet, bland Richerts efterlemnade papper).

N:r 4.

Statsrådet O. I. Fåhræus till J. G. Richert den 5 nov. 1840.

Högädle Herr Expeditionssekreterare, Häradshöfding och Riddare af Kongl. Nordstjerneorden!

Sedan jag så oförtänkt blef indragen på den bana, der jag nu sträfvar mot allehanda vidrigheter, har jag flere gånger varit på väg att hos Herr Expeditionssekreteraren göra skriftligt besök. Tillfället att vexla meningar med en tänkande och erfaren man har för mig alltid ett högt värde, men synnerligast i en tidpunkt af så brydsam politisk kris som den närvarande. Jag begagnar nu en serskild anledning att öppna en brefvexling med Herr Expeditionssekreteraren. Gifve Gud, att afsigten dermed icke förfelades!

Då grefve Posse nedlade Justitieministerembetet, var jag hardt när att följa hans exempel: ty jag hade hunnit samla tillräcklig grund för den öfvertygelsen, att utan en komplett rådkammares consoliderade kraft och enhällighet äfven den bästa vilja måste paralyseras under ett så till sägandes bemedlingstillstånd emellan tvenne passionerade ytterligheter. Jag trodde mig likväl ännu böra låta ankomma på utgången af successionen till Justitieministerplatsen, huruvida jag skulle fullfölja min afsigt att afgå eller icke. Det är troligen bekant, att denna plats blifvit tillbjuden flere, af hvilka dock endast trenne (Ehrenborgh, Isberg och Bredberg) blifvit tillsporda med rådgifvarnes goda minne. Att Höga vederbörande nu blifvit trött af afslag och icke utan missbelåtenhet mottager en ny proposition, hvaraf enahanda utgång vore att äfventyra, må nästan anses ursäktligt. — Herr Expeditionssekreterarens namn var ibland de första som förslagsvis nämndes från konseljens sida; men med kännedom af verlden och menniskolynnet skall det icke förundra Herr Expedi-

tionssekreteraren, att de personligen närmaste blefvo de först tillsporde, hvaraf händt, att allt yttrande för eller emot detta namn från den beslutandes sida allt hittills uteblifvit. Jag fruktar icke att blifva ansedd att fara med flärd, då jag yttrar, att jag för min del allt ifrån början ställt Herr Expeditionssekreteraren främst bland dem, som kunnat komma i fråga, och jag är fast i den tro, att om det någonsin skall kunna lyckas att (om jag får nyttja denna bild) få skutan af grund under detta tillstånd af förvirring och kärlekslöshet, så måste det ske för en konselj med Justitieportföljen i Herr Expeditionssekreterarens händer. Tillåt mig således få enskildt och i djupaste förtroende begära Herr Expeditionssekreterarens yttrande, om, i händelse Konungen skulle derom göra framställning, Herr Expeditionssekreteraren kunde vara att räkna på till emottagande af Justitieministerplatsen. Jag anser för en samvetssak att icke använda något öfvertalande ord, hvilket ock vore utan ändamål; men så mycket anser jag mig kunna yttra, att Herr Expeditionssekreteraren skulle af alla medlemmarne af konseljen blifva emottagen med öppna armar och att Herr Expeditionssekreteraren skulle hos dessa medlemmar finna fullkomlig gemensamhet i konstitutionela åsigter, hushållningsanda och sträfvan att gå framåt. — Oändligt tillfredsställande skulle det vara för mig att af Herr Expeditionssekreterarens svar få anledning att inför den höge beslutande väcka denna successionsfråga; men i hvad fall som helst ber jag få betyga, att detta föregående ömsesidiga meddelande skall hos mig med fullkomlig diskretion blifva förvaradt. — — — — — — — — — — — — — — —

(Ur originalet, bland Richerts efterlemnade papper).

N:r 5.

J. G. Richert till statsrådet O. I. Fåhræus den 11 nov. 1840.

Högädle Herr Statsråd och Riddare af Kgl. Nordstjerneorden!

I den sak, hvarom Herr Statsrådet haft den godheten skrifva mig till, trodde jag, sedan ryktet, som derom en tid pladdrat så beställsamt, ändtligen hunnit tystna, allt vidare tal vara förbi och något yttrande från mig följaktligen icke fordras. Jag gladde mig häråt med så mycket större tillförsigt, som jag kände de mer än 20-åriga antipatier, som lågo i vägen för alla kommunikationer åt detta håll. Då nu likväl Herr Statsrådet, på

ett sätt, hvars vänskapliga öppenhet jag ej kan misskänna, förklarat sig vilja veta min mening i den nämnda saken, skyndar jag att lemna mitt svar, lika ärligt, som frågan blifvit framställd. Så varmt är ännu mitt blod, att jag skulle vara färdig att uppoffra hela min timliga välfärd och lycka, om jag egde det ringaste (sannolika) hopp, att jag dermed kunde gagna mitt fädernesland; men jag sätter icke mitt lugn och min ära på spel, der man kan hålla tusen mot ett, att försöket skall blifva fruktlöst. Jag har ej den förmätenheten att tilltro mig utomordentliga krafter, eller att inbilla mig, det jag kan stå upprätt, der andra falla eller böjas. Vore tiden och omständigheterna sådana, att man finge följa en inre kallelse att gå framåt, d. v. s. att frågan vore om att handla med verklig kärlek för utbildandet af frihet och förkofran i politiskt, intellektuelt och materielt hänseende, då kunde jag möjligtvis vara en icke alldeles obrukbar medarbetare, ty jag vet hvad sundt förnuft och frisk vilja betyda för det godas sak; men när man till framskridandet känner ingen annan drift, än fruktan för vådorna af ett alltför ihärdigt stillastående: — vådor, dem man söker väja genom ett halft steg framåt och ett helt åt sidan, men helst genom tidsutdrägt; då anser jag det vara bäst för folk med mina tänkesätt att hålla sig på afstånd — såsom jag ock hittills sorgfälligt gjort. Jag är en menniska, oduglig för allt slags jemknings- och uppskofsväsende. Med min ohjelpliga radikalism, tål jag inga krumbugter i saker, som äro mig heliga.

Så radikal, som Herr Statsrådet är i näringsfrågan, så radikal är jag *i alla stycken*. Vetande med mig detta — fel, om man så behagar, — huru skulle jag kunna föreställa mig, att jag på en ministerplats, i närvarande tid, hade att vänta liktänkande kolleger, utan att genom tillförlitliga påkänningar förut hafva pröfvat dem? Och huru skulle jag kunna hoppas att en sådan radikalism, sedd med afsky från en sida och kanske med misstroende, i stället för deltagande, från en annan, skulle kunna uträtta något, eller ens bära sig, efter de första dagarnes bekännelser? En Minister, med ett så förfärligt brännmärke, skulle stå som en Advocatus diaboli, den man, pro forma, hör i vissa Påfliga frågor, men hvilken man ser med lika vidriga ögon, som hans hufvudman, och den man således till slut alltid ger orätt. Nedsmutsad af feghetens servorum pecus skulle han på detta sätt falla utan ära, utan den tillfredsställelsen att hafva förmått verka något för den goda saken och följaktligen äfven utan att hafva hunnit tillvinna sig några sympatier från folkets sida.

Ännu mer: Europas regenter hafva intagit en falsk position, alltsedan 1815: den blir mer och mer äfventyrlig för dem sjelfva, och med det samma mer och mer slipprig för deras

ministrar. Derifrån dessa ideliga ombyten, af hvilka vi, »frusna fransoser», hittils ej vetat stort, men som också en gång måste komma till vår brädd. Snart vill ingen längre ikläda sig ansvarigheten för grundsatser, dem man hyllar i hemlighet, men ej vågar i offentligheten bekänna, och likväl följer i gerningarne. Det ligger en fiction (lögn) på bottnen af det konstitutionella statsskicket; och det är endast genom stor klokhet och moderation, som den kan ännu gå och gälla för sanning. Detta sker icke på det sättet, att man har en Ministère i Rådet, och en annan i Statstidningen och vid Riksdagen.

Jag har nu sagt långt mer måhända än jag bort säga; men jag har ej kunnat hålla tillbaka det oinskränkta förtroende, jag hyser för Herr Statsrådet, och hvilket torde få tjena till vittnesbörd om den djupa högaktning, hvarmed jag är och alltid skall förblifva

Herr Statsrådet och Riddarens
ödmjukaste tjenare
J. G. Richert.

Trufve den 11 November 1840.

(Orig. förvaradt i Upsala Universitets Bibliotek).

N:r 6.

J. G. Richert till Redaktionen af tidningen Aftonbladet den 18 december 1840.

Till Redaktionen af Aftonbladet!

För att förekomma all hufvudyra, vare sig hos Redaktionen elller andra, i anledning af det rykte rörande mig, som påstås (se Aftonbladet n:o 291) vara i omlopp, har jag mig trott böra afgifva följande förklaring:

Något anbud af Justitieministerplatsen har *aldrig* varit mig gjordt. Om ett sådant anbud egt rum, skulle jag, efter hvad som i offentligheten föregått, hafva ansett för min pligt, att också offentligen redogöra för grunderna till ett afslag.

Deremot har i enskilda bref från vänner och bekanta fråga esomoftast varit framstäld, hvad jag skulle säga, om det nämnda anbudet gjordes mig. På denna fråga har jag svarat mer eller mindre skämtsamt, allt efter som jag funnit framställningens art, eller mina förhållanden till den frågande, dertill föranleda.

Trufve den 18 December 1840.

J. G. Richert.

(Ur tidningen Aftonbladet för den 23 December 1840).

Rättelser till denna dels förra afdelning.

Sid. 53	rad 1	nedifrån	*står:*	19,000	*läs:*	20,000
» 54	» 8	»	*står:*	och originalkontrakten	*läs:*	och å andra sidan originalkontrakten
» 177	» 15	»	*står:*	samt alle	*läs:*	samt för öfrigt alle
» 212	» 7	»	*står:*	73	*läs:*	74
» 250	» 2	»	*står:*	bondestånden	*läs:*	borgarestånden
» 277	» 20	»	*står:*	5 maj	*läs:*	9 maj.